

A NYÍREGYHÁZI
JOSA ANDRÁS MÚZEUM

ÉVKÖNYVE

XVIII—XX
(1975—1977)

NYÍREGYHÁZA, 1983

R

A nyíregyházi
Jósa András Múzeum
Évkönyve

Jahrbuch
des Jósa András Museums
von Nyíregyháza

A NYÍREGYHÁZI
JÓSA ANDRÁS MÚZEUM

ÉVKÖNYVE

XVIII—XX
(1975—1977)

NYÍREGYHÁZA, 1983

Szerkesztette:

NÉMETH PÉTER

A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. támogatásával kiadja
a nyíregyházi Jósa András Múzeum

A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. támogatásával kiadja
a nyíregyházi Jósa András Múzeum
Felelős kiadó: dr. Németh Péter megyei múzeumigazgató
Készült 500 példányban 18,9 (A/5) ív terjedelemben, B/5-ös formátumban
a Nyírségi Nyomdában. Felelős vezető: Jáger Zoltán igazgató. — 83. — 474

Dezső Csallány (1903–1977)

Das „Jósa András“ Museum in Nyíregyháza hat mit dem Tod von dr. Dezső Csallány am 28. 03. 1977 seinen dritten ernannten Direktor verloren. Sein Leben war mit der Geschichte der ungarischen Museen verschmolzen, weil wir in seinem Vater, Gábor Csallány den Gründer und Direktor des Komitatsmuseums Csongrád ehren können. Von den neun Geschwistern hat Dezső Csallány die meistgeliebte Beschäftigung des wechselvolles Leben führenden Vaters, das Gewerbe der Archäologie gewählt. Nach den Gymnasialjahren in Szentes haben der Militärdienst, dann die Betätigung in einem öffentlichen Amt als Hilfschreiber am Kreisgericht in Szentes (1926—29) das Universitätsstudium gehemmt. Zuerst das Doktorat der Staatswissenschaften an der Universität in Szeged, dann das Dok-

torat der Philosophie aus dem Themenkreis der Archäologie an der Budapester Universität (1932—33), schliesslich der unentgeltliche Museumsdienst in dem Ungarischen Nationalmuseum, dem Staatlichen Ethnographischen Museum und in dem Naturhistorischen Museum in Wien haben das theoretische Wissen des Archäologen fundiert.

In den Jahren der Weltwirtschaftskrise, ohne die Hoffnung auf eine Stelle wurde er als ehrenamtlicher Museumshilfwache von dem Komitatsmunicipium Csongrád als Komitatsverwaltungspraktikant mit Ehrengelt angestellt. Aber nach den Tagesaufgaben der Verwaltung arbeitete Dezső Csallány in den stillen Nachtstunden an seinen archäologischen Artikeln, und diesen Fleiss hat die Kleinversammlung der Stadt Szeged 1936 honoriert, als sie ihn zum Hüter und später zum Direktor der Somogyi Bibliothek und des Stadtmuseums in Szeged wählte.

1944 rückte er zum Militärdienst ein, nach der Heimkehr aus der Kriegsgefangenschaft konnte er nur für eine kurze Zeit an der Spitze des Museums in Szeged stehen. Die Landeszentrale der Museen hat ihn als

Stadtangestellten nicht übernommen, deshalb wurde er pensioniert. Er lebte und versorgte seine Familie bis 1954 von Gelegenheitsarbeiten, dann wurde er auch angesichts seiner ununterbrochenen Publikationstätigkeit zum Leiter des „Jósa András“ Museums in Nyíregyháza ernannt. Durch zähe Arbeit hat er als erster unter den in der Provinz arbeitenden Archäologen den Grad eines Kandidaten der Geschichtswissenschaften erworben (1960), und nach der Übergabe der Museen in die Verwaltung der Räte wurde er 1962 der Leiter der Bezirksmuseumsdirektion Szabolcs-Szatmár. Als Museumsdirektor des Bezirkes wurde er im Jahre 1972 in Ruhestand gesetzt, aber er hat bis zu seinem Tode gearbeitet: zuerst hat er die Ergebnisse der Ausgrabungen bei Beregsurány zusammengefasst, später hat er an dem Vergleich der Runenschriften der Hunnen, Awaren und Szekler gearbeitet. Auch seine letzte Abhandlung ist in diesem geliebten Themenkreis 1976 im Pittioni-Gedenkbuch erschienen.

Dezső Csallány, der Archäologe war ein Europa-weit bekannter Vertreter der Erforschung des Zeitalters der Völkerwanderung. Seine erste Arbeit, seine Doktordissertation über das Goldschmiedegrab aus der Awarenzeit bei Kunszentmárton ist heute noch beispielhaft in der Behandlung, der Beschreibung und in der Auswertung. Gleichermassen die Zusammenfassung über die Gefässe der frühen Awarenzeit in den Arbeiten, seine Studien über die Gepidenfundorte in der südlichen Tiefebene in dem 1943 erschienenen Band der Veröffentlichungen des Städtischen Museums in Szeged haben schon die Möglichkeit der späteren grossen Zusammenfassungen ahnen lassen. Die in der *Folia Archaeologica*, in den Arbeiten, in dem Archäologischen Anzeiger, dann nach dem Weltkrieg in den Studien über die Antike, in der *Acta Antiqua* veröffentlichten Artikel waren die Vorläufer der bei dem Akademie-Verlag erschienenen Zusammenfassung *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. (Bp. 1956.) Obwohl von der zeitgenössischen ungarischen Kritik der über tausend Item umfassende Fundkataster kühler als erwartet aufgenommen wurde, zeugt jedoch von seinem Erfolg, dass es von einer ganzen Reihe europäischer Zeitschriften rezensiert wurde. Dieser Empfang machte es möglich, dass auch seine Habilitationsschrift in der Kürze erschienen konnte *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken*. (454—568 u. Z.) *Archaeologica Hungarica* 38 (Bp. 1961). Den wahren wissenschaftlichen Erfolg hat die sich auf die früheren Arbeiten des sich zum 60. Lebensjahr nähernden Forschers, bzw. auf das in den Museen in Szeged, in Szentes aufbewahrte Fundmaterial stützende Zusammenfassung gebracht. Dieses Buch wurde in über 20 Zeitschriften rezensiert, darunter in den Fachzeitschriften vom höchsten Rang, und Dezső Csallány wurde in mehreren europäischen wissenschaftlichen Gesellschaften zum Mitglied gewählt. Man muss zugeben, dass das Niveau der Konstruktion dieses Werkes erreicht das der früheren, kleineren Arbeiten nicht, aber dabei darf man nicht vergessen, dass die finanzielle Unterstützung der Provinzmuseen damals die Fertigstellung der dem Niveau des Zeitalters entsprechenden Arbeiten (Abbildungen, Zeichnungen, u. s. w.) nicht ermöglicht hat. Doch hat die Veröffentlichung des Fundmaterials die Weiterführung unserer Germanenforschung stark gefördert.

Dezső Csallány konnte sich der Fortsetzung der Tätigkeit der grossen Vorgänger, András Jósa und Lajos Kiss nicht entziehen. Das zeigte sich

neben der Publizierung grossartiger Fundkomplexe aus der Zeit der Landnahme, der Haarflechtescheibe und des beschlagenen Schuhwerkes der damaligen Frauen auch darin, dass er in der Serie „Veröffentlichungen des „Jósa András“ Museums die archäologisch bezogenen Zeitungsartikel des Museumsgründers, ein Literaturverzeichnis von Lajos Kiss veröffentlichte. Während seiner Amtszeit hat er die Bände des Jahrbuches des „Jósa András“ Museums, die Szabolcs-Szatmárer Museumshefte ins Leben gerufen. Mit der Ausgestaltung der Museumsorganisationen im Bezirk hat er den Museumsgründungs-Wünschen richtige Bahnen gezeigt, danach hat er an dem Ausbau des Heimatmuseumsnetzes mit Erfolg gearbeitet, so konnte er seinem Amtsnachfolger im Jahre 1972 neben dem sich gerade im Umbau befindlichen neuen zentralen Museumsgebäude die Sorgen von fünf Heimatmuseen und vier Gedenkhäusern-Gedenkzimmern und die Vorstellungen der Weiterentwicklung dieser übergeben.

In Szabolcs-Szatmár hat Dezső Csallány ein wahres Zuhause gefunden. Es hat sich in vielen hohen staatlichen und gesellschaftlichen Auszeichnungen gezeigt: er war Inhaber der Auszeichnung „Für die sozialistische Kultur“, der silbernen Stufe des Arbeitsverdienstordens, des Móra Ferenc-Preises, der Rómer Flóris-Medaille. Sein Verscheiden ist deshalb ein Verlust nicht nur für die ungarische Archäologie, es bedeutet auch im wissenschaftlichen Leben des Bezirkes Szabolcs-Szatmár eine unermessliche Leere.

Péter Németh

Helyesbítés. A Jósa András Múzeum Évkönyve XV—XVII. (1972—1974) kötetében a „Kálló vára 1607—1608-ban” dolgozat társszerzőjének, Kenéz Győzőnek a neve elmaradt. Amikor a szerzőtől szíves elnézést kérünk, egyúttal reméljük, hogy olvasóink a jövőben e dolgozatot *Benda Kálmán—Kenéz Győző* hivatkozással idézik. *A szerkesztő.*

Adatok a Tiszahát neolitikumához*

Egy terület lakottságát az őskorban — ha a településre kedvező földrajzi feltételek megvannak — mindig a területen folyt kutatások foka határozza meg. A régészeti kutatás intenzitása mindenkor a területen működő régész szakmai beállítottságától függött. Ezért voltak a múltban is a jobban átkutatott területek mellett ún. „fehér foltok”, amelyek legtöbbször nem a kultúrák hiányát, hanem a kutatás elégtelenségét jelezték, mert a terület vagy kiesett a múzeum érdeklődési köréből, vagy a távolság miatt a múzeum a székhelyhez közelebb eső területen oldotta meg feladatát. Példák tömegét hozhatnánk fel itt, de elegendő Szabolcs területén maradványok, a korai bronzkorban jelentkező hiátust említenünk, amely mindaddig fennállt, amíg Kalicz N. céltudatos munkával fel nem derítette a nyírségi csoportot, több mint 100 lelőhelyen.¹ A neolitikumra nézve is nagy fehér folt volt a Tiszahát, amely Sőregi János munkája nyomán csupán 1—2 lelőhellyel szerepelt a szakirodalomban.²

Szatmár-Bereg síksága a felső Tiszántúl ÉK-i része. Geomorfológiailag három kisebb tájegységre oszlik: Tiszahát, Szamoshát és Ecsedi medence. Gazdaságföldrajzilag e területet Tiszahát névvel jelöli a földrajztudomány, amely felöleli a Tisza—Kraszna és az ÉK-i országhatár közötti részeket. Közigazgatásilag Szabolcs-Szatmár megye vásárosnaményi, mátészalkai, fehérgyarmati és csengeri járásai tartoznak hozzá.³

A terület a nyírségi hordalékkúp K-i, pleisztocén végén, a nyírfázisban megsüllyedt része. A síkság K-i fele, a Túr melléke, valamint a Túr és Szamos közötti Szamoshát 120 m magas holocén homok és barna földdel kevert lapos hordalékkúpja. A síkság DNy-i része az Ecsedi-láp medencéje, amely az óholocénban (atlanti fázis) újra megsüllyedt.⁴

A kedvező földrajzi környezet, az igen bő vízhálózat, az árból kiemelkedő háta biztosították a terület korai benépesedését az újkőkortól kezdődően. Sajátos kerámia- emlékegyével a kutatás érdeklődését felkeltette.⁵ Az utóbbi idők kutatásai eltüntették a fehér foltot, és módot adtak és adnak arra, hogy a terület újkőkorát elemezhessük.

Kalicz N. és Makkay J. Északkelet-Magyarországon végzett kisebb kutatásának segítségével felvázolta az itt talált korai neolitikus kultúrát, és Szatmár-csoportnak nevezte el.⁶ Az általuk felvett lelőhelyek közül csupán egy esik a Tiszahátra, de több átnyúlik Románia felé.⁷

1. *Méhtelek.* A Kalicz N. és Makkay J. 1972—73. évi ásatásából származó leletanyagot a nyíregyházi múzeum őrzi. A kiemelkedő jelentőségű leletanyag a Tiszahát (1. ábra) legrégebb neolitikus kultúráját, a Körös-kultúrát képviseli, de benne megtalálhatók azok a csírák, amelyek a kifejlődő Szatmár-csoportot jellemzik.⁸

2. *Szamossályi.* Sőregi János 1933-ban fedezte fel, és a szerző 1963-ban hitelesítette a kutatás alapján rendelkezésére álló anyagot.⁹

Sőregi János 1937-ben a Szamos jobb partján a szamossályi révtől 150 m-re észlelt lelőhelyen két gödröt talált. Az egyik 3 m mélyen, 5 m hosszú, 120 cm vastag elszíneződött lakógödör hosszabbik metszete volt, amelyet a Szamos partomlása szagatott ki. A benne talált cserepek vörösek, világos okkermázzal fedettek. A félgömbölyű, illetőleg a rövidnyakas formákon gyakoriak a kerek bütykök. A durva kidolgozású anyagon feltűnnek a csipett díszítések, az ujjbenyomással tagolt bütyökfogók. A másik gödör az előbbitől 20 m-re volt, szintén a jobb parton, így egy telephez tartozásuk kétségtelen. Az előkerült anyag azonos az előbbivel.

Sőregi J. új lelőhelynek vélte a Szamos bal partján, az előbbiekkal szemben lévő gödröket. Az ott előkerült két gödör leletanyagára az alacsony csőtálpas tál és a dudoros félgömbös forma a legjellemzőbb.

A lelőhely publikációjában Sőregi J. elsősorban a díszített darabokat közölte, elhagyva a nagyon fontos durva kerámiát. Azzal, hogy az erről a lelőhelyről már korábban, 1935-ben Csiszár Árpád egy hallgató által begyűjtött leleteket is közzé tette, zavart támasztott a leletanyag összetartozását illetően. A Csiszár Árpád által összegyűjtött anyag (Déri Múzeum, ltsz. 112. 1935) kidolgozásában, színében szinte azonos a Sőregi J. által találtakkal, de a rajta levő festésben eltérések mutatkoznak. Míg a Sőregi J. által bemutatott kerámiára a széles feketesávós festés, a csőtálpas formák a jellemzőek, addig az utóbbi a vörös alapra mártott fehér festett, vékony-sávós díszítésével tűnik ki, amely az anyagot a herpályi-csószhalmi kerámia csoportjába sorolja.

1963-ban azzal a céllal tekintetem meg a lelőhelyet, hogy megkíséreljem azonosítani a Sőregi János által leírtakkal. Csiszár Á. szerint a lelőhelyen tényleges ásatás nem volt, csupán a csónakból látható elszíneződések kisméretű feltárása történt meg, illetve a partomlásban talált cserepeket gyűjtötték be. Megállapíthattuk, hogy a Sőregi J. által leírt lelőhelyek összetartoznak a mostani Szamos-átvágás mindkét partján. A mai meder az 1932-ben készült Szamos-szabályozás eredménye, és a Sőregi J. leírásában található 300—350 cm-es mélységek úgy értelmezhetők, hogy a mederből kitermelt föld rákerült a lelőhelyre, amely helyenként még ma is 200—250 cm vastagon fedi a part mindkét oldalát.

A lelőhely a szamossályi rév mindkét oldalán terül el, D-re mintegy 200, É-ra 400 m-es felületen (2. ábra). Az 1963. évi leletmentés a profilban jelentkező objektumok feltárására szorítkozott csupán. 5 gödröt bontottunk ki, amelyből az 1., 3., 4., 5. számúak az újkőkorbá, a 2. sz. a badeni kultúrába tartozott. A leletanyagot a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi 64.1.34. ltsz. alatt.

Az előkerült leletanyagban kiemelkedő a félgömb formájú edényekből származó festett töredék tömege (3. ábra), illetve a szerszámkészlet, amely átfúrt nehezéket, szövőszéksúlyt, obszidián és kalcedon pengéket és kaparókat, továbbá kaptafa formájú kőbaltát tartalmaz (4. ábra). A problematika szempontjából fontosak az agyagkarikák, amelyet három töredék képvisel (4. ábra 2—4). Jellemző forma a félgömbös, 4 dudorral képzett edény. M: 11,8 (4. ábra 10). Fontos forma egy lábön álló, talpas tál, amely alkalmas arra, hogy a töredékekből ismert láb alakú részt helyes kiegészítéssel képzeljük el (4. ábra 11).

3. Szamosújlak. Sőregi J. által említett lelőhely a Szamos bal partján. Települése gödrökkel jelentkezett. Leletanyaga nincs, az akkor begyűjtött anyag hozzákeveredett a szamossályi anyaghoz.¹⁰

4. *Kisvarsány-Hídér*. 1963—64-ben az árvízvédelmi munkák bolygatták meg a települést, ahol Csiszár Árpáddal végeztünk hitelesítő ásatást. Az anyagot a vásárosnaményi múzeum őrzi: 64.5.1—13, 64.6.1—3, 64.11.1—28, 68.14.1—19 csoportszám alatt felvett leltári számok alatt.¹¹

1957-ben kapott első ízben jelentést a nyíregyházi múzeum arról, hogy a Kisvarsány környékén megindult Tisza-gát építése alkalmával edényeket, csontvázakat és bronz depotleleteket találtak. A szakaszosan végzett munka 1963-ban ért el a Kisvarsány-Hídér lelőhelyre (5. ábra), ahonnan a 0 ponttal jelezve indul az a nyúlgát, amely a hídéri házsort védi az ártól. 1963—64 között készült el ennek a töltésszakasznak 400—700 m-ig terjedő része, amelyhez a földet a töltéssel párhuzamos, mintegy 10 m széles agyagárokba kikubikolták ki. A terület az egykori ártérből kiemelkedő lapos hát, amely mintegy 20 m-re nyúlik az anyagárkon túl Ny-ra, azonban itt túllépi a védtöltés vonalát a helyszínen található cserepek tanúsága szerint. A település kiterjedése hosszirányban mintegy 600 m, szélessége 80—120 m között mozog. Az É-i oldalon egy megszűnt Tisza-mederre támaszkodik. A földmunkák nagyon szakaszosan folytak, ezért állandó megfigyelést nem lehetett biztosítani, bár Csiszár Árpád, a vásárosnaményi múzeum vezetője mindent megtett, hogy a lelőköri körülményeket megfigyelje, azokat rögzítse, és az anyagot összegyűjtse. A leletösszefüggések megfigyelését zavarta az a körülmény, hogy a lapos kiemelkedés több népként adott szállást az újkőkortól a XIII. sz-ig. Mint az ásatás során kiderült, a lelőhelyen az újkőkorkor kívül a rézkor Hunyadi halmi csoportja, a korai bronzkor, a késő császárcor barbár anyaga, V—VII. sz-i településnyomok, illetve a X—XII. sz-i települések és azok elszórt temetkezései is megtalálhatók.

A leletmentésre 1963 szeptemberében került sor, amelyet Csiszár Árpáddal közösen végeztünk. Munkahelyül az alapároknak azt a szakaszát választottuk, ahol a sárga altalajt még nem érték el. Itt jelöltük ki az első felületet, amely a szelvény 398—419 m-es szakaszára esett (6. ábra). Az első felületben 3 neolitikus gödör volt: A 350 cm átmérővel, B 180×90 cm, C, amelyből csupán egy kis rész maradt bolygatatlanul.

Az A gödör leletanyagában képviselve van az íves vékony vonalú festés, a karcolt szegletes mélyítés, illetőleg a körömcsípéses durva kerámia. A formákban az alacsony nyakú félgömbös edény, a talpcsöves tál a vezető típus (7. ábra). A felület bővelkedett cserépanyagban, és más leletekben. Különösen gyakoriak voltak a cserépdobozból kialakított agyagnehezékek (9. ábra 2, 4) és a gömbölyű formájú orsónehezékek (9. ábra 1, 3, 5). Kapcsolataik miatt érdemelnek említést a durva kidolgozású edényperemek, amelyeken zezguzos vonaldísz látható (8. ábra 1, 2).

Az anyagárok 425—450 m-es szakaszán, az 1. gödörrel megjelölt helyen obszidián raktárlelet került elő, a munkások elmondása szerint egy csomóban, 60 cm mélyen. A hitelesítés során annyit sikerült megállapítani, hogy kis mélységű gödörben 80 cm mélyen volt az obszidián. E gödör lehetett műhely raktári része is, mivel a környéken — amely az objektumhoz tartozhatott — igen sok obszidián rög és szilánk feküdt. A depotból a következő darabok kerültek a vásárosnaményi múzeumba: 1. ovális obszidián bomba, kéreggel bevonva, h: 21 cm (10. ábra 7); 2. ovális, kisebb rög, kéreggel bevonva, egyik fele csorba. A meglévő rész 13 cm hosszú, 7 cm széles (10. ábra 8). 3. Ovális töredék, kéregbevonattal, 10×7 cm (10. ábra 5). 4. Gömbölyded alakú rög, kéreggel, 5×4 cm (10. ábra 5). 5. Ovális rög töredéke, h: 9 cm (10. ábra 1). 6. Szabálytalan alakú, kéregbevonatos rög, 5×6 cm (10. ábra 2). 7. Részben kéreggel bevont, részben hasított obszidián rögök (10. ábra 3, 4).

A darabok azt mutatják, hogy még nyers állapotban volt a lelőhelyen, készletfeldolgozás céljából, vagy csereeszközként.

A szelvény 4. gödrénél feltüntetett részen több őrlő- és csiszolókö került elő. Az őrlőkövek cipó alakúak, a csiszolókövek szabálytalanok, részben baltacsiszolás nyomaival. A leletgyűttes 2 őrlőkövet, 4 csiszolókövet, 2 ütőkövet és 1 használt, töredezett kőbaltát tartalmazott. Valószínűnek látszik, hogy egy kunyhó használaton kívüli eszközkészletét találták meg.

A telepnek ezen a szakaszán sok festékrög is volt. A kubikosok szerint a 2. gödör jelzésénél feltűnően sok fehér és rózsaszínű kő feküdt, kb. 10 kg súlyban, amelyet beszállítottak a múzeumba. A rögök mészkőfajták, és égetéssel nyerték belőlük a festésre használt meszet. Feltűnő, hogy a nyersanyag közel azonos darabokra törött (11. ábra).

A 2. felület számos jelensége közül a B és K gödör sorolható az újkőkorbba. A B gödör szabálytalan, 160×150 cm átmérőjű. A gödör leletanyagában a formák között a félgömbös, a csótalpas és a hengeres nyakú csupor a fő típus, sokszor dudoros, szegletesedő formában. A durva kidolgozású anyagban a hordóforma és a lapos kerek talak vannak túlsúlyban (12. ábra). A gödör 150 db leltározott anyagából vékony falú cserépet 75 volt. A díszítések között 10 db körömcspéses (9,5%), 4 vonalmélyítéses (3,6%), és 6 db festett (5,9%) fordult elő, amely gyakoribb lehetett a találtaknál.

K gödör. Szabálytalan alakú, elmosódott szélű gödör, amelynek tölteléfködjéből 60–70 cm között kerültek elő a cserepek a legbővebben. A savas talaj miatt az állatcsontok csak nyomokban maradtak meg, amelyek leginkább szarvasfogakkal voltak képviselve. A gödörből 140 cserépet leltárba, 80%-ban vékony falú. Körömcspéses díszítést 19 db-on (13,7%), vonaldíszít 4 cserépen (2,9%) és fekete festést 10 cserépen (7,7%) találtunk. A gödör anyaga azonos összetételű, mint a B gödöré (13. ábra), amelyben a fekete festékköteg-díszítés a legjellemzőbb (13. ábra 4, 6, 12). A szerszámanyagból kiemelkedik egy kaptafa alakú kőbalt (13. ábra 2).

III. felület. Jelenségei közül két objektum újkőkori (14. ábra). Az 1. gödör 140×160 cm átm. volt, 80 cm mélyen kövek, paticsok feküdtek. A paticsok alatt 15–20 cm-re kevert talajt találtunk, és az altalajt 120 cm mélyen értük el. A leletanyagból egy cipó alakú őrlőkö érdemel említést.

2. gödör. Ovális alaprajzú kemence, kiszolgáló gödörrel (14, 14/a ábra). A gödör hosszabbik átmérője 160, a rövidebb 100 cm. Az É-ra néző kemence szegletes forma, s a tüzelőnyílás felé keskenyedő. H: 54, szé: 34 cm. A tűzhely a jelenlegi felszín alatt 54 cm-re feküdt. Földbe vájt típus, a folyamatos tüzeléstől oldala kiegészített. Felmenő fala 16 cm magasan látható volt, és ívéről ítélve kupolás lehetett (14. ábra). A belőle előkerült leletanyag azonos a lelőhely többi anyagával.

A felületen a 3. jelzésű helyen hasonló kemence feküdt, azonban a hozzá tartozó gödröt a munkások már korábban elhordták, így alaprajzát pontosan megállapítani nem lehetett. A lelőhely többi szakaszával kapcsolatban Csizsár Árpád tett megfigyeléseket. Különösen sűrűn települtek a terület legmagasabb pontján, az 50–80 m-es szakaszon, ahol tömegesen jöttek elő a cserepek. 50–0 pont között 9 helyen rajzolódt ki neolitikus gödör alakja, de a gépesített földmunka miatt ezeket megmenteni nem lehetett.

5. Kisvarsány-Gubéri legelő. A töltés építésekor előkerült szórvány és a hitelesítő feltárás anyaga a vásárosnaményi múzeumban van, a 68.20.1—90, 68.26.1—14, 68.27—40, illetőleg a 68.52—53, 55, 57. csoportszám alatt leltárba vett anyagban.

A lelőhely a kisvarsányi nyári gát 0 pontjától 300 m-re esik Vásárosnamény irányában (5. ábra). A kis magaslat az egykori Tisza-meder mellett terül el. A nagyobb belvizek miatt a gátépítéshez ismételtén innen vitték a földet, és gyakran kerültek elő leletek. A területen 1963-ban kisebb felületet is nyitottunk hitelesítés céljából, ahol újkőkori anyag csak szórványosan jelentkezett a bronzkorban illetőleg a X—XI. sz-ban sűrűn lakott területen. 1967-ben újból innen magasították a töltést és a földmunkáknál talált festett cserepeket Baksa Jánosné a vásárosnaményi múzeumba szállította. Az igen gazdag anyagból a festett töredékek tartanak számot a legnagyobb érdeklődésre (15. ábra). 1967 júniusában a bejelentést követően

ismét hitelesítő feltárást végeztem a területen. A kubikosok által kitermelt részben két gödör alja nyúlt mélyebbre. A szinte teljesen kitermelt gödrök aljában csupán néhány jelentéktelen neolitikus töredék feküdt. A területen jelentkező másik szabálytalan gödör a VIII—IX. sz-i településhez tartozott, ahol Erdélyi István IX. sz-i települést tárt fel. Még két felületet nyitottunk érintetlen területen, azonban ezek sem tartalmaztak érdemleges neolitikori anyagot, helyette tiszapolgári típusú cserepeket találtunk anélkül, hogy a település határozott nyomait észlelhettük volna.

6. *Kisvarsány-Sulyokkert*. Az 1962-ben végzett töltéserősítő munka alkalmával a hídéri lelőhelyen talált anyaggal azonos jelenségek és cserepek kerültek elő.

7. *Kisvarsány-Kertekalja*. A Kovásszeg dombja és a falu között a Máthé-féle telken került elő 1968-ban árokásás közben néhány cserép, amelyet Csiszár Árpád gyűjtött össze és vitt be a vásárosnaményi múzeumba. A kerámiaanyag jellege megegyezik a Kisvarsány-Hídér anyagával, megtaláljuk benne a durva és vékony falú kerámiát, vörös iszapos kidolgozással, feketesávós festéssel. Ltsz.: 72.24.1.

8. *Vásárosnamény, Farönktelep*. A város szélén elterülő dombhát egyik részét Páskumnak hívják. Az üzem építések a korai rézkor elhordott temetőjén kívül a neolitikus telep is megsemmisült. A terület szélén végzett mentőásatás alkalmával megállapítottuk, hogy a korai rézkor tiszapolgári csoportjának települése és temetkezése¹² mellett a neolitikus település eléggé szórványos volt. Az előkerült anyag a hídérivel megegyezik. Vásárosnaményi Múzeum: 64.30.1—30 ltsz.

9. *Vásárosnamény, Sport utca*. 1965 nyarán vízvezeték nyomócsövének lefektetésekor a Sport utca végén, közel a Kraszna csatornához 3 tűzhelyet vágtak át. A tűzhelyek a felszíntől 50—60 cm-re voltak. A lelőhely mintegy 100×100 m, emelkedett terület, és a felépült házak alapozásánál gyakran került itt elő cserépanyag. Néhány megmentett cserép (16. ábra 1—9) arra utal, hogy összetétele azonos a hídéri anyaggal, bár az apró kerek bütykök jelenléte egy későbbi periódust sejtet.

10. *Tiszaadony-Szivó*. Tiszaadony és Tiszakerecseny között a köves út nagy kanyarján túl, mintegy 1 km-re ÉK-re az úttól 400 m hosszú, kiemelkedő hát húzódik. A hát magassága 2—3 m. A területet mélyen szántották, és Csiszár Árpád megfigyelte, hogy a cserepek a D-i oldalon és az É-i nyúlványon sűrűsödnek. A leletanyag (16. ábra 10—13) azonos a hídérivel. Említésre méltó egy használt, törött kőbalta, amelyet másodlagosan csiszolónak használtak fel (16. ábra 13).

11. *Cégénydányád-Szamosmeder*. Sóregi J. vegyes összetételű anyagot gyűjtött be innen, amelyből egy perem és egy aljtöredék biztosan a neolitikumhoz köthető.¹³

12. *Tornyosapáti-Ördöngös* lelőhelyről földmunkák során Csiszár Árpád gyűjtött be egy nagyméretű, cipó alakú örlőkőpárt, több csiszolóké töredéket. A mellette talált vastag falú, pelyvás anyagú töredékek valószínűsítik neolitikumba tartozásukat.

13. *Zajta*. Az árvízvédelmi munkáknál 1971-ben elpusztult lelőhelyen végzett hitelesítő ásatáson megtalált gödör anyaga ad lehetőséget az értékelésre.¹⁴ Az anyagot a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi 75.37.1—53. ltsz. alatt.

Nagy György, a nyíregyházi vízmű igazgatósága dolgozója értesítette a nyíregyházi múzeumot, hogy a Zajtán folyó töltésépítési munka során mintegy 15—20 gödör került elő sok cseréppel. Az 1973 októberében lebonyolított hitelesítés megállapította, hogy a lelőhely a falu É-i részén fekvő kiemelkedő hát, amelyet jórészt elhordtak (17. ábra). A földmunkával megsemmisült lelőhelyen mindössze egyetlen olyan gödröt sikerült találni, amelynek tető alakú mélyedése az altalajban még megállapítható volt. A cserepek 5×8 m-es elszíneződésben jelentkeztek, melynek alakja ovális volt (18. ábra). Az előkerült leletanyag a hídérivel mutat rokonságot (19. ábra). A savas talaj miatt festés alig maradt meg. Az anyagban megtalálható a hengeres nyelű agyagkanál (19. ábra 14) és a láb alakú talpas tálka is. Új jelenség a fazekak belső bütyökfogója, amely két darabon került elő (19. ábra 16, 17). A durva kerámiában a mélyített, illetőleg a csipett díszítések aránya megegyezik a kisvarsányi lelőhelyen tapasztaltakkal.

14. *Jánd-Tiszapart*. Szórvány leletként egy kisméretű, behajló peremű tál került elő, oldalán bütyökkel. Még egy másik tálka is van a vásárosnaményi múzeumban, amelynek magassága 5 cm. A vele együtt előkerült vastag falú töredékek telepre utalnak, és e körhöz köthetők. Vásárosnaményi Múzeum, ltsz.: 64.4.1—6.

15. *Beregdaróc-Gorny domb*. A vásárosnaményi múzeum 3 kaptafa alakú kőbaltát őriz innen, feltehetően nagyobb telepről.

16. *Tákos-Jándi út*. Csizsár Á. és Csallány D. felszíni gyűjtése során újkőkorbba sorolható néhány cserepet talált a lelőhelyen. Vásárosnaményi Múzeum, ltsz.: 64.45.1—9.

17. *Nagyecsed*. Kalicz N.—Makkay J. terepbejárása alkalmával találta a lelőhelyet. A begyűjtött anyag a nyíregyházi múzeumba került.¹⁵

18. *Sonkád*. A tsz területén végzett csatornázás alkalmával került elő a lelőhely, amelyre dr. Bakó Ferenc tarpai állatorvos hívta fel a figyelmet. Az 1974-ben végzett leletmentés anyagát a Magyar Nemzeti Múzeum őrizi 74.36.1—313. ltsz. alatt.

Bakó Ferenc tarpai állatorvos bejelentésére az Új Élet Mgtsz központjában a leletmentést 1974 júniusában végeztem. A lelőhely a községtől K-re egy kisebb kiemelkedésen fekszik (20. ábra). A munka során nagyobb területen házat és gödröt bontottunk ki (21. ábra). A ház (1. ház) 540 cm hosszú, 220—240 cm széles gödörlakás, amelynek félkörös bejárata a Ny-i oldalra esett, ferde lejtéssel. A gödör K-i zárófala egyenes, alja lapos, 75—82 cm mély. Az É-i oldalon a ház középvonalában félkörös kiszélesedésben 48 cm mély kerek tűzhely állott, 80×70 cm átmérővel. A gödör alján 2 edénycsomó feküdt (A—B), amelyből több összeállítható edény került elő.

Ezek: behajló szájú edény, középvastag falú agyagból. A perem alatt háromsoros hullámvonal mélyítésű kör, a hasvonalon feltehetően 4 hegyes bütyök. A teljes felületet kettős és egyes körömcspések fedik. Halvány téglaszínű, kiegészített, m: 24, sz: 24,5, fá: 16 cm. (22. ábra, 1).

Behajló szájú edény, középvastag falú agyagból. A perem alatt széles, mély hullámvonal fut körbe. A vállon és a hasvonalon egymás közé eső kettős hegyes bütyök. A felületet egyenletesen 1 körömmel benyomott díszítés fedi. Halványvörös, kiegészített, m: 22, szá: 20,5 cm (22. ábra 2).

Talpcsöves edény, vékony falú, világos téglaszínű. Talprésze egyenletesen szélesedő, tálrésze enyhén szegletesedő. Foltokban fekete festés látszik a talpon és a tálrészen egyaránt. Kiegészített, m: 20,6, szá: 16,8 cm (22. ábra 6).

Edénytartó, alja szélesedő, a csőtálpas tálával megegyező, amely 2,5 cm széles, egyenes peremmel zárul. Halvány téglaszínű, m: 9, tá: 16 cm (22. ábra 4).

Félgömb alakú csésze, hasán két legömbölyített, átfúrt bütyökkel, szája szegletes. A fülek a szegletes száj átlója vonalára esnek. Vékony falú, vörös, m: 7,5, szá: 9,2 cm (22. ábra 7).

Hengeres nyakú edény, szegletes szájjal, hasán 4 dudorral, amely szegletesé teszi a formát. Vékony falú, jó kidolgozású, m: 7,1 cm (22. ábra 5).

Egyenes peremű, behajló szájú tál. Felülete enyhén rapcsos, halvány téglaszínű. M: 14,4, szá: 18 cm (22. ábra 8).

Agyagpohárka, hengeres testű, kissé behajló szájú, durva kivitelű, rapcsos, vörös, m: 5,5 cm (22. ábra 3). Agyagkanál töredéke (22. ábra 9).

A ház legérdekesebb lelete az arcós edény töredéke (23. ábra 1). Hengeres nyakú, csúcsosodó forma. A csúcsos kiemelkedést az áll vonalát adó kiemelkedő plasztikus borda keretezi, amelynek végei ráhajlanak a peremre. A csúcs közepén arcábrázolás látható, plasztikus összeérő szemöldökívvel, középen plasztikus orral, szúrt orrlyukkal. A meglévő töredék mutatja, hogy a fület is plasztikusan ábrázolták, hosszúkás formában, átfúrással. Vörös, igen megkopott, régi törésfelületeket mutat a darab. Az arcábrázolás 7 cm hosszú, legnagyobb szélessége 9 cm lehetett.

A házból került elő egy idoltöredék (23. ábra 2). Feje egyenes, arca hátracsapott, domborzata két szem mélyedését sejteti. A karokat a hegyesedő csonkok jelzik. Hengeres törzse törött. Profilja ívelt, követi a test formáját, hossza 5,2 cm.

E házban is találtunk lapos aljú agyagkarika töredékeket (23. ábra 3, 4, 5). Nem tartoznak össze, különböző karikákból származnak. Előkerült egy láb alakú edény talprésze (23. ábra 6), a lábszár hengeres, meglévő magassága 5,5 cm.

A kerámiaanyag legjellemzőbb sajátossága a hullámos és szegletes vonalvezetésű széldíszítmény (24. ábra) és a körömcspéses díszítés (25. ábra). Különösen gyakori volt a lapos táltípus, amely ovális (26. ábra 1), illetőleg kerek formákban jelentkezett, fogantyú nélkül (26. ábra 2—7). Feltűnően sok volt a lángborító (27. ábra 1—8). Jellegzetes a talpcsöves forma is (27. ábra 9—11). A vékony falú töredékeken a vékony sávós festés a leggyakoribb (28. ábra 1—7). Sok a szegletesedő forma (28. ábra 12, 13, 29. ábra 15). A szerszámanyag között az obszidián van túlsúlyban, pengékkel és félkör alakú retusált kaparókkal.

Kalicz N. és Makkay J. a Tiszahát területén kívül több lelőhelyet sorol a szatmári csoportba. Megkülönböztetnek egy korai fokozatot, amelyet a Körös csoport archaizáló jegyei jellemeznek. Ide sorolják a Tiszabездéd—Servápa és a Nagyecséd—Péterzug lelőhelyek anyagát.

A fiatalabb fokozatot Rétközberencs-Paromdomb, Tiszaörvény, Kenézlő, Tiszacsege-Homokbánya, Ebes, Ibrány-Bleier, Paszab-Felnémettag, Tiszacsege-Homokgödör, Tiszavalk-Négyes lelőhelyek képviselik. Ide köthető a román kutatók által feltárt Ciumesti (Csomaköz) lelőhely is.

19. *Kölcse*. A lelőhelyről a Magyar Nemzeti Múzeum néhány töredéket őriz fekete festéssel (MNM Cserépleltárkönyv 1947. 23.). A lelőhely egyezik Kalicz N.—Makkay J. 1977. 194. lelőhelyével. A cserepeket a szerzők az esztári csoport Szamos vidéki csoportjába sorolják.

A kőeszköz anyaga alapjaiban megegyezik a hazai neolitikus színttel, s csupán az obszidián nagyobb mérvű felhasználása emeli ki az átlagosból. A méhteleki Körös lelőhely ismertetésében Kalicz N. és Makkay J. már rámutatott arra, hogy a kőnyersanyag 80%-ban obszidián. Szerintük a lakosság egyik foglalkozása a nyersanyag beszerzése és a részleges feldolgozás volt.¹⁶ A nyersanyag és félkész termék a Szamos völgyén cserekereskedelem útján jutott Erdélybe. A csoportot továbbra is jellemzi az obszidián túlsúlya, azonban a felhasználásban már mintegy 65%-ra esik vissza.

A sonkádi ház készletében az obszidián eszközök minden változatát megtaláljuk, köztük fő típusként a retusált élű pengéket és a féloldalas, félköríves kaparókat. Az obszidián jelentőségét bizonyítja a Kisvarsány-Híder lelőhelyen talált obszidián depotlelet (10. ábra), amelyből 8 nagyobb rög került a múzeumba, mintegy 3 kg súlyban. A nyers állapotban előkerült kéregbevonatos példányok egy műhely raktárkészletének tekinthetők, mivel a környéken talált apró obszidiánhulladékok azt látszanak igazolni, hogy műhely jelenlétével számolhatunk. Az obszidiánrögök nagysága kis és közepes magkövek kialakítását teszi lehetővé, ami a méretek paraméterében a neolitikus szintnek felel meg. Az egyéb pattintott kőeszközök anyagában többféle ásványt találunk különböző lelőhelyről, mert míg Kisvarsány-Híderen a tűzkőfélék, addig Sonkádán a leggyakoribb.

A csiszolt kőeszközök között ritka a kőbalta, inkább a lapos kaptafa típus az általános (4. ábra 7; 12. ábra 1; 13. ábra 1—2). Átfúrás még nem ismernek. A kő feldolgozásában viszont nagyobb szerepet kapott az őrlőkő és a csiszolókö, amely azonos az átlagos neolitikus formákkal. Kisvarsány-Híderen, az egyik gödörben talált őrlőkőleletet talán egy háztartás készletének tarthatjuk, és ebben az esetben mintegy 7—9 kövel számolhatunk kisebb közösségen belül, amely így a munka közös végzésére utal.

Néhány eszközt agyagból készítettek. Így a szövőszék nehezekeket, amelyből csupán a Szamossályin előkerült egyetlen példányt ismerjük (4. ábra 6), és így a kisméretű kúpú formát még nem tarthatjuk általános típusnak. Minden telepről ismerünk edény oldalából készült nehezekeket. Általában vékony és középvastag falú oldalrészekből alakították ki, kerek, ovális formára, középen átfúrva (4. ábra 1; 9. ábra 2, 4; 13. ábra 6—8). Sokszor díszített töredékeket is felhasználtak (13. ábra 6). A nehezekeket a fonással hozzák kapcsolatba. Az orsógombok közül eddig csupán ez a forma került elő. A középső újkőkorbba tartozó velhé-raskovcei telepen szintén csak ez a forma ismert, ahol igen nagy tömegben találták.¹⁷

A csoportra jellemző az agyagkanál. Kisméretű ovális vagy kerek kanálrész és hengeres, rövid nyél a leggyakoribb (19. ábra 14; 22. ábra 9). Az agyagkanál már a méhteleki anyagban is előfordult.¹⁸ Korai elterjedési területe a vonaldíszes kerámia kultúrájához kapcsolódik.

A rendeltetésére nézve sokat vitatott agyagkarikák jellemzik a tiszaháti leletanyagot. Szinte minden lelőhelyen megtaláljuk, bár nem túl nagy számban. Két formája ismert, az egyik a szélesebb alapú, háromszög metsetű karika Szamossályiról (4. ábra 2—4) és Sonkádról (23. ábra 3—5); a másik szinte hengeres, amelyet már az ékszerek közé sorolhatnánk inkább. Tiszta formájában az általam közölt anyagban nem fordult elő, viszont a velhé-raskovcei telepen gyakori.¹⁹ Mindkettőnél az átmérő 6—10 cm kö-

zött váltakozik. A lapos bázisú példányokat J. Vizdal edénytartó-karikáknak tartja, amely el is fogadható. Ha az agyagkarikák megjelenését vizsgáljuk, akkor a hengeres metszetű típust már a Körös csoportban megtaláljuk. Dévaványa-Atyaszegegről már vincai hatásokat tükröző leletegyüttesben fordultak elő, s így a Körös csoport késői szakaszába sorolhatjuk.²⁰ Megtalálták a Barca III-ban,²¹ amelyet a szlovák kutatás az alföldi vonaldíszes kerámiának megfelelő horizonthoz sorol, és a legkorábbi középső neolitikumba tartozik.²² Apró töredékekben a sátoraljaújhelyi telepről ismerjük, amelynek datálása sokat változott, biztos azonban, hogy szintén a középső neolitikumba sorolható.²³ Véleményem szerint a két típust származásilag is külön kell választani és nem lehet vitás, hogy az alátét szerepét betöltő karikák a kialakuló vonaldíszes kerámiába tartoznak. Ezt támasztja alá a talpcsöves edénytartó forma. Eddig csupán a herpályi kultúra jellegzetes típusának tartották.²⁴ Alacsony, szélesedő talp, keskeny, kihajló, lapos perem jellemzi a formát, amely helyreállíthatóan Sonkádön került elő (22. ábra 4). Rendeltetésének megfelelően az edénytartó belül üreges. Mérete megegyezik a nagyobb agyagkarikákkal, és a kisebb méretű, keskenyedő aljú edények megfelelő támaszt kaphatnak az edénytartókban. Nem túl gyakori. A Sonkádön előkerült másik töredék igazolja, hogy használatát a kultikus tárgyak körébe kell utalnunk. Nem lehet vitás, hogy a herpályi csoportban használt talpcsöves edénytartók formai előzménye.

Kerámia

A kisméretű, de zárt leletegyütteseket adó, fent közölt 5 lelőhely anyaga egyöntetűségével tűnik fel mind települési, mind anyagi kultúra szempontjából. Ez az egyöntetűség a kerámiában, anyagban, formában és a díszítés módozatában különösen jellemző.²⁵

1. A kisvarsány-hídéri anyagban a kerámiák azonos fajtákból készültek. A finom és durva kerámia kémiai összetétele nagyban hasonlít egymáshoz. Ugyanazt az agyagot használták fel, és az elemzésben mutatkozó kis eltérések abból származnak, hogy a cserepek a talajban kilúgozódtak, és ioncsere is lejátszódhatott.

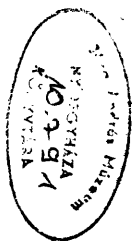
2. A kerámiák anyagához növényi részeket keverték, amelyek kiégetéskor teljesen vagy részben elégték, így faszénné alakultak. A kerámia belseje a sok faszéntől fekete. A kb. 30 mikron vastagságú csiszolat, finom elosztású szén jelenlétét mutatja, hogy ez a szénmonoxidból másodlagosan redukáló atmoszférában kivált szén.

3. Két vagy három különböző színű réteg (vörös és sárga, külső réteg és fekete belső réteg) az égetés során keletkezett. 700 C-fokot meghaladó hőmérsékleten izzító kemencében a letisztított, fekete belső réteg is téglavörösre égett a kísérlet folyamán. A külső réteg vörös színét az agyag nagyobb vastartalma okozza. Ezt a szint a belső rétegben, ahová a levegő nem ért el, a finom elosztású szén teljesen elfedi. A cserép minden rétegében ugyanazok az ásványok fordulnak elő és a kémiai összetétel is hasonló. A vékony csiszolat képe folyamatos átmenetet mutat az egyes rétegek között. Ez arra utal, hogy az egyes rétegeket nem külön-külön vitték fel a felületre.

A vizsgálat összefoglaló értékeit az alábbi táblázat mutatja:

AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA SZÁZALÉKBAN

Lelt szám.	K i s v a r s á n y				Sátoraljaújhely								Szamossályi		
	68,20 16	68,20 16	68,20 16	68,20 3	14-es vörös k. réteg durva vörös	14-es fek. b. réteg durva vörös	2-es sárga k. réteg finom	2-es fek. b. réteg finom	20-as sárga k. réteg finom	20-as fek. b. réteg finom	27/912 22	27/912 24	27/912 23	1,20 1964	1,20 1964
	durva	durva	durva	durva							durva sárga	finom	finom	D. porlós vörös	
SiO ₂	64,50	60,70	63,40	64,80	60,45	61,50	60,45	63,60	63,40	60,55	66,35	64,25	60,40	55,15	52,55
Al ₂ O ₃	11,10	11,75	12,35	15,75	16,20	16,10	16,55	17,90	17,15	17,10	12,65	16,40	14,70	16,45	17,70
Fe ₂ O ₃	9,25	8,78	7,81	6,33	13,77	13,54	8,53	8,70	9,73	10,24	8,25	9,78	9,55	13,66	10,41
TiO ₂	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
CaO	1,7	2,4	1,8	2,75	1,12	2,26	2,32	2,35	2,38	2,17	3,05	2,25	2,74	3,20	1,72
MgO	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Na ₂ O				1,00		0,23		0,85		0,82	0,77	0,49	0,85		0,51
K ₂ O				2,15		1,68		3,00		1,85	1,85	1,67	2,65		1,64
Izzítás- veszteség		5,63		3,92	1,92	1,98		2,41		5,49	5,49	1,15	7,17		5,30

A részletes eredményekből kitűnik, hogy a kisvarsány-hidéri és a sátorlajújhelyi durva és finom kerámia anyaga nagyon közel áll egymáshoz. A szamossályi durva kerámia anyaga némileg eltér az előzőektől, aminek oka az is lehet, hogy savval kezelték, ami a kerámia 10—15⁰/₀-át kioldhatja. Az eredmények azt mutatják, hogy a nyersanyagot a helyszínről vették, amely viszont nagy területen szinte egyforma. Példa erre a tiszaberceli téglagyár agyagösszetétele: SiO² — 60,2⁰/₀; Al₂O₃ — 18,4⁰/₀; Fe₂O₃ — 8,6⁰/₀; TiO² — 1,0⁰/₀; CaO — 0,4⁰/₀; MgO — nyomok. K₂O, Na₂O + maradék — 4,3⁰/₀; izzítási veszteség 7,0⁰/₀. A nem vizsgált lelőhelyek anyaga is technikailag teljesen azonos kivitelű.

A készítés közös sajátosságain túl feltűnően nagy hasonlóság észlelhető az összetétel, forma szempontjából is. A statisztikai mintavételre alkalmas objektumokban a durva, vastag falú, a finomabb, középvastag cserepek aránya közel azonos, így az utóbbiak aránya Kisvarsány-Hidéren 80⁰/₀, Sonkádön 95⁰/₀.

Közös vonás, hogy a durva kerámiában igen kevés a formaváltozat. A formakészlet két változatra épül. Az egyik a fazék, amely több típusban jelentkezik (22. ábra 1, 2) a peremképzésben. Közepes méretűek, 25—30 cm között változnak, úrtartalmuk ritkán haladja meg a 4—5 litert. Ennél nagyobb, már készletartónak minősíthető edény töredéke nem fordult elő. Ez a körülmény határozza meg gazdálkodási szintjüket. A méretei miatt főzőedénynek tartható forma általános neolitikus sajátosság, nem köthető csoporthoz. A fenékképzésben találunk eltérést a Körös csoport hasonló formáitól, ahol a kis talp, illetőleg a fenék megvastagodása az általános, amint ez a méhteleki fazekaknál is megtalálható. A kissé behajló szájú, félgömbös forma azonban vonaldíszes alapvonal, a leggyakrabban fordul elő, és annak legkorábbi szakaszától nyomon kísérhetjük a középső szakasz sokrétű csoportjaiban. A fazékformán meglévő applikációk, a hegyesedő egyes vagy kettős bütykök gyakran osztva az ismert rendszerben kerülnek az edényre. Leggyakoribb a vállon való egysoros elhelyezés 4 bütyökkel vagy két sorban, háromszöges elrendezésben, ahogyan ez valamennyi neolitikus csoportban szokásos. Ritkább a köríves fogantyú. Speciális formában jelentkezett két zajtai töredéken (19. ábra 16, 17) a bütyökfogó, ahol a kisebb méretű, 15—20 cm magas, 3—4 l úrtartalmú fazék belső oldalán fogantyúként szolgált. Az edény belsejében alkalmazott fogantyúk legkorábban Tiszacsegén lépnek fel.²⁶

Másik forma a lapos tál, amelyet a kutatás eddig jól körülhatárolt kultúrába sorolt. Korábban a tiszai kultúra vezérformájának tartották e típust,²⁷ amelynek értékelése változott ugyan, de a szakálhádi csoportban való általános feltűnése sem változtatott azon az alapfelfogáson, hogy a típus délről származott. A lapos tálforma több példányban fordult elő Kisvarsány-Hidéren, Sonkádön, ahol az 1. ház cserépanyagából 11 töredékkal volt képviselve, amelyek különböző tálakhoz tartoztak (26. ábra 1—7). Közös sajátosság, hogy nem alkalmazzák a tálperem alatti részen a különböző formájú fogantyúkat, amelyek a szakálhádi és tiszai csoportban általánosak. Kisebbségben a tálak átmérői, a legnagyobb sem haladja meg a 35—40 cm-t. A kerek forma mellett fellép az ovális is (26. ábra 1). A forma eredetére vonatkozó déli összetevők — a vinci és vinkovci példányok alapján levont korábbi analógiák nem perdöntők.²⁸ Nagyon gyakori alapformának te-

kinthető, amit a velhé-raskovcei telep anyaga is bizonyít, ahol viszont a lapos tálakon alkalmazott fogantyú is megjelenik.²⁹ Biztosra vehető, hogy faformából alakult ki a vonaldíszes kerámia sajátja, hosszú ideig él mind a korai, mind a középső neolitikumra egyaránt jellemző Északkelet-Magyarországon.

A durva kerámia kizárólagos díszítése a körömcsipés, amely a Körös csoport sajátjaként alapul szolgált és szolgál a más csoportokkal való kapcsolatok kimutatására. A szatmári csoport körömcsipéses díszítő módozatában megkülönböztethető a kétkörmös (12. ábra 8; 9. ábra 10) vagy az egykörmös díszítés (9. ábra 8), tehát a csipett és a körömmel benyomott dísz. Gyakran sorosan rendezik el ezeket a díszeket, beborítva az egész felületet, de előfordul a lazább alakzat, amikor vagy a teljes felületre viszik (24. ábra 11), vagy csupán az edény egy részére terjed ki. A csipett, illetve körömbenyomásos díszítések csak durva kivitelű kerámián fordulnak elő, viszonylag nagy számban a kisvarsányi K gödörben (13,7%), a B gödörben (9,5%), viszont Sonkádön mindössze 2,84%-kal van képviselve. Nincs statisztikai adatunk a raskovcei anyagról, de a leírás alapján úgy tűnik, hogy aránya megközelítően azonos a sonkádival.

A csipett, benyomott díszítés Északkelet-Magyarország más neolitikus csoportjaiban is előfordul, de mint az alább közölt leletegyüttesek igazolják, a Körös-reminisztencia különböző mértékű. Az alföldi vonaldíszes kerámia területéről Kisköre-Gát lelőhely anyagának összetétele az alábbi:³⁰

Kisköre 58. felület A gödör,
827 db 25 kg

Kisköre 61. felület A gödör
1853 db 75 kg

fajta	db	%	db	%
durva	392	44,4	791	42,7
finom	261	31,6	622	33,5
karcolt dísz	42	5,8	71	3,8
csipett dísz	—	—	4	0,2
barbotin	—	—	2	0,1
fröcskölt barbotin	4	0,5	8	0,4
húzgált	125	15,1	355	19,3
bütyökdísz	3	0,05	—	—

A kiskörei anyag az alföldi vonaldíszes kerámia korai szakaszába tartozik, amely megelőzi az aggteleki szabadtéri lelőhely alföldi vonaldíszes kerámia anyagát.³¹ Megállapítható, hogy az alföldi vonaldíszes kerámia későbbi szakaszában megnő a csipett díszítés szerepe, bár formában átalakul, és kapcsolódik a szakálhái csoport közvetítő szerepéhez.³² Ugyanez tapasztalható a Bükk hegység területén, ahol a Körös kultúrát jellemző csipett és barbotin díszítés szintén megtalálható. Álljon itt két szabadfüldi telep statisztikája, ahol mód volt zárt gödrök teljes anyagának értékelésére.³³

fajta	db	%	db	%	db	%
finom	102	15,3	132	41	385	32,7
durva	518	77,9	164	51	735	62,4
bükki	27	4,1	18	5,6	32	3,8
vonaldíszes	11	1,7	7	2,1	12	1
csípett	5	0,7	1	0,3	12	1
barbotin	2	0,3	—	—	2	0,2

A méhteleki anyag ismeretében az eddigiéknél realisabban magyarázható a Körös csoport díszítő elemeinek jelenléte.³⁴ A Szamos völgyén felhúzódó Körös csoport találkozik a kerámia nélküli, inkább vadászó közösségek népével és a meginduló neolitizációban átadja forma- és díszítő típusait, amelyekből kialakul a legkorábbi vonaldíszes kultúra. A fejlődés későbbi szakaszában nagy területre szóródik, és különböző helyi csoportokra töredezik szét. Azokat a közvetítő kapcsolatokat, amelyeket eddig a kutatás a szakálhádi csoportnak tulajdonított,³⁵ egy részében le kell írni, és a szatmári csoport É-i és Ény-i kisugárzásával kell számolni.

A durva kerámia díszítési módja a mélyítés, amelynek technikája, motívumkincse szintén alapja a vonaldíszes kerámián belüli helyi csoportok elkülönítésének. Az íves és szegletes mélyítés adja a két fő formát, s ez egy lelőhelyen belül együtt található. Így pl. Kisvarsány-Híder (7. ábra 6), Sonkád (24. ábra 3). Különösen kedvelt a hullámos, egy- vagy több soros szel-díszítmény (24. ábra 1—4), illetőleg a kettős vonalú zezug díszítés (24. ábra 6—8). E díszítések a durva, közepes falú edények sajátosságai, leggyakrabban csípett díszítéssel kombinálva jelennek meg, mint azt a sonkádi edények és hasonló formák töredékei bizonyítják. A két díszítési mód egyetlen edényen való alkalmazása a megszülető új, első megnyilvánulása. A mélyített dísz sem tartozik a szatmári csoport általános motívumkincséhez. Gyakoriságára nézve elég megismételünk a leírórészben közölt adatokat, ahol Kisvarsány-Híderen a K gödörben mindössze két cserépen találtak (2,9%), a B gödörben 4 cserépben (3,6%) és Sonkádon 25 töredéken (1,5%).

A vékony falú kerámia sem mondható gazdagnak. Főbb típusok az alábbiak:

1. Legáltalánosabb forma a kissé behajló szájú, félgömbös edény, amely gyakran a has vonalán alkalmazott dudorokkal szegletesedő formát ad, amint ezt a szamossályi példány (4. ábra 10) mutatja. Vezető formája a kerámiának, s a szegletesedés megközelítően 20—30%-os arányban jelentkezik. A forma gyakran festett.

2. Gyakoriságban a kis hengeres nyakú, gömbhasú edény következik, elég sok változattal. Ez a vállképzés szegletesedésében is megmutatkozik, mint a sonkádi példányon látjuk (22. ábra 5).

3. Jellegzetes forma a középmagas, harang alakú csőtálpas tál (22. ábra 6). Változatok inkább a tálképzésben jelentkeznek, ahol a szegletesedés szintén gyakori. Méreteiben is nagyfokú egyöntetűség jelentkezik. Gyakori forma, mely a sonkádi 1. házban mutatkozott, ahol 34 csőtálp középső tagját találtuk, amely csupán a teljes anyag 2%-át teszi ki. Ezért a statisztika is

korrigálásra szorul, mert bizonyos, hogy a ház hulladécai között legalább 32 különböző csőtálpú edénynek kellett lennie.

4. A csonkakúpos tálak kissé durvább anyagból, középvastag fallal készültek. Alacsonyak, kis méretűek, amelyeket jól képviselnek a sonkádi példányok (22. ábra 8). A töredékekből ítélve igen gyakoriak. Egyik különleges változata a csúcsondó félkörös peremvégződés, amely párosan 4 vagy 2 alkalommal található a peremen.

5. A jellegzetes főbb formakészlethez köthető a pohár, amely vagy kissé ívelt oldallal kiképzett — mint a sonkádi példányon is látható (22. ábra 3), vagy a töredékeken is megtalálható kissé csonkakúpos formában.

6. Speciális formának tarthatók a lángborítók, parázsörzök. Különösen sok töredék került elő a sonkádi 1. házából (27. ábra 1—8), és bár a 81 töredék $\frac{0}{100}$ -ban igen magas értéket ad ($5\frac{0}{100}$), gyakoriságában alatta marad a csőtálpas tálaknak. A használatától átégett és igen sok apró darabra hullott példányok magyarázzák a magas arányszámot. A formát nem lehetett rekonstruálni, de a töredékekből kitűnik, hogy kissé profilált, kiszélesedő alapú, virágcserep formájú, egyenes peremvégződésű példányokkal kell számolni. Felületét sűrűn, sorosan, 0,4—0,9 cm átmérővel átllyukasztották.

7. Speciális forma a láb alakú, hengeres, tömör talpú tálacska, amely Szamossályin került elő rekonstruálható állapotban (4. ábra 11). Festett volt. Hasonló talptöredék Kisvarsány-Gubérin és Sonkádön is előkerült. (23. ábra 6).

Ha Velhé-Raskovce rendkívül gazdag anyag formakészletével teszünk összehasonlításokat, az egyezések mellett jelentős eltéréseket is találunk. A félgömbös forma szegletesedő változata itt is a vezető típus,³⁶ azonban laposabb, nyomottabb. Ugyanakkor a hengeres nyakúak nyújtottabbak.³⁷ Alapvető eltérés van a csőtálpas tálaknál, mert ott az alacsony talp az általános, a harang alakú csőtálp alárendelt szerepet játszik.³⁸ Rendeltetésére nézve sok közös vonást találunk a táltípusok között, de amíg a raskovcei lelőhelyre a karélyos peremképzés a jellemző,³⁹ a szatmári csoportban, illetőleg az AVK-ban a félkörös kicsúcsosodás az általános, amely ott szórványosan lép fel. Teljes az azonosság a poharaknál,⁴⁰ a parázsörzöknél,⁴¹ ami rendeltetésükből adódik.

8. Különleges példánynak minősül a töredékes antropomorf edény Sonkádóról (23. ábra 1). A formáról biztosan csak annyit mondhatunk, hogy olyan hengeres nyakú edény volt, amely azon a részen, amelyre az arcábrázolás került, félkörösen kiemelkedik, mintegy a fej formájának jelzéseként. Mind forma, mind arcábrázolás szempontjából nagy jelentőségű a töredék, formájára nézve pedig perdöntő abban a vitában, amelyet Banner J. és a szerző folytatott Csalog Józseffel a Hódmezővásárhely-Kökénydomb Vénusz I. kiegészítését illetően. A hivatkozott példánynál a perem törési vonalából következtetve állítottuk helyre félkörös kicsúcsosodással a zsámolyon ülő istennőt.⁴² A szegvár-tűzkövesi sarlós szobor előkerülésével Csalog J. a kökénydombi Vénuszt a kiegészített törésvonal vastagságából következtetve háromszögű fejjel rekonstruálta, és bizonyította az előkerült férfi idol analógiája alapján; így beleestünk a tárgy megváltoztatásának vádjába.⁴³ Álláspontunk igazolására egy bükki kultúrából származó töredéket hoztam fel, ahol a peremképzésben a félkörös kiemelkedés fordul elő.⁴⁴

Szenvedélytől fűtötten Csalog J. nem fogadta el álláspontunkat, továbbra is kitarva hipotézise mellett. Volt olyan megoldási javaslat az 1944-ben töredékben előkerült példánynál, amely a kicsúcsosodó háromszögre helyezte az arcábrázolást.⁴⁵ Az egyik kísérlet a hiányzó arcábrázolást a különálló fedőn képzelte el. A sonkádi példány meggyőző érv a kökénydombi Vénusz I. helyes kiegészítésére, és úgy érzem, megnyugtató módon levehettük a témát a napirendről azzal a tanulsággal, amit már többször hangoztattam, hogy olyan nagy értékű, ritka tárgy esetében, mint az idézett Vénusz, nem szabad kísérletezni rekonstrukciós kiegészítésekkel. A kísérleteket csak rajzon vagy másolatokon szabad elvégezni. Nagyon lényeges az ábrázolás módja is. Az áll formára alakított borda kiemeli az arcot, sőt hatásában ferde sítot is kölcsönöz annak. A szemöldök, orr, fül plasztikus ábrázolása arányaiban is jónak mondható, viszont ugyanakkor hiányzik a száj jelzése, amely valamennyi korai idollal jellemzője. Az arcképzésben legközelebb a Tell Azmak-i példányhoz áll a legközelebb.⁴⁶ A lineárkerámia arcos edénykészletében az ábrázolásnak ez a módja még egyedülálló, de a tendenciákra bőven találunk analógiát az arcos edényeken a háromszögű fejforma és az érzékszervek megformálásában.

A nagyon kifejező arcábrázolás közelebbi meghatározásában szerepet játszik egy jelentéktelen, gyengén kivitelezett idoltöredék, ami ugyanebből az objektumból került elő Sonkádán (23. ábra 2). A tömör, hengeres testű, hátracsapott fejű, ferde arcsíkú torzó két karcsonkjával a leggyakoribb déli típusú idollok közé tartozik,⁴⁷ amelyből igen szép kollekciót talált Kalicz N. és Makkay J. Méhtelegen.⁴⁸ A két típus együttes előfordulása kronológiai megállapításokra nem alkalmas, de több hipotézist tesz lehetővé a formára nézve. Arra is van lehetőségünk, hogy a Körös csoport antropomorf edényformáival hozzuk kapcsolatba.⁴⁹ Ebben az esetben a kettő együttes előfordulása természetes. Lehet, hogy az arcos edények sorába kell iktatnunk, s ekkor már nem kizárólagos déli formaként foghatjuk fel. Van erre példa Méhtelegen, ahol úgy látszik, hogy a lapos idollok a helyi őslakosság fából készült istenségeinek cserépbe való átültetése. Az arcos edénynél is fennállhat a lehetőség, hogy az őslakosság gyökeréből származtassuk a formát.

A tiszaháti lelőhelyek kerámiájának jellemzője a festés gyakorisága. Sajnos, a közölt lelőhelyek talajviszonyai nem kedveznek a festés megmaradásának, és így legtöbbször a lemaradt felületen megmaradt nyomok, illetőleg a minták negatívjai adnak képet a nagyon kedvelt díszítő módról. A közölt statisztikai adatok (kisvarsány-hídéri B gödör 5,5%, K gödör 7,2%, Sonkád 3,1%) nem tekinthetők reálisnak, a kisvarsány-gubéri lelőhely hamusabb rétegében megőrzött cserépanyag alapján 15–20%-os aránnyal kell számolnunk. Lehet, hogy ez túl alacsony becslés, mert a velhéraskovcei 1/1971. objektumban a szerző 3:1 arányban látja a festett és festetlen kerámia összetételét a festett javára,⁵⁰ amely szerintem nem fejezheti ki az átlagot, hanem csak a különleges helyzet miatt alakulhatott így a leletanyag összetétele.

A velhéraskovcei lelőhely páratlanul gazdag anyaga az előkerült, a meglevő biztos formák, megkönnyítik a közölt, nagyon töredékes jellegű festett kerámiából a jellemző motívumkincs, díszítési tendencia felvázolását.

Festést négy alapformán találunk. Ezek:

1. félgömbös, behúzott szájú csupor,

2. hengeres nyakú, gömbhasú edény,
3. tálak,
4. talpcsöves edény.

A formáknál alkalmazott motívumkincs biztosan elkülöníthető a félgömbös és a talpcsöves tálak esetében, ahol az alapvető formai eltérés indokolja a festési motívumokban mutatkozó eltéréseket is.

A félgömbös edényeken a teljes felületre kiterjedő festés a jellemző (15. ábra 1—8; 28. ábra 6). Mintakincsében megtalálható a peremet kísérő vízszintes vonalfestésből adódó széldíszítmény (15. ábra 2, 8). Az edény felületét íves, vékony, sűrű festésű kötegek borítják (15. ábra 6, 7, 10). Gyakori, hogy az ívkötegek között szabadon hagyott üres festett sávokon pontdíszítést alkalmaznak (15. ábra 2, 8). Ismert a sűrű rácsminta széldíszítményként (15. ábra 1) és az edény felületén is. Gyakran alkalmazott szisztéma a vízszintes, függőleges, ferde egyenes vonalköteg alkalmazása (15. ábra 3, 4), sokszor íves vonalköteggel kombinálva (15. ábra 5).

Sokkal egyöntetűbb a csőtálpas tálak festése. Alapmotívuma vékony, egyenes, hullámos vonalfestésekből áll, amelyet függőleges, vízszintes és ferde irányban húz (15. ábra 9, 12, 13). A tálrész peremén gyakran alkalmazza az íves, szélesedő, vastag vonalú festést (15. ábra 17), míg a talpgyűrűn a tál és talpcső csatlakozásánál általános a körbe futó széles sávfestés. A felület egyhangúságának megbontására olyan megoldást használt, ahol egymás mellett van a vonalfestés és a teljes felület festése (15. ábra 14), illetőleg sok különböző apró mintacsoportot fest egymás mellé (15. ábra 5). Szinte valamennyi festett motívum tökéletes analógiáját találjuk a velhé-raskovcei anyagban, mind a félgömb, mind a talpcsöves formákon.⁵¹

Bár a festés valamennyi közölt lelőhelynél, vagy a már korábban publikált anyagnál is közös, mégis különbségek adódnak, amelyek nem foghatók fel csupán helyi sajátságoknak, hanem időeltérést jelentenek. A közölt anyagban a kisvarsány-gubéri lelőhely anyaga áll a legközelebb a velhé-raskovcei lelőhely festéséhez. Sok vonásában még a Vizdal által 3/1972. objektumból származó anyaggal is egyezik,⁵² jöllehet abban már olyan karcolt cserepek is előfordulnak, amelyek a sátoraljaújhelyi — sokat vitatott — anyagban is megvannak.⁵³ Vizdal e gödör anyagát a közölt három gödör anyagából a legfiatalabbnak tartja. Teljes az azonosság Sátoraljaújhelyen, a pontvonallal díszített szalagköteges mezőkkel.⁵⁴ A gubéri anyaggal azonos mintakincsben a szamosályi lelőhely anyaga. Szinte tökéletesen megegyező formák és díszítések kerülnek elő. Sok a közös motívum, így az apró rácsminta (3. ábra 1, 15. ábra 1), bár az elrendezés különböző. A „kispórolt” festésnél alkalmazott pontok is a közeli kapcsolatokat erősítik (3. ábra 3, 15. ábra 2, 8). Kár, hogy Szamosályiról kivés hiteles anyaggal rendelkezünk, mert meggyőződésem, hogy a talpcsöves edények díszítésében is sok közös vonást találhatnánk. Az egyezésre utal az is, hogy mindkét lelőhelyen előfordult a speciális formának minősített láb alakú, talpon álló lábacská (4. ábra 11). Az egyezések alapján a két lelőhely anyaga egykorú, és jellegzetességeiből ítélve a középső neolitikum legkésőbbi szakaszára datálható.

Az anyagösszetétel alapján a középső fejlődési fokot képviseli a kisvarsány-hídéri lelőhely anyaga elsősorban a festés miatt. A mintakincs még elég szegényes, jobbára csak a széldíszítményekre korlátozódik, a fes-

tési kötegek még csak csírákban mutatkoznak (7. ábra 2). A kerámia egyéb összetétele ennek nem mond ellent (13. ábra 1—21). Vele egykorú a zajtai település anyaga. Szinte teljesen megegyező a sűrű párhuzamos festés, amely lenyomatban megmaradva, sűrű kannelurának hat a zajtai peremtöredéken (19. ábra 18), ill. egy kisvarsányi edény alsó részén (13. ábra 13). A karcolt díszítésben is (19. ábra 19) szinte azonos a két lelőhely mintakincse (8. ábra 1).

A legarchaikusabbnak a sonkádi anyag látszik festésében és díszítésében egyaránt, de az anyag teljes összetételében is. A festésben még a széldíszítmény uralkodik (28. ábra 1, 6), ritka még a teljes edényfelületet beborító festés, inkább a széldíszítményhez kapcsolódó kis felületet kitöltő, ritka vonalú, íves sávfestés jelentkezik, és még sok a rendszertelen, szabálytalanul elhelyezett, csupán élénkítésre szolgáló festési mód. Nincs nagy időbeli eltérés Sonkád és kisvarsány-hídéri között, ami a közöletlen igen nagy mennyiségű kisvarsányi leletanyagban bizonyítottan látszik.

Szándékosan nem hangsúlyoztam az edényeken levő fekete festést. A kémiai vizsgálatok azt bizonyítják, hogy az edényeken levő fekete szín csak a festés redukciója. Hogy ez eredetileg fekete volt-e, vagy vörös, nehezen dönthető el, mert bizonyítottan látszik, hogy az anyag nagyon sok fehérjét tartalmaz, s így feltételezhető az állati vér nagyfokú használata a festésre.

Település

A vonaldíszes kerámia eddig ismert alföldi csoportjaiban még igen csekély a feltárt települések száma, így elégtelen ahhoz, hogy a házak, objektumok főbb formáit meghatározzuk. A Körös csoportba tartozó Méhtelek és az alföldi vonaldíszes kerámia idősebb szakaszához köthető Kisköre-Gát feltárása alkalmas csupán arra, hogy a települési jelenségekről általános érvényű megállapítást tehesünk. Az eddigi kutatások szerint a települési forma kizárólag gödrök formájában jelentkezik. A kifejlődött szatmári csoport is csak a gödörformát ismeri. A velhé-raskovcei településen ovális alakú, teknős aljú gödröket találtak, viszonylag nagy mérettel: 560×410, 370×495, 420×560 cm.⁵⁵ Cölöplyukat nem észleltek. Hazánkban is a gödör az egyetlen települési forma. Két változata ismert, egyik a lakógödör. Ennek példája a sonkádi 1. ház. Hosszú, keskeny, szabálytalan téglalap alakú, K-i oldalon egyenes záródással, a Ny-i oldalon félkörös végződéssel, mentes bejárattal. Hossza 550×230 cm. A ház É-i részén padkát képeztek ki, és egy kiszögellésben, magasabb szinten helyezték el a tűzhelyet. Ez a lakógödörforma hasonló méretekben a kiskörei gát telepén került elő több példányban.⁵⁶ Ott sem lehetett megfigyelni a cölöplyukakat, amelyekből a tetőszerkezet formájára következtethetnénk. A hosszú forma is a könnyű szerkezetű védőtetőre utal, mely feltételezésünk szerint bőr lehetett. Nagyon kevés faszerkezetre utaló, apró patics került elő, ami jellegzetes vonaldíszes sajátságának mondható. A gödrök mérete, a bennük levő tűzhely kizárja azt a feltételezést, hogy csupán holladékgödröket lássunk bennük. Még azoknál a gödröknél is, ahol a tűzhely hiányzik (Velhé-Raskovce, Zajta), ott is hajlunk arra, hogy ezeket is lakógödröknek tartsuk.

Neolitikus telepeinken általános a földbe mélyített kemence a kiszol-

gáló gödörrel. Ennek szegletesedő változata a vásárosnamény-hidéri objektum, amely a kis méretűek közé sorolható (14. ábra).

Ha az egyéb hazai vonaldíszes kultúrákba tartozó házformákat vizsgáljuk, úgy a kevés adatból arra következtethetünk, hogy a vonaldíszes kerámia kultúrájára jellemző ún. nagyház az Alföldön hiányzik. Upponyban a szegletesedő alaprajzú 3×2,10 m-es kunyhóalap, vagy még ennél is kisebb kerek tűzhellyel ellátott alap került felszínre, szegletesedő formában.⁵⁷ Hasonlóan szegletes forma került elő Aggteleken,⁵⁸ ahol már a cölöplyukak is megjelentek. A lebő-szakálhái csoportban viszont már a cölöplyukak használata általános.⁵⁹ Feltehető, hogy a gödörlakás eredetét a helyi mezolitikus, illetőleg prekerámias csoportok lakógödreiben kell keresni, a cölöpök használata pedig az egyre elterjedő vonaldíszes kerámiával hozható kapcsolatba.

Kronológia

A Tiszahát neolitikuma a Körös kultúrával kezdődik, amelyet egyetlen lelőhely, a Kalicz N.—Makkay J. által feltárt Méhtekek képvisel. A leletanyag technikai kivitelében megjelennek azok a vonások, amelyek az egész neolitikum folyamán e terület kerámiatechnikáját végigkísérik. Ez elsősorban a porózus anyagban, a vörös színű égetésben, a talaj miatt bekövetkezett erodeálásban jelentkezik, és különböző csoportokhoz köthető festésben, technikában, illetőleg díszítésben.

A Körös kultúrába tartozó méhtekei anyagban már jelentkezik a fent jellemzett kerámiatechnika. Ennek oka a tájra jellemző agyag, mint ezt a korábbiakban már láttuk. A másik ok, hogy a Körös kultúra a Szamos vonalán érkezik Erdély felől, ahol hasonló talajadottságokkal kell számolni. A méhtekei leletanyag feldolgozása e témát részletesen kibontja, s mindenekelőtt rendkívül gazdag anyaggal gyarapítja ismereteinket a neolitikális folyamatában a Tiszaháton.⁶⁰

A Tiszahát területén a Körös kultúrát a Szatmár csoport követi, amelynek eredetét, kronológiai helyzetét Kalicz N.—Makkay J. a kevés hiteles anyag alapján elsősorban kis leletgyűttesekre támaszkodva, illetőleg a Tiszaháton kívüli területek szintén kevés leletanyagára építve körvonalazott. Ebből adódóan a Szatmár csoport megítélésében véleménykülönbségek vannak elsősorban a korszakolásban Kalicz N.—Makkay J. és köztem. A Tiszahát területén belül jelentkező neolitikumot a kerámiatechnika miatt a Körös kultúrát követően azonos etnikai közösség fejlődési folyamatának fogtam fel, amely már Méhtekekkel elindul, és Kisvarsány-Gubéri legelő, illetőleg Szamossály-rév lelőhellyel végződik. Ha a Méhtekeken jelentkező szatmári sajátosságokat nem vesszük figyelembe, hanem az abból kifejlődő kerámia-gyakorlatot, akkor a Szatmár csoport kronológiai helyzetének megítélésében a Kalicz N.—Makkay J. felosztást úgy kell felfogni, mint amely még a lelőhelyen legfeljebb csírában jelentkezik.⁶¹ Ebből adódik, hogy a Szatmár csoport I. periódusába a Méhtekeken jelentkező kezdeményezéseket nem tekinti a Szatmár csoport I. csoportjába tartozónak, csak a már kialakult fázisát.⁶² A Tiszahát területéről csupán a Nagyecsed-Péterzug lelőhely tartozik a Szatmár csoport I-be, elsősorban a Körös kultúrára jellemző formai és díszítő sajátosságai miatt. Ezekre az alacsony, talpas, illetőleg talpgyűrűs, szerves anyaggal soványított kerámia, a körömcsipés és az albarbotin-technika alkalmazása a legjellemzőbb. Egyébként az általuk felsorolt

e periódusba tartozó lelőhelyek inkább Hajdú, Borsod megyére, illetőleg a Nyírség középső területére korlátozódnak.⁶³

A korai Szatmár csoportba tartozónak tartom a sonkádi anyagot, amelyet a terület egész neolitikumát figyelembe véve Szatmár II-vel jelöltem, mint a már kifejlődött csoport legkorábbi lelőhelyét a Tiszaháton. Megállapításom két alapon nyugszik. Az egyik a kerámián együtt jelentkező vonaldíszítés és a Körös reminiszcenciákat mutató formai és díszítőelemek egy edényen jelentkező keveredése. A másik alap a radiokarbon-vizsgálatok eredménye. Sonkádról két adatunk van, az egyik az első ház A—B cserépcsomója körül kiszedett szénmintákból származik, amelynek értékét 6430 ± 60 BP évben jelölte meg a berlini laboratórium. A másik ugyancsak az első ház legfelső szintjéből az arcus töredék szomszédságából származik, amelynek értéke 6250 ± 60 év BP.⁶⁴ A sonkádi radiokarbon-adatok a legkorábbi Körös anyag (Gyálarét 6700 ± 100) és az ószentiváni vincai hatásokkal jelentkező (6460 ± 80) érték közé esnek.⁶⁵ Ezek az adatok azt mutatják, hogy a sonkádi település anyaga egy hosszabb települési folyamat anyagát őrzi, amely még a korai neolitikumban kezdődik, és hosszú ideig él. Kérdéses, hogy közvetlenül Méhtelek folytatása-e folyamatában a sonkádi telep, amit vallok a település legkorábbi szintjénél. A település végső ideje viszont összeesik a Kalicz N.—Makkay J. által Szatmár II-nek meghatározott anyagcsoporttal. Ennek egyik jellegzetes lelőhelye Rétközberencs-Paromdomb,⁶⁶ ahol a még mindig meglévő Körös reminiszcenciák mellett egyre jelentősebb szerepet kap a festés széles és vékony vonalas formában, párhuzamos íves, illetőleg köteges kivitelezésben. A sonkádi telep fiatalabb szakaszával egyidős a kisvarsány-hídéri lelőhely anyaga. A kerámiatechnika teljesen azonos a sonkádival és a zajtai település anyagával. Mindegyikre a porózus, vörösre égett agyag a jellemző, sok formai és festési sajátossággal.

Megszaporodnak az alacsony talpcsöves edények, a hengeres nyakú csöbrök, a lapos tálak éppen úgy, mint Sonkád fiatalabb rétegében. Az anyagban fellépő sűrű íves festés nem osztható be az esztári csoportba, illetőleg a Kalicz N.—Makkay J. által annak elkülönített Szamos vidéki típusába.⁶⁷ A Vásárosnamény Sport utcai lelőhely anyagát szintén egyidősnek tartom a Vásárosnamény-Híderrel. A Szatmár csoporton belül mint annak végső horizontjába tartozó lelőhelyeként osztottam be a Kisvarsány-Gubéri legelő és a Szamossályi-rét leleteit. Kétségtelen, hogy e lelőhelyek kerámiatechnikája és nyersanyaga azonos a Szatmár csoporthoz kötődtekkel, de a formák, a díszítések már a középső neolitikum sajátjai. Korban megegyezik az esztári csoporttal, de nem lehet véleményem szerint annak egyenes ágú típusváltozata. Lényeges különbség van az anyag minősége, technikája között. A Szamos vidéki anyagot a Szatmár csoport folytatásának tartom. Az esztári lelőhelyek elsősorban Hajdú-Biharra és Észak-Borsod területére jellemzőek. A Tiszaháton ismert lelőhelyeken nincsenek képviselve még import anyagként sem idegen kultúrák emlékei, mint pl. Nagykállón, Sátoraljaújhelyen, illetőleg Debrecen-Tócóparton. Ez arra utal, hogy a Tiszaháton szorosabb a belső fejlődés, illetőleg a Szamos mentén, Erdélyből jövő hatások olyan adaptálása jelentkezik, amelyen keresztül ezek a hatások a Hajdúság, ill. Észak-Borsod felé törnek előre. A C—14 vizsgálat eredménye a szamossályi anyag esetében — 4186 ± 30 — igazolja, hogy az anyagot a középső neolitikum legvégére kell datálni.

A késő neolitikumot a Tiszaháton a herpályi kultúra tölti ki, amelynek lelőhelyei egyelőre szórványosan jelentkeznek. Az biztos, hogy Szamossályin, illetőleg Szamostatárfalván előkerültek olyan fehér festésű cserepek, amelyek jól elkülöníthető jegyei a herpályi kultúrának.

A 60-as években a Tiszaháton megkezdődött kutatás eltörölte azt a nagy fehér foltot, amely a neolitikumban fennállott. A terepbejárások, a kisebb méretű feltárások azonban csak nagy vonalakban teszik lehetővé a terület újkőkori felvázolását. A kutatást tovább kell folytatni, rendszeresebb terepmunkával, nagyobb területek feltárásával, biztosabb alapokon álló stratigráfia felkutatásával. Az intenzívebb terepmunka hozhatja meg a korai és középső neolitikum festett kerámiájában már most is érezhető különbségek biztosabb feloldását, s így a véleménykülönbségek tisztázását is, illetőleg a még mindig meglevő késő neolitikum szórványos megtelepülését, amely bizonyosan csak a kutatás hiányával magyarázható.

Korek József

J E G Y Z E T E K

* A cikk anyaggyűjtését 1974-ben zártam le. A kéziratot 1975-ben adtam le a Jósa András Múzeum számára. A cikk előzménye az 1970-ben megírt kismonográfia a Kelet-magyarországi vonaldiszes kerámia címen. A munka befejezésekor jutott tudomásomra, hogy Kalicz N. és Makkay J. e témában a birtokukban levő anyag alapján szerződésben állnak az Akadémiai Kiadóval. E munkájuk *Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene 1977-ben meg is jelent. Ugyanekkor jelent meg a szerzőnek Die frühe und mittlere Phase des Neolithikums auf dem Theißrücken* az *Acta Arch.*-ban. A tanulmányban közreadtam zömében a saját kisebb ásatásaimból és terepbejárásból a Tiszahát területéről összegyűjtött leletanyagot.

A jelen cikkben lényegében ugyanazon lelőhelyekről származó anyag szerepel más rendszerekben, ill. azzal a különbséggel, hogy a vásárosnaményi lelőhelyek anyagából (hídéri, sportpálya) első ízben kerül publikálásra 7 tábla anyaga és ezzel a leletanyag közlése teljessé vált. A megjelenés céljából történő átnézés során az eredeti kéziratban a kronológia egy részét írtam át a vonaldiszes kerámia teljes anyagának ismeretében. A jegyzetanyaghoz a Kalicz N.—Makkay J. monográfia nyomán néhány kiegészítést tettem.

Budapest, 1982. június 16.

1. Kalicz N.: Északkelet-Magyarország kora bronzkora és kapcsolatai. *Rég. Dolg.* 1962. 1—23. — N. Kalicz: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. *Arch. Hung.* 45. Bp. 1968.
2. Sőregi J.: Újabb kőkori lelőhelyek Szamosújlakról és Szamossályiról. *Déri M. Evkönyve.* 1937. 59—63.
3. Markos Gy.: Magyarország gazdaságföldrajza. 1962. 543.
4. Bulla B.: Magyarország természetföldrajza. 1962. 95.
5. Tompa (1929) 49—60. — H. Schroll: Die jungsteinzeitliche bemahlte Keramik in Südost-Europa. *MAG. Wien.* 1927. 154. — Visegrádi (1907) 279. — Visegrádi (1912) 244. — Zoltay L.: A tócvölgyi László- és Szántai-halom megásása. *Déri Múzeum Jelentései.* 1927. 47. — Korek J.: A vonaldiszes kerámia elterjedése az Alföldön. *MFME* 1959. 19. — J. Lichardus: Die bükker Kultur in der Slowakei und ihre Stellung in Karpatenbecken. *Studijne zvesti AU SAV.* 9. 1962. — J. Lichardus: Beitrag zur Linearkeramik in der Ost-Slowakei. *Arch. Rozh.* 1964. 84. — J. Lichardus: Chronologie des Früh- und Mittelneolithikums in der Ost-Slowakei. *Actes de VII e Cong. des Sciences Préh. et Protoh.* 1966. Prague 1969. 413. — J. Lichardus: Beitrag zur chronologischen Stellung der Linearbandkeramik in der Ostslowakei. *Aktuellen Fragen der Bandkeramik.* Székesfehérvár (1972) 117—122. — J. Lichardus: Studien zur Bükker Kultur. *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde.* Band 12. 1974. — N. Kalicz—J. Makkay: Die Probleme der Linearkeramik in Alföld. *Acta Ant. et. Arch.* 10. 1966. 35. — Kalicz—Makkay (1972) 76—80. — J. Vizdal (1973) — E. Comsa—Z. Nanasi: Date privitlare la ceramica pictată din epoca neolitică din Crisana. *Istorie veche I.* Tom. 23. s. 3. n.
6. Kalicz—Makkay (1972) 78. — Kalicz—Makkay (1977).

7. E. Comsa: K voprosu o periodizaciji neoliticeskih kultur v severozapadnoj Rumyuskoj narodnoj respubliky.
8. Kalicz—Makkay (1974) — N. Kalicz—J. Makkay: A ménteleki ásatás jelentősége. Szabolcs-Szatmári Szemle 1974. 1. 77—84. — Kalicz—Makkay (1976) 13—26. — N. Kalicz: Rég-Füz. Ser. I. 27 (1974) 12—13.
9. Sőregi (1937) 60—62. 19. kép. — Kalicz—Makkay (1977) 206. Az Esztár csoportba keltezük.
10. Sőregi (1937) 60—61.
11. Rég. Füz. 17 (1964) 16. — Kalicz—Makkay (1977) 198. Az Esztár csoportba keltezük.
12. A lelőhelyet lásd Bognár—Kutzián I.: The early copper age Tiszapolgár Culture in the Carpathian Basin ARCH. HUNG. XLVIII. (1972) 110—111. Kalicz—Makkay (1977) 214.
13. Sőregi (1937) 45.
14. Rég. Füz. 27 (1974) 24.
15. Kalicz—Makkay (1972) 84. lap, 2. ábra 1, 4—7, 11—14, 16—20, 23—28, 31—34; 3. ábra. — Kalicz—Makkay (1977) 203.
16. Kalicz—Makkay (1974) 9. — Gábori M.: Az őskori obszidiánkereskedelem néhány problémája. Arc. Ért. 1950. 50. S. Jansak: Praveke sidliská obszidonovou industriou na vachodnom Slovensku. Bratislava 1935.
17. Vizdal (1973) XVIII. t. 4—8; 7. ábra 1—8.
18. Kalicz—Makkay (1974) 17.
19. Vizdal (1973) III. t. 3., 6. ábra 1—5.
20. Magyar Nemzeti Múzeum. Ltsz. 945.45.8.
21. L. Hajek: Nova skupina páskove keramiky na vichodnim Slovensku. Arc. Rozhl. 1957. 3.
22. J. Pavuk—S. Siska: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska. Slov. Arch. (1971) 319 — Vizdal (1973) 109.
23. J. Lichardus szerint a bükki kultúra C. fokokzata. 1974. 19. — Kalicz—Makkay (1977) Az AVK fiatalabb és a tiszadobi csoportjába keltezük.
24. Tompa (1929) Abb. 2. S. 42.
25. Szabó Z. vegyész mérnök a vizsgálatokat a Központi Múzeumi Igazgatóság restaurátori osztályán végezte 1969-ben, a megadott minták alapján. A vizsgálatok eredményének közreadását ezúton is köszönöm.
26. Kalicz—Makkay (1972) 85. 5. kép 12.
27. Pl. Hódmezővásárhely-Kökénydomb. Arc. Ért. 1949. II. t. 5, VII. t. 6.; Lebő/B Arc. Ért. 1958. XXXVI. t. 4—5.; Lebő/A MFME 1957.
28. S. Dimitrijevic: Sopotako Lendelska kultura. Zagreb. 1968.
29. Vizdal (1973) XIV. t. 6—7, XXI. t. 1.
30. A szerző ásatása. Magyar Nemzeti Múzeum. Ltsz. 67.2.1.—206. Korek (1977) 3—17.
31. Korek (1970) 17—19.
32. Trogmayer (1957) XII. t. 47.
33. Korlát—Arkavölgy Vértés L. és a szerző ásatása. MNM. Ltsz. 62. 1949. 1—231. — Szilvássárad, Salamon A. ásatása. MNM. Ltsz. 63. 25 1—299. — Az anyag közlési engedélyét köszönöm, L. Vértés: Zur Technologie grobgerätiger Sliexfunde in Nordungarn. Fol. Arch. 1965. 18, 19.
34. Kalicz—Makkay (1974) II.
35. Bognár—Kutzián: Das Neolithikum in Ungarn Arch. Austr. 1966. 249—281.
36. Vizdal (1973) I. tábla 1; II. tábla 1; 4. ábra A. 1. típus.
37. Uo. 13. 4. ábra A. 3. típus.
38. Uo. XI. tábla 1—11, A. 2. típus; XXVI. t. 3.
39. Uo. 4. ábra A. 4. típus. 13.
40. Uo. B. 1. típus. 13.
41. Uo. XVIII. t. 1—3.
42. Banner J.—Korek J.: Negyedik ásatás a hódmezővásárhelyi Kökénydombon. Arch. Ért. 1949. 13, 14. III. 1. 1—4.
43. Csalog J.: A tiszai műveltség viszonya a szomszédos Újkőkori műveltségekhez. Fol. Arch. 1955. 27. — Csalog J.: Újkőkori idolkunk arcformáinak kérdéséhez. Arch. Ért. 1957. 207—211.
44. Korek J.: Zu den antropomorphen Darstellungen der Bükker Kultur. Fol. Arch. 1954. Heft 6. csaba 20.
45. Banner J.: Antropomorphe Gefässe der Teiss-Kultur von der Siedlung Kökénydomb bei Hódmezővásárhely. Germania 37 (1959) 14—35.
46. A sonkádi példányhoz a Tell Azmak-i arctörredék áll a legközelebb, ahol az arc felső része bordával kiképzett. — G. Georgijev: Beiträge zur Erforschung des Neolithikums und der Bronzezeit in Südbulgarien. Arc. Aust. 1967. 110. 14. kép.
47. O. Trogmayer: Prähistorische Idolkunst. München. Taf. 52. (Röske-Ludvár)
48. Kalicz—Makkay (1974) 20. 10. kép.
49. N. Kalicz: Götter aus Ton. Budapest 1970. 2—5. kép. — O. Trogmayer: Frühneolithischen antropomorphe Gefässe. Prähistorische Idolkunst. München, 1973. 7—8. 1, 4. kép.
50. Vizdal (1973) 112.
51. Uo. I. t. 1—10, XIV. t. 4, XXII. t. 11, XXVI. t. 3., XXII. ábra 1—23.
52. Uo. XXXI—XLVII. t.
53. Visegrádi (1912) 244. — Tompa (1929) XLVI. t. 2—5, XLVII—XLVIII—XLIX. t. 1—4.

54. Gubéri 10. ábra 2. = Tompa (1929) XLIX. t. 1.
 Gubéri 10. ábra 10. = Tompa (1929) XLIX. t. 3.
 Gubéri 10. ábra 16. = Tompa (1929) XLVII. t. 5.
55. Vizdal (1973) 3, 8, 12. kép.
56. J. Korek: Archäologische Forschungsberichte aus dem Bereich der Zweiten Teiss Staustufe. Fol. Arch. 1975. 25.
57. J. Korek: Die Linearkeramik im Bükkgebirge. Acta. Arch. Carpatica. 1971. Abb. I. 8—9. S.
58. Korek (1970) 2. kép.
59. Korek J.: Neolitikus telep és sírok Dévaványán. Fol. Arch. XIII. (1961) 3. ábra 13. — Trogmayer (1957) 21.
60. Méhtekek radiokarbon-vizsgálatának eredménye 6850—6750 BP. A vizsgálatot a berlini laboratórium végezte, az adat közlésének lehetőségét Kalicz Nándornak és Makkay Jánosnak köszönöm.
61. Kalicz—Makkay (1977) 20—23.
62. Kalicz—Makkay (1977) 26—29.
63. Kalicz—Makkay (1977) 20.
64. A vizsgálatokat a berlini laboratórium végezte.
65. H. Quitta—G. Kohl: Neue Radiocarbonaten zum Neolithikum und zur Bronzezeit Südeuropas und in der Sowjetunion. ZFA Arch. 1972. 240—247.
66. Kalicz—Makkay (1977) IX—XIV. T.
67. Kalicz—Makkay (1977) 52.

R Ö V I D Í T É S E K

Kalicz—Makkay (1972) = N. Kalicz—J. Makkay: Die Probleme des Frühneolithikums der nördlichen Tiefebene. Aktuellen Fragen der Bandkeramik. Székesfehérvár, 1972.

Kalicz—Makkay (1977) = Kalicz N.—Makkay J.: Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene. Stud. Arch. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977.

Kalicz—Makkay (1974) = N. Kalicz—J. Makkay: A méhtekei agyagistenek. A Jósa A. Múzeum kiállításvezetője. Nyíregyháza, 1974.

Kalicz—Makkay (1976) = N. Kalicz—J. Makkay: Frühneolithische Siedlung in Méhtekek — Nadas. Mitt. Arch. Inst. VI. 1976. 13—24.

Korek (1970) = J. Korek: Nyíltszíni bükki telep és sírok Aggteleken. Arch. Ért. 1970.

Korek (1977) = Korek J.: Az alföldi vonaldíszes kerámia népének települése Kisköre-Gáton. Arch. Ért. 1977. 3—17.

Sőregi (1937) = Sőregi J.: A panyolai Tiszától végig a magyar Szamoson. Déri Múzeum Évkönyve. 1937.

Tompa (1929) = F. Tompa: Die Bandkeramik in Ungarn. Die Bükker und die Theiss Kultur. Arch. Hung. V—VI. 1929.

Trogmayer (1957) = Trogmayer O.: Ásatás a tápéi halmon. Szegedi Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1957.

Visegrádi (1907) = Visegrádi J.: Festett cseréptöredékek a sátoraljaujhelyi őstelepről. Arch. Ért. 1907.

Visegrádi (1912) = Visegrádi J.: A sátoraljaujhelyi őstelep. Arch. Ért. 1912.

Vizdal (1973) = J. Vizdal: Zemplin v mladšej dobe kamenej. Košice. 1973.

Beiträge zum Neolithikum auf dem Theissrücken

Das Gebiet des Theissrückens war bis 1933 ein weisser Flecken hinsichtlich der Erforschung der Jungsteinzeit, als János Sóregi dem Fluss Szamos entlang die Spuren der Siedlungen bei Szamosóly und Szamosúj-lak festsetzte. Die systematische Forschung des Gebietes nahm in den 60-er Jahren ihren Anfang, als nach den Erkundigungen von Árpád Csiszár, dem pensionierten Museumsdirektor in Vásárosnamény, zusammen mit ihm mit der Begehung des Geländes begonnen wurde, es wurden kleinere Freilegungen in Vásárosnamény-Hídér, auf der Weise bei Gubér und auf dem Territorium des Holzblockdepots durchgeführt. Am Anfang der 70-er Jahre hat der Verfasser kleinere Ausgrabungen in Sonkád und Zajta vorgenommen. In derselben Periode haben N. Kalicz und J. Makkay auf dem Fundort Méhtelek-Nádas Ausgrabungen durchgeführt, und haben das älteste, zu der Körös-Kultur gehörende Neolithfundmaterial dieser Gegend zutage gebracht.

Der Artikel beinhaltet zwanzig Fundorte auf dem Gebiet des Theissrückens, welche zum Teil von dem Verfasser im Jahre 1977 unter dem Titel Die frühe und mittlere Phase des Neolithikums auf dem Theissrücken (Acta Arch. Hung.) publiziert wurden. Mit der auf der ganzen Tiefebene verbreiteten Linienbandkeramik haben N. Kalicz und J. Makkay in ihre Monographie Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene (Stud. Arch. 1977) aus chronologischer Hinsicht beschäftigt, so auch mit den Fundorten Szamosóly, Kölcse, Vásárosnamény, Hídér.

Die neolithischen Fundorte vom Theissrücken sind immer noch spärlich bekannt, was an der mangelnden Forschung liegt.

Die Besiedlung des Gebietes erfolgte von Siebenbürgen aus, entlang dem Fluss Szamos, was die Siedlung mit Körös-Kultur in Méhtelek beweist.

In dem Material dieser Siedlung erscheinen schon die Keime der von N. Kalicz und J. Makkay eingeführten Szatmár-Gruppe, welche in dem Fundmaterial Nagyecsed-Péterzug auftauchen, bzw. am Ende der frühen Periode auch auf dem Fundort bei Sonkád. Der Fundort bei Sonkád weist zwei Perioden auf, dies wird auch von der Keramik und Radiocarbon-Angaben unterstützt. Für das Frühmaterial sind die Körös-Reminiszenzen charakteristisch, und seine C-14-Angabe laut der Analyse des Berliner Laboratoriums 6430 ± 30 Jahre BP. In der Jüngsten Siedlungsschicht nimmt die Rolle der Bemalung zu, ändert sich das Verzierungsmotiv, ihr C-14-Wert 6250 ± 60 Jahre BP. Diese Periode vertritt nach der Meinung des Verfassers den spätesten Horizont der Szatmár-II. Gruppe. Damit verbindet der Verfasser auch das Material der Fundorte Vásárosnamény-Hídér und Zajta.

Die Keramik des Theissrückens folgt in ihrem Material, bzw. in ihrer Keramiktechnik fast den gleichen Trend, den die im Artikel veröffentlichten Materialanalysen beweisen. Deshalb betrachtet der Verfasser das ganze Neolithikum auf dem Theissrücken in seiner Gesamtheit von dem frühesten Méhtelek, durch die das ausgehende Mittelneolithikum zeigende Wiese in Kisvarsány-Gubér bis zum Fundort bei Szamossály-Fähre. Für das Material der letzteren Fundorte benutzen N. Kalicz und J. Makkay die Bezeichnung Esztár-Gruppe in der Szamos-Gegend. Der Verfasser ist aufgrund der Keramiktechnik des Fundmaterials der Auffassung, dass das Material aus der Szamos-Gegend nur zeitlich mit der Esztár-Gruppe übereinstimmt, und die für das ausgehende mittlere Neolithikum charakteristische bemalte Keramik von den östlichen Vorläufern, bzw. von den aus Siebenbürgen stammenden Wirkungen geprägt wurde. Das meldet sich auch darin, dass das Material der Tiszadob-Gruppe oder der Bükk-Kultur, bzw. der Linienbandkeramik von der Tiefebene als Importmaterial nie vorkommt, wie es aber in den in die Esztár-Gruppe eingeordneten Materialien aus Nagykálló, Debrecen-Tócoufer der Fall ist.

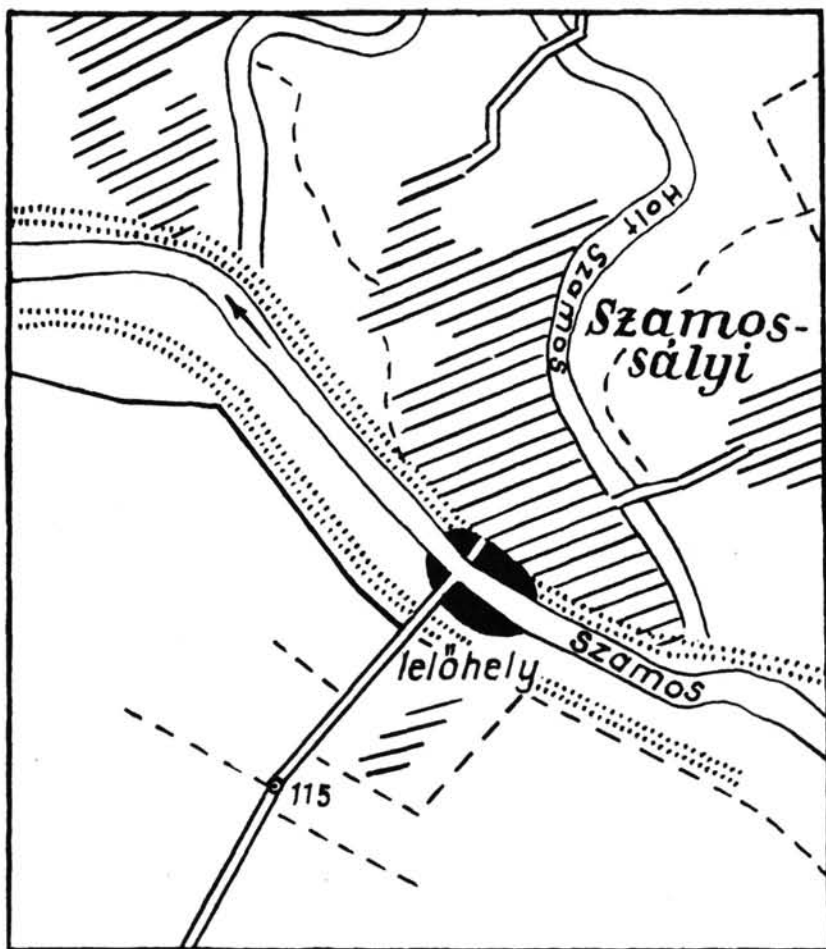
Das Spätneolithikum des Theissrückens ist heute noch unbekannt. Über sichere Daten verfügen wir nur aus Szamossály, wo in dem von Sőregi, bzw. Á. Csiszár gesammelten Material solche weissbemalte Scherben vorkommen, die gut absonderbare Merkmale der Herpály-Kultur sind.

Die auf dem Theissrücken in Gang gesetzten, aber Mitte der 70-er Jahre steckengebliebenen systematischen Geländearbeiten und Freilegungen müssen fortgesetzt werden, weil nur diese die sichere Auflösung des Alters und der Genesis der für Gegend charakteristischen bemalten Keramik gewähren können. Einigen kleineren Ausgrabungen und vielmehr authentischen Fundmaterialien ausgehend kann eine begründete Einschätzung nicht gegeben werden, die sich auch auf die Siedlungsform und das wirtschaftliche Leben gleicherweise bezieht, Aber aufgrund der wenigen Materialien kann es doch als bewiesen betrachtet werden, dass die Szamos-Linie ein wichtiger Weg der Vermittlung zwischen den auf dem Gebiet Siebenbürgens und des Tokaj-Gebirges liegenden Obsidianfundorten war. Die auffallend vielen Mahlsteine und der verhältnismässig wenige domestizierte Tierknochenfund weisen darauf hin, dass auf dem Gebiet des Theissrückens von dem frühen Neolithikum an die Pflanzenzucht die Hauptform der Wirtschaft sein konnte.

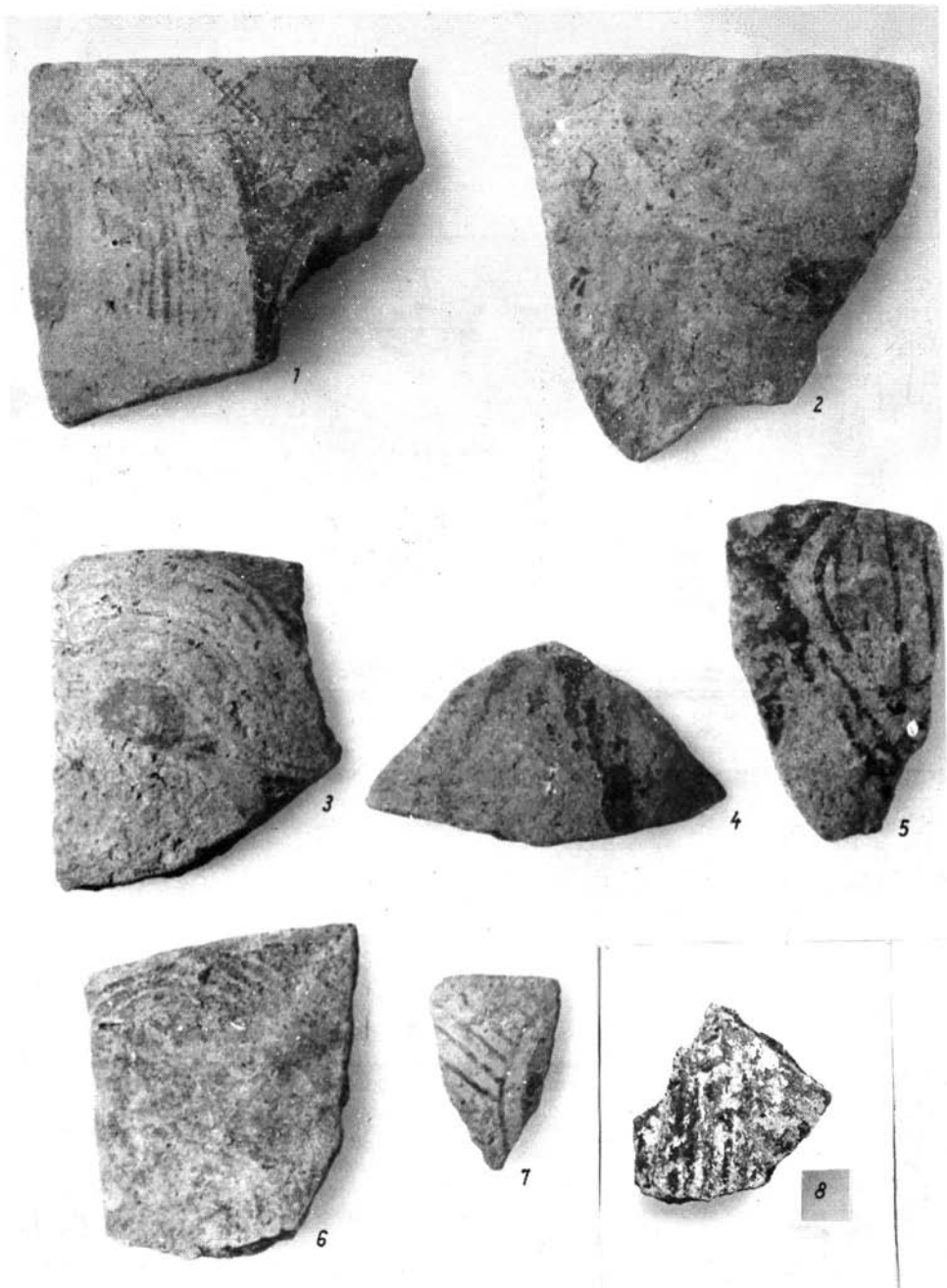
József Korek

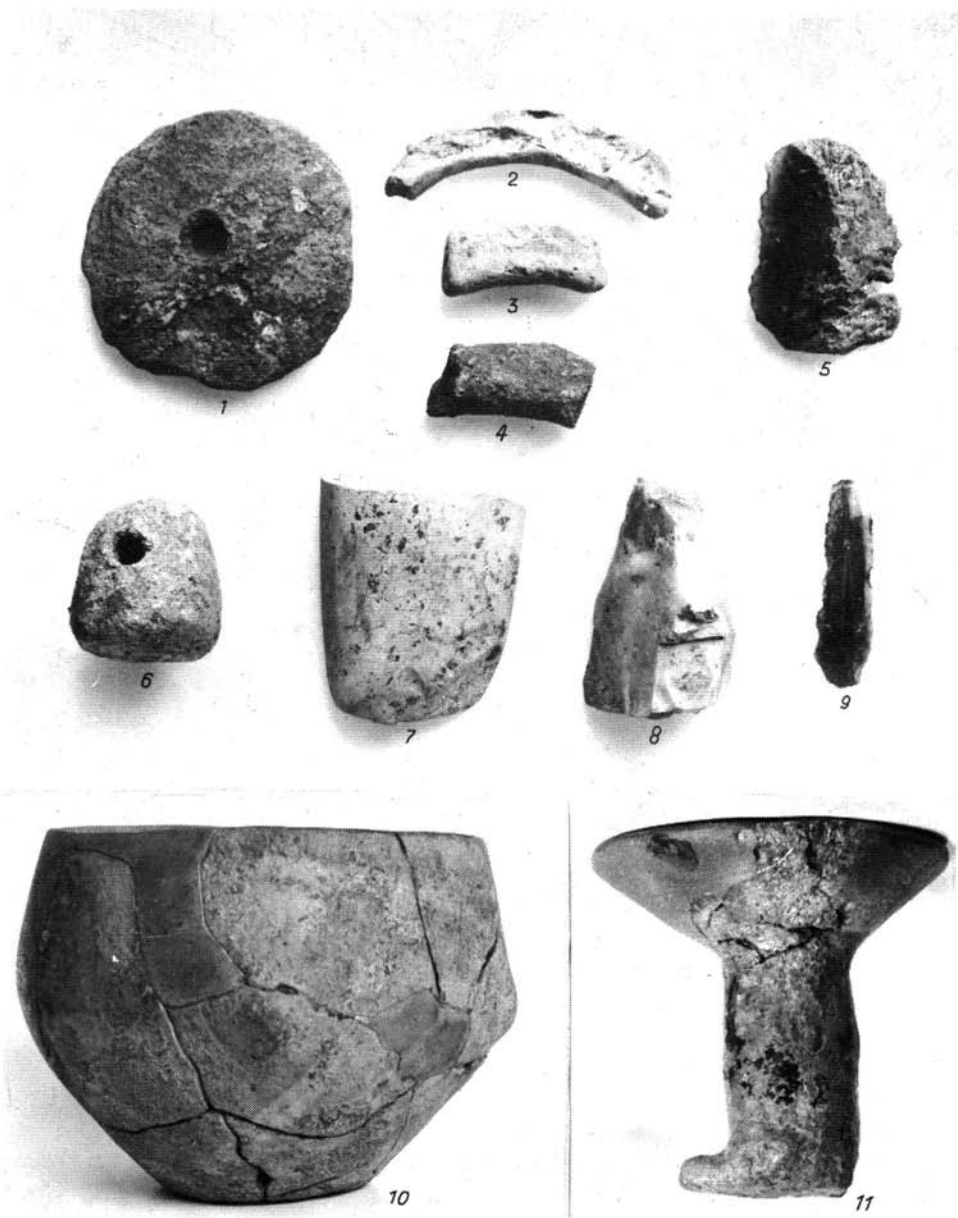
1. ábra. Az újkőkor lelőhelyei a Tiszaháton.

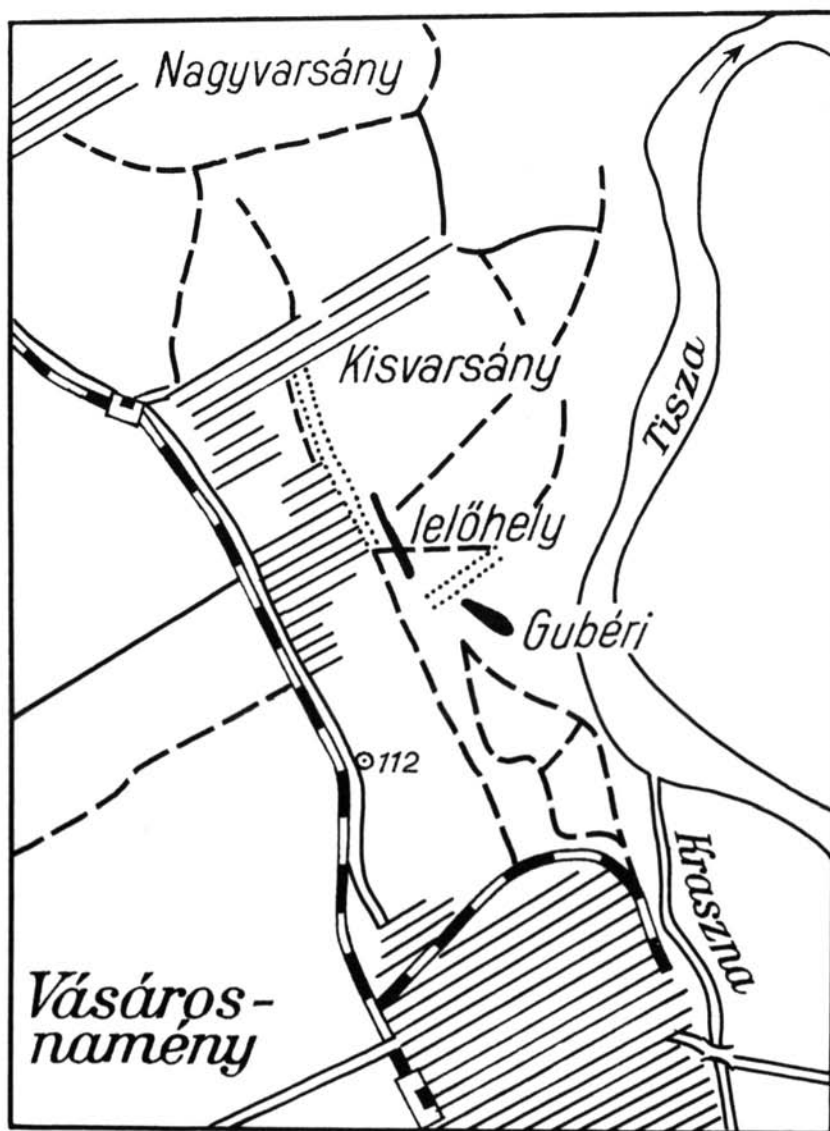
2. ábra. A szamos-sályi lelőhely helyszíne.

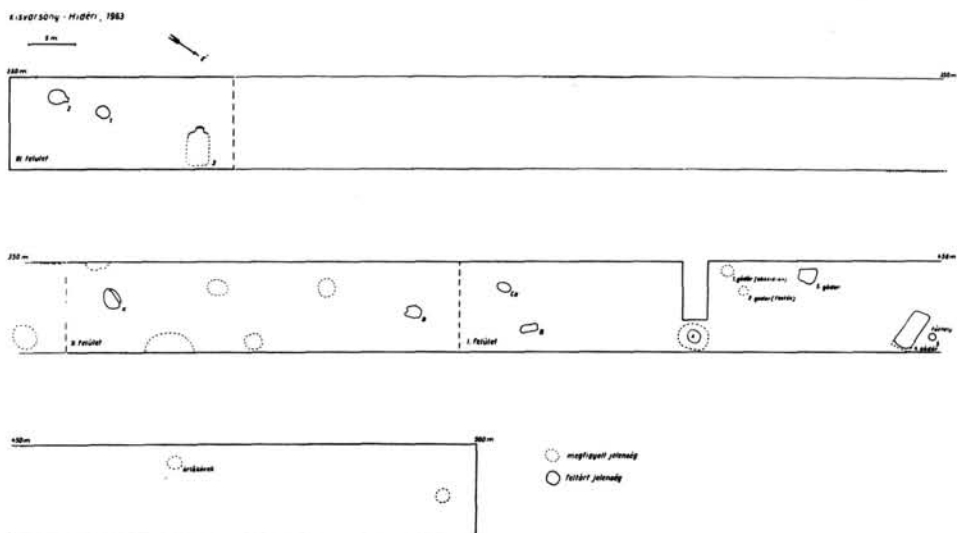
3. ábra. A szamossályi 5. gödör festett kerámiái.

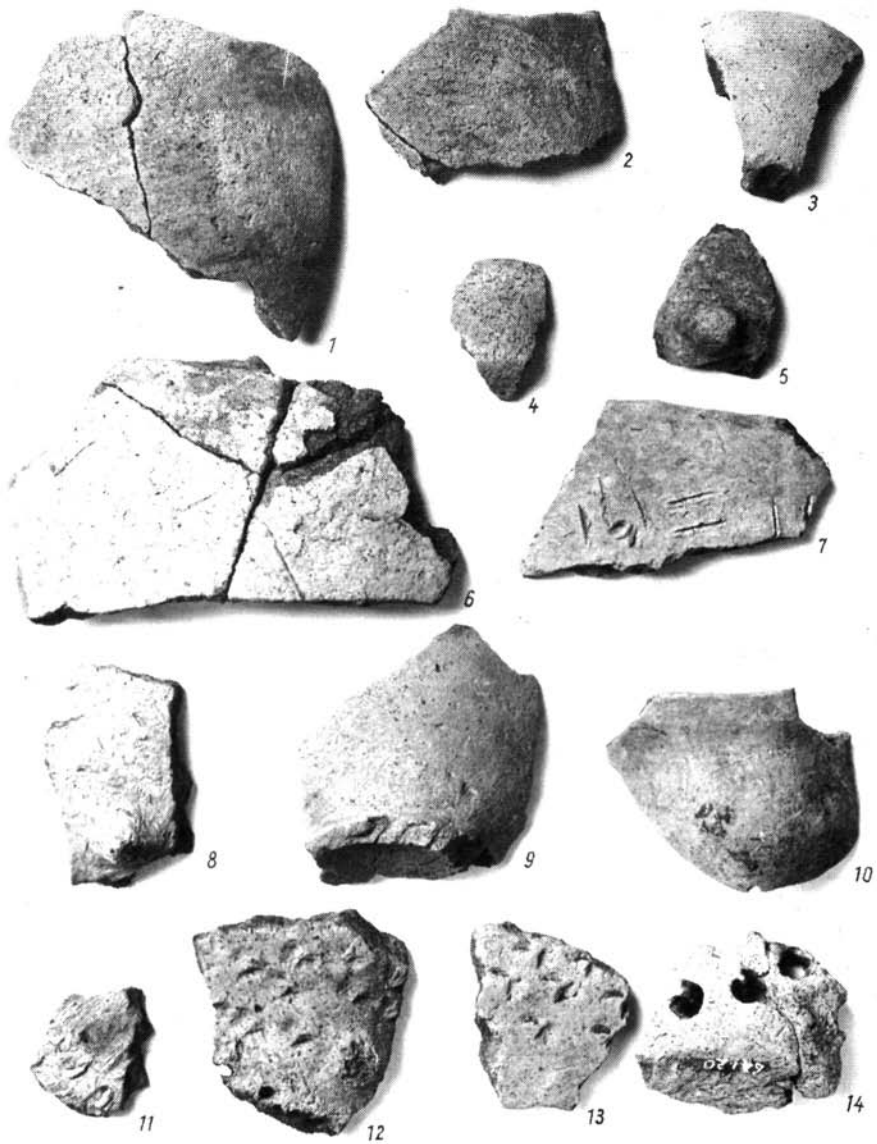
4. ábra. A szamossályi 6, 11 = 1. gödör; 1-5, 6-10 = 5. gödör.

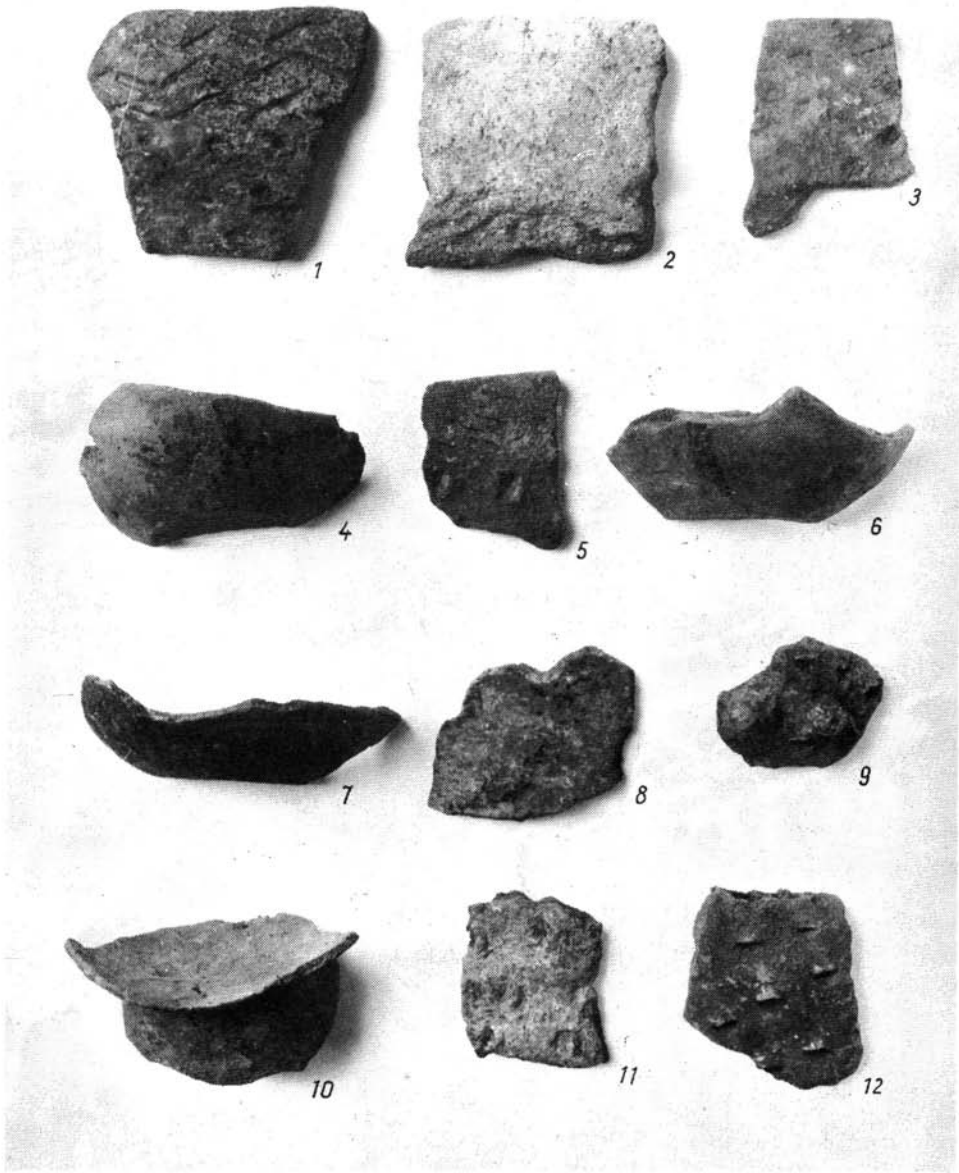
5. ábra. A kisvarsány-hídéri lelőhely helyszíne.

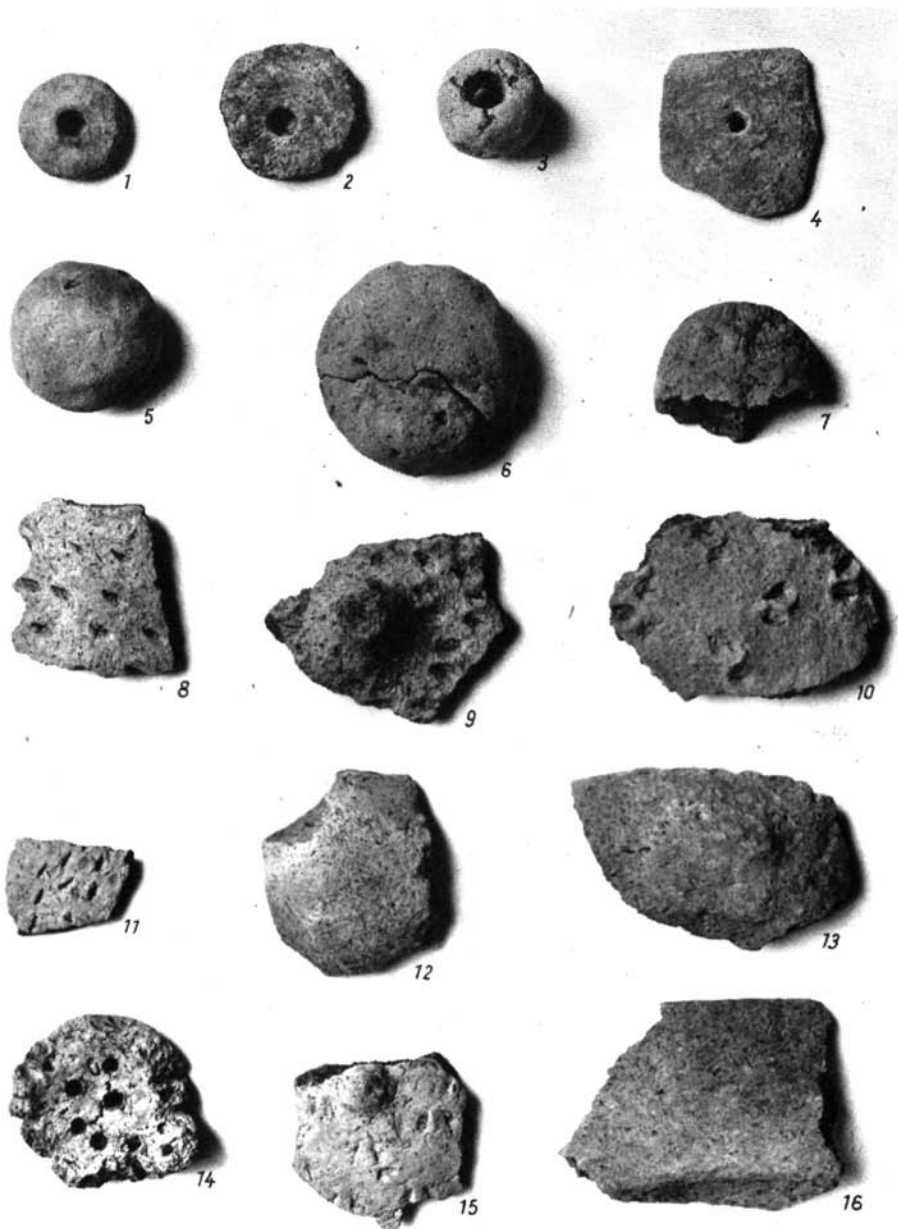
6. ábra. A kisvarsány-hidéri feltárt terület objektumai.

7. ábra. Kisvarsány-Hidéri. Az I. felület. A gödör leletei.

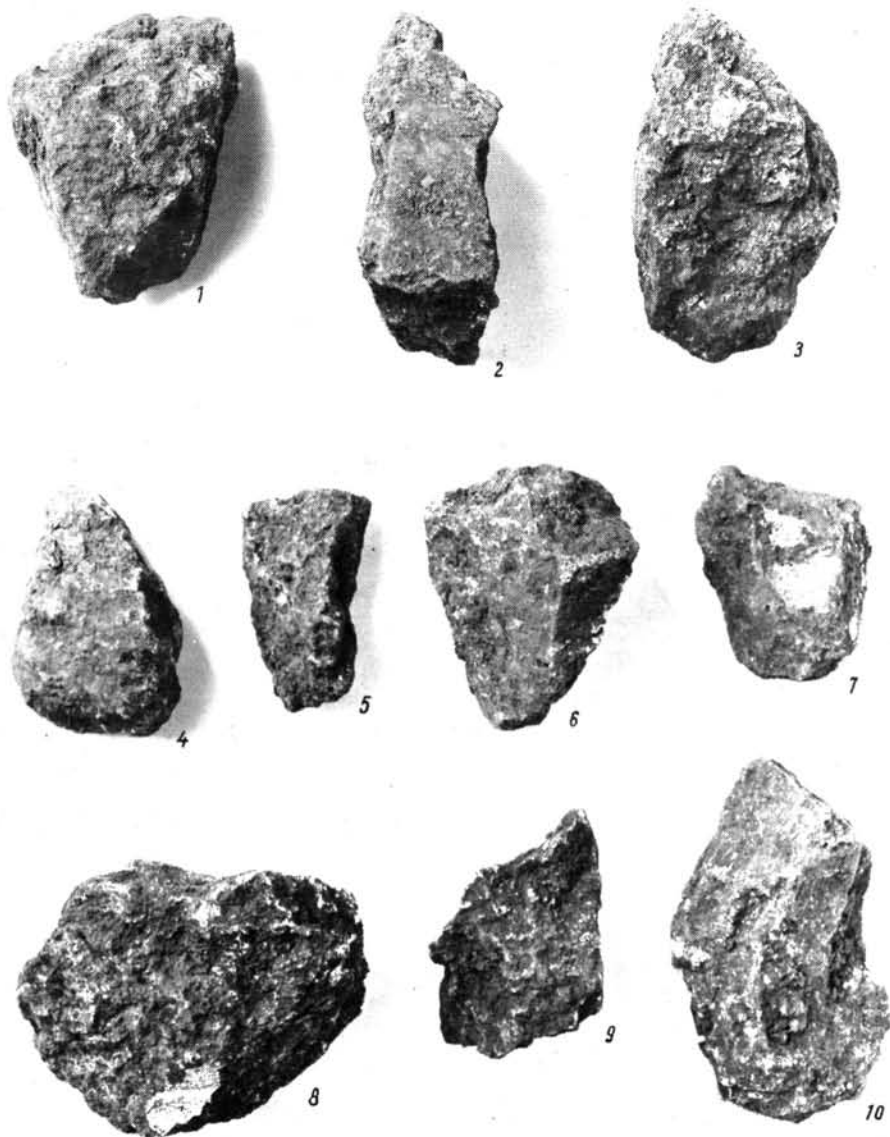
8. ábra. Kisvarsány-Hídéri. Az I. felület leletei.

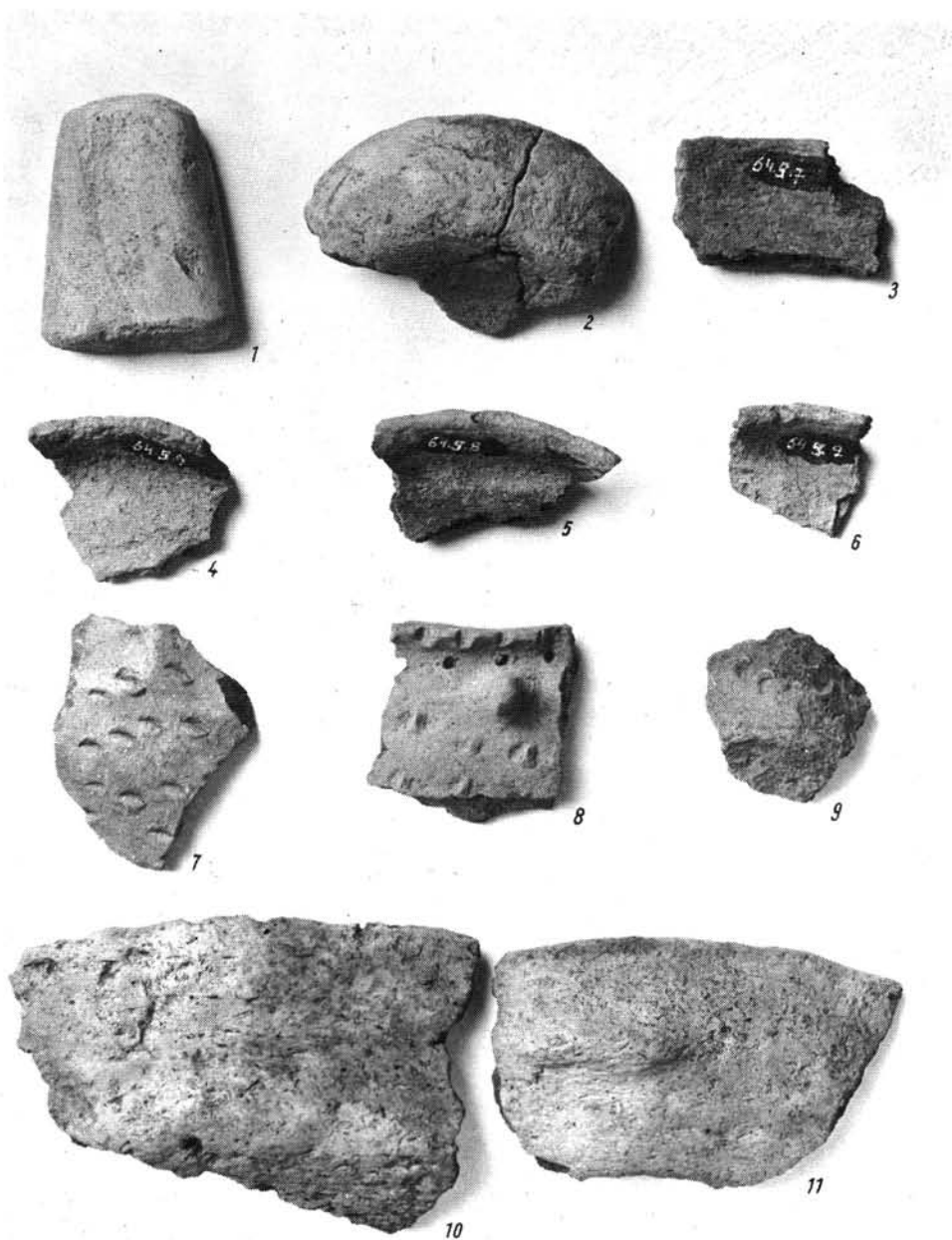
9. ábra. Kisvarsány-Hidéri. Az I. felület leletei.

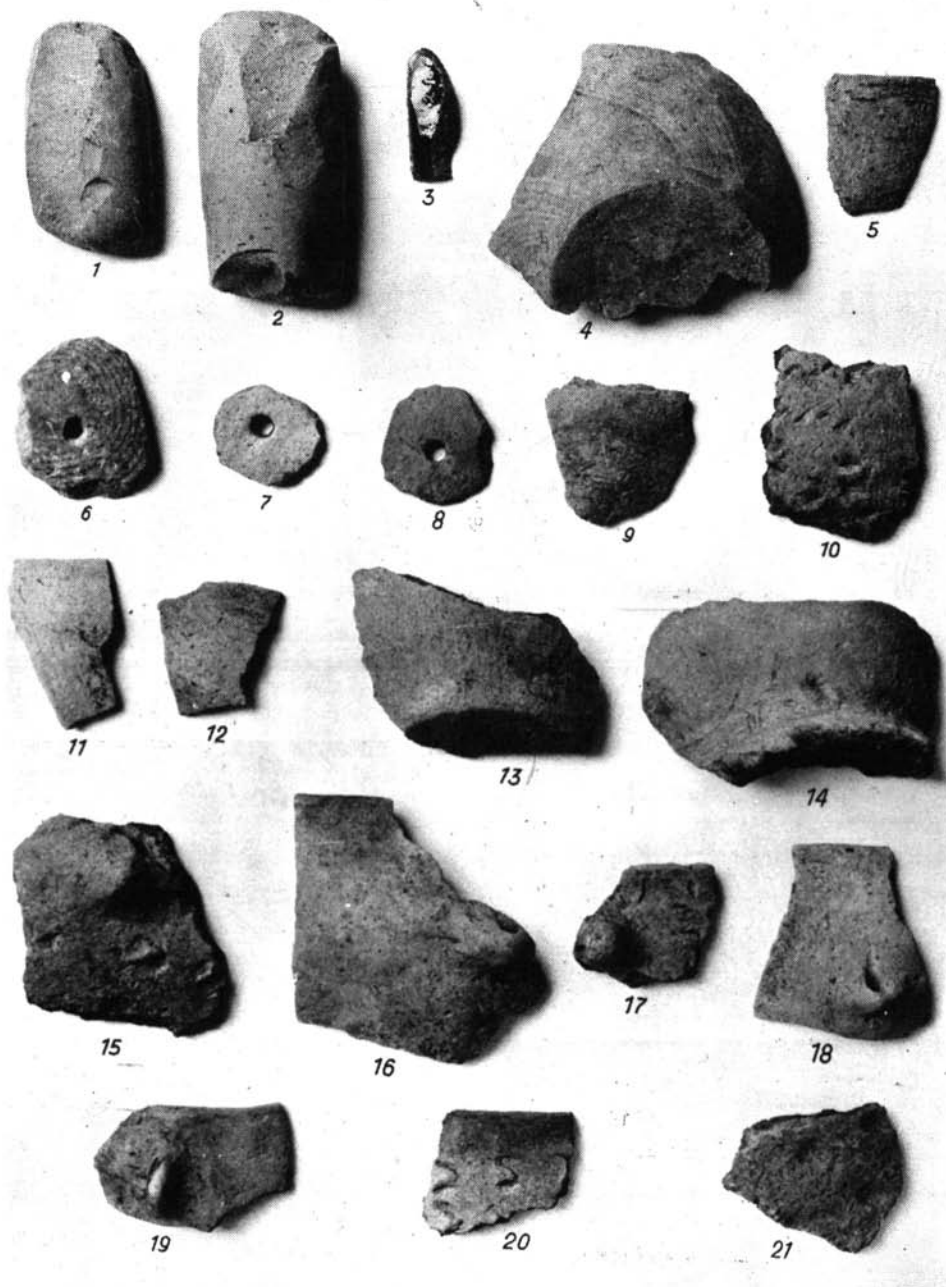
10. ábra. Kisvarsány-Hidéri. Obszidián depotelet I. felület.

11. ábra. Kisvarsány-Hidéri. Festék nyersanyagdepót I. felület.

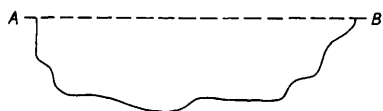
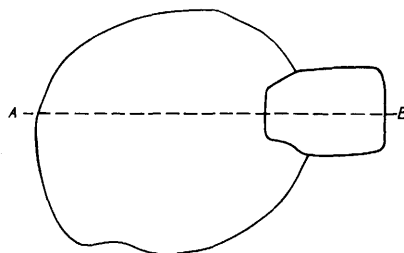
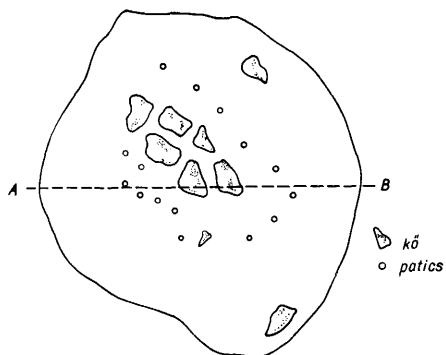
12. ábra. Kisvarsány-Hídéri. II. felület, a B gödör leletei.

13. ábra. Kisvarsány-Hidéri. II. felület, a K gödör leletel.

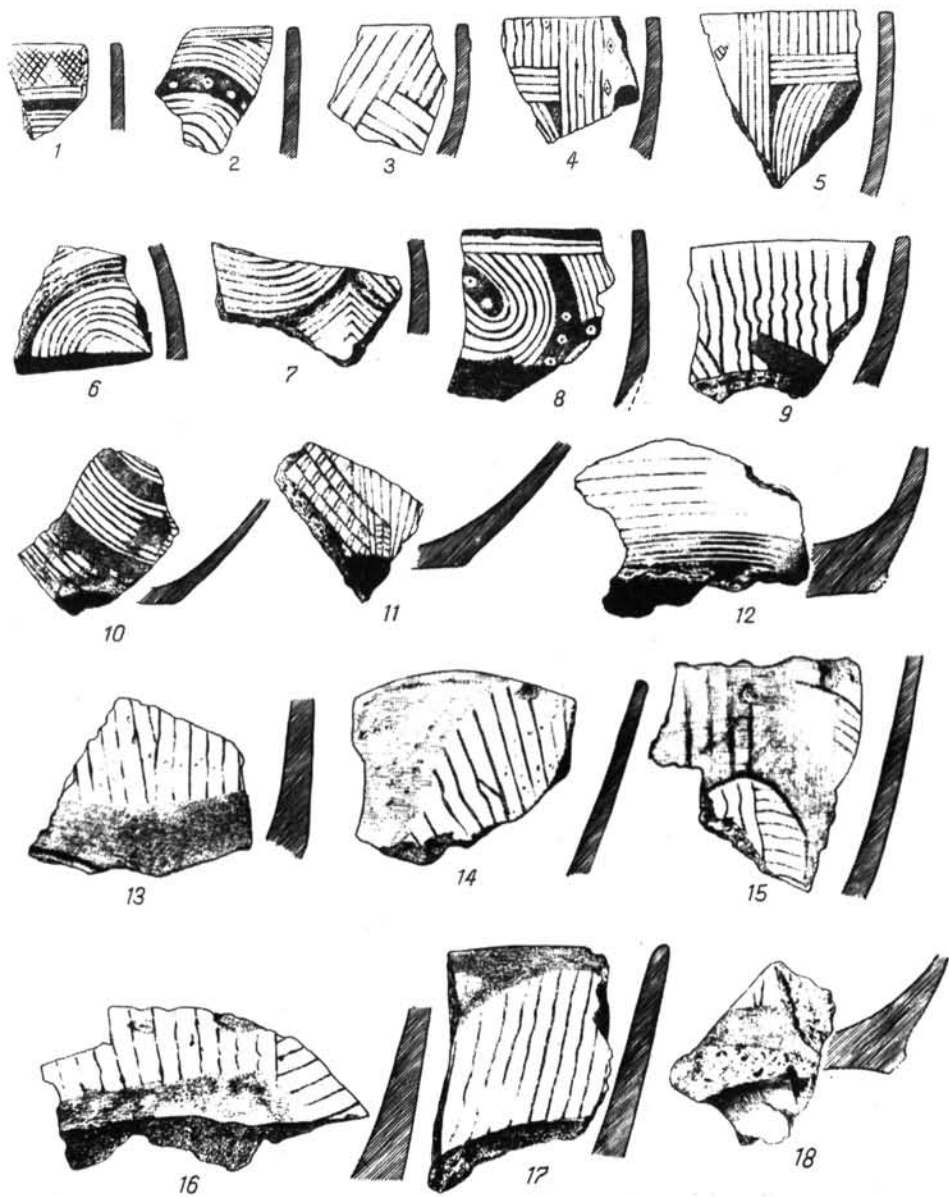
Kisvarsány-Hidéri
III. felület 1. gödör

2. gödör

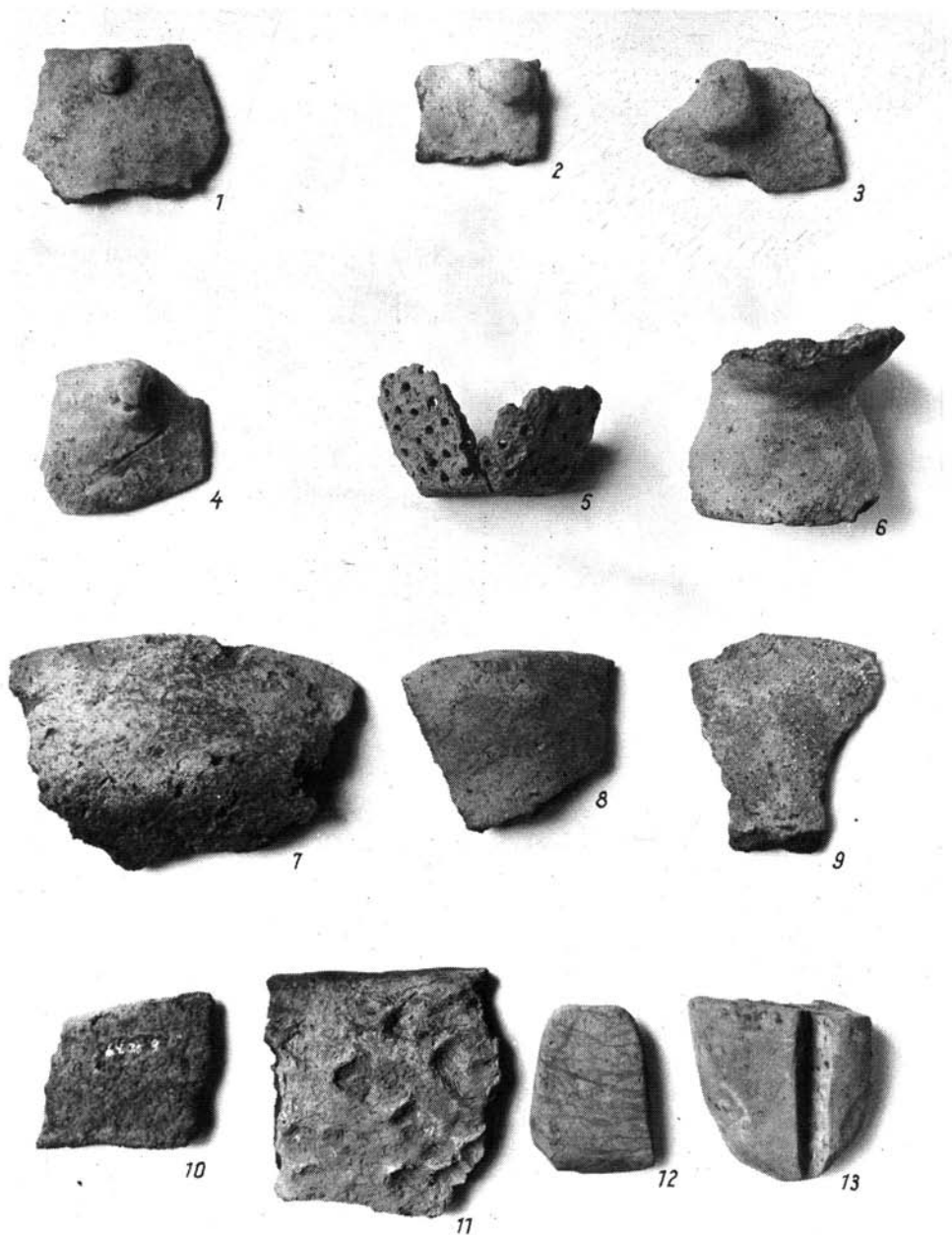

20cm

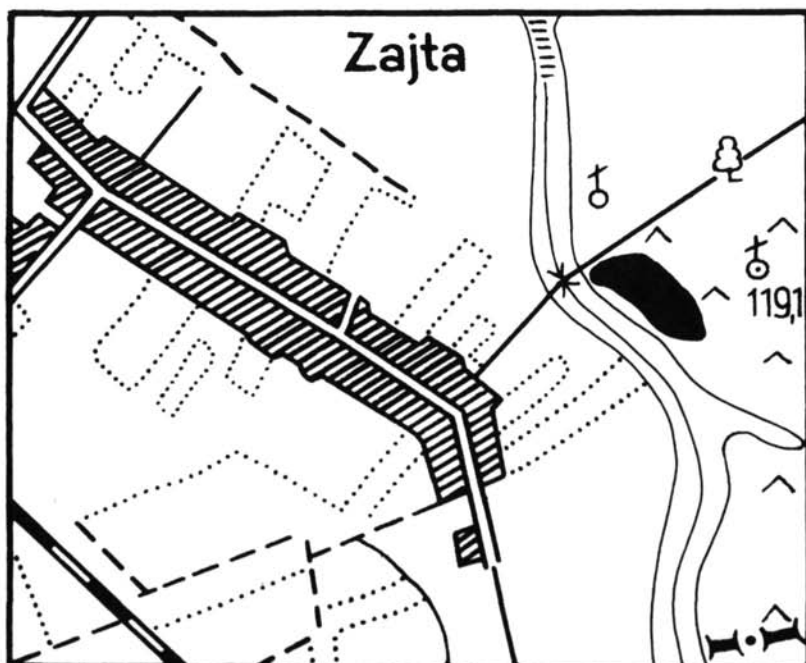
14. ábra. Kisvarsány-Hidéri. A III. felület objektumai.

15. ábra. Kisvarsány-Gubéri festett cserepek.

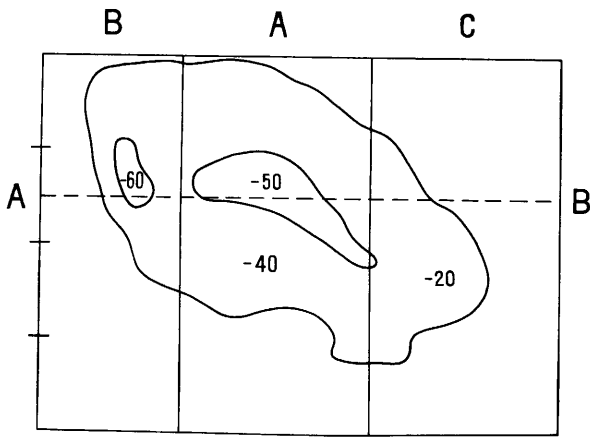

16. ábra. Vásárosnamény, Sport u. 1—9; Tiszaadony, Szívó 10—13.

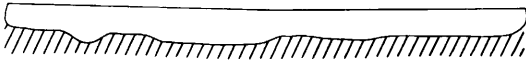

17. ábra. Zajta, a lelőhely helyszíne.

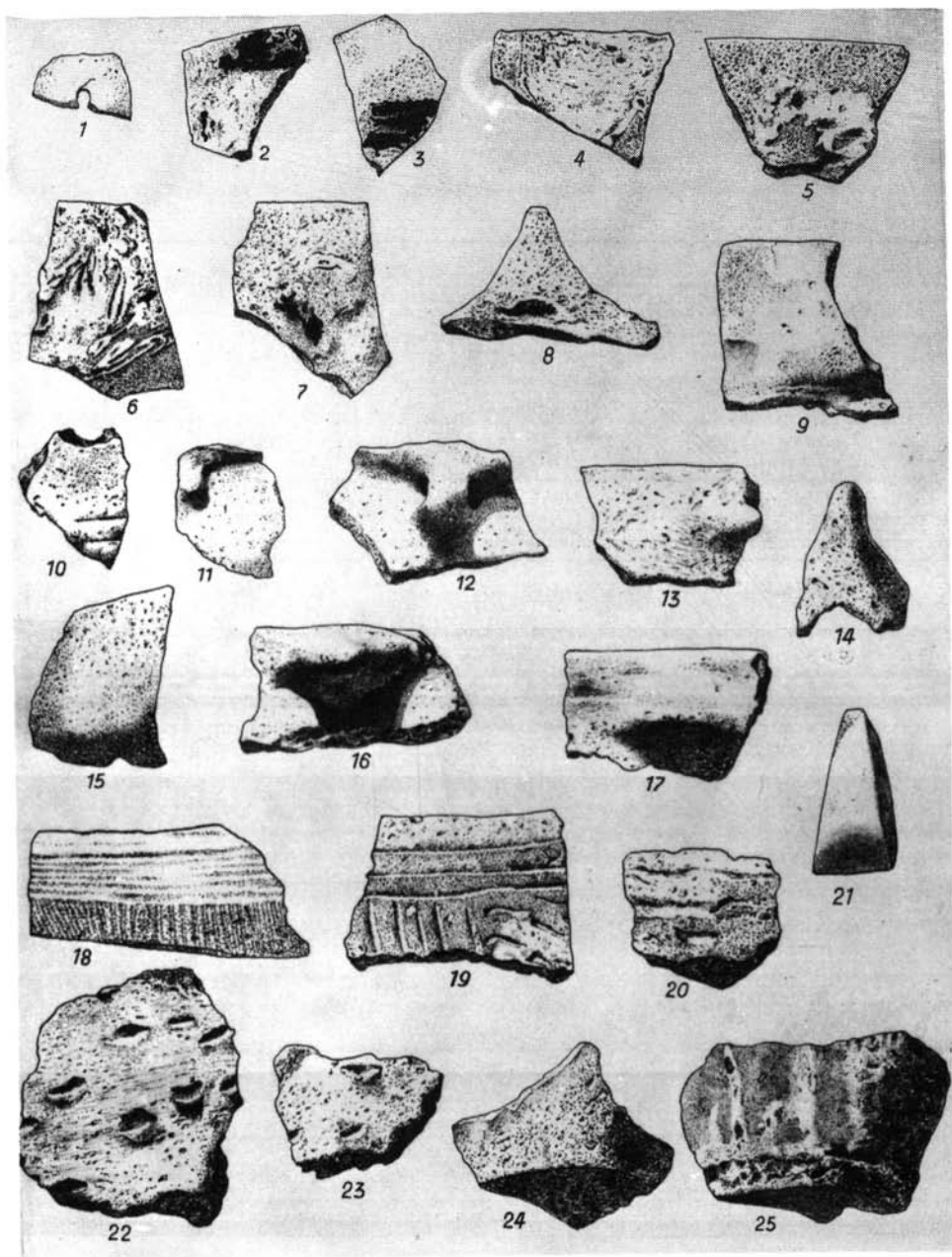
ZAJTA 1. gödör

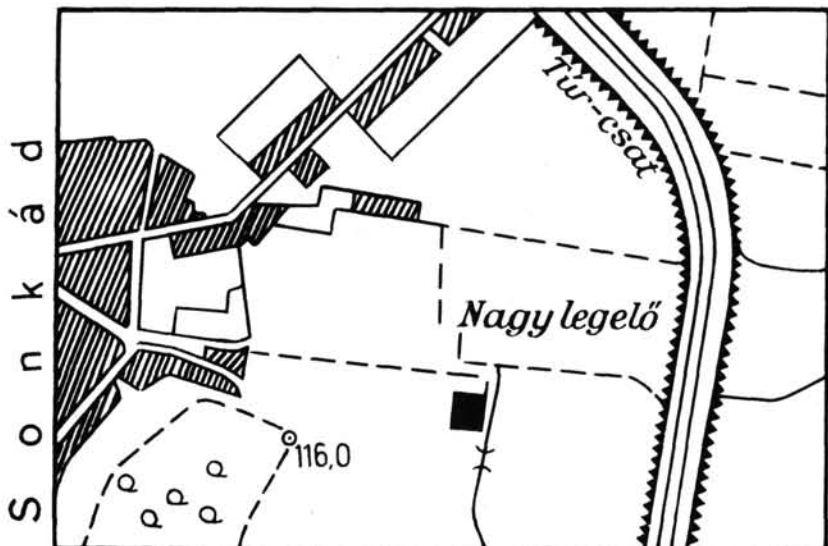
M: 0 1m

18. ábra. Zajta 1. gödör.

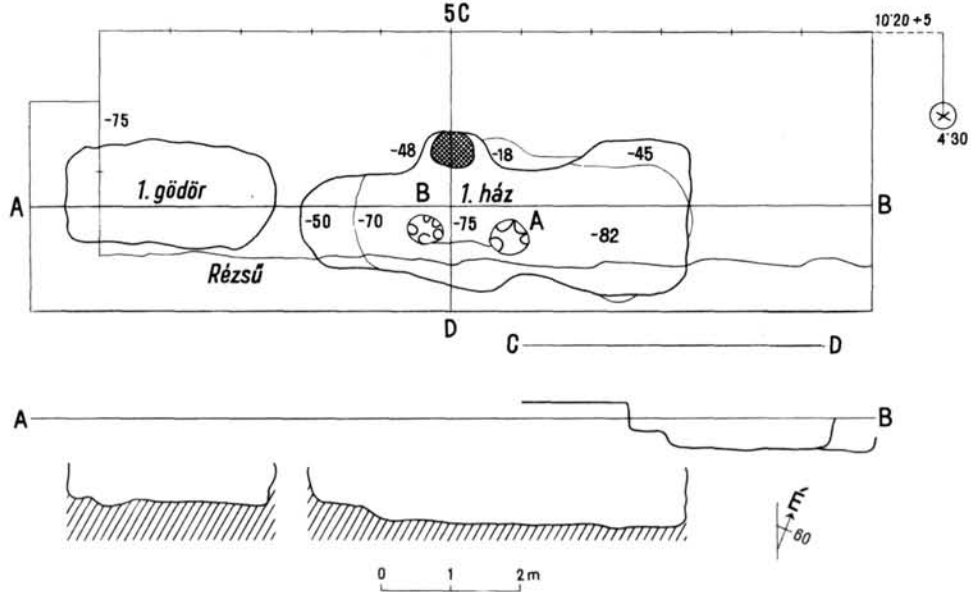
19. ábra. Zajta, az 1. gödör leletanyaga.

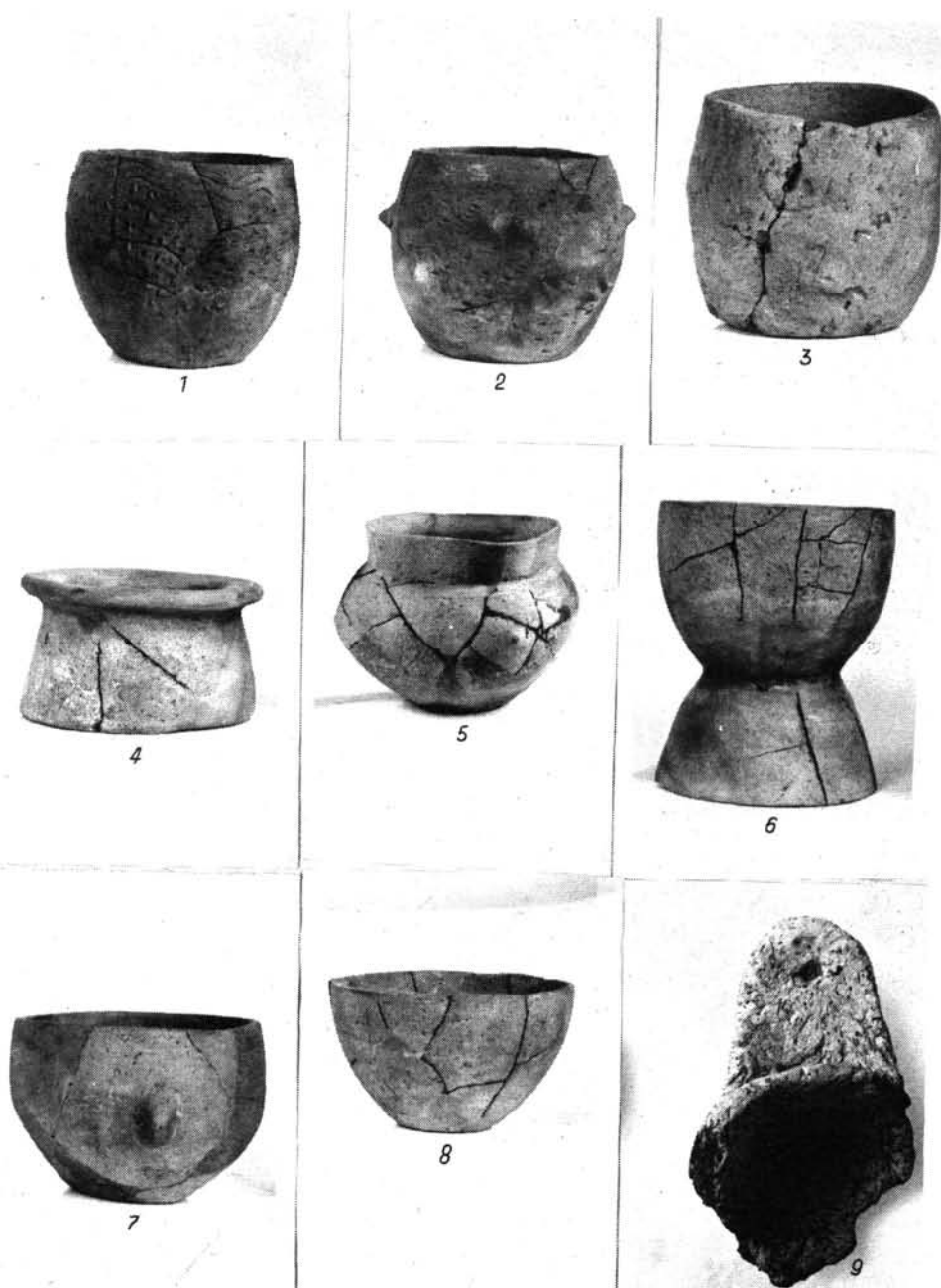
20. ábra. Sonkád, a lelőhely helyszíne.

SONKÁD I. felület

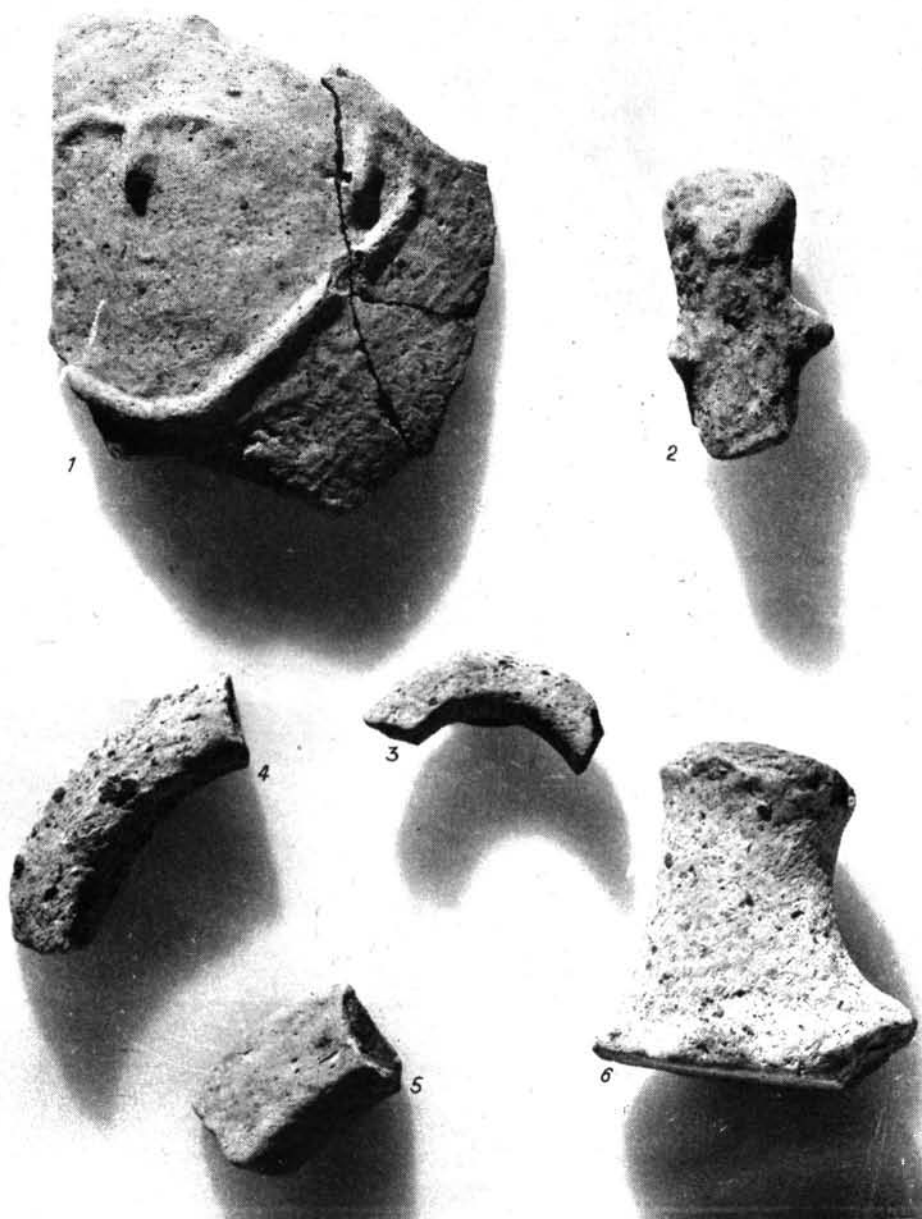
5C

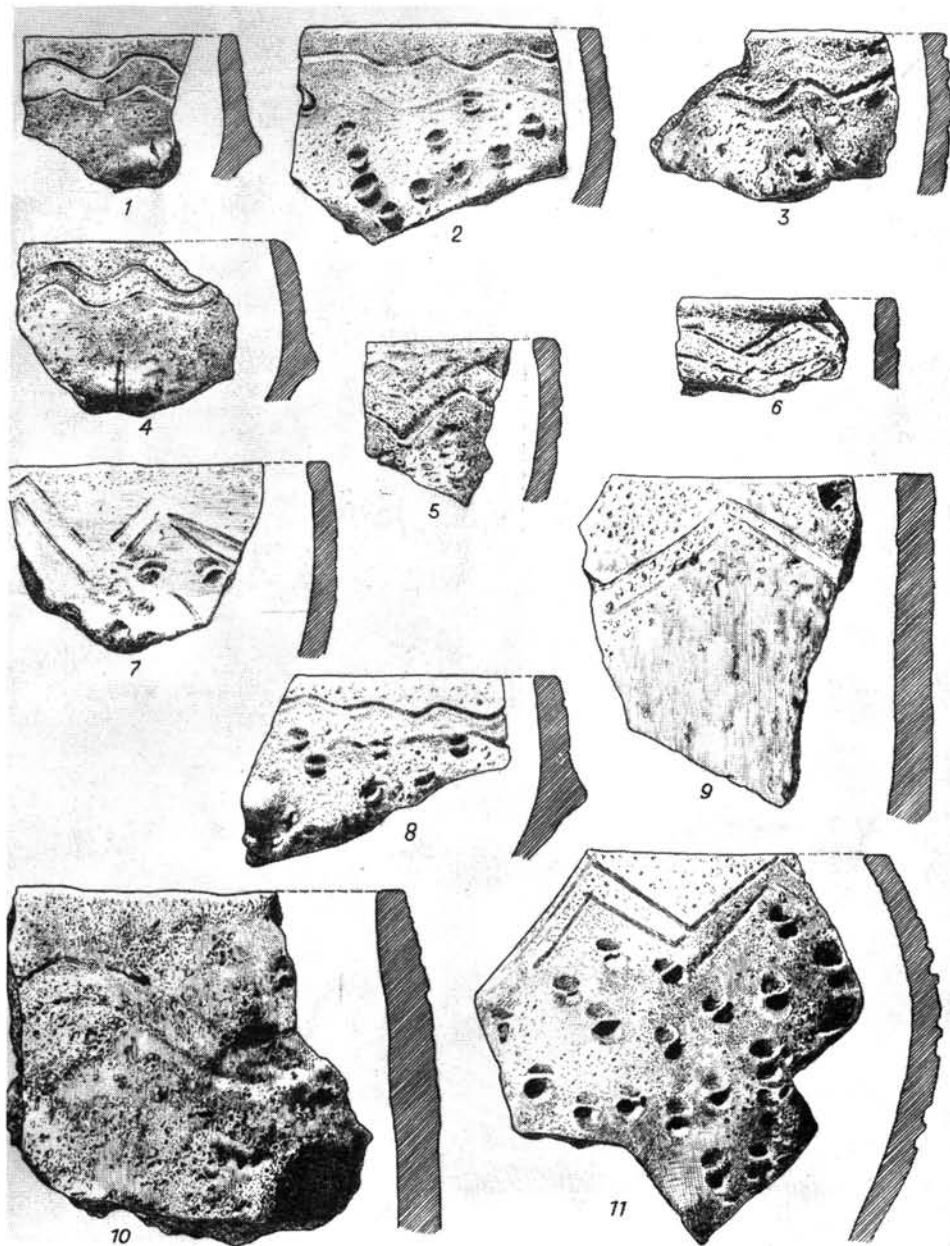
21. ábra. Sonkád, a feltárt terület alaprajza.

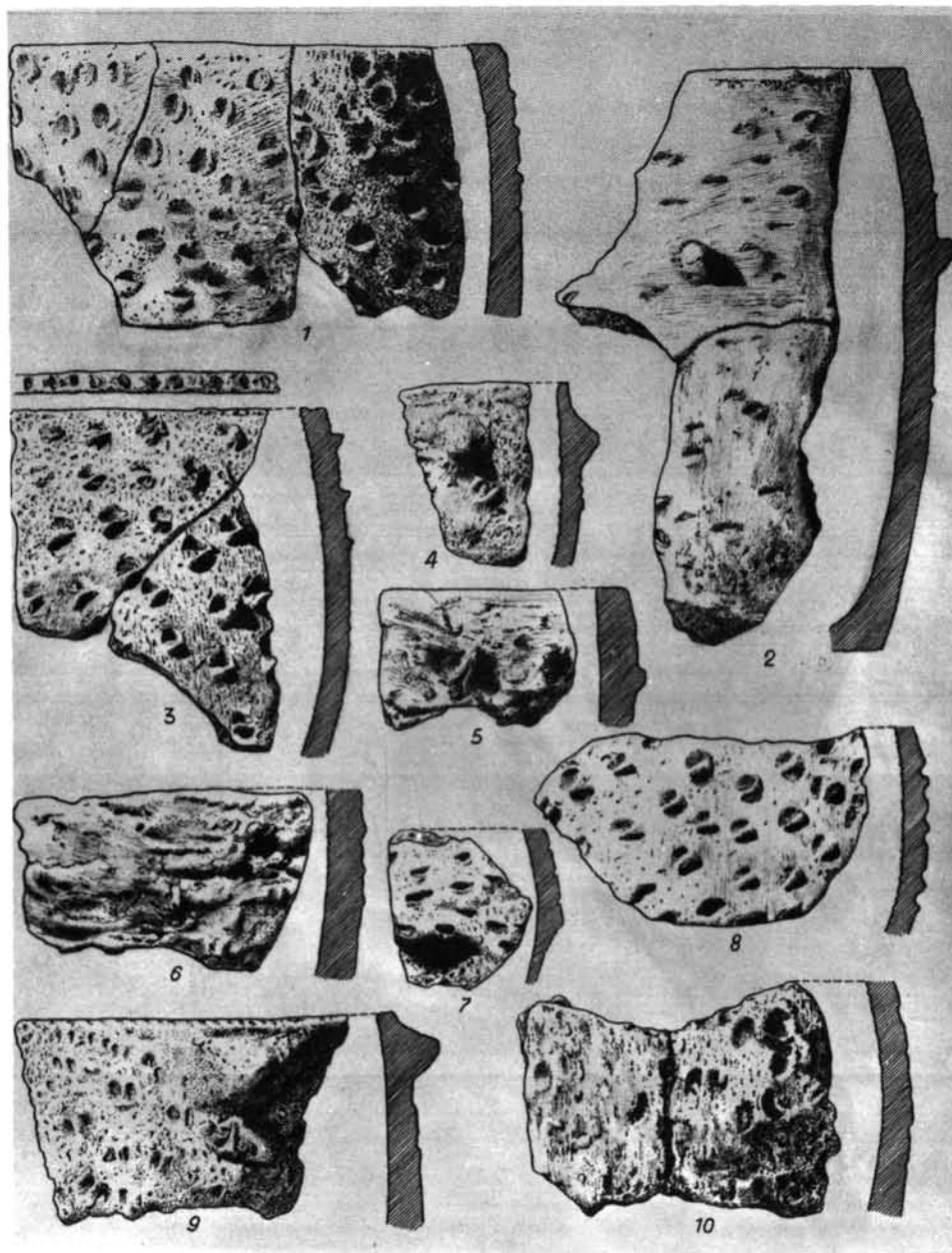
22. ábra. Sonkád, az 1. ház edényei.

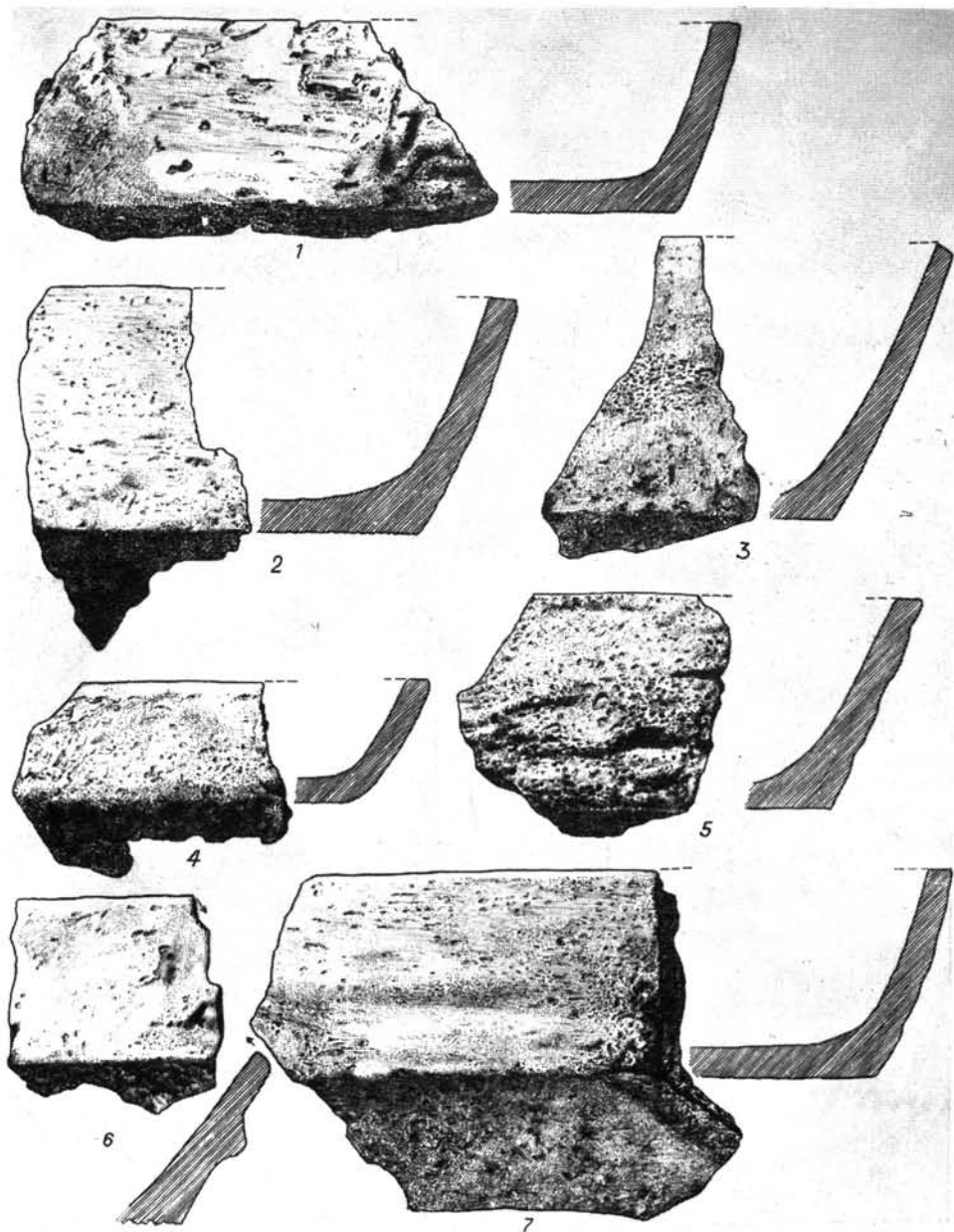
23. ábra. Sonkád, az 1. ház leletel.

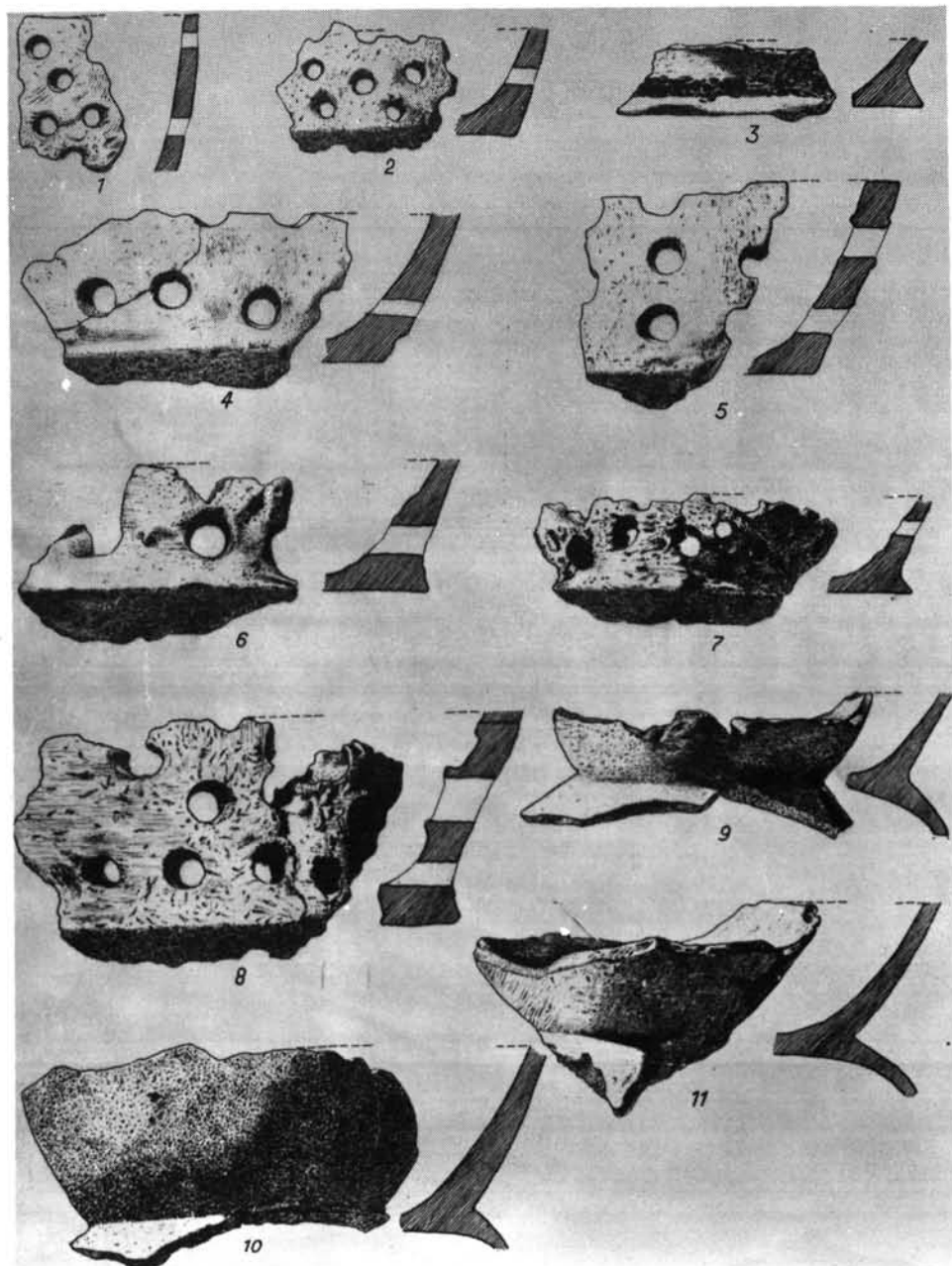
24. ábra. Sonkád, az 1. ház vonaldíszes kerámiai.

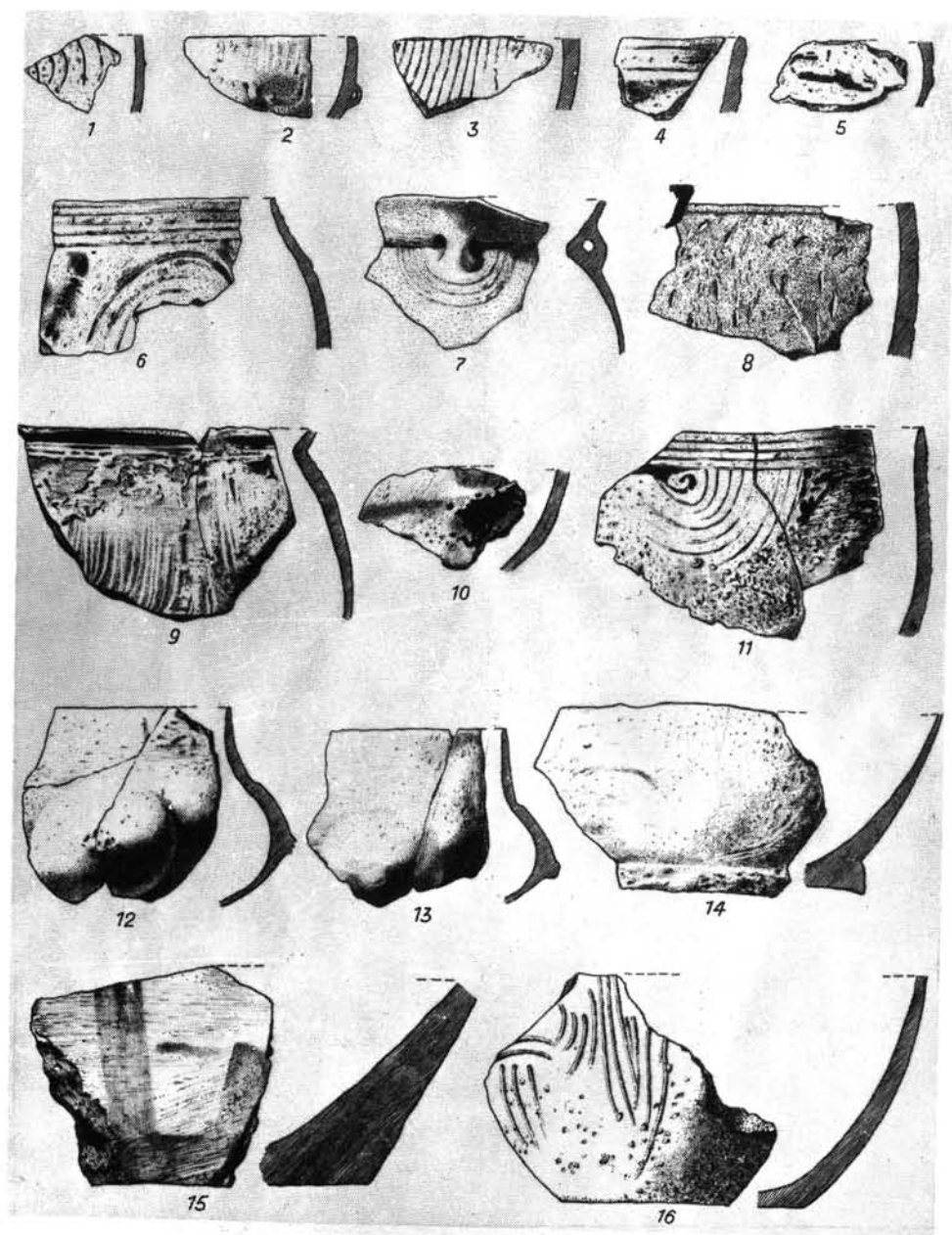
25. ábra. Sonkád, az 1. ház csipett díszítésű kerámiái.

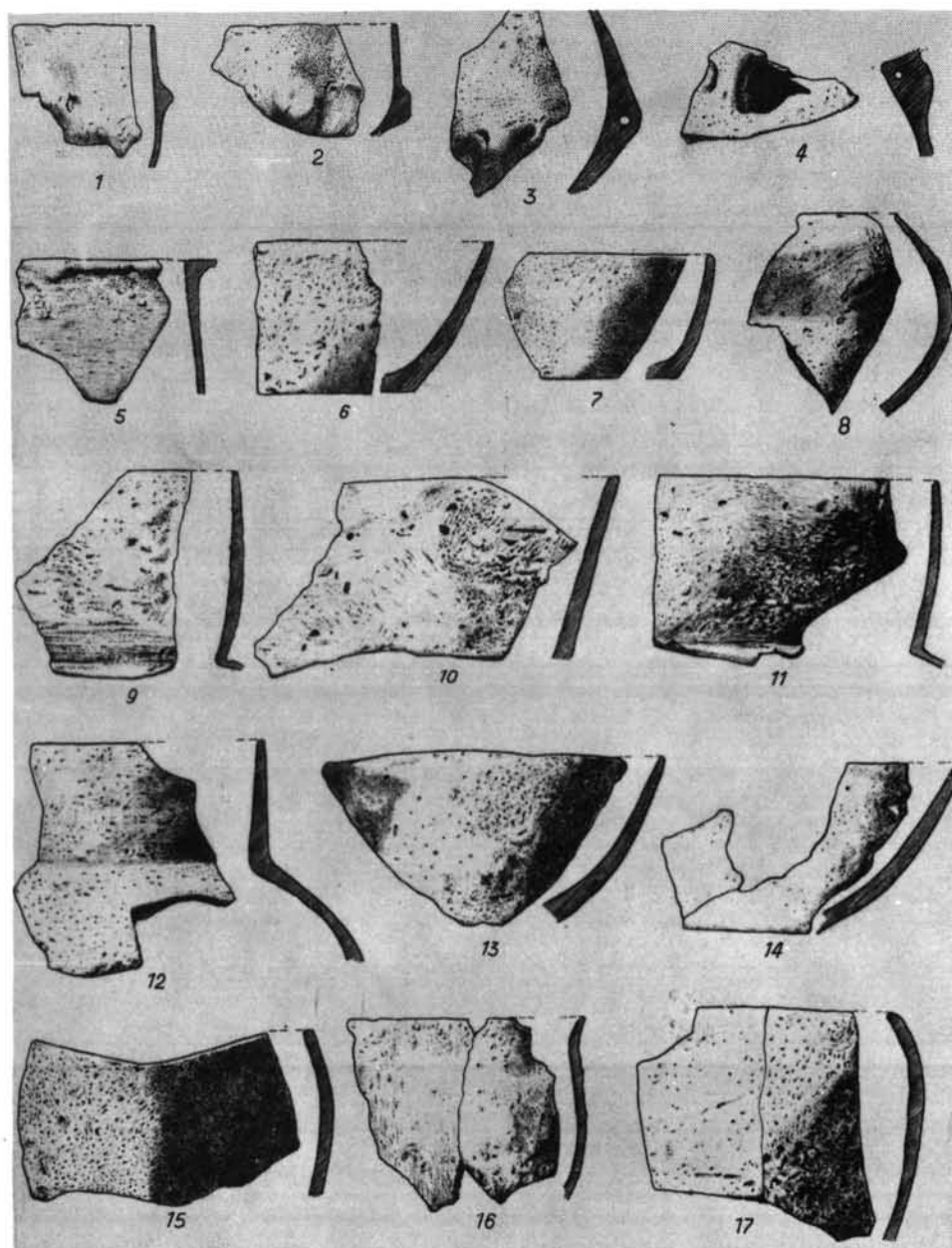
26. ábra. Sonkád, az 1. ház lapos tálai.

27. ábra. Sonkád, az 1. ház leletei, lángborítók.

28. ábra. Sonkád, az 1. ház leletei, festett kerámia.

29. ábra. Sonkád, a 1. ház leletei, vékony falú kerámiák.

Késővaskori vaseszközlelet Petneházáról

A nyíregyházi Jósa András Múzeum több vastárgyat őriz, amelyek le-
lőhelye a Szabolcs-Szatmár megyei Petneháza. Valamennyi leletet a késő-
vaskorra keltezve vették nyilvántartásba. Ezek a következő darabok:

63.290.1.—63.291.1.: két keskeny ekevas

64.696.2.: sarló

64.1061.1.: kovácsfogó

64.1064.1.: keskeny ekevas

65.437.1.: keskeny ekevas

65.437.2.: csoroszlya

65.437.3.: hét sarló

A különböző időben történt leltározás miatt a tárgyak közötti kapcsola-
tra semmi sem utalt. Ezért a 65.437.1. ltsz. ekevasat *Balassa I.* szórvány-
ként közölte¹. A magyarországi mezőgazdasági vaseszközök összegyűjtése
során a Jósa A. Múzeum anyagát is felvettük. A múzeum adattári feljegy-
zéseinek átvizsgálása közben két primitív eljárással sokszorosított lapot ta-
láltunk, amelyek bizonyítják, hogy a fenti leletek nagy része egy össze-
függő vaseszköz lelethez tartozott. Mindkét lapot Jósa A. készítette. Az
első lap szövege: *Petneháza. Szederjes dűlő. 1908 április 25-én szántás köz-
ben Pap József földjén egy rakáson találtatott Május 7-én múzeumunknak
ajándékozta. Ezután utólag, tintával, de ugyancsak Jósa A. kézírásával a
következő szöveg következik: Vaslelet. Kelta. Ezekhez hasonló tárgyakat
talált Lehóczky Tivadar Munkácson, a Gallis hegyen Daconia Királyának
érmeivel (315—286 Kr előtt). A lapon 18 tárgy rajza következik. Az ekeva-
sat, kovácsfogót, rövid kaszákat, sarlókat és üllőt 1-től 16-ig számozta. Két
kalapácsnak nem adott számot, ezeket a 17—18. sz. darabnak nevezzük.
Valamennyi eszköz mellett feltüntette a tárgyak súlyát is grammokban
megadva (kivétele a 16. sz. üllő, amelyhez utólag írta oda, hogy 7 Kilo). A
lap alján feltüntette, hogy „Valamennyi pontosan 1/4 nagyságban rajzolva”.
Aláírás: Dr Jósa (1. kép). A másik lapnak csak az alsó fele vonatkozik a
petneházi leletre. Ezen egy másik típusú kalapács (19. sz.), egy fenőkő (20.
sz.) és egy foghúzó fogó (21. sz.) rajzát közölte 1:2 nagyságban, az első ket-
tőt két nézetben. A szöveg: *Kalapács 1/2 nagyság; Fenőkő 1/2 nagyság;
2100 éves teljesen használható foghúzó Dr Lauffer Miksa nyíregyházi fog-
orvos szerint az amerikai — ma is használatban lévő — zápfoghúzóhoz tel-
jesen hasonló. Petneháza. Együtt találtattak a gallis hegyiekhez teljesen ha-
sonló vastárgyakkal, melyeket Máj 7-én kaptam, és amely lelet hat ekevas-
ból, nyolcz sarlóból, egy üllőből és két kalapácsból állott. Ugy látszik a fog-
húzás az ősidőkben is épen úgy mint még néhány év előtt nálunk is falu-
helyen a kovácsmesterséghez volt kötve. Tegnap kaptam Petneházán Si-**

pos Emil barátomtól. — Nyiregyháza 1908 június 13-án Dr. Jósa András (2. kép).

A következőkben a már Jósa A. által is a keltákhoz kötött leletet tárgyként ismertetjük a megadott és kiegészített számozás sorrendjében, megkísérelve azonosításukat a petneháziként beletárolt leletekkel.

1. *Ekevas* (3. kép 1.). A feljegyzés bizonyítja, hogy a magyar kutatók közül Jósa A. ismerte fel elsőként, hogy ez a tárgytípus ekevas volt. A korabeli irodalom ugyanis egyszerűen mezőgazdasági eszköznek², emelőfélének vagy kőbányászó eszköznek³, az általa is említett *Lehoczky T.* pedig többnyire ásonak, esetleg kapának⁴ vélte ezeket az eszközöket. A rajz szerint 35,2 cm hosszú, a köpü 5,2 cm, a váll 7,4 cm széles; súlya 1098 gr. A petneháziként beletárolt leletek közül a 64.1064.1. ltsz. tárgy áll hozzá a legközelebb. Viszonylag jó megtartású, csak a köpüszárnyak belső szélei töredezték kissé, és a hegye kopott jobban. H.: 34,9 cm; köpü átm.: 4,9—2,7 cm (lefelé 5,7 cm-ig szélesedik); váll sz.: 7,8 cm. A köpü nem egészen egyharmada a teljes hosszúságnak.

2. *Ekevas*. A rajz szerint az előzőnél kisebb méretű darab, amelynél a köpü és a penge aránya is más. H.: 29,8 cm; köpü sz.: 5,0 cm; váll sz.: 6,4 cm; köpü h.: 12 cm. A petneháziként beletárolt eszközök között nem találtuk meg. Van azonban egy ismeretlen lelőhelyű kelta vaseszköz a régészeti gyűjteményben, ami nagy valószínűséggel azonosítható ezzel a tárggyal. Méretei alig mutatnak eltérést a Jósa A. rajza alapján a fentiekben megadott méretektől. Ltsz.: 66.41.1. (3. kép 2.).

3. *Ekevas* (3. kép 3.). Ez a tárgy is jól bizonyítja, hogy Jósa A. rajzai csak megközelítően pontosak, és a tárgyak, ill. rajzuk között bizonyos eltérések akadhatnak. A rajzból következtethető hosszúság pontosan megegyezik a 63.291.1. leltári számú tárgy hosszúságával (26,6 cm). Az azonosítást megkönnyíti, hogy a tárgyon és a rajzon egyaránt jól látható a köpü peremének torzulása a jobb oldalon. A belső arányok azonban már nem pontosak. A köpü átmérője fent: 4,4—2,9 cm; a váll szélessége: 5,9 cm. A penge egyenletesen keskenyedik az eltompult csúcsig, amelynek alsó felülete erősebb kopást mutat.

4. *Ekevas*. Nem sikerült azonosítanunk a múzeumban lévő tárgyak egyikével sem. A rajz szerint h.: 21,6 cm; ebből a köpü h.: 10,4 cm; köpü sz.: 4,3 cm; váll sz.: 5,2 cm. Az eddig leírt ekevasaktól abban tér el, hogy a köpü csaknem fele a teljes hosszúságnak.

5. *Ekevas*. Valószínűleg ez a tárgy is elkallódott, mert nem tudtuk azonosítani. Bizonyos fokig eltér a lelet többi ekevasától, mert a rajz szerint szinte nincs válla, és enyhén aszimmetrikus. A bal oldalon a köpüszárny sokkal hosszabb, eléri a 15 cm-t, a jobb oldalon viszont csak 11,2 cm. A köpü felső széle 5,1 cm széles, a penge legnagyobb szélessége 5 cm.

6. *Ekevas* (3. kép 4.). A kissé töredezett szélű köpüszárnyak, és az erősen eltompult csúcs alapján jól azonosítható a 63.290.1. leltári számú tárggyal. A rajz a tárgy hosszúságában és belső arányaiban csekély eltérést mutat. H.: 20,8 cm; köpü átm. fent: 4,4—2,7 cm; váll sz.: 5,3 cm; köpü h.: 9,5 cm. A penge hegye az alsó felén sokkal erősebben kopott.

7. *Kovácsfogó* (3. kép 5.). Teljesen ép, feltűnően nagy méretű fogó. H.: 49,5 cm, ebből a két kör keresztmetszetű szár h.: 33,2 és 34,1 cm. A két pofa csukott állapotban a csúcs közelében egészen rövid szakaszon

fekszik fel egymásra (*Jósa A.* rajza szerint a két csúcs is összeér). Ltsz.: 64.1061.1.

8. *Rövid kasza.* *Jósa A.* valamennyi vágóeszközt sarlónak gondolta. A 8. és a 9. sz. tárgy azonban méretei alapján már a rövid kaszák közé tartozik. Egyéb formai sajátosságairól a későbbiekben még szólunk. A 8. sz. tárgy a legnagyobb, pengéje a legszélesebb, és súlya (720 gr) is többszöröse a másik rövid kaszának és a többi sarlónak. A rajz szerint a 9,2 cm hosszú nyéllemez végén 2 cm-t emelkedik ki a fanyél felerősítésére szolgáló makk. Másik vége kiszélesedve a pengében folytatódik. A pengető 4,5 cm széles, a nyél irányát folytatja, majd előregöbül. Háta sokkal íveltebb, mert először kb. 6,8 cm-ig szélesedik, majd fokozatosan keskenyedik a 0,8 cm széles csúcsig. Felső vége enyhén kifelé hajlik. Teljes h.: 49,2 cm; az élív: 40,4 cm. A petneháziként beletárolt tárgyak között nem találtuk meg ezt az érdekes darabot. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a 64.1062.1. leltári számú rövid kaszával azonos, amelyet Nagyhalászról származó leletként vettek nyilvántartásba. A leltárkönyv szerint 48 cm hosszú, 6 cm széles pengéjű eszköz méretei megközelítően azonosak a rajz alapján számított adatokkal. A penge belső arányai eltérnek, nem a görbületnél éri el a legnagyobb szélességet. A tárgyat sajnos csak fényképről ismerjük⁵.

9. *Rövid kasza* (4. kép 1.). Ez a tárgy mutatja a legjobban, hogy a rajzoknál számolnunk kell bizonyos torzításokkal. A 65.437.3. ltsz. alatti tárgyak egyike hosszában csaknem milliméterre megegyezik a 9. sz. rövid kaszával (37,8 és 38,0 cm.) Az azonosítást megerősíti, hogy mindkét tárgynál a penge felső fele csaknem egyenes, és a csúcs mindkét darabnál hiányos. Ami azonnal szembetűnik, hogy *Jósa A.* rajzánál a nyéllemez szokatlanul rövid, a penge pedig az alsó harmad végén erősebb ívelődéssel hajlik előre. A valóságban 8,4 cm hosszú nyéllemezhez csatlakozik a penge, amelynek töve a nyél irányát folytatja, majd enyhe ívben előregöbül, és csaknem egyenesen fut a tömör csúcsig. A penge töben a legszélesebb (3,6 cm) és az él sérülése miatt nem egyenletesen keskenyedik a végéig, ahol 1,4 cm. A nyéllemez végén 2,3 cm-nyire emelkedik ki a makk. Teljes h.: 38 cm, eredetileg több mint 40 cm lehetett. A mérhető élív: 30 cm.

10. *Sarló* (4. kép 2.). A horgas sarlókat az különbözteti meg a rövid kaszáktól, hogy rövidebbek és könnyebbek (a legnehezebb 200 gr, a legkönnyebb alig 80 gr), továbbá a petneházi példányoknál a fanyél felerősítésének módja is eltérést mutat a két eszközfajtánál. Nemcsak a nyéllemez végén kiemelkedő makkal erősítették a fanyelet a nyéllemezhez, hanem a pengetőn lévő szegecs segítségével is, amelynek fejére egy vaslemezt erősítettek, és ezt ráhajlították a fanyélre. Ennél a megoldásnál nincs szükség kaszaövrre. Ez a nyélfelerősítési mód éppen *Jósa A.* 10. rajzán látható a legjobban, mert nemcsak felül- és oldalnézetben közli a tárgyat, hanem erről a részletről értelmező rajzot is ad. A 65.437.3. leltári szám alatti öt sarló többségét jól tudjuk azonosítani a *Jósa A.* rajzain ábrázolt tárgyakkal. Így kizárásos alapon jutottunk arra az eredményre, hogy a 4. kép 2. lehet azonos a 10. tárggyal. *Jósa A.* rajzán egy teljesen ép, hegyben végződő sarló látható, amelynek a makkja és a nyél leszorítására szolgáló vaslemeze is megvan (h.: 32,2 cm). A penge először a nyél irányát folytatja, majd enyhe ívben előregöbül. Felső fele csaknem egyenesen fut a csúcsig. Az általunk közölt tárgy sérült. A pengetőn már csak a szegecs látható,

a konzerválás következtében pedig megsérült a hegye és az éle. A penge előreívelődése a pengetőhöz közelebb kezdődik. A hosszúságban alig figyelhető meg eltérés (h.: 31,9 cm). A nyéllemez h.: 8,1 cm; penge sz.: 2,8 cm; mérhető él h.: 25 cm.

11. *Sarló*. Ennek a tárgynak az azonosítása is problematikus. Mellette szól a hasonló forma, a viszonylag széles penge azonossága, a letörött hegy, továbbá a penge és a nyéllemez találkozásánál kiemelkedő szegecsen lévő vaslemez gyűröttsége. Ellene szól, hogy *Jósa A.* ennél a rajznál nem elégedett meg a körvonal rajzzal, hanem plasztikusan ábrázolta, és ezen úgy tűnik, hogy a penge középső szakaszán a hát vonalát ormószerű kiemelkedés követi. A 65.437.3. ltsz. alatti tárgyak pengéjének keresztmetszete azonban kivétel nélkül szimmetrikus, így a 4. kép 3. is. További nehézséget okoz, hogy a *Jósa A.* által közölt tárgy a rajz szerint két cm-rel hosszabb (h.: 33,4 és 31,2 cm). Az általunk bemutatott tárgy nyéllemeze 7,4 cm hosszú, a penge legnagyobb szélessége 3,6 cm, az él mérhető hosszúsága pedig 24,7 cm.

12. *Sarló* (4. kép 4.). Az előbbi tárgy azonosításának helyességét igazolja, hogy ezt a tárgyat a nyéllemez felső részén lévő, töben elgörbült szegecs alapján azonosítani tudtuk a 64.696.2. ltsz. tárggyal A két tárgy hossza között azonban csaknem 2 cm-es különbség van (h.: 20,8 és 19,1 cm). Ez a sérült tárgy a legkisebb a sarlók között. *Jósa A.* rajzán is látható, hogy ez a legkevésbé ívelt pengéjű darab. Él h.: 10,8 cm; penge sz.: 2,6 cm.

13. *Sarló* (4. kép 5.). Biztosan azonosítható a 65.437.3. ltsz. alatti sarlók egyikével, mert a két tárgy hosszúsága között csak milliméternyi eltérés van, és *Jósa A.* rajzán is jól látható, hogy a nyéllemez felső végén lévő szegecs eltörött, és csak a csonkja maradt meg. A nyéllemez alsó végén 1,4 cm hosszú a makk. A pengető a nyél irányát folytatja, majd csaknem negyed körívben előregörbül, felső fele alig ívelt, hegye hiányzik. H.: 33,1 cm; nyéllemez h.: 6,2 cm; penge sz.: 3,6 cm; mérhető él h.: 27,5 cm.

14. *Sarló* (4. kép 6.). Ugyancsak a 65.437.3. ltsz. alatti tárgyak egyikével azonos. Hosszúsága pontosan megegyezik a *Jósa A.* által bemutatott tárgyával, a nyéllemezben lévő szegecs mindkét tárgynál hiányzik, csak a lyukja látható. A nyéllemez ezen a példányon is keskenyebb, mint a penge, amely a töben a legszélesebb, és fokozatosan keskenyedek a csúcsig. *Jósa A.* rajza torz, mert aszerint a nyéllemez a szélesebb. A penge hegye mindkét darabon hiányzik. H.: 31,8 cm; nyéllemez h.: 7,8 cm; penge sz.: 2,8 cm; mérhető él h.: 24,5 cm.

15. *Sarló* (4. kép 7.). Biztosan azonosítható a 65.437.3. ltsz. alatti sarlók utolsó darabjával. Bár *Jósa A.* rajza egy sokkal erősebben ívelt eszközt mutat, a csaknem azonos hosszúság mellett a két tárgy azonosságára utal, hogy mindkettőn letörött a nyéllemez végéről a makk, a pengetőről pedig hiányzik a szegecs, csak a lyukja látható. Az éle és a hegye sérült. H.: 24,4 cm; él h.: 20 cm; penge sz.: 2,4 cm.

16. *Üllő*. Csonka gúla alakú vastömb. Magassága 16 cm; keskenyebb része 6×6 cm, fokozatosan szélesedik a másik végéig, amely kb. 10×10 cm. A szűkebb vége volt a talp, mert a másik végén a használat következtében erősen szétkalapált, peremes. A rajzra utólag írta rá *Jósa A.*, hogy 7 kg.

17. *Simítókalapács*. A tárgy elkallódott, de pontos formáját a két nézetben közölt rajz alapján leírhatjuk. Az irodalom *Schlichthammernak*⁶ vagy *Setzhammernak*⁷ nevezi az ilyen kalapácsokat. Ezzel az eszközzel közvetve végezték a kovácsolást. A kovácskalapáccsal történő formálás után keletkezett kiemelkedéseket, gyűrődéseket dolgozták el vele úgy, hogy a simítandó felületre helyezték a simítókalapácsot, és egy másik nagyobb kalapáccsal verték a másik végét. Ennek az eszköznek is a vaskosabb végén jól látszanak az erőteljes kalapálás nyomai. Az eredetileg kb. $4,4 \times 3,2$ cm-es felület peremesen kiszélesedik, széle kb. $5,2 \times 4,5$ cm. *Jósa A.* fordítva rajzolta le az eszközt, mert ennek a végének kellett volna felül lenni. A 10,8 cm hosszú kalapács a másik vége felé szélesedik és vékonyodik, $6,8 \times 2,8$ cm-es téglalap alakú felületben végződik. Ettől a végétől mintegy másfél cm-nyire van a 2,8 cm átmérőjű kerek nyéllyuk.

18. *Simítókalapács*. Ezt a tárgyat sem találtuk meg. Az előzővel megegyező funkciójú eszköz. Sokkal vaskosabb. A súlya csaknem kétszerese a 18. számú kalapácsnak (920 és 1700 gr). A kalapáccsal szétvert felülete kb. $6,7 \times 6,4$ cm, a simítandó felületre helyezendő vége $4,8 \times 5,4$ cm. Ennek közelében helyezkedik el a négyszögletes nyéllyuk ($4,4 \times 1,6$ cm). A teljes hosszúság: 11,6 cm.

19. *Kovácskalapács*. Ugyancsak hiányzik. A rajz szerint 14,2 cm hosszú, enyhén ívelt eszköz. Egyik vége négyszögletes ($2,5 \times 1,9$ cm), a másik eredetileg valószínűleg lekerekített élben végződött (sz.: 2,1 cm). A közepén elhelyezkedő négyszögletes nyéllyuknál ($2,2 \times 1,0$ cm) kissé kihasasodik.

20. *Fenőkő*. Nem találtuk meg a régészeti gyűjteményben. A rajz szerint homokkőből készített, hosszúkás, lekerekített sarkú lap, amelynek csak egyik felületét használták élezésre. Ez teljesen sima. A használat következtében középen elvékonyodott a kő. A két szélén 3,2—3,4, középen kb. 2,7 cm vastag. H.: 28,6 cm; sz.: max. 6,5 cm.

21. *Foghúzó fogó*. Ez a tárgy is elveszett. Mint *Jósa A.* feljegyzéseinek ismertetésénél láttuk csak ehhez az egy tárgyhoz írt kommentárt. Talán ő is fontosnak találta, hogy a leletegyütteshez tartozását még külön is hangsúlyozza. A 23 cm hosszú, ívelt szárú fogó pofái egymásra hajolva találkoznak csukott állapotban. Kétségtelen, hogy foghúzásra szolgált, de véleményünk szerint nem a késővaskorban. A XIX. század végén készített paraszti foghúzóknak ugyanilyenek⁸, a késővaskor anyagában azonban egyetlen párhuzamával sem találkoztunk. Ezért úgy véljük, hogy ez a tárgy egy múlt századi falusi foghúzóspecialista szerszáma volt, amely tárgyával vagy egyéb szeméttel került ki a szántóföldre, és nincs köze a késővaskori lelethez.

A múzeum régészeti gyűjteményében szerepel még három petneházi lelőhelyű vastárgy, amelyeket ugyancsak késővaskoriként leltároztak be, de a fenti vaseszköz lelet egyik hiányzó darabjával sem tudtuk azonosítani. Ezek a következők:

Ekevas (3. kép 6.). Ltsz.: 65.437.1. *Balassa I.* már adott róla egy rövid leírást⁹. A keltákra jellemző hosszú, keskeny, szárnyas köpüs forma. A *Jósa A.* által lerajzolt tárgyak közül két kisebb méretű hiányzik, amelyek hosszúságát ez a példány jelentősen meghaladja (h.: 31 cm). Megkülönböztetően hegyesszögű háromszög alakú vaslemezből készítették úgy, hogy

az alapjánál több mint egyharmadát köpüszárnyakká görbítették be (köpü h.: 12,5 cm). Az ovális köpü átmérője a felső szélénél 5,1—4,0 cm. A váll sz.: 7,7 cm. A penge különösen a hegyénél erősen kopott. Ez a tárgy tehát egyidős a többi lelettel, de csak akkor tartozhatott hozzájuk, ha 1908 után került elő azok helyén.

Csoroszlya (4. kép 8.). Ltsz.: 65.437.2. A kelta koriként beletározott tárgyról azonnal megállapítható, hogy nem használhatták egy ekén az eddig bemutatott ekevasakkal. Erősen kopott pengéje ellenére 64,1 cm hosszú. Az előrehajló penge egyharmada a teljes hosszúságnak (21,5 cm). A nyél lefelé alig vastagodó, hossznegyszög keresztmetszetű (fent: 5,0×1,4 cm; középen: 5,4×1,9 cm; lent: 5,9×2,3 cm). A penge erőteljesen előreugrik, háta is előretört. Érdekessége, hogy aszimmetrikus keresztmetszetű, a penge jobb oldala egy síkban van a nyél jobb oldalával. A legn. penge sz.: 8,8 cm; fok v.: 2 cm. Közép-Európában már a késővaskorban megjelentek az első csoroszlyák (pl. az Idria-kör lelőhelyein¹⁰), hazánk területéről azonban egyetlen biztosan keltezett kelta csoroszlyát sem ismerünk. Ezek csak a lapát alakú ekevasakkal együtt jelentek meg, amelyek valószínűleg a római hódítás után terjedtek el nálunk¹¹. A nyél keresztmetszete alapján a középkorra kell keltezni a petneházi darabot. A római kori ekecsoroszlyák nyélkeresztmetszete ugyanis négyzethez közelálló téglalap, a középkoriak viszont kivétel nélkül a miénkhez hasonlóan nyújtott téglalap alakúak¹². Érintenünk kell még röviden ennek a csoroszlyának a funkcióját is. *Balassa I.* felhasználásuk módja szerint három csoportra osztotta a csoroszlyákat: 1. Önálló eszközként a föld felhasítását végző hasogató eke (*resalo, riss, coutrier*) része; 2. Túrókén az ekevas előtt a gerendelyre szerelve felhasítja a földet, megkönnyítve az eke túró munkáját; 3. Ágyékén az egyik oldalra állítva felhasítja a földet, amit a vízszintes helyzetű ekevas megemel, és a kormánydeszka átfordít¹³. Az első csoportba az abszolút hosszúság alapján szokás a csoroszlyákat besorolni. *Z. Podwinska* szerint az 55 cm-nél hosszabb csoroszlyákat önálló eszközként használták¹⁴. *Balassa I.* úgy vélte, hogy ez a határ 60 cm-nél van¹⁵. Tehát mindkét felosztás szerint ebbe a csoportba tartozna a petneházi darab is. A hasogatót a későközépkori Magyarországon még használták, hisz a Felvidékről képes ábrázolását ismerjük¹⁶, Erdélyből pedig az írásos források alapján mutatja ki használatát *Belényesy M.*¹⁷ A petneházi csoroszlya azonban jól bizonyítja, hogy a csoroszlyák funkciójának meghatározásánál nem szabad ragaszkodni mereven egy méretbeli határhoz. Legfeljebb annyit mondhatunk csak, hogy általában a hosszabb eszközöket használták a hasogató ekén. A hasogatót ugyanis kötött talajon szokás használni, a mi példányunk viszont aszimmetrikus pengéje miatt csak úgy alkalmazható ilyen talajon egy hasogató ekén, ha állandóan ellentartanak neki, különben a jobb oldal felé húzna. Az aszimmetrikus penge elég ritkán fordul elő a csoroszlyákon. Ezért *F. Sach* úgy gondolta, hogy ez a készítő mester felkészületlenségének bizonyítéka csupán, mert a szimmetrikus penge elkészítése sokkal nagyobb mesterségbeli tudást igényel¹⁸. Ez talán érvényes az általa idézett angliai római kori darabokra, de nem a magyarországi anyagra. Hazánk területéről csak a későközépkor anyagából ismerünk aszimmetrikus pengéjű csoroszlyákat. A másik két példány jobboldalas, az egyikkel egy jobboldalas ekevasat is találtak, ami utal arra, hogy ezeket az eszközöket aszimmetrikus vasú ágyekékre szerelték¹⁹. Az aszimmetrikus csoroszlyák tehát nem azért

jobboldalasként általában, mert a kovácsok többnyire jobbkezesek voltak, hanem azért, mert az ágyékék szinte kivétel nélkül jobb oldalra fordították a földet. Ebből következik viszont, hogy a petneházi csoroszllya egy olyan későközépkori ágyékéhez tartozott, amellyel balra fordítva szántottak.

Rövid kasza (4. kép 9.). Ltsz.: 65.437.3. Egy nagyméretű rövid kasza töredéke. Nem lehet azonos a bizonytalan meghatározású 8. sz. tárgygal, mert a rajz szerint annak a nyéllemeze keskenyebb, a penge íve nyújtottabb és lényegesen szélesebb. Ezen a tárgyon a makkban végződő nyéllemez alig kiszélesedve folytatódik pengéként. Az előrehajló penge csaknem egyenletes szélességű. Éle töredezett. Eredetileg kb. 50 cm hosszú lehetett ez az eszköz. Mérhető h.: 32,6 cm; élív h.: 21,7 cm; penge sz.: 4,7 cm; fok v.: 7 mm. Erre a tárgyra ugyanaz vonatkozik, mint az azonosíthatatlan ekevasra: bizonyos, hogy késővaskori, de nem bizonyítható a leletekhez tartozása.

A petneházi lelet tárgyai funkciójuk szerint két csoportra oszthatók. Egy részük kovácsszerszám (üllő, fogó, kalapácsok), a többségük pedig mezőgazdasági eszköz (ekevasak, sarlók, rövid kaszák). Mindkét csoportba besorolható a fenőkö, amely a kaszák és sarlók élezésére szolgált. A kész terméket nemcsak a kovács élezte ki, hanem a használat során megkopott élet az eszköz használója is bizonyára többször felújította. A következőkben tárgytípusonként vesszük sorra az anyagot, megvizsgálva külön-külön is keltezésük és elterjedésük kérdéseit.

Mezőgazdasági eszközök. A lelet hat ekevasat tartalmaz, amelyek valamennyien ugyanahhoz a típushoz tartoznak. A hosszú, keskeny, szárnyas köpüs ekevasak a keltákra jellemzők. *Balassa I.* éppen a magyarországi anyag összegyűjtésével bizonyította be, hogy nemcsak a nyugati keltákhoz köthető, hanem a kelták keleti szállásterületén is általánosan elterjedt²⁰. Ezen a típuson belül *G. Jacobi* négy formai változatot különböztetett meg, amelyek elterjedési területe is elég jól szétválasztható²¹. Az első változatba a kettős köpüs felerősítésű darabokat sorolta. Ezek viszonylag ritkák, de a Kárpát-medencében is előfordulnak²². A második csoportra az jellemző, hogy feltűnően keskenyek, és főleg a déli területek anyagában található velük. A harmadik változat jellegzetessége, hogy a köpü felső szélénél a legnagyobb a szélességük, és egyenletesen keskenyednek a penge hegyéig. Főleg a kelták északi szállásterületén fordulnak elő, de ide sorolható bizonyos fokig az 5. sz. petneházi darab is, ha a rajz pontos. A negyedik változat leggyakrabban a szlovákiai és a magyarországi anyagban bukkan elő. Az különbözteti meg a többi formától, hogy világosan elkülöníthető a köpü és a penge.

Balassa I. szerint talpas ekére szerelve szántottak ezekkel a vasakkal, esetleg a gerendelyből lenyúló és a talphoz támaszkodó rúd végére húzták fel őket. Így vízszintes helyzetben vagy a talajfelszínnel hegyesszöget bezárva végezték munkájukat²³. A steinsburgi oppidumban talált ekevasakról azt feltételezte *R. Spehr*, hogy 30—35 fokos szöget zártak be a talajfelszínnel²⁴. Szerintünk is talpas ekére szerelve egészen kis szögben szántottak ezekkel a vasakkal²⁵. Ilyen felerősítési módra utalnak a kettős köpüs változat darabjai is. Ez viszont azt jelenti, hogy a pengéken jellemző kopásnyomokat kell találnunk. A talajfelszínnel hegyesszöget bezáró, ill. csaknem vízszintes helyzetben szántó ekevasaknak a pengéje az alsó felén

kopik meg jobban, amint ez a lapát alakú ekevasakon is megfigyelhető. A kopásnyomok természetesen csak azokon a tárgyakon tanulmányozhatók, amelyek kevésbé korrodáltak. Az értékelhető darabok döntő többségén valóban a penge hegyének az alsó felülete a kopottabb. Több ilyen vas-tárgyon azonban a penge hegye a külső felületén határozottan kopottab, és ezek nem lehettek ekevasak²⁶. Valószínűleg kapaként használták őket úgy, hogy a penge a nyéllal zárt be hegyesszőget. Ilyen helyzetben ugyanis a külső felület van kitéve jobban az elhasználódásnak. Ugyanígy nem lehetek ekevasak az Idria kod Bacaban talált erősen görbült eszközök sem²⁷, amelyeket már *Szombathy J.* is hegyeskapának nevezett²⁸. A petneházi ekevasakon mindig a penge alsó felülete a kopottabb, ezért ezeket valóban ekealkatrésznek kell tartanunk. Ebben az esetben viszont felmerülhet a kérdés, hogy egy vagy több ekéhez tartoztak-e ezek az ekevasak? Valószínű, hogy a kelták által használt talpas ekék faváza is egy darabból készült, amint azt a teljesen fából készült ekeleletekből ismerjük²⁹. Ha viszont a talpat és a gerendelyt egy darabból faragták ki, az ekén nem volt köldök, és nem lehetett állítani a gerendelyt és a talp által bezárt szöveget. Ezeknél az ekéknél — ha egyáltalán felmerült a szántási mélység állításának szükségessége — a vonórúd és az iga összekapcsolásánál szabályozhatták a szántás mélységét. A másik megoldás az lehetett, hogy az eketalpra különböző hosszúságú szántóvasat húztak fel, sekélyebb szántás esetén rövidebbeket, mélyebb szántás esetén hosszabbakat. A petneházi darabok esetében feltétlen gondolnunk kell erre a lehetőségre, hisz a négy azonosított ekevas különböző hosszúságú, a legkisebb és a legnagyobb között csaknem 15 cm a különbség (34,9, 29,8, 26,6 és 20,8 cm), a köpük felső pereménél az átmérők közötti eltérés viszont nem haladja meg a 6 mm-t (4,9—2,7, 5,0—3,3, 4,4—2,9 és 4,5—2,7 cm).³⁰ Szólnunk kell még ennek az ekevas típusnak a keletkezéséről. Az eddigi darabok a késővasáskoron belül alig keltezhető vaseszköz leletekből, ill. oppidumok területéről ismertek, ezért legfeljebb annyit mondhatunk megjelenésükről, hogy valószínűleg a kelta időszak második felében terjedtek el szélesebb körben³¹. Az eddigi ismert leletek tanúsága szerint csak az időszámításunk kezdetéig maradtak használatban. Ebben szerepet játszhat a régészeti kutatások hiánya (korai vicusok, szarmata telepek), de az is, hogy a római hódítással együtt D-i irányból megjelentek a lapát alakú ekevasak, amelyek rövid idő alatt kiszorították a kevésbé termelékeny kelta típusú ekevasakat. Az Alföldön a dákok játszhattak szerepet a lapát alakú ekevasak elterjesztésében. Az I. században betelepülő szarmaták pedig nem ismerték korábban a hosszú, keskeny ekevasakat, itt pedig elsősorban a lapát alakúakat vehették át. A római korból csak egy bizonytalan töredékkal rendelkezünk³².

Leletegyüttesünkben hat *sarló* van. A sarló egyidős a gabonatermesztéssel. Eredeti rendeltetése a gabona aratása, az érett növény szárának elvágása volt. A takarmánygyűjtésben, a fűvágásban elhanyagolható volt a szerepe. A régészeti leletek értékelésénél gyakran felmerül a sarlók fűvágó funkciója³³, holott a rövid kaszák kialakításától kezdődően világosan elvált a két művelet. A sarlók alapvető osztályozása A. *Steensberg* érdeme, aki a kőpengéjű sarlókból kiindulva vázolta fel az eszköz fejlődését, két fő típust, a horgas sarlót és az íves sarlót különböztetve meg. A petneházi darabok horgas sarlók. Ezekre az jellemző, hogy a penge a nyél után nem törik vissza, hanem előre hajlik, így a súlypontja a nyél irányán kívül he-

lyezkedik el. Sújtó mozdulattal, a talajfelszínhez közel vágják el vele a gabona szárát. *M. Beranová* szerint a LT—C időszakban terjedt el a vasból készült horgas sarló Kelet-Európában³⁴. *S. Foltiny* is ettől az időtől számol Kárpát-medencei meglétével³⁵. A kelta anyagból viszonylag kevés horgas sarlót ismerünk, de ezek néhány darab kivételével valamennyien a petneházi darabokhoz hasonlóan tuskés-szegecselt nyélfelerősítésűek³⁶. Ez az eszköz a késővaskorra jellemző. *Takács L.* több dolgozatában foglalkozott velük³⁷. Úgy vélte, hogy a római korban tovább élt ez a szerszám. A dunántúli nádvágók szerint a római kori horgas sarlókra vezethetők vissza. Ezt azonban tárgyi anyaggal nem tudta alátámasztani. Tárgyi bizonyítéka a kaposmérői horgas sarló, amelyről korábbi dolgozatában ő is kelta koriként emlékezett meg, utóbb azonban római koriként hivatkozott rá³⁸. Köpüs nyélfelerősítésű sarlókat a Kárpát-medencéből nem ismerünk, az Idria kod Baca-i darabok, mint már említettük hegyes kapák és nem sarlók³⁹, a dracevicai példány pedig szerintünk nem horgas sarló volt⁴⁰. Másik érve egy későrómai ládikaveret Keszthely-Fenekpusztáról, amelyen az évszázkokat ábrázolták. A nyarat egy arató férfi személyesíti meg, jobbában horgas sarlót tartva⁴¹. A *Takács L.* által közölt rajz nagyított, az eredeti vereten alig 6—7 mm ez az eszköz. A sarló a képmező szélére esett, ezért a veret készítője nem tudott íves sarlót ábrázolni, mert az már nem fért volna bele a képmezőbe. Keszthely-Fenekpuszta a mezőgazdasági vaseszközökben leggazdagabb római kori lelőhelyünk. Az itt előkerült leletek között azonban egyetlen horgas sarló sincs, ezért ezt az ábrázolást nem tarthatjuk bizonyítéknak. A többi hasonló korú vereten is csak jelzik az attributumokat. Nem a tárgyi hűség, hanem a felismerhetőség volt a veret készítőjének célja. Ha pontosnak fogadjuk el az ábrázolást, észre kell venni azt is, hogy a gabona aránytalanul magas, és a horgas sarlóval sohasem közepén, hanem a földfelszínhez egészen közel vágják el a gabona szárát. Ugyanígy nem tarthatjuk bizonyítéknak a többi római kori és középkori ábrázolást sem⁴². A horgas sarló tehát véleményünk szerint a római kor elején kiszorult a használatból. Legalábbis Pannoniában. A birodalmon kívül, pl. a szarmatáknál tovább élhetett ez a sarlóforma. Észak- és Kelet-Európában még az I. évezred II. felében is ismert volt⁴³. Acél pengéjű, ormós merevítésű változatukat pedig még a közelmúltban is használták. Az eddig ismert pannoniai római kori sarlók azonban kivétel nélkül íves sarlók, amelyeket az különböztet meg a későbbi korok eszközeitől, hogy a késővaskori sarlókon megfigyelt tuskés-szegecselt nyélfelerősítés jellemző rájuk.

A *Jósa A.* által sarlónak meghatározott eszközök közül kettőről úgy véltük, hogy nem sarlók, hanem rövid kaszák voltak. Ez az eszköz *A. Steinsberg* szerint a bronzkor végétől megváltozó klimatikus viszonyok hatására alakult ki, amelyek szükségessé tették a takarmánygyűjtést az állatok számára⁴⁴. A rövid kaszák a horgas sarlókból fejlődtek ki, ezért elég nehéz a két eszköz szétválasztása. *Takács L.* szerint a szélesebb, súlyosabb pengék már rövid kaszák voltak, mert többségükön megfigyelhető a penge kiegyenesedése és meghosszabbodása, ami a nyél meghosszabbodásával járhatott együtt⁴⁵. Inkább *M. Beranová* véleményét osztjuk, aki úgy vélte, hogy a horgas sarló és a rövid kasza között csak méretbeli eltérés figyelhető meg⁴⁶. A horgas sarlók között éppúgy találunk végig enyhén ívelt pengéjű darabokat, mint a felső felükön csaknem egyenes pengéjű példányo-

kat. Az utóbbiak azonban gyakoribbak. Ugyanezt mondhatjuk el késővas-kori rövid kaszáinkról is. Az egyik stradonitzi rövid kasza pengéje pl. csőrszerűen ívelődve végződik⁴⁷, és hasonló formát mutat egy munkácsi darab is⁴⁸. Egy másik munkácsi példány pengéje viszont végig egyenletesen ívelt⁴⁹. A rövid kaszák még a későközépkorban is használatban voltak. A későbbi korok eszközeitől mégis elsősorban az különbözteti meg a késővas-kori rövid kaszákat, hogy a pengető elnyújtott ívelődése után szinte egyenesen folytatódnak, és a penge egyenletesen keskenyedik. Viszonylag ritkán fordul elő, hogy a penge felső vége már kifelé hajlik, ami legjobban a petneházi 8. sz. darabon figyelhető meg. Rövid kaszáink közül 18 darabot biztosan keltezhetünk a késővaskorra⁵⁰. A késővaszkori anyagban a horgas sarlók és a rövid kaszák között a méretbeli különbségek mellett van még egy eltérés: a sarlók tuskés-szegecselt, a kaszák pedig makkos nyélfelerősítésűek. Ez azonban csak nagy általánosságban igaz⁵¹. A római kor anyagában csak szórványosan fordulnak elő a rövid kaszák, Pannonia területéről eddig még egyetlen példányt sem ismerünk. Amint erre már *Takács L.* is utalt, a római hódítás után nagyon hamar és széles körben elterjedtek a hosszú kaszák⁵², amelyek közül a köpünyelűek vehették át a rövid kasza funkcióját, mert ezekkel az eszközökkel rendszeres rétgazdálkodás nélkül is lehetett fűvet vágni. A barbárok által lakott területeken azonban tovább éltek a rövid kaszák. Szarmata településről ismerjük⁵³, és erre utal a szilágysomlyói arany nyaklánc ábrázolása is⁵⁴.

A petneházi lelet mezőgazdasági eszközeiről tehát megállapíthatjuk, hogy a késővaskor jellegzetes eszközei, amelyek a kelták idején az egész Kárpát-medencében ismertek voltak, a római kori Pannoniában azonban a fejlettebb eszköztípusok nagyon hamar kiszorították őket, és az Alföldön is csak szórványosan élhettek tovább.

Kovácsszámok. A vas feldolgozásához szükséges legfontosabb eszközök, a fogó, az üllő és a kalapács is megtalálható leletünkben. Ugyan-ezek az eszközök fordulnak elő környékünk legkorábbi kovácsleletében, a korai vaskorra keltezett Byci skálabarlang tárgyai között⁵⁵. A St. Georgen am Steinfeld-i (Alsó-Ausztria) késővaszkori kovácsirban fogót, kalapácsot és reszelőt találtak⁵⁶.

A *kovácsfogók* nagyon eltérő méretűek lehetnek. *G. Jacobi* hegyes és lapos fogókra osztotta fel az eszközöket. A petneházi az utóbbiak közé sorolható. Vannak közöttük 16—26 cm-es példányok, de a legnagyobbak eléri az 55—65 cm-t is⁵⁷. Ezeket a durvább kidolgozású tárgyak elkészítéséhez használták. A petneházihoz hasonló méretű és formájú fogókat több kelta lelőhelyről ismerünk. Ezeknek az eszközöknek a szára ugyancsak többnyire kör keresztmetszetű⁵⁸, és gyakran fordul elő, hogy csukott állapotban a két pofa szinte csak egy ponton találkozik⁵⁹. Ugyanilyen fogókat használtak azonban a későbbi korok mesterei is⁶⁰, sőt a mai kovácsmesterek tűzi fogói sem mutatnak semmilyen lényeges eltérést tőlük⁶¹. A fogók a kétkarú emelő elvén működnek, tehát a velük kifejtendő erő a száruk és a pofák arányának függvénye. A hegyes fogóknál ez elérheti az 1:7 arányt is, de a lapos fogóknál általában 1:3,8 körül mozog, csak négy példánynál talált 1:2,5—2,8 közötti arányt *G. Jacobi*⁶². Az általunk felmért fogók között is a petneházi példánynál a legkisebb ez az arány, ami a feltűnően hosszú pofákkal magyarázható. Szár h.: 35 cm; pofa h.: 14,7 cm; így a ket-

tő aránya még az 1:2,4-t sem éri el. A petneházihoz hasonló lapos kovácsfogók tehát nem keltezhetők.

A petneházi lelet legsúlyosabb tárgya a *kovácsüllő*. Hasonló csonka gúla alakú üllőket más késővaskori lelőhelyekről is ismerünk, ezek azonban lényegesen kisebbek⁶³. Legjobb párhuzama egy középkori szláv darab⁶⁴, ami egyben azt is jelenti, hogy ez a tárgytípus sem keltezhető pontosan, és a későbbi korok anyagában is előfordul. Megjegyezzük még, hogy a gúla alakú üllők szinte a legegyszerűbb üllőformát képviselik, és mellettük a kelták használtak tüskés ötvösüllőket, sőt a szarvasüllőt is ismerték már⁶⁵.

A *kovácskalapácsra* az jellemző, hogy az egyik végén négyszögletes ütőfelülete van, míg a másikon a nyélre merőleges, lekerekített élben végződik. A nyéllük a kalapács közepén helyezkedik el. A kelta kovácskalapácsok is ilyenek. Előfordulnak közöttük egyenes és a petneházihoz hasonlóan enyhén ívelt darabok. Ugyanígy a négyszögletes nyéllük sem különlegesség, az ovális nyéllük mellett gyakran találkozunk ezzel a megoldással is⁶⁶. A mai napig ez a legáltalánosabb kalapácsstípus.

A *simító- vagy illesztőkalapács* sem keltezhető pontosan. Használatának módját mai megfelelőinek segítségével irtuk le⁶⁷. A kelták emlékényagában gyakran találkozunk ugyanilyen eszközökkel⁶⁸. Ezeknek a kalapácsoknak a felső felülete mindig erősen szétvert, ezért feltételezhetjük, hogy többnyire nem a viszonylag könnyű kovácskalapáccsal, hanem egy súlyosabb ráverő kalapáccsal együtt használták. A petneházi leletből nem ismerünk ilyen kalapácsot, de a kelta leletek között előfordul⁶⁹.

Milyen tanulságokkal járt a petneházi vaseszköz lelet vizsgálata? A leletegyüttes minden vastárgyáról bebizonyítottuk, hogy a késővaskori kelta leletanyagból ismerjük párhuzamait. Az LT-időszakon belül a keltezés azonban egyelőre alig lehetséges. Az oppidumokban talált analógiák alapján feltételezhetjük, hogy valószínűleg az i. e. II—I. században került a földre ez a lelet. Felhasználásuk alapján két csoportra oszthatók ezek az eszközök: mezőgazdasági és vasfeldolgozó szerszámokra. A két csoport között a keltezhetőség szempontjából éles különbség figyelhető meg. A mezőgazdasági eszközök formájuk alapján jól keltezhetőek, a kelták által megszállt területeken általánosan elterjedt típusokat képviselnek, amelyek jellemzőek a keltaságra, és a késővaskor utáni időszakban rövid idő alatt szinte kivétel nélkül valamennyi formát fejlettebb eszközök váltották fel. A vasfeldolgozásra szolgáló eszközök viszont alig köthetők korhoz. Bizonyos szerszámformák változtatás nélkül egészen a közelmúltig használatban maradtak. Ez a kelta vasművesség sokat emlegetett magas színvonalának bizonyítéka. Téves viszont az az elképzelés, amely a fejlett kovácsmesterséghez nemcsak kivitelében, de formáiban is fejlett mezőgazdasági eszközüanyagot feltételezett⁷⁰. Ebben szerepet játszott az is, hogy a kelta kor kutatásának elhanyagolása miatt viszonylag kis számú késővaskori eszközt ismerünk. Ezért a kutatás feltételezte, hogy a szomszédos területekről ismert, a Kárpát-medenceinél fejlettebb eszközöket az itt élő kelták is használták. Erre egyelőre hiányoznak a tárgyi bizonyítékok. Az Idria-kör jellegzetes eszközei csak a római hódítás után tűnnek fel Pannoniában⁷¹. Nem ismerjük eddig sem a kolini ekevas⁷², sem a stradonitzi ásóvasalás⁷³ párhuzamait. A kelták falusias jellegű településein eddig alig folytattak ásást. Az eszközüanyag nagy része elrejtett eszközeletekből⁷⁴ és az erődített oppidu-

mok régi ásatásaiból⁷⁵ származik. Ezek összehasonlítása azonban azt mutatja — és a petneházi lelet is ezt bizonyítja —, hogy a közigazgatás hatalmi központjai, az uralkodó arisztokráciának is szállást adó oppidumok eszközei nem volt fejlettebb, mint a velük egykorú többi településé⁷⁶.

Müller Róbert

J E G Y Z E T E K

1. Balassa I.: Az eke és a szántás története Magyarországon. Bp. 1973. 82.
2. Hampel J.: A Nemzeti Múzeum Régiségosztályának gyarapodása. Arch. Ért. 8. (1888) 280. nagyon jó leírást ad egy Vác környéki kelta ekevasról, amit mezőgazdasági eszköznek tartott (Istz.: 7/1888. 1.).
3. Darnay K.: Sümegh és vidékének őskora. Arch. Közl. 22 (1899) 41.; Uő.: Kelta pénzverő- és öntőműhely Szalacsán (Somogy megye). Arch. Ért. 30 (1910) 136.
4. Lehoczky T.: Germánok emlékei Munkácsnál. Arch. Ért. 17 (1897) 334., 336.; Uő.: Bereg megyei leletek. Arch. Ért. 19 (1899) 96.; Uő.: Emlékek a régebbi vaskorból Munkács környékén. Arch. Ért. 21 (1901) 204., 211.; Uő.: Régebbi vaskori emlékek Munkács környékén I. Arch. Ért. 26 (1906) 342., 345.; Uő.: Vaskori emlékekről Munkács környékén II. Arch. Ért. 27 (1907) 152., 154., 157—158.
5. A régészeti raktárban nem találtuk meg. Fényképét a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Munkaeschköz-történeti Archívumának anyagából ismerjük (Archívszám: 9732.; fotószám: 38563.). A leltárkönyv rövid leírása külön kiemeli, hogy a penge foka vastag, eléri a 8 mm-t. Ez az azonosítás mellett szól, mert indokolja a többi vágóeszközt meghaladó súlyt.
6. Darnay K.: Kelta pénzverő- és öntőműhely Szalacsán. Arch. Ért. 26 (1906) 424—425. A „símitó kalapácsot nem használták kovácsolásra, hanem a kalapácsütések nyomainak kisimítására olyképen, hogy az áthevített vastárgyra téve a rámerített más nagyobb kalapács ütése által kisimultak a vas felületének kiálló bordái.”
7. Jacobi G.: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Wiesbaden, 1974. 7.
8. Vajkai-Wagenhuber A.: A falusi foghúzó. Ethn. 48. (1937) 442—444. és 1. kép.; Hoppál M.—Törő L.: Népi gyógyítás Magyarországon. Orvostörténeti Közl. Supplementum 7—8. Bp. 1975. 51. 69. kép.
9. Balassa I. i. m. 82. tévesen adta meg a hosszúságot (37 cm).
10. Pl. Szombathy, J.: Das Gräberfeld zu Idria bei Bača in der Grafschaft Görz. Mitteilungen der Prähist. Komm. 1. (1887—1903) 323. 121. kép, 330. 147. kép; Gabrovec, S.: Prazgodovinsko-archeološko gravido za proučevanje rala na Slovenskem. Slovenski Etnograf 8 (1955) 16. 1. kép; Righi, G.: I ritrovati gallici di Reka al Civico Museo di Storia ed Arte di Trieste. Atte di civico Museo Storia ed Arte 5 (1968) 26. kép 6.
11. Balassa I. a nagyberki-szalacska lapát alakú ekevasakat késővaskorinak tartotta (i. m. 85. és 24. kép), de ezen a lelőhelyen jelentős fémművészeti központ működött a római korban is (Járdányi—Paulovics I.: Szalacska a kaposvölgyi római kori fémművészeti központ. Arch. Ért. 80 (1953), amit a római kori vastárgyak is bizonyítanak. Ezért véleményünk szerint a szalacska ekevasakat a római korban használták.
12. Egyéb kísérőleletekkel is jól keltezhető hosszányszög-nyélkeresztmetszetű középkori csoroszlyák pl.: Horedt, K.: Eine sähsische Schmie de 13. Jahrhundert. Kelemen L. Emlékkönyv. Kolozsvár, 1957. 5. t. 45.; Balassa I. i. m. 288. és 73. kép b., 318. és 96. kép a., 322. és 96. kép b.; Müller, R.: Die Datierung der mittelalterlichen Eisengerätfunde in Ungarn. Acta Arch. Hung. 27 (1975) 66. és 5. kép 10.; Dunaföldváról: Balogh A. Múzeum, Szekszárd Istz. 74.181.1.—182.1.; Esztergomból: Balassa B. Múzeum, Esztergom Istz. 70.347.13.
13. Balassa I. i. m. 129—130.
14. Podwinska, Z.: Technika uprawy roli. Wrocław—Warszawa—Kraków, 1962. 75.
15. Balassa I. i. m. 130—132.
16. Magyar Művelődéstörténet III. Szerk.: Domanosky S. 165.
17. Belényesy M.: Talajmegmunkálás néhány erdélyi megyében a XV. században. Ethn. 68 (1957).
18. Šach, F.: Rádló a pluch na území Československa. Vědecké Práce Zemědělského Muzea 1961. 95—96.
19. Az Esztergom, Jókai utcai leletben együtt került elő aszimmetrikus ekevas és csoroszlya (Balassa B. Múzeum, Esztergom Istz.: 70.347.13., 15.). Hasonló, ismeretlen lelőhelyű csoroszlyát őriz a MNM Középkori Osztálya (Istz.: 57.259.C.).
20. Balassa I. i. m. 78—84. és 23. kép elterjedési térkép.
21. Jacobi, G. i. m. 67—68. és 21. kép 4—7.
22. Nagyberki-Szalacska: Darnay K. 1910. i. m. 136 és 22. kép.; Pucho, ma Puchov (Csehszlovákia): Naturhistorisches Museum, Prähist. Abt. Wien, Istz.: 21198.

22. Balassa I. i. m. 78.
24. Spehr, R. Die Rolle der Eisenverarbeitung in der Wirtschaftsstruktur des Steinburg-Opplidums. *Archeologické rozhledy* 23 (1971) 487–488.
25. Sach, F. úgy vélte, hogy szohaszerű ekére szerelve csaknem derékszőgöt zártak be a talajfelszínnel ezek az ekevasak (i. m. 54–55.).
26. Elsősorban a kaiserbrunn-i tárgyra kell utalnunk, amelyen a legegyértelműbb a penge külső felének erős kopása. A csákányként beletározott eszközt (Institut für Ur- und Frühgeschichte, Wien, ltsz.: 24221., Picke) Schmidt, L. (Antike und mittelalterliche Pflugscharen in Österreich. Arch. Austriae 19–20 [1956] 230–231.) és Balassa I. (i. m. 80.) ekevasként közölte. Hegyes kapa lehetett a kopásnyomok alapján az egyik váll nélküli csabrendeki tárgy is, amelyet ugyancsak ekevasként tettek közzé (Balassa I.: Fejezetek az eke és a szántás Balaton környéki történetéből. Veszprém megyei Múz. Közl. 11 [1972] 359. 2. kép a.).
27. Görbitett ekevasként közölte Balassa I. 1973. i. m. 78. 37. j. és 20. kép 7.
28. Szombathy, J. i. m. 305. 53. kép, 319. 103. kép, 322. 118–119. kép, 330. 144. kép.
29. Az ekeleletek jó összefoglalását és a keltezés legújabb eredményeit közli Balassa I. 1973. i. m. 59–62.
30. A 2. sz. ekevas köpüjének az átmérője a legnagyobb, de éppen ennél a vasnál a leghosszabb a köpü, tehát ezt jobban ráhúzhatták az eketalpra, mint a többiét.
31. A legkorábbi darabok az i. e. VI. században tűntek fel, Kárpát-medencei megjelenésüket inkább csak becsléssel az i. e. III. századra tette Balassa I. (1973. i. m. 83–84.).
32. Balassa I. (1973. i. m. 84.) szerint még a római korban (II–IV. század) is használták. Szerintünk az általa idézett darabok nem ekevasak voltak. A római korban csak egy bizonytalan töredék lehetett ilyen kelta típusú ekevas (Bakonyi Múzeum, Veszprém, ltsz.: 55.210.18. Mencshelyről).
33. Pl. Hensel, W.: Die Slawen im frühen Mittelalter. Berlin, 1965. 42–44.; Erdélyi I.: Avarkori sarlók a Kárpát-medencében. *Ethn.* 86 (1975) 158.
34. Beranová, M.: Slovenské žňove nástroje v 6–12. století. *Pam. Arch.* 48 (1957) 104.
35. Foltiny, S.: Velemszentvid, ein urzeitliches Kulturzentrum in Mitteleuropa. Wien, 1958. 71.
36. Pl. Munkácsról: Lehoczky T. 1901. i. m. 205. III. t. 12.; Velemszentvidről: Miske K.: A Velem Szt. vídi őstelep I. Wien, 1907. LI. t. 13.; Halimbáról: Török Gy.: Római kori faházak nyomai Halimbán. *Fol. Arch.* 13 (1961) XVII. t. 7–9.; Kaposmérőről: Darnay K. 1910. i. m. 137. 2. kép.
37. Takács L.: A magyarországi rövid kaszák történetéhez. *Ethn.* 81 (1970) 197–198.; Uő.: Die Hakensicheln in Ungarn. *A Magyar Mezőgazd. Múz. Közl.* 1971–1972. 85.
38. Ld. a 35–36. jegyzetet.
39. Szombathy J. idézett rajzait félreértve úgy képzelte, hogy a kapapengék egyik oldala élezett volt. Takács L.: Kaszaszerű vágóeszközeink történetéhez II. *Népr. Ért.* 51 (1969) 46. és 5–8. kép.
40. Fiala, F.: Beiträge zur römischen Archäologie der Hercegovina. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Hercegovina* 5 (1897) LXV. t. 5. Pontos méretét nem ismerjük, ugyanis a megadott lépték alapján a legnagyobb hosszúsága alig 11,6 cm. Analógiáját nem ismerjük.
41. Hampel, J.: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. Braunschweig, 1905. II. 181. t.
42. Pl. White, K. D.: Roman Farming. New York, 1970. 31. és 77. kép; Brandt, P.: Schaffende Arbeit und billende Kunst im Altertum und Mittelalter I. Leipzig, 1927. 193. kép; Blagojevic, M.: Zemljoradnja u srednjovekovnoj Srbiji. Beograd, 1973. 7. kép.
43. Pl. Beranová, M. i. m. 101–102.; Dovzsenok, V. J.: Zemlerobstvo drevnoj Ruszi do szerezdini XIII. szt. *Kiliv*, 1961. 8. kép 4., 7.; Podwinska, V. i. m. 97. és 46. kép.
44. Steensberg, A.: Ancient Harvesting Implements. København, 1943. 179–180.; 190–193.
45. Takács L. 1970. i. m. 198.
46. Beranová, M. i. m. 102.
47. Plč, J. L.: Le hradischt de Stradonitz en Boheme. Leipzig, 1906. XXXVII. t. 6.
48. Bidzilja, V. I.: Poszelennya Galis-Lovacska. *Arheologija* 17 (1964) 100. és I. t. 8.
49. I. m. I. t. 6.
50. A már említett oppidumok (Munkács, Nagyberki-Szalacska, Velemszentvid) anyagán kívül két rövid kasza került elő az Aba-felsőszentiváni vaseszköz leletből (István Király Múzeum, Székesfehérvár, ltsz.: 5954–5955.), egy a bodroghalom-medvetanyai temetőből (K. Végh K.: Kelta leletek a miskolci múzeumban. Herman O. Múz. Évk. 8. (1969) 70. és XVI. t. 7.). Több múzeumunk őriz még ismeretlen lelőhelyű kelta kaszákat (pl. MNM Középkori Oszt. ltsz.: 57.192. C.; Balatoni Múzeum, Keszthely, ltsz.: 77.181.1.; Xantus J. Múzeum, Győr, ltsz.: 54.1.88.), amelyeket gyakran középkoriként vettek nyilvántartásba.
51. Makkos nyélfelerősítésű horgas sarló ismert pl. Velemszentvidről (Foltiny, S. i. m. IV. t. 13. H.: 28,8 cm, penge sz.: 3,3 cm), Munkácsról (Bidzilja, V. I. i. m. I. t. 4. H.: 20,5 cm; penge sz.: 2,2 cm). Sarlónak tartjuk az Aba-felsőszentiváni lelet egyik makkos töredékét is (István Király Múzeum, Székesfehérvár, ltsz.: 5956.; penge sz.: 3,7 cm). A Jósa A. Múzeum Adattárában az OROS feliratú dossziében talált fénykép alapján szegecselt nyélfelerősítésű rövid kaszákat is használhattak a kelták. Ugyanis a fényképen megörökített nagyhálászi tárgyon jól látszik a szegecs és a nyélre hajlított lemez. A töredékes eszköz eredetileg több mint 40 cm hosszú volt, a penge szélessége pedig csaknem elérte az 5 cm-t, ezért a rövid kaszák közé sorolhatjuk.
52. Takács L. 1970. i. m. 199.
53. Pl. a szolnok-szandai szarmata településen talált rövid kasza, amely töredékesen is 46 cm hosszú. Közöletlen ásatás. Damjanich J. Múzeum, Szolnok, ltsz.: 63.254.3.

54. A Hampel J. által szőlőmetszőkésnek tartott eszközt (i. m. XIV. t. aq.) Haberlandt, A. a kelta kaszákra visszavezethető ágvágónak határozta meg (Ergologische und mythologische zur Schatzkette von Szilágy-Somlyó. Jahreshefte des Ost. Arch. Inst. 41 [1954] 105. aq.). A La-Téneben talált rövid kaszák alapján (Vouga, P.: La-Téne. Leipzig, 1923. XXVI. t. 5.) nem lehet kétséges, hogy a nyakláncon rövid kaszát ábrázoltak.
55. Jacobi, G. i. m. 11.
56. Taus, M.: Ein spätlatènezeitliches Schmied-Grab aus St. Georgen am Steinfeld, p. B. St. Pölten, NÖ. Arch. Aust. 34 (1963) 13–16. A fibula alapján az i. e. I. század legelejére keltezhető.
57. Jacobi, G. i. m. 9–10. és 2–3. t.
58. Jacobi, G. i. m. 2–3. t.
59. Pl. Miske K. i. m. LII. t. 15.
60. Pl. Kolcsin, B. A.: Csornaja metallurgia i metalloobrabotka v drevnyej Ruszi. MIA 32. Moszkva, 1953. 62. 20. kép 5. méretben is megegyező középkori szláv fogó.
61. Pl. Nagy János keszthelyi kovácsmester ún. „fejszefogó” fogója. Georgikon Majormúzeum, Keszthely, ltsz.: 74.49.28.
62. Jacobi, G. i. m. 9–10. 49. jegyzet.
63. A Nagyberki-Szalacsán előkerült darab alig 8,5 cm magas, alul 4,3 cm, fent 7,5 cm széles (Darnay K. 1906. i. m. 424. és 17. kép). A Munkácson talált darabokról Lehoczky T. csak leírást adott. Ezek szerint az egyik üllő méretben közel áll a petneházi példányhoz. M.: 15 cm; alul: 5×5 cm, fent: 9×9 cm széles, súlya viszont csak 4,75 kg (1901. i. m. 202.). A méreteket nyilván rosszul adta meg, mert ennek az üllőnek a rajzát közölte Bidzilja, V. I. (i. m. 105. és II. t. 15.), és rajza szerint a verőfelület csak 7,5×6,6 cm.
64. Kolcsin, B. A. i. m. 58. 16. kép 3. M.: 15,5 cm; alul: 6 cm, fent: 11,5 cm széles.
65. Ötvösüllő: Bidzilja, V. I. i. m. II. t. 10.; szarvasüllő: Darnay K. 1906. i. m. 423. 18. kép.
66. Öt darabból álló sorozatot közöl Bidzilja, V. I. i. m. II. t. 3–6., 9. Közűk egyenes és ívelt példányokat is. Négyzögletes nyéllyukja van a St. Georgen am Steinfeld-i kalapácsnak (Taus, M. i. m. 14. és 2. kép alul középen). Több kalapácsot ismerünk a manchingi oppidumból is (Jacobi, G. i. m. 5–6. és I. t. további irodalommal).
67. Az idézett keszthelyi kovácsműhelyben a petneházihoz nagyon hasonló kalapácsot találtunk. A keskenyebbiket (ltsz.: 74.49.83.; alsó felület 1,7×3 cm) karikahajót kalapácsnak, a nagyobbakat (ltsz.: 74.49.62.; alsó felület: 5,2×5,2 cm) simító- vagy egyengetőkalapácsnak nevezte Nagy J.
68. Pl. Nagyberki-Szalacsáról (Darnay K. 1906. i. m. 424–425. és 21. kép); Velemszentvidről (Miske, K. Wiener Prähist. Zeitschrift 16 [1929] 92. 12. kép); Munkácsról töredék (Bidzilja, V. I. i. m. II. t. 16.); Kappelből (Pleiner, R.: Staré Evropské kovatsrvi. Praha, 1962. 69. 12. kép 1.). További irodalom: Jacobi, G. i. m. 7.
69. Pl. a Munkácson talált 24,6 cm hosszú, súlyos kalapács (Bidzilja, V. I. i. m. II. t. 14.). Római kori négyzögletes darab Pleiner, R. i. m. 109. 16. kép 9.
70. Őszetfogólagóan először Hunyady I. foglalkozott a hazai LT-kori mezőgazdasági és háziszerszámokkal. Egyes megállapításai, részben a késővaskorra keltezett későbbi leletek miatt azonban eléggé vitathatók (Hunyady I.: Kelták a Kárpát-medencében. DissPann II/18. Bp. 1942. 125–127.). Legutóbb pedig Pető M. vétele úgy, hogy a mezőgazdasági „tárgyak formái már a La-Téne korban annyira kialakultak, hogy ezeken változtatni nem volt szükséges, és így megfelelő a kor gazdasági követelményeinek, a termelési mód korabeli fejlettségének színterületen át megőrizték formájukat. Jelentősebb változást a mezőgazdasági munkaeszközök között inkább az eke fejlődésében látunk.” (Pető M.: Adatok a római kori aratóeszközök történetéhez. Ethn. 84 [1973] 301.)
71. Ez a kultúrkör olyan jellegzetes eszközöket is használt pl. ívelt hegyeskapákat, a nyéllyukas balták egy típusát, amelyek csak erre a területre jellemzőek. Itt már a késővaskorban használtak lapát alakú ekevasakat és csoroslyával felszerelt ekéket, és görbe, nyitott köpüs ágvágókat. Emellett itt olyan erősen élnek tovább a koravaskori hagyományok, hogy ezen a területen csak kelta befolyásról beszélhetünk és nem a kelta etnikum jelenlétéről. Gabrovec, S. szerint ez a kultúra a karnokhoz köthető, keltákkal csak az ún. Mokrnonog-csoportban számolhatunk (Srednjetensko obdobje v Sloveniji. Archeološki Vestnik 17 [1966] 46.).
72. Šach, F. i. m. 57. 29. kép.
73. Pič, J. L. i. m. XXXVII. t. 10.
74. A petneházim kívüli a legjelentősebb vaseszközleletek: Kaposmérő, Halimba, Aba-Felsőszentiván.
75. Pl. Velemszentvid, Nagyberki-Szalacska, Munkács. A gellérthegeyi erődített telep feltárt részén alig kerültek elő vastárgyak, a pécs-jakabhegyi oppidum nagyarányú feltárása pedig csak a közelmúltban kezdődött meg.
76. Ebben a korban a Duna nem jelent határvonalat a technikai színvonalban. Az egyetlen különbség talán az, hogy a velemszentvidi kasza (Miske K. 1907. i. m. XLVII. t. 14.) alapján a Ny-magyarországi terület beletartozott abba a körzetbe, ahol a hosszú kasza kialakulása megkezdődött.

Späteisenzeitlicher Eisengerätfund aus Petneháza

In der archäologischen Sammlung des Jóna A. Museum's werden unter verschiedenen Inventarnummern mehrere späteisenzeitliche Eisengeräte aus Petneháza aufbewahrt. Der Verfasser fand im Archiv des Museum's die Aufzeichnungen von A. Jóna aus dem Jahre 1908, mit dessen Hilfe die Mehrheit der Geräte identifizierbar sind und beweisbar ist, dass sie zu einem aus 20 Stücke bestehendem Fund gehören. Im ersten Teil der Arbeit identifiziert der Verfasser die vorhandenen Geräte mit den Zeichnungen und stellt fest, dass von den ursprünglichen 4 Pflugscharen, 2 Kurzstielsen, 6 Hakensicheln, 1 Schmiedezange, 1 Amboss, 2 Setzhammer, 1 Schmiedehammer und 1 Schleifstein 4 Pflugschare, 1 Kurzstielsense, 6 Hakensichen und 1 Schmiedezange noch vorhanden sind. Jóna A. zählte und zeichnete auch eine Zahnzange zum Fund, diese gehört aber nicht dazu, sie ist ein Werkzeug aus dem vorigen Jahrhundert. Genauso darf man nicht zum Fund zählen das Sech mit asymmetrischer Klinge (Abb. 4/8.) welches im Spätmittelalter verfertigt wurde. Ein schmales Pflugeisen und das Bruchstück einer Kurzstielsense (Abb. 3/6. und Abb. 4/9.) stammen zwar aus der Späteisenzeit diese sind aber nicht identifizierbar mit den fehlenden Stücken des durch Jóna A. abgezeichneten Fundes.

Im zweiten Teil der Arbeit werden die Fragen der Datierung und der Verbreitung der Geräte behandelt. Die Agrargeräte zeigen charakteristische Formen der keltischen Kultur des Kapatzen-Becken's. Sie sind verhältnismässig primitive Typen, die nach der Eroberung Transdanubien's durch die Römer von entwickelteren Formen verdrängt wurden (die schmalen Pflugschare durch die schaufelförmigen Schare, die Hakensicheln durch die Bogensicheln, die Kurzstielsen durch die langen Sensen). An der Grossen Ungarischen Tiefebene können wir auch nur mit einem sporadischen Weiterleben rechnen.

Die Analogien der Schmiedewerkzeuge finden wir auch im Material der anderen keltischen Fundorte, aber diese vertreten ein hohes Niveau. Ähnliche Zangen, Schmiede- und Setzhammer wie in der Späteisenzeit wurden auch noch in der jüngsten Vergangenheit benützt. Auch die Parallelen des stumpfpyramidenförmigen Ambosses sind bekannt aus dem Material des Mittelalters.

Zusammenfassend ist festzustellen, dass die hoch entwickelte Eisenverarbeitung der Kelten bedeutete nicht unbedingt die Herstellung hoch entwickelter Agrargeräte. Die Agrotechnik der im Karpaten-Becken lebenden keltischen Stämme war annähernd einheitlich, in diesem Zeitalter bedeutete die Donau keine kulturelle Grenze, aber diese Agrotechnik war primitiver wie in einigen umliegenden Territorien (z. B. das Material der tschechoslowakischen Fundorte und des Idria-Kreises in Slowenien.)

Robert Müller

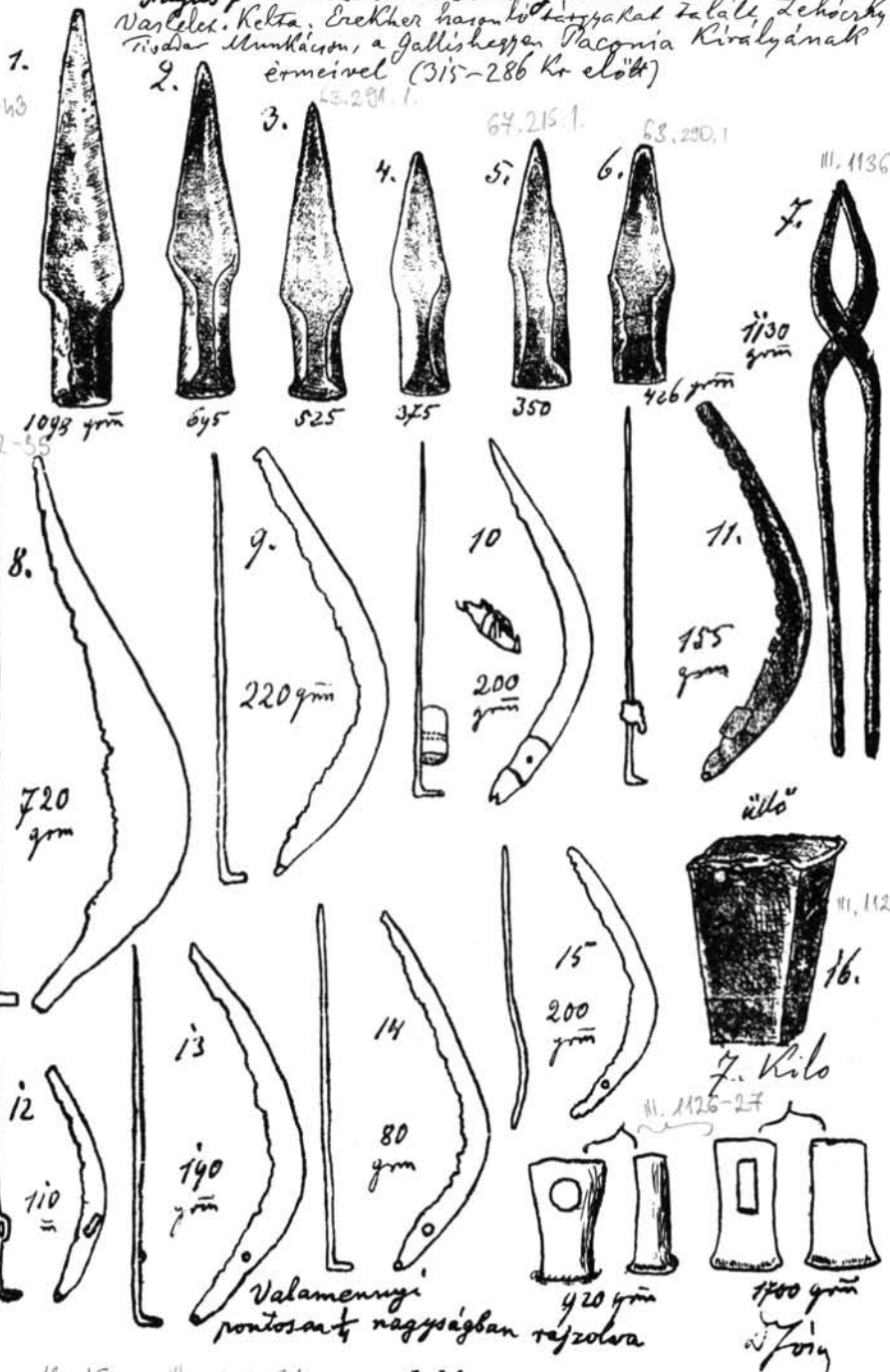
Jetnehára. Szederjés dűlő. 1908 April 25 en szán,
 tás közben Pap József földjén egy rakáson találtatott

Magyar Múzeumunknak ajándékozta.
 Vaslemez. Kelta. Ezekhez hasonlítottakat talál, Lehighy
 Rósa Munkácsy, a gallishegyen Paconia Királyának
 érmeivel (315-286 Kr előtt)

1-G. = III. 1138-40

2-11. = III. 1132-55

76 12-15. = III. 1128-31.

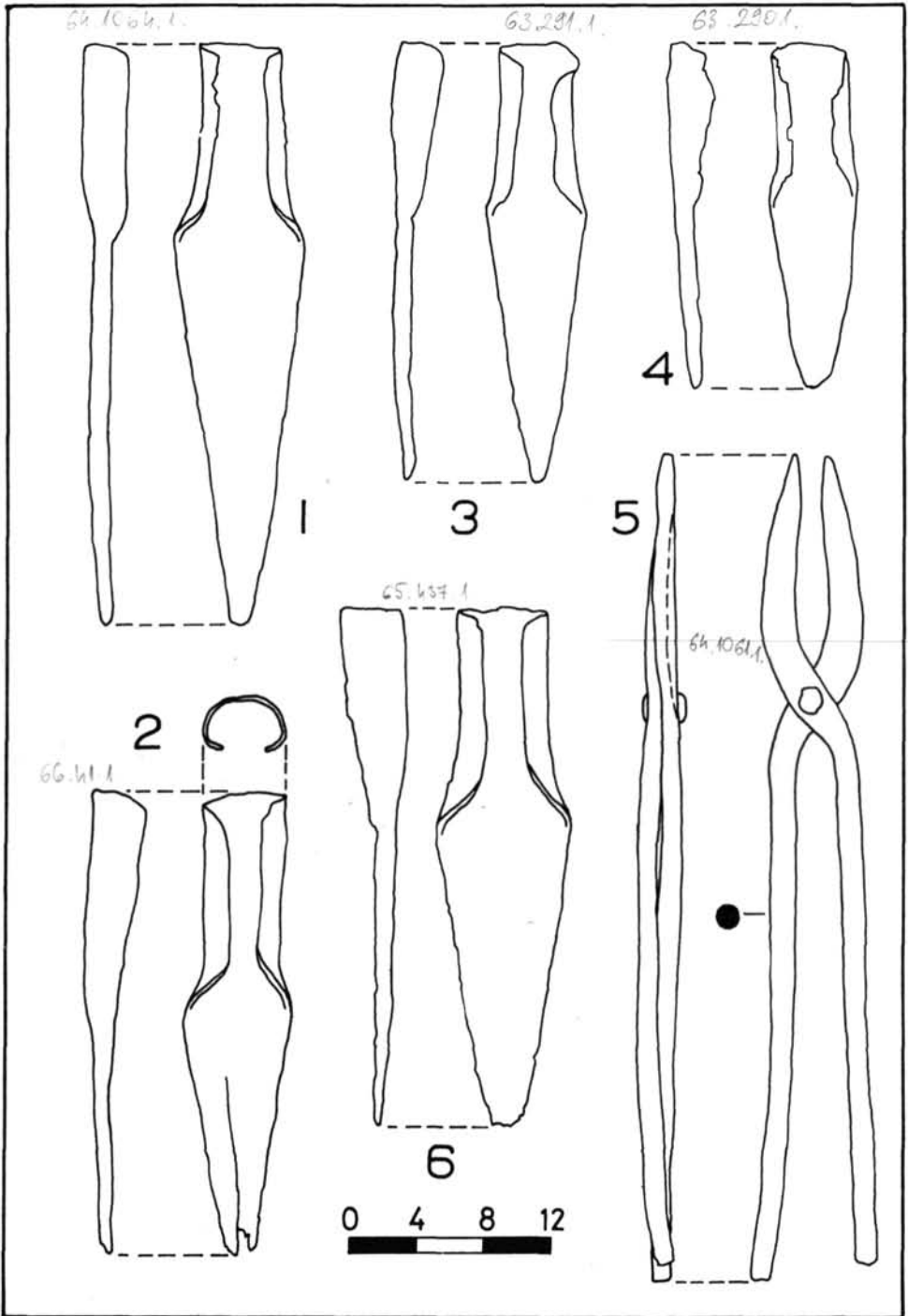

Valamennyi pontosa és nagyságban rajzolva

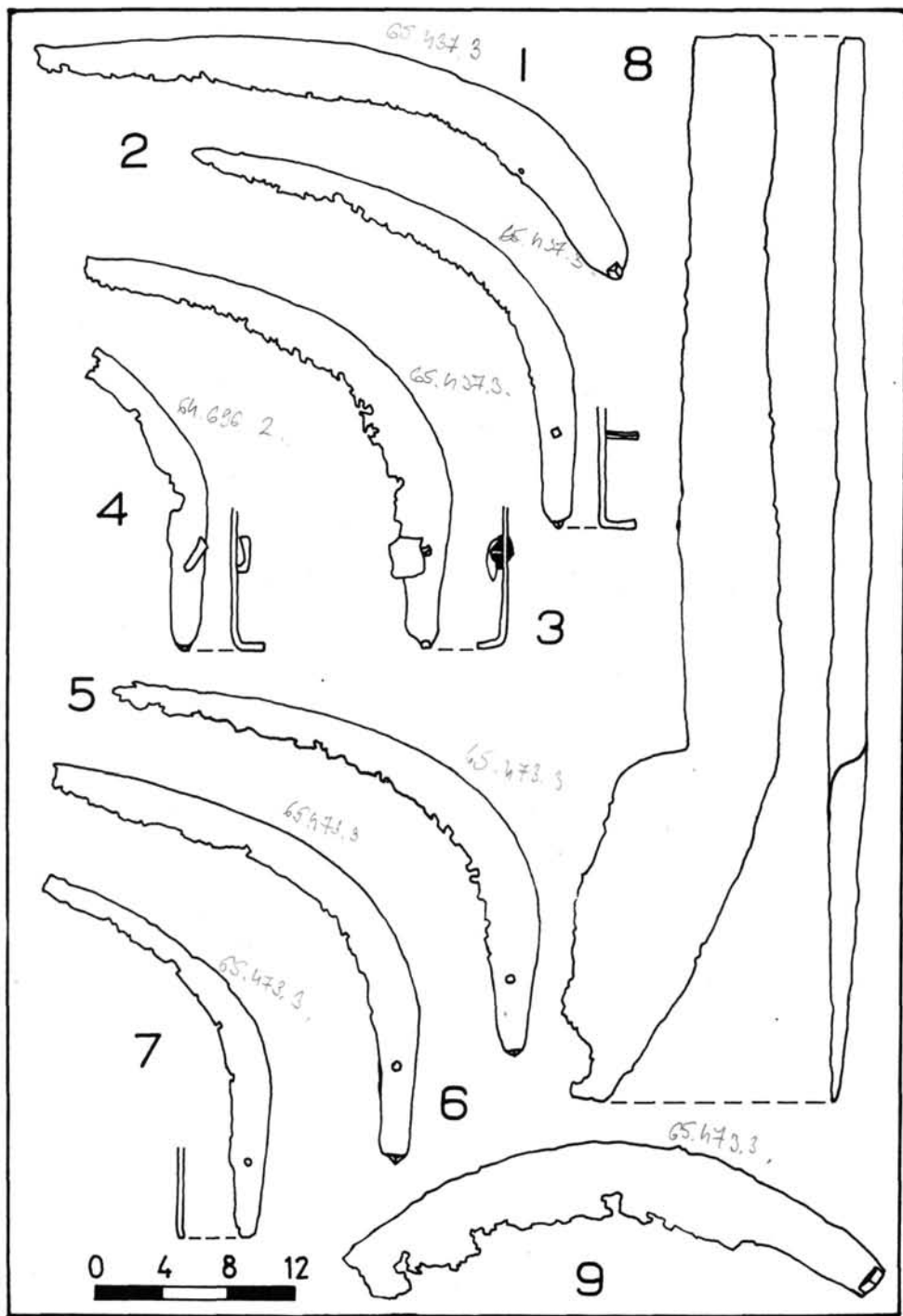
1. kép

2. kép

3. kép

4. kép

A nyírmihálydi református templom kutatása

Történeti adatok

Történeti forrásaink nem említik Nyírmihálydi középkori templomát. A faluról 1372-ben hallunk először, amikor a Gutkeled nembeli Rakamazi Lőrinc fia Demeter szakolyi, mihályi, kisdercsi és micskei telkeit 50 aranyforintért a Balogsemjén nembeli Lengyel Lökös mesternek zálogba adja.¹ Annak ellenére, hogy a források hallgatnak a falu templomáról, valószínű, hogy az már az Árpád-korban megépült.

Feltehetően a templom — legkésőbb a XVII. század elején — a reformátusok birtokába került.

A legkorábbi adat a templomról 1744-ből, illetve 1762-ből ismert, amikor egy bizottság az épületet felülvizsgálva megállapította, hogy a templom igen romos állapotban van.² Az 1779-es kánoni vizsgálat megállapította, hogy az 1762-ben leírt veszélyes állapotot már megszüntették.³

A négyszög alaprajzú, különálló fatornyot 1782-ben építették fel.⁴

1793-ban a mihálydiak adakoztak az ismét „romladozásban lévő templom falainak felépítésére”.⁵

A templom kutatása

Az egyhajós, félköríves szentélyzáródású téglatemplom kutatását 1978-ban végzett feltárásunk előtt már megkezdték. Ennek során az épület külsejéről teljesen, a belsőben pedig kétharmadrészt leverték a vakolatrétegeket. A déli fal belső oldalán előkerült egy XV. századi falképtöredék, melynek jelentős részét e munkálatok során elpusztították. A megkezdett helyreállítási munkák eredményeként elkészült a templom belsejében az aljzatbeton.⁶

Az 1978 nyarán végzett kutatás tisztázta a középkori épület felépítését, részletformáit, valamint a későbbi átépítéseket is.⁷

A románkori templom

A templom félkörív alaprajzú szentélyét egykor három támpillér, s hajójának keleti, valamint nyugati sarkait két-két támpillér erősítette. Eből ma csupán a hajó két keleti támpillére áll. A lebontott támpillérek alapozásait feltártuk.⁸ A szentély falán a visszabontott támpillérek lefaragott csonkjait figyeltük meg. A hajó nyugati támpilléreinek nyomát csak a XVIII. század végén kialakított ablakok könyöklőjéig tudtuk követni. A hajó meglévő két keleti támpillérének alapján — melyek lépcsős kialakításúak — valószínűnek tartjuk, hogy a lebontott támpillérek is ilyenek voltak.

A szabálytalan félköríves szentélyen három, téglából kialakított, kifelé-befelé tölcéséres, félköríves záródású ablak van — egy délen, egy északkeleten és egy északon. Ez utóbbi könyöklője 36 cm-rel alacsonyabbra került, mint a szentély két másik ablaka.⁹ A román kori ablakok kávéjában középkori geometrikus festés részletei kerültek elő. Úgy tűnik, hogy egykorúak a hajó északi falán a lábazatnál megfigyelt, ugyancsak geometrikus festéstöredékekkel.¹⁰

A szentélybelsőben az északi oldalon előkerült egy téglából falazott, igénytelen, kisméretű pastoforium, melynek felső záródását — az első építési periódusban — úgy alakították ki, hogy két téglát 60—70 fokos szögben egymásnak támasztottak.¹¹

A szentélyt a hajótól diadalív választotta el, melyet később visszabontottak. Minthogy a diadalívet elbontották, csak feltételezhetjük, hogy annak lezárása félköríves volt.

A diadalív lefaragott csonkján, mind az északi, mind a déli oldalon 150—160 cm magasságban egy, a falba mélyen befutó, négyszögletes gerenda fészkeire bukkantunk, mely feltehetően az egykori Krisztus keresztre feszítését ábrázoló szobrot, vagy szoborcsoportot (Keresztre feszített Krisztus, Szűz Mária és Ev. Szent János) tartó gerenda rögzítésére szolgált. Ezt a hipotézist csak a középkori járósínek (hajó és szentély szintviszonya) tisztázása támaszthatná alá. Feltűnő, hogy a gerendafészkek igen alacsonyan helyezkednek el a jelenlegi járósínhez viszonyítva.

A szentélyben boltozásra utaló nyomokat nem találtunk. Feltételezzük — a szentély méreteinek alapján —, hogy a szentély beboltozására nem került sor.¹²

A szentélyhez a román korban téglány alakú hajó csatlakozott.¹³ A hajó nyugati végfalát a későbbi átalakítások során (a XVIII. században) elbontották. A felszín alatt húzódó alapozását a már említett okok miatt megkutatni nem tudtuk, de az északon és délen is megfigyelhető elfaragott falcsonkok, valamint az északi oldalon megmaradt és a belső felé beforduló vakolat alapján a zárófal vastagsága és a középkori hajó hosszúsága pontosan mérhető volt.

A hajó déli falát három, enyhén csúcsíves záródású, kifelé-befelé tölcéséres ablak törte át. Közülük a középső ablakot a XVIII. századi ablak kialakításakor teljesen elbontották, úgy, hogy a középkori ablak nyugati kávéjának nyomát csak a külső oldalon figyelhettük meg. Csupán a hajó délkeleti ablakát tudtuk oly mértékben kutatni, hogy annak pontos méreteit is meg lehetett állapítani.¹⁴

A hajó déli falán román kori bejáratra utaló nyomokat nem találtunk, de elképzelhető, hogy a bejárat a XVIII. században épült előcsarnok mögött nyílt. Nem zárható ki azonban az sem, hogy a templomnak nyugati bejárata volt; ez utóbbi feltevés helyességéről — a már ismert okok miatt — nem volt alkalmunk meggyőződni (lásd a 6. jegyzetet).

A hajó déli és északi homlokzatát téglából falazott farkasfogas koronázópárkány díszíti, mely a déli oldalon kétsoros, az északon pedig csupán egysoros. Feltételezzük, hogy a koronázópárkány a szentélyen is végigfutott s ezt csak a későbbi visszabontások pusztították el.¹⁵

A templomhoz még a középkor folyamán sekrestyét építettek. Az utólag épült sekrestye falait a szentély északkeleti, illetve a hajó északkeleti támpillérehez csatlakoztatták. A szentélyből a sekrestyébe vezető ajtót —

mely enyhén csúcsíves — a román kori falba vágták be s záradékát a szentélyfal megfaragásával alakították ki. A káva kiszélesedése — az elpusztult sekrestye felőli oldalon — az ajtótok elhelyezésével magyarázható.¹⁶ A sekrestyét dongaboltozat fedte, melynek nyomát a szentély északi falán megfigyelt, bevéselt boltváll¹⁷ és a hajó északkeleti támpilléren megmaradt boltozatlenyomat őrizte meg.

Ugyancsak a középkorban került sor a templombelső kifestésére. Sajnos ebből ma már csak a hajó déli falán figyelhető meg egy nagyobb töredék; Pokoljelenet egy XV. századi Utolsó ítéletből, mely valószínűleg a déli fal egyetlen ikonográfiai témája volt.¹⁸ A hajó északi falán szintén megtalálhatók e XV. századi kifestés csekély nyomai.

A templom a XVII—XVIII. században

Megfigyeléseink szerint a XVII. század közepéig az épületen további átalakítások nem történtek. A XVII. század közepén készült virágos reneszánsz belső kifestés még a hajó középkori ablaknyílásait keretezi. A virágos kifestéssel egyidőben készült el a hajó északi falának felső harmadában lévő bibliai idézet is.¹⁹ E belső díszítés arra utal, hogy ekkor már reformátusok használták a templomot. Feltehetően a belső berendezést is az új liturgia szerint rendezhették át. A festés a rokonemlékek közül (Vámosatya, Csaroda, Ófehértó) az ófehértóihoz áll legközelebb. A XVII. századi festés nyomát a szentélyben nem találtuk meg. A reneszánsz festés maradványai azt bizonyítják, hogy a hajó középkori nyílásait sokáig (a XVIII. század végéig) megtartották. Feltételezzük, hogy a protestáns időszakban szükségtelemmé vált sekrestyét már korábban lebontották. A szentélyben a festés teljes hiánya arra utal, hogy az itt megfigyelt 1. számú karzat már a kifestés időpontjában megépült. Ha feltételezésünk helytálló, akkor a sekrestyeajtó elfalazására már biztosan sor került a XVII. század közepéig, azaz az 1. számú karzat megépítésével egyidőben.²⁰

A XVIII. század végén, 1793-ban egy olyan jelentős átépítés történt, mely a középkori épület tömegét és részletformáit nagymértékben megváltoztatta. A hajó nyugati végfalát — a szögfelezőben álló támpillérekkel együtt — elbontották és a hajót nyugat felé 5 m-rel meghosszabbították. E hozzáépítés mértékét meghatározta az 1782-ben épült harangláb, amely még így is túlságosan közel került a templomhoz. Ebben a nyugati toldásban egy karzatot helyeztek el, melyhez külső karzatbejárót építettek s feljاراتát minden valószínűség szerint fából készítették.²¹ Ugyanez az átalakítás szüntette meg a középkori ablaknyílásokat a hajó déli falán. Ezzel egyidejűleg a déli falon három, az északi falon egy nagyméretű, kifelé enyhén rézselt, szegmentíves záródású ablakot nyitottak.²²

A szentély további átalakítására is 1793-ban került sor. A három középkori résablakot befalazták. Ennek oka az, hogy új karzatot helyeztek el egy, a korábbinál magasabb szinten. Ezt úgy oldották meg, hogy a középkori résablakot befalazták. Ennek oka az, hogy új karzatot helyeztek s ebbe a köpenyfalba eresztették be a karzattartó gerendákat. Ez a második karzat a hajó déli fala mellett is folytatódott, amit az ott lévő gerendafészek tanúsít. Éppen ezért, véleményünk szerint a 2. számú karzat megépítésekor bontották el a román kori diadalívet.

Ugyancsak 1793-ban emelték meg a szentély magasságát kb. 110 cm-rel. A szentély keleti felén — a karzat megvilágítására — egy félköríves ablakot nyitottak a szentély megemelt falában.²³ Valószínűleg ekkor bontották el a szentély három támpillérét.

A XVIII. század végi átépítéshez tartozik a déli előcsarnok megépítése is Ennek törtvonalú oromzatát kagylódísz ékesíti. Az előcsarnokot cseh-süvegboltozattal fedték le. Bejárata előtt egy keskeny, téglából épült felépőt találtunk, valamivel a mai járószint alatt. Mind az előcsarnok belsejében, mind a külsőben sikerült meghatározni a barokk járószintet.²⁴

A XIX. század második felében a szentély keleti oldalán lévő félköríves ablak helyén téglány alakú nyílást képeztek ki. Ezzel egy időben — a jobb megvilágítás érdekében — nyitották meg a karzat alatt a hasonló kiképzésű ablakot is.²⁵ Ugyancsak a XIX. század második felében bontották el a nyugati karzat fából épült külső feljárdóját.

A déli előcsarnokból a hajóba vezető ajtónyílás korábbi — középkori és barokk — formáiról a kutatás során semmi közelebbit nem tudtunk megállapítani; a ma meglévő ajtótokot a XX. század közepén készítették. Ezen a helyen a középkori falszövet nagyobb felületen hiányzik, amit feltehetően a többszöri átalakítás, illetve javítás során pusztítottak el.

1952-ig a templomot zsindeley fedte.

A templom pontos építési idejét nem ismerjük, de alaprajzi elrendezése, valamint részletformái alapján feltételezzük, hogy a XIII. században már állt, annak ellenére, hogy sem a pápai tizedjegyzékben, sem a helység első említései — 1372-ben — nem említik. A nyírmihálydi templom a Szabolcs-Szatmár megyei középkori falusi templomok egy jellegzetes csoportjához tartozik, melynek sajátossága, hogy szentélyük három támpillérral épült meg.²⁶ A támpillérek délkeleten, keleten és északkeleten helyezkednek el. E csoport egyenes záródású emlékein — Nyírbéltek, Baktalóránt-háza stb. — támpillérek a sarkokra és a középtengelybe kerültek; ezektől a szabálytalan félköríves szentélyzáródás különbözteti meg a nyírmihálydi templomot.²⁷

Juan Alberto Cabello — Lukács Zsuzsa

J E G Y Z E T E K

1. **Mező András—Németh Péter:** Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza, 1972. 92.
2. A készülő Szabolcs-Szatmár megyei művészettörténeti topográfiából átvett adat: O. L. Zichy lvt. fasc. 12. nr. 1626 és Szmltv. fsc. 63. nr. 178.
3. Egri érseki levéltár.
Itt szeretnénk megköszönni dr. Entz Géza szívességét, aki a 2. és 3. jegyzet adatait a készülő topográfia kéziratából a rendelkezésünkre bocsátotta.
4. **Genthon István:** Magyarország műemlékei. Bp. 1954. 406., **Genthon István:** Magyarország művészeti emlékei. 2. kötet. Bp. 1961. 221., **Balogh Jolán:** Magyar fegyverek. Bp. 1935. 45.
5. A nyírmihálydi református egyház jegyzőkönyveiből: „Feljegyzetéseik... 1793. — Itt szeretnénk megköszönni Lengyel László tiszteletes úrnak, hogy a jegyzőkönyveket rendelkezésünkre bocsátotta.
6. 1975-ben Votin József területi előadó — tudományos igényt nélkülöző „kutatása” nyomán — helyreállítási tervet készített. E terv alapján az egész templombelső 28 cm vastag cement-aljzattal látták el, megsemmisítvén a középkori és barokk járósínteket. A „kutatás” során csakánnyal és ásóval — úgy a templombelsőben, mint kívül — levették szinte az összes vakolatot, elpusztítva a középkori falképeket és a reneszánsz kifestés jó részét is. A Pomozi István faipari mérnök által ugyanekkor készített felmérés szerint a diadalív alapozásának kiugrása kb. 70—75 cm.
7. A feltáráson részt vett Mentényi Klára egyetemi hallgató.
8. A szentély támpilléreinek alapozási méretei: DK-i: 100×96 cm, magassága a lefaragott csomkok alapján kb. 320 cm lehetett. E-i támpillér: 100×98 cm, magasságát nem ismerjük, mivel a XIX. századi átépítéskor az ablakokkal a lefaragás nyomát eltüntették. Alapozási mélysége: 100—130 cm. DK-i támpillér: 100×90 cm, magassága kb. 300—320 cm lehetett. A hajó nyugati támpilléreinek alapozási méretei: DNY-i támpillér: 152×204 cm, alapozási mélysége 100 cm. ENY-i támpillér: 150×205 cm, alapozási mélysége 100 cm.
9. A szentély ablakainak méretei: DK-i ablak: 130 cm magas, szélessége a könyöklőnél 35 cm. D-i ablak: 120 cm magas, szélessége a könyöklőnél 43 cm. E-i ablak: 108 cm magas, szélessége a könyöklőnél 25 cm.
10. A falképeket Bécsi János restaurálta 1981-ben.
11. A pastorium méretei: magassága 72 cm, legnagyobb szélessége 43 cm, mélysége 26 cm.
12. A szentély eredeti magasságára utaló téglabekötéseket a hajó és a szentély DK-i csatlakozásánál figyeltünk meg 440—450 cm-es magasságban. A szentély falkoronáját a későbbi átalakítások során visszabontották (kb. 360 cm-ig).
13. A hajó méretei: 10,5×7,10 cm.
14. A hajó DK-i középkori ablakának méretei: 204×83 cm. A DNY-i ablak könyöklőjét 1976-ban elbontották.
15. Párkány magassága: a középkori falkoronától számítva 14—26 cm-re van.
16. Sekrestye belső méretei: 600×400 cm. A falalapozás szélessége 100 cm. A sekrestyeajtó belső magassága 180 cm, külső magassága 216 cm. Belső szélessége 82 cm, külső szélessége 130 cm.
17. A dongaboltozat vállát kb. 40 cm szélesen és 30 cm mélyen vették be a szentély északi falába.
18. Erre elsősorban a falképtöredék méretei alapján gondolhatunk.
19. A hajó északi falán lévő XVII. századi felirat:

VALASZ . . O. L	ND, SZE
RET.E AZ	ELYÜL
MONDVAB: E	MAM
MIND ÖRÖK	KIVÁN
TAM VALA	VERS
	13—17
20. A szentélyben két elbontott karzat nyomát is megfigyeltük. A korábbi karzatot a szentély falába 210 cm-es magasságban és kb. 10 cm mélyen bevették. Így a karzatot részben a középkori falra ültették rá. A szentély északi falán megfigyelhető (a sekrestyeajtótól keletre) lépcsős bevésés minden bizonnyal a karzatra vezető lépcső lenyomata. A feljárat kialakításakor a sekrestyeajtó keleti kávéjának alsó harmadát megrongálták.
21. A karzatbejárat a felszíntől 260 cm magasan helyezkedik el. Az ajtónyílás méretei: 180×87 cm. A feljárat megoldására utaló nyomokat sem a falon, sem az alapozásban nem találtunk.
22. A DNY-i ablakot a középkori falsarok és a „toldás” csatlakozásánál alakították ki. Az ablakok méretei: 205×104 cm.
23. Hasonló ablak van például az 1792-ben épült közeli nyírgelsei templom bejárata felett.
24. Előcsarnok belső méretei: 270×325 cm.
25. A felső téglalap alakú ablak méretei: 114×74 cm, míg az alsóé: 112×80 cm.
26. A kormeghatározás problematikájáról lásd: **Marosi Ernő:** Magyar falusi templomok. Bp. 1975. 15., **Juan Alberto Cabello—Lukács Zsuzsa:** A vámosatyal református templom kutatása. Építés- és Építészettudomány, XIII. 1—2. 1981. 133—134.
27. Ezzel az emléksoporttal külön tanulmányban kívánunk foglalkozni.
28. A templom helyreállítási tervét K. Kremncsán Iona készítette.

Die Erforschung der reformierten Kirche in Nyírmihálydi

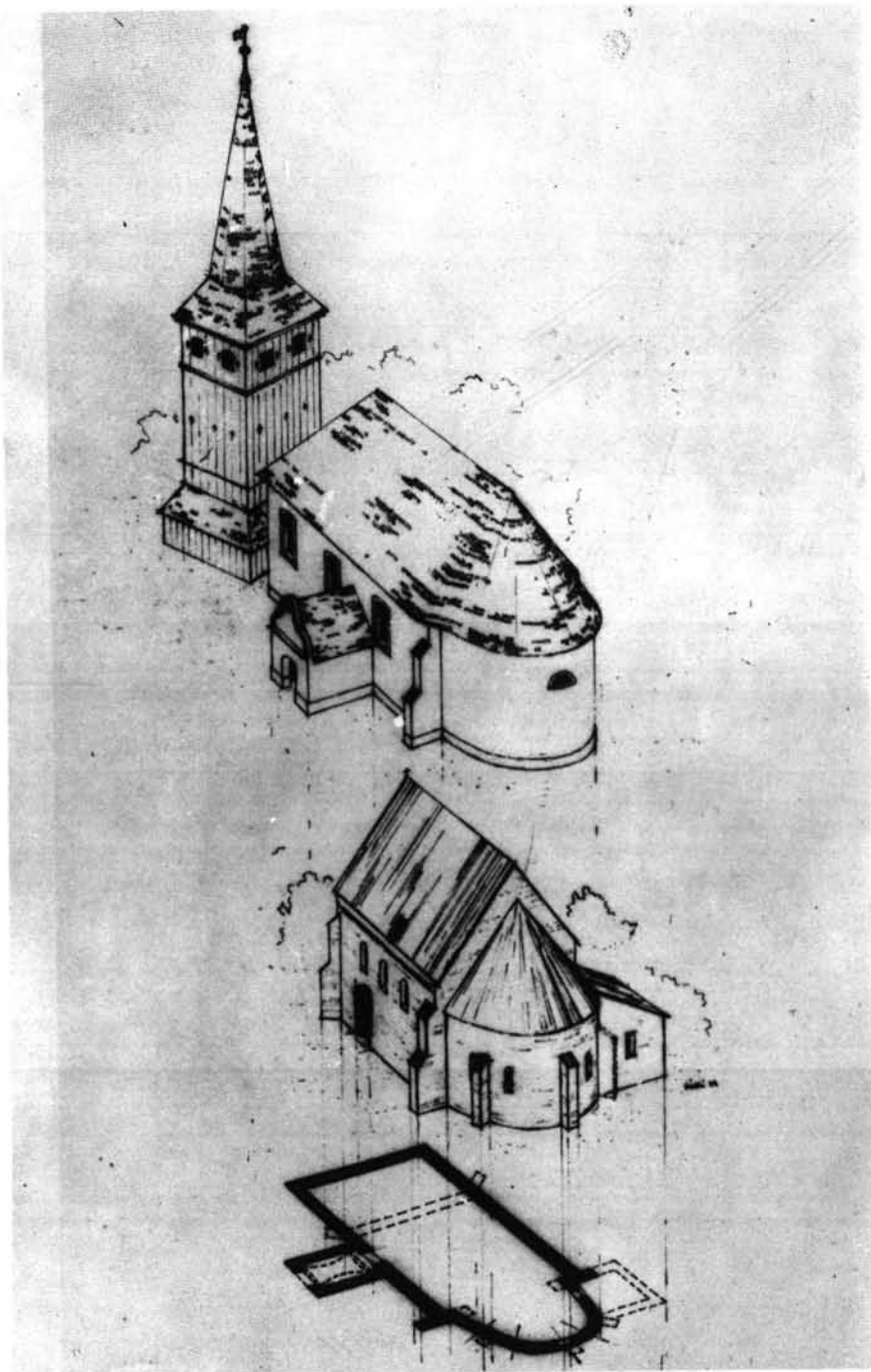
Der Chor der einschiffigen Ziegelkirche mit halbkreisförmigen Chorabschluss und mit Flachdecke wurde einst durch drei, die östlichen, bzw. die westlichen Ecken ihres Schiffes durch je zwei Stützpfeiler gestärkt. An dem Chor sind drei — aus Ziegeln herausgebildeten — Fenster mit Halbkreisabschluss zu finden. Die südliche Wand des Schiffes wird ebenfalls durch drei, nach innen und nach aussen trichterförmige Fenster mit leichtem Spitzbogenabschluss durchbrochen. Die südliche und nördliche Fassade des Schiffes ziert ein zackenförmiges Obergesims aus Ziegel. Zu der Kirche wurde noch im Mittelalter eine Sakristei zugebaut, die mit Tonnengewölbe bedeckt wurde. Den ursprünglichen Eingang der Kirche konnten wir wegen der Umbauarbeiten im 18. Jhd. nicht feststellen. Ebenfalls im Mittelalter erfolgte die Bemalung des Kircheninneren. Heute sind nur noch an der Südwand des Schiffes (Höllenszene eines jüngsten Gerichtes aus dem 15. Jhd.), sowie an den Fensterzargen des Chores einige grössere Fragmente zu sehen.

Die der Mitte des 18. Jhds gefertigte Renaissance-Bemalung mit Blumenmuster umrahmt noch die mittelalterlichen Fenster des Schiffes.

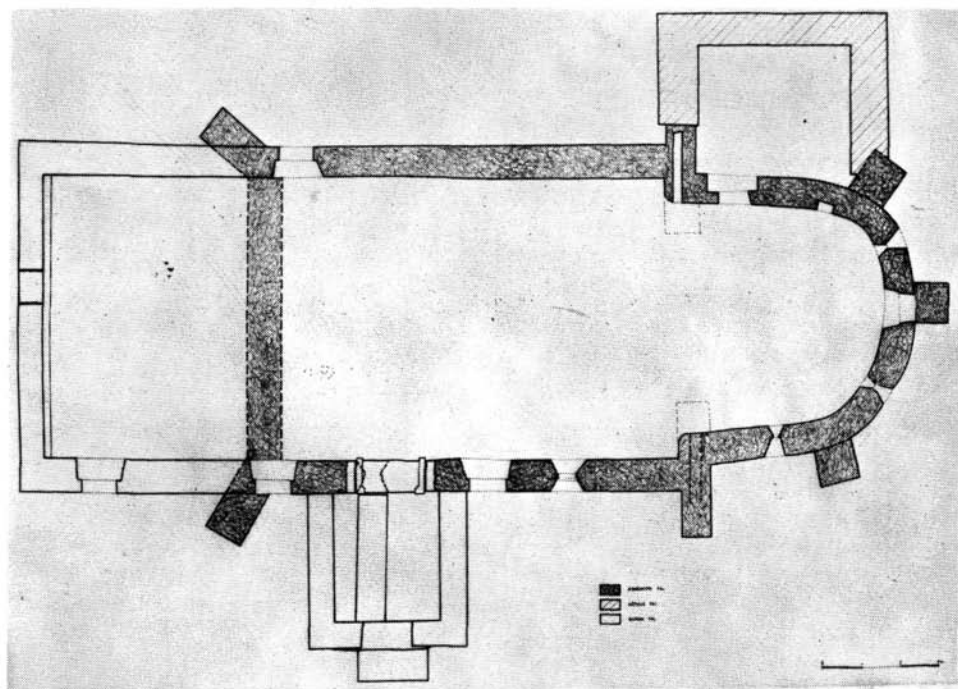
Im Verlaufe des Umbaus in den letzten Jahren des 18. Jhds wurde das Schiff in westlicher Richtung verlängert, gleichzeitig wurden die drei mittelalterlichen Öffnungen des Schiffes zugemauert, und statt dieser wurden (an der Südwand zwei, an der Nordwand ein) grosse Fenster mit Segmentbogen ausgebildet, ausserdem wurden auch die Fenster des Chores zugemauert. An der südlichen Seite entstand eine mit Tschechkappengewölbe bedeckte Vorhalle.

Die genaue Zeit der Entstehung der Kirche kennen wir nicht, aber auf Grund der Grundrisseinteilung und der Detaillformen nehmen wir an, dass sie schon im 13. Jhd. bestanden hat. Die Kirche in Nyírmihálydi gehört zu einer typischen Gruppe der mittelalterlichen Dorfkirchen im Bezirk Szabolcs-Szatmár, deren Eigentümlichkeit es ist, dass ihr Chor mit drei Stützpfeilern erbaut wurde (z. B. Nyírbétek, Baktalórántháza u. s. w.)

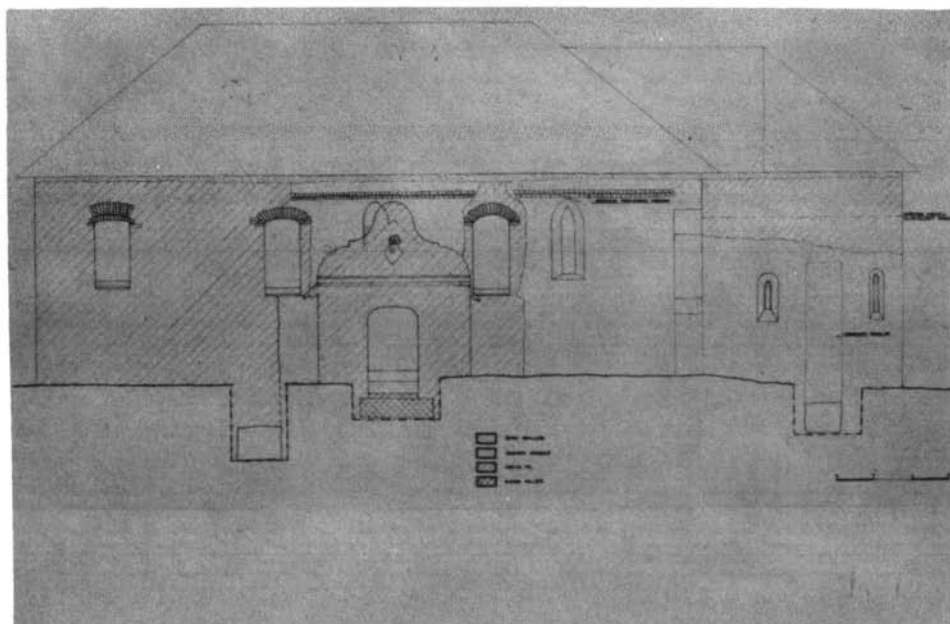
Juan Alberto Cabello — Zsuzsa Lukács

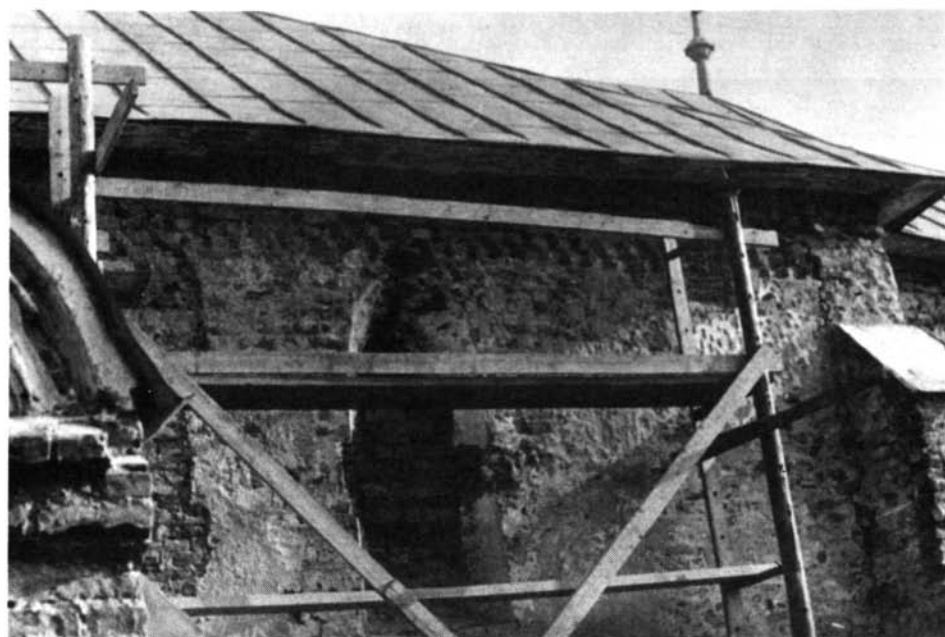
Máthé Géza rekonstrukciója a román kori és a barokk templomról

A templom alaprajza

A templom déli homlokzata a kutatás befejezése után

**A hajó déli homlokzatának keleti szakasza a feltárás után,
a farkasfogas párkánnyal és a középkori ablakkal**

A szentély DK-i támpillérének alapozása

A hajó ÉNY-i támpillérének alapozása

A barokk előcsarnok fellépője a feltárás után

Az egykori sekrestye utólag bevésétt boltváll-indítása, a félig kibontott sekrestyeajtó és a sekrestye boltozatának lenyomata a hajó támpillérén

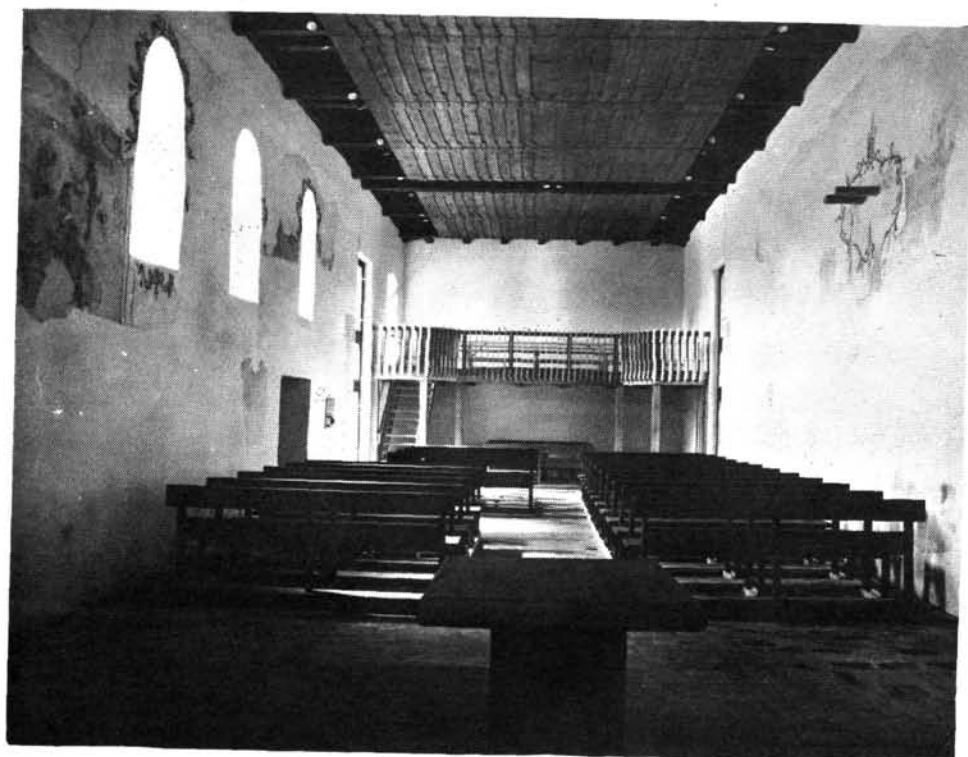
Falfestéktöredékek a templombelső déli falán: a XV. századi Utolsó ítélet és felette a XVII. századi virágos kifestés feltárt részlete restaurálás előtt

A helyreállított templom DNY felől (fotó: Dobos Lajos)

A helyreállított templom DK felől (fotó: Dobos Lajos)

A helyreállított templombelső (fotó: Dobos Lajos)

A félezer éves csengeri vásár krónikája

Csenger első okleveles említése a Váradi Regestrumban¹ fordul elő 1219-ből, s ott „*Villa Senguer*” formában találjuk. A villa megjelölés arra utal, hogy már előbb megtelepült faluról van szó. A XIII. századból fentmaradt két oklevél azt is bizonyítja, hogy Csenger a szatmári királyi vár tartozéka, s várjobbágyok laknak benne.² Az 1239-ben kelt oklevélből megállapítható, hogy „*villa Chenger*”, „*terra Chenguer sitam iuxta Zomus*” kétségtelenül a mai is fennálló Szamos parti nagyközségre, Csengerre vonatkozik. Ez időtől kezdve az itt birtokot szerző *Káta-nemzetség* egyik ágának fontos birtoka. Mivel a falu a Szamos partján s átkelőhelyen települt, ez a Szatmár megyei tekintélyes nemzetség igyekezett részjóságot szerezni benne.

A Káta-nemzetség ez idő tájt vált a megyében nagy tekintélyű birtokossá, s birtokainak középpontja Csaholymonostora volt az Ecsedi-láp szélén, közel Ecsed várához. A nemzetség egyik tagja: *Ponyth* (Poneth, Panyit) már 1235 előtt két Csengerben lakó szatmári várjobbágytól megvett kétekenyi földet, de mivel IV. Béla király az elidegenített várjóságokat visszakövetelte, kiderült, hogy a megvásárolt föld is a szatmári vár tartozéka, s eladóinak kárpótlást kellett érte adni a nemzetségnek. Az 1239-ből való oklevél³ hosszú pereskedés végét jelenti, s eszerint a két várjobbágy köteles volt Ponethnak Csengerben egy nemes ülést (*locus curie*) átengedni és a Szamos szigetén ehhez tartozó malomhelyet. Mivel Poneth a vásárlási összeg (14 marka) egy harmadát Pósnak és Lőrincnek, s kétharmadát Dénes nádornak, az ítélet meghozójának, kifizette, ennek következtében a csengeri birtok Poneth tulajdona lett. Ettől kezdve a Káta-nemzetség s a belőle kiváló *Csaholymonostori Csaholyi-család* birtokos lett Csengerben s a család története szorosan összefonódik Csenger történetével.⁴

A Csaholyi-család tagjainak tekintélye és vagyona állandóan növekedett, s ezzel együtt emelkedett Csenger jelentősége is. A XIV. században már kiemelkedik a környező települések közül, s 1338-tól kezdve a megyei gyűlések székhelyévé válik.⁵ Az alispán és négy szolgabírája számos oklevelet állított ki a helységben, s azok azt bizonyítják, hogy „*in conregatione nostre generalis quas habuimus in villa Chenger*”⁶ folynak ezek a megyei gyűlések, még akkor is, ha a keltezés „*prope villam Chenger*”-t mond. A gyűlést bizonyára Csengerben vagy a határában tartották, amelyeken nemegyszer maga a nádor vagy helyettese is részt vett és ítélkezett.⁷

A XIV. század elején Csenger még nem önálló egyházas hely, hanem leányegyháza a vele szomszédos *Jánosinak*, amely helység a ma Csenger határában *Jánosipusztának* nevezett területen feküdt Csenger és Pátyod között. András erdélyi püspök 1322-ben november 24-én Gyulafehérváron kelt oklevelével megengedte Jánosi (de Iwanissis) János mesternek, Péter fiának, hogy Csengerben fakápolnát (*capellam ligneam*) építtethessen olyan

feltétellel, hogy a kápolna a Jánosi anyaegyház (*matris ecclesiae Margarethae, de eadem Iwanissis*) lelkésze szolgáljon benne, s ha abba János mester vagy utódai más papot rendelnének, a kápolnához való jogukat azonnal elveszítsék. Az oklevél kiemeli, hogy a csengeri kápolna a jánosi templomhoz „mint anyaegyházhoz tartozzék, amint régtől fogva maga Chenger azon templomhoz tartozandó volt (*ipsam capellam debeat officiare et semper ipsa capella ad praedictam ecclesiae beatae Margarethae matrem pertineat*)”.⁸

Ennek az oklevélnek a szövegét értették félre egyesek, s ezért datálták a ma is fennálló csengeri templomot a XIII—XIV. század fordulójáról. Ekkor azonban ez a gótikus műemlék templom még nem létezett. Az anyaegyház (Jánosi) templomának alapfala a csengeri határban a Jánosipusztában ma is feltárható volna. Feljegyzések szerint körtemplom volt. 1982. őszén vízesárok ásása közben megtalálták a jánosi templom alapfalait, és a körülötte lévő temetőt.

A csengeri fakápolnáról ezen az okleveles említésen kívül többet nem tudunk, de az oklevél annak is bizonyítéka, hogy Csenger „villa” lakossága növekedőben volt a XIV. században, amit a megyegyűlések tartása és a Csholyi-család tekintélye fejlődő településsé változtatott. Ebben a században a Csholyi-családnak nagy birtokai voltak az Ecsedi-láp szélén Csholytól Csengerig s a család egyes tagjai tekintélyes állást töltöttek be a királyi udvarban. Csenger lett a család uradalmainak középpontja. A Csholyi-család emelkedésének és vagyongyarapításának, egyúttal jövedelme biztosításának legfontosabb bizonyítéka az, hogy Zsigmond király mindjárt uralkodása kezdetén, 1388-ban Visegrádon kelt oklevelével Csholyi Sebestyénnek országos vásárok tartására adott jogot Csengerben.

Az adományozó oklevélnek csak XIX. századi magyar nyelvű hiteles másolatát ismerjük, amely Csengerben az Osváth-család iratai között maradt fenn, s báró Apor Lázár, az egyik csengeri birtokos, készítette el, a marosvásárhelyi levéltárban őrzött eredetiről.⁹ Az iratban ez áll:

„Mi Sigmond, Isten kegyelméből Magyar, Dalmát, Horvát ország stb. királya, Brandenburg örgrófja emlékezetben hagyjuk jelen iratunk által, jelentvén mindennek, kiket illet, hogy mi Csholyi Sebestyén mesternek, kedves hívűnknek hűségéért és hű engedelmisségeinek érdemeiért, az általa részünkre kellő időben szolgáltatottakért s tett költségeikért, mind pedig Országunk hasznára és javára Szatmár megyében bírt Csenger nevű majorságában minden negyedik ünnepen nyilvános vásártartást, azon szabadalmak és engedmények előnye mellett, melyekkel a megyék, mezővárosok és a mi királyi majorságaink piacai felruházva vannak, kegyelmesen engedtünk, s azon birtokra nézve, jelen iratunknál fogva, de más városok hátránya nélkül, megerősítettünk. Minél fogva minden kereskedőket, mesterembereket és más akáriket, akik eladó javaikkal és áruikkal járnak, megnyugtattunk, bizonyossá tesszünk és biztosítunk jelen iratunk által, hogy javaitokkal és áruitokkal együtt a nevezett vásárookra, mely a feljogosított Csenger majorságban, mint fentebb említettett, minden negyedik ünnepen tartani engedtetett általunk és engedményeztetett, bátran, minden félelem nélkül menjetez, siessetek, járuljatok és végrehajtván adásvevési foglalatosságaitokat, lakóhelyeitekre vagy más helyekre, ahova akartok, viszsa vagy átmehettek és bizton távozhattok és távozhassatok felségünk oltalma és védelme alatt. És akarjuk, hogy ezek mindenütt a szükséges helyeken nyilvánossá tészenek és kihirdetessenek. 1388-ban Visegrádon a szent kereszt feltalálásának ünnepe után harmadik úrnapiján.”

Zsigmond királyon kívül Bajoni Miklós (Nicolaus de Bajon) írta alá az eredeti oklevelet. A rajta levő pecsétet így körvonalazzák: „Középen Magyarország szokott és akkor használatban papírral fedett veres viaszba

nyomott pecsétjük megerősítve és lezáratlanul kiadatva.” Az oklevél felső szélén pedig ilyen feljegyzés olvasható: „Bebek Imre királyi törvényszéki ítélőbíró előterjesztésére a királyi felség.” •

A „minden negyedik ünnepen” kifejezés azt jelenti, hogy az év minden negyedik vasárnapján tarthattak Csengerben vásárt, ami évenként 13 országos nagyvásár tartására adott lehetőséget, s ezt még a XIX. században is gyakran tizenháromszor gyakorolták a csengeri vásárvámjogosultak.

A legrégebb korról a vásárra vonatkozóan többet nem tudunk. Biztos, hogy a Csaholyi-család tagjainak jelentett annak gyakorlása nagy jövedelmet, amelynek segítségével a család vagyona és Csenger lakosainak a jövedelme is tekintélyesen megnövekedett. Ennek eredménye lett a pirosfekete téglából épült önálló anyaegyház megépítése, amely egyúttal a Csaholyi-család temetkezési helyéül is szolgált. A templom fennállásáról az első okleveles adat 1406-ból maradt fenn.¹⁰

A vásártartási jog Csenger községnek mezővárossá (*oppidummá*) fejlődésében is nagy szerepet játszott. Egy okleveles adat bizonyítja, hogy 1404. december 13-án Csengerben megtartották a vásárt. Ekkor a leleszi konvent Zsigmond királynak jelenti, hogy Károlyi László fiát, Jakobot a Pazoni Benedek ellen hozott ítéletét megparancsolták a csengeri (*in villa Chenger*) és Szalka (Zalka) faluban tartott vásáron kihirdetni, illetve a vádlottat ezúton megidézni.¹¹

Csengert 1429-től kezdve *oppidum*nak, mezővárosnak említik, s az oklevelek azt bizonyítják, hogy a Csaholyi-család szatmári uradalmainak a középpontja. Zsigmond király ebben az évben Csaholyi Jánosnak, István fiát, udvari hívét és Csaholyi Lászlót a király mellett Bosnyákországban tett szolgálataik jutalmául ebben az uradalomban megerősíti.¹²

Az évi tizenhárom országos vásár megtartásáról a XVI. századtól a nyomtatásban megjelent kalendáriumok értesítették az ország lakosságát, ahogy az 1592-ben megjelent debreceni kalendárium is bizonyítja.¹³

A Csaholyi és vele rokonságba kerülő családok évszázadokon át közösen élvezték az országos vásárok jövedelmét, de erről sajnos hiteles okleveles adatok nem maradtak fent, vagy ismeretlenek. A Csaholyi-család a XVI. század második felében fiágon kihalt. Leányágon a *Brebiri Melith-család*¹⁴ lépett a helyére és a vásárjogot is örökölte. Ennek a családnak a kihaltával (1704) az utolsó Melith fiú, Melith Pál özvegye Putnoky Magdolna után a második férje, Perényi Miklós első házasságából származó gyermekek és más rokon családok jutottak a vásárvám jövedelméhez meghatározott arányos elosztásban.

Az is ismeretes, hogy 1633-ban Csenger város polgárainak királyi adománnyal jog adatott minden dézsma, s a királyi kisebb haszonvételek élvezésére.¹⁵ A vásárjog és királyi kisebb haszonvételek jövedelmének szétosztása ettől az időtől kezdve sok bonyodalmat okozhatott, amire különösen a XIX. századból van sok adatunk.

A XVIII. századból ismerjük azokat a családokat, amelyek a Melith familia kihalása után a birtokot örökölték, megvásárolták vagy valamilyen módon részbirtokosok lettek Csengerben. 1732-ben Fodor Mihály írja gróf Károlyi Sándornak: „Csengerben Szent György vásárban vagy pünkösdi vásárban megváltam holmimtól.” 1778. augusztus 28-án említik, Komjáthy Zsigmond csengeri javainak összeírásában: „Vagynak itt országos vásárok is, melyekből a vásárvám kiszedtetvén több földesurakkal a proportione felosztatik.”¹⁶

1792. augusztus 7-én a Szuhányi László¹⁷ végrendeletében olvassuk: „A mézárszék béli és Vásár béli esztendőnként venni szokott haszon az három testvératyafiak (Szuhányi Anna Mária báró Barkóczy Ferencné, Szuhányi Franciska Vitkay Lászlóné és Szuhányi János) között közre marad.”

A vásárokra a XIX. századból vannak bőséges adataink. 1815. január 12-én a csengeri városi jegyzőkönyv említi: „Az elenyészett 1814-dik esztendőben 23-dik decemberben tartatott karácsonyi csengeri vásár alkalmosságával egy tehenet eladott Asztay Ferenc 82 forintokon ifjabb Szücs Istvánnak Ns Kelemen István jelenlétében.”

1821. április 14-én így utalnak a vásárra: „Mivel még a szatmári és csengeri vásárok messze vagynak, azért a vett csődört szénával bajos tartani, mert nincs aki gondját viselje, hanem vásárig bocsátódjon a ménesre.”

1829-től a földesúri jegyzőkönyvekben folyamatosan vannak adatok a csengeri vásárokról vonatkozóan, főleg a vásárvámi jövedelem bonyolult elosztásáról maradtak fent följegyzések. 1829. június 18-án ezt jegyezték fel: „Tapasztaltatván, hogy minden vásár vámjának még akkor nap való felosztása az eddig való szokás szerint, sokszor a vásár csekély volta miatt a véle való bajoskodást sem érdemelvén, de különben is minden vásárra minden földesurak megjelenni csaknem lehetetlen lévén, teméntelen alkalmatlanságokkal légyen öszveköttelve: ezen alkalmatlanságok elkerülése tekintetéből megállapított, hogy a folyó esztendőre kótyavetyén adattasson árendába, s hogy elegendő licitánsok jöhessenek, az előtte való vásárba doboltasson ki, addig pedig az eddig volt szokás szerint két vásárbírák szedjék és osszák fel, s e végre vásárbírákká választattak Buji Jékey Menyhért és Kováts József.”

Ez az első adat a vásárvámi jövedelem szétosztásáról, s arról is, hogy a részesedésre jogosult birtokosoknak nem mindegyike lakott Csengerben, sőt a vásári rend fenntartására választott vásárbírák intézményét is bizonyítja.

Ugyanekkor a földesúri jegyzőkönyv arról is tudósít, hogy más problémákat is meg kell oldani a vásárral kapcsolatban: „Minthogy több rendtelenségek történtek amiatt, hogy a helybeli apróbb kereskedők a vidéki nagyobb kereskedőket helyekből elszorítják s aprólékos portékáikkal az első helyeket foglalják el, de különösen is mind a közönségesen kívánt élet piaca felállítására, mind több más zavarok elkerülése tekintetéből a vásárhelynek célirányos elrendelése szükséges volna: e végre Tekintetes Betsky János¹⁸ táblabíró úr a két vásárbírákkal meghatalmaztatott, hogy a vásár helyét célerányosan rendeljék el, élet piacnak is szakasszanak különös helyet, s bárha mind a barom-, mind a lóvásár megmarad is a helyeken, mindazáltal amennyire lehet jobban elrendelni igyekezzenek.”

Ebből nem tudjuk meg, hogy a vásárhely hol volt ekkor, amiről később annyi vita folyt a földesurak között, (de egy későbbi megjegyzés arra utal, hogy a vásárokat a Szamos-parton és a piacon tartották). Vásárok alkalmával a rend fenntartására és a jövedelem felügyeletére is gondolni kellett. Erre vonatkozóan így rendelkeztek: „A vásárbeli felvigyázásra, minthogy a jánosi kerülők elégtelenek, a költség megkémélése tekintetéből minden vásárra a földesurak tartoznak sorba a nagyobb vásárra három, a kisebb vásárra egy gazdát a vásárbírák mellé rendelni, azon sinór-

mértékkel, amint a vásárvám felosztatik, e szerint a nagyobb vásárra minden Ág adjon egyet, a kisebb vásárookra pedig sorba.”

Nincs adat arról, hogy 1829-ben sikerült volna árendába adni a vásárvám jövedelmét. A földesúri jegyzőkönyv 1832. július 1-éről Berenczei Kováts Sándor táblabíró elnöklete alatt tartott gyűlésről ezt őrizte meg: „Praeses úr előterjesztvén a Tekintetes Nemes Vármegyétől lett kiküldetésének okát, hogy feljelentődvén a Tekintetes Vármegyére az, hogy Csengebzen nevezetes, kivált pedig barom vásárok tartatnának, mivel azonban mind a belső, mind a baromvásár a piacon, a kettőnek igen szűk helyre szorítódna, s az által gyakor szerencsétlenség s károsodások történének, megvizsgálván elsőbb a helyet, melyen a vásár történni szokott, s hogy ha csakugyan a feljelentés szerint szűknek találná, a Nagyságos és Tekintetes földesurak megegyezésekkel más alkalmasabb helyre által tétetni igyekezzen. Melyre, minekutána a Tekintetes praeses úr több földesuraságokkal a hely színére kimenvén, azt figyelemmel megvizgálták, s a feladás szerint csakugyan szűknek találták volna, közakarattal fordulónként az ugar mezőre kiszállítása meghatározottatott, de hogy ezután is a marhákat hajtók barmaikkal azoknak a piacon való áthajtásokkal is a belső vásárosoknak valami úton módon kár ne tevődjön, az azoknak való alkalmas és tágas út kijelölésére Tekintetes Hiripi Szuhányi Ferenc és Soltész Nagy József urak, valamint szintén a belső vásárnak is célerányosabban lehető elrendelésére s felmérésére kiküldettek. Megállapítatván, hogy a barom vásárnak az ugar mezőre való kivitele után köztanácskozás tárgya a Tabernák, vagyis a baromvásárba való italárultatás lett, melyre is a régi szokás szerint 14 tabernák állapítottak meg, nevezetesen: Méltóságos gróf Telekié kettő,¹⁹ Tekintetes Szuhányié 2, Tekintetes Eötvös sucsoroké 2²⁰, Tekintetes Sulyok sucsoroké 2²¹, Tekintetes Uray Bálinté egy²², Tekintetes Nagy Lajosé 1²³, Tekintetes Uray Ambrusé 1²⁴, Tekintetes Kordáé 1²⁵, Laporte részre 1²⁶, Ujhelyié 1²⁷.”

Ugyanakkor „köz vita alá jöven az, hogy kivitetődvén a baromvásár az ugarra, ha ne talán a vásárvámmal s az addig bent szokásba volt taberna állíthatásával nem bíró földesúrnak földjére esne, vagy ha csak közel szomszédságába esne is a vásár, a földjén a taberna jussal élők praejudiciumára tabernát állítana fel, sőt Tekintetes Fogarassy László²⁸ úr valósággal is kinyilatkoztatta volna azt, hogy ha netalán földjére vagy szomszédságába léssen az, cselekedni is fogja, a vásárbírák mimódon precedáljanak? Végeztetett: hogy ámbár a Méltóságos és Tekintetes vásár jussal élő földesuraságok az országszerte gyakorlott ususnál fogva a magokat ilyen erőhatalommal a vásár juss erejénél fogva gyakorlott haszonvételbe befúrni kívánókat, azok italoknak elvételével, a tabernájok lerontásával zabolázzhatják is, mindazonáltal mivel kivihető volna az, hogy a vásár csupáncsak a vásár jussal élő földesurak tábláikon essenek meg, annál fogva a vásárbíráknak kötelességekre tevődik a baromvásár helyét mindenkor úgy jelelni ki, hogy az sem egyik, sem másik vásár jussal nem élő földesúr földjére s közel szomszédságába ne essen.”

Egész sereg megoldandó kérdés zúdult a vásárjoggal bíró földesurak nyakába. Még ugyanezen a gyűlésen újra szóba került a vásárvám árendába adása is: „Némely földesurak által javasoltatván a vásárvámnak árendába való adása, melyre végeztetett, hogy ezen változás miatt sem a földesuraságok, sem pedig az árendábavevők mihez tartani magokat nem tud-

ván, most cél erányosan kiadni nem lehetne, a tabernákat mindazáltal a jövő 1833. esztendő Szent György napig Hiripi Szuhányi Ferenc és Soltész Nagy József urak licitáció mellett többet ígérőnek inconcreto adják ki azon feltétellel, hogy az árenda summának felét most, a kivételkor, felét pedig Szent Mihály napkor a befizetés után az illető földesurak közt taberna jusok szerént osszák ki.”

Az is „javallatba tétetett, hogy mivel már a vásár kétfelé lenne s távol egymástól, annál fogva a vásárbírákat is szaporítani mulhatatlanul szükséges lenne: mely javallat jóvá hagyódván, személy szerint három vonásforint fizetéssel vásárnaponként jutalmazandót vásárbírának választattak Soltész Nagy József, és Riskó József²⁹, a külső vásárba: Jörös Lajos³⁰ és Kováts József urak. Amennyiben pedig eddig a vásárokbá a jánosi kerülők alkalmaztattak öröknek s az által őket a mezőőrzéstől elfogván, az vesztibe hagyódott, rendelődött; mind a belső, mind a külső vásárba egy vonásforint fizetése mellett elégséges felvigyázót fogadjanak.”

Más megoldandó kérdés is szóba került ezen a gyűlésen: „Mint hogy azon cédulaház, melybe eddig mind a belső, mind a baromvásárra nézve a cédula osztogattatott, kivivődven a baromvásár, arra nézve hasznavehetlenné tevődött, meghatározatott, hogy a külső vásárra nézve a vásárbírák egy helyéből könnyen mozdítható, más helyre sérelem nélkül vihető cédulaházat csináltassanak.”

A vásári rendről így intézkedtek: „Felhozódván az, hogy amennyiben addig a vásárbírák a kereskedők sátraikat, csizmadia és gubás céheket sok nagy fáradsággal feljárni s úgy tölök a helypénzt beszedeni kéntelenítették volna, a cédulaház pedig bíró nélkül maradván, a károsítottak és sértettek panaszait az illető vásárbírótság előtt le nem tehatték, végeztetett: tétessen közönségessé, hogy a kereskedők, mesteremberek s minden árosok minek előtte áruláshoz kezdenének, cédulát váltsanak az illető vásárbíráktól.”

A következő évben, 1833. július 5-én Kölcsei Kende Zsigmond első alispán elnökletével újra tanácskoztak a vásár ügyében: „Meglévén a mai napra az eddig választott vásárbírák által további tanácskozás végett hivatvatva minden vásárvámmal bíró földesuraságok, a hosszas vetélkedések után sok akadályok adván még most is magokat elő, a vásárvámmnak célba vett haszonbérbe lehető kiadása eránt, amidőn csak azon egy terv is, hogy a portékavásár is a baromvásárral együtt a városon kívül helyheztesődjön, csak most hozódott tanácskozás alá: melyre nézve megállapított, hogy a holnapi belső vásár még a városban legyen, hanem holnap doboltasson ki, hogy a következő portékavásár a baromvásárral együtt kívül fog esni a városon, mely időre ki fog utcák szerint a vásár helye mérettetni, a sátorok és mesterművek elhelyeztetésére nézve, mely végre az elválasztandó új vásárbírák kötelesek léznek annak idejében a bentlakos földesurakat meghívni és a kiszabott vásárhelyeket s utcákat táblák által is kijeleltetni időről időre minden vásárt megelőző napokon az ugarmezőn, a vásárvámmal bíró földesuraságok földjein.”

Arról is tanácskoznak „hogy szembetűnőképpen kevesedven ezáltal a belső korcsmák jövedelme, a külső tabernáknak egy tagba haszonbérbe lendő kiadása vétetett köztanácskozás alá, mely végre meghatározatott, hogy amennyiben a közelebb múlt Szent György napkor némely földes-

urak által már külön-külön adattak ki a vásártabernák: tehát a jövő Szent Mihály napjáig már ezen kiadások maradjanak meg, hanem holnap doboltasson ki, hogy folyó esztendő augusztus 15-ikén kótyavetyén Csengerben ki fognak adatni egy tagban minden tabernák, úgyhogy Szent Mihály napon túl a haszonbér summája mindenkor félesztendőnként perceptor által az illető mérséklet szerént osztasson széjjel.”

Elhatározták még a következőt: „A vásárnak egy helyre leendő kiszállítása nem kívánván már négy vásárbírákat: meghatározottat, hogy ezentúl csak három vásárbírák legyenek, kik közül az egyik perceptor is legyen, aki a vásárvámokat általvegye és fél esztendőnként ossza el Szent György és Szent Mihály napkor. Elválasztattak e szerént vásárbírának a Méltóságos gróf Széki Teleki József öngysága csengeri tisztartója, Soltész Nagy József, úgy is mint ezúttal egyszersmind kinevezett perceptor, Sulyok Gedeon és Riskó József urak. A holnapi vásárbíróság még a voltakra bizattatván és a jövő szent Mihály napjáig bejövendő vásári jövedelmek is az eddigi szokás szerént a vásárok végén felosztani rendeltetvén. Azontúl pedig félesztendőnként adattassanak ki és a jövedelmekből való jegyzőkönyv két példázatokban készíttessen el, s mindenik vásárbíró által aláíratasson, az egyik a perceptornál, a másik a más két vásárbírónál tartasson, ellenőrzés gyanánt.

Nem lévén eszerint tovább szükség a belső cédulaházra, annak valamely becsületes mesterember lakhelyéül haszonbérbe leendő kiadására a vásárbírák megbízattatnak.

Ismét emlékezetbe jöven az életvásárnak is felállítása, és javallatba tétetvén a sertésvásárnak is behozása, ezeknek is dobszó által leendő kihirdetése és egynehány vékának készíttetése a leendő szükséghez képest a vásárvámból megrendeltetett.”

1834. február 8-áról maradt fenn az első följegyzés, amely a vásárvámmal rendelkező földesuraknak neveit és részesedésük arányát rögzítette. Ennek a kiosztó lajstromnak tanúsága szerint ekkor 320 forintot és 24 krajcárt osztottak szét 48 felé. Felosztása így történt:

Ugyanabból két 16-od rész Uray Bálint úr részére	13 Fr 21 xr
Ugyanabból egy 16-od rész Betsky János úr részére	6 Fr 40 xr
Harmadik harmadrész ismét 16 részre osztatván	
2 16-od részt özv. Sulyok Sándorné asszony részére a fia, Sulyok Gedeon úr vett fel	13 Fr 21 xr
2 16-od részt özv. Sulyok Lászlóné asszony maga vett fel	13 Fr 21 xr
1 16-od részt Ujhelyi successorok részére általadás végett Varga József úr vette fel	6 Fr 40 xr
1 16-od részt Korda successorok részére Barkász József	6 Fr 40 xr
1 16-od részt Rápolti Nagy Lajos úr részére Varga József	6 Fr 40 xr
1 16-od részt Uray Ambrus úr részét maga vette fel	6 Fr 40 xr
2 16-od részt Szeleczkyné asszony részére Szögyényi Sándor	13 Fr 21 xr
2 16-od részt Eötvös consiliarius úr successorai részére	13 Fr 21 xr
2 16-od részt Szögyényi Sándor úr részére	13 Fr 21 xr
2 16-od részt Jékey Menyhért úr maga vette fel	13 Fr 21 xr
Melyek öszvesen kiütik a fent írt summát	320 Fr 24 xr

Ugyanebben az 1834. évben négy vásár jövedelmét azaz 601 Fr 12 xrt osztottak még fel a következő elosztásban:

Egy harmad rész egészen a gróf Teleki-ház részére	200 Fr 24 xr
Szuhányi Ferenc 1/3 résznek 13 16-od része	
Uray Bálint 2 16-od része	
Betsky János 1 16-od része	Öszvesen
	200 Fr 24 xr
Harmadik harmadrészből	
2 16-od rész Sulyok Sándorné	
2 16-od rész Sulyok Lászlóné asszonyé	
	Öszvesen
	50 Fr 06 xr
Nagy Lajos úrnak jutott	12 Fr 31 1/2
Ujhelyi Károly úrnak	12 Fr 31 1/2
Korda Ferenc successorainak	12 Fr 31 1/2
Uray Ambrus úrnak	12 Fr 31 1/2
Harmadik harmadrész feléből 1/4 rész Jékey Menyhértnek	25 Fr 03 xr
Az Eötvös részből ismét 1/4 rész Szögyényi Sándornak	25 Fr 03 xr
Ezen Eötvös részből 2/4 részt felvett Benkő Pál	50 Fr 06 xr
	<hr/>
Summáson	610 Fr 12 xr

Ez idő tájt a vásári tabernák megoszlása a következő volt:

1. Gróf Teleki-ház két taberna 2 14-ed rész
2. Suzhányi Ferenc két taberna 2 14-ed rész
3. Uray Bálint egy taberna 1 14-ed rész
4. Becsky Jánosné egy taberna 1 14-ed rész
5. Eötvös Mihály fél taberna 1 28-ad rész
6. Szeleczkyné fél taberna 1 28-ad rész
7. Szögyényi Sándor fél taberna 1 28-ad rész
8. Jékey Menyhért fél taberna 1 28-ad rész
9. Sulyok Sándorné egy taberna 1 14-ed rész
10. Sulyok Lászlóné egy taberna 1 14-ed rész
11. Uray Ambrus egy taberna 1 14-ed rész
12. Rápolti Nagy Lajos egy taberna 1 14-ed rész
13. Ujhelyi részre egy taberna 1 14-ed rész
14. Korda részre egy taberna 1 14-ed rész.

1834. június 30-án felvett földesúri jegyzőkönyvből értesülünk arról, hogy a vásári tabernák bérlője Herman Kapli volt, aki panaszkodik, hogy károsodás tekintetéből kevesebb summáért hagyattasson nála továbbra is a haszonbérlet. Megállapítják: „Az árverés útjából elállni nem lehetvén, kérése nem teljesíthető, annyival is inkább, mivel elég kedvezés volt az részére, hogy nem kötött időben, hanem későbbben fizetgette a haszonbért és nem szorítottatott a fizetésre.”

Ugyanebben a gyűlésben „a vásárbírák előterjesztik, hogy lefolyván ismét egy esztendeje vásárbíróságoknak, szükséges lenne a vásárbírák vagy a vásárvámnak már több ízben célba vett haszonbérbe való kiadása eránt lépéseket tenni: amennyiben folyó év Szent Mihály napjától kezdve haszonbérbe szándékozik a földesuraság a vásárvámbeli jövedelmet adni: addig a vásárbíróság folytatására a mostaniak megbizattatnak. A vásárvám jövedelme leendő haszonbérbe adásának ideje folyó év augusztus 20. az úgynevezett Szent István király napja délelőtt 10 órájára határozottatott, mely végre a földesuraság nevében a négy járásbeli szolgabírók kérettessenek meg

ezen határnapok kihirdetésére és a nagykárolyi, szatmári és csengeri vásárokból is doboltassék ki vásárbíró uraimék.”

A további intézkedést így rögzítették: „Amennyiben a folyó év augusztus Nagybaldogasszony napi csengeri vásár éppen azon ünnepnapra esne, a fent írt alkalommal hirdettessen és doboltasson ki, hogy ezen vásár az utána egy héttel következő pénteken fog megtartani.

A belső cédulaház eránt meghatározottat, hogy a vásárvámi jövedelemből az ablakok üvegtáblái és fél elveszett fatábla igaztassanak s újítassak meg, a szoba vakoltasson és meszeltessen, egy hosszú asztal, négy karszék, egy hosszú szék készíttessen belé, télére a nyári időben egy szekér tűzifa vétessen, felvágattatva rakattasson az árestomba, melynek hibás padlása is bedeszktáttasson. Az épület minden ablakai, ajtajai a vásárbírák felügyelések alatt zárva tartassanak, annak külső alja körül feltöltessen, a Mózes mészáros által oda csinált ártalmas gödör a költségén jól behányattasson.

A vásári négy kerülők címeres sárga lajblijaik eránt végeztetett: a vásárbírák minden vásár végével letéttessék a kerülőkkel ezen lajblikat és csak a vásári napokon adják nékik ki, hogy időközben ne nyóhessék.

A deszka cédulaház ajtaja eránt határozottat: az úgy igaztasson meg, hogy a derekán kétfelé fűrészelve négy sarokra legyen, és csak a fele része nyitódjon ki vásár alkalmával, hogy a nép betódulása ez által megakadályoztasson.”

Az előre jelzett időben, augusztus 20-án, a vásárvám bérbeadásáról így számolt be a jegyzőkönyv: „E mai napra határozott vásárvámnak haszonbérbe való kiadása céljából a közelebbi két esztendő vásárvámi jövedelmek a jegyzőkönyvből összeállítatván, amennyiben az esztendei tiszta jövedelem a költségeken kívül 1250 váltó forint körül mutatott, meghatározottat, hogy ezen summán kezdődjön el az árverés, s a kótyavetyélni akarók pedig száz váltó forint bánompénzt tégyenek le előre. E szerént az árverés útján Májer Mihály, Samu Farkas, Jákób Dávid, Mátyás Jákób, Márton Béni, Fisser Mihály és Brandli János³¹ kótyavetyélők közt Májer Mihály mint legtöbbet ígérő 1700 azaz ezerhétszáz váltóforintokért lett esztendőnkénti haszonbérlelője a csengeri vásárvám jövedelmének, e következő feltételek mellett:

1. E folyó év Szent Mihály napi vásártól kezdve három esztendőig tart a haszonbér.
2. Minden esztendőben négy szakaszokban három hónaponként előre fizetődik a haszonbéri summa, 425 váltó forintjával, Soltész Nagy József földesúri perceptor úr kezéhez, mi ha nem teljesítették a vásárvám jövedelem tüstént újra fog kótyavetyéltetni, és az történhető hiánya a költséggel együtt a fent nevezett haszonbérlelőn fog megvetetni, a kéréslevélben kimagyarázott módon.
3. A vásárvám az eddig gyakorlott tarifaként szedetethetik.
4. A vásárhoz tartozó facédulaház, asztal, székek, kasszaláda sat. inventarium mellett felelet és hasonló állapotban leendő visszaadás terhe alatt fognak általadatni.
5. Amennyiben a földesuraság élet és sertésvásárt is akar felállítatni, az első haszonbéri esztendőben ezekért az árúrok semmit sem fognak fizetni.
6. A földesuraság jussai fenntartására és némely vásári büntetések elintézésére, úgy nemesi útleveleknek megvizsgálására a földesuraság közül első esztendőben a Méltóságos gróf Teleki-ház, második esztendőben a Tekintetes Szuhányi uraság, harmadik esztendőben a Tekintetes Sulyok és Eötvös successorok fognak egy felvigyázó vásárbíróként kinevezni, kinek minden vásárkor öt váltóforint napidíjat fog a haszonbérlelő fizetni.

A külső vásári tabernák a múlt esztendőben 700 váltóforintért adódván ki haszonbérbe egy esztendőre, ezeknek is árverés útján újabban való kiadása ezen summában kezdődvén, 100 váltóforint bánompénz letétele mellett, Erre nézve árverők voltak: Májer Mihály, Samu Farkas, Jákób Dávid, Mátyás Jákób, Jónás Jákób, Áron Majer, Herman Kapli, Farkas Lévi és bánompénz letétele nélkül Tekintetes Kerekes István³² csengeri közbirtokos úr, és a haszonbérlet az utóbb nevezett Kerekes István úron, mint legtöbbet ígérőn maradt, esztendőnként 820 azaz nyolcszázhusz váltóforintért a folyó év Szent Mihály naptól kezdve három esztendőig oly feltételek mellett, hogy a fizetés itten is azon négy szakaszokban fog a felül kinevezett földesúri

perceptor úr kezébe fizettetni, amelyekben a vásárvámi haszonbér, a nem fizetés esetében a haszonbérleti kötésben kitett mód vétetvén elő, az elégtételre nézve.”

Soltész Nagy József vásári perceptor egy kis cédulán bizonyította, hogy az árendások a contractus szerint a négy angáriájokból az első részt kifizették, azaz 425 forintot.

1835-ből ismerjük a vásárvám egy angáriájának az elosztását:

1. Gróf Teleki részére egy haramad rész vagyis 16 48-ad	141 Fr 40 xr
2. Szuhányi Ferenc úr részére 13 48-ad rész	115 Fr 6 xr
3. Uray Bálint úr részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
4. Becsky Jánosné részére 1 48-ad rész	8 Fr 51 xr
5. Eötvös Mihály részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
6. Szeletzkyné asszony részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
7. Szögyényi Sándor részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
8. Jékey Menyhért részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
9. Sulyok Sándorné részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
10. Sulyok Lászlóné részére 2 48-ad rész	17 Fr 42 xr
11. Uray Ambrus részére 1 48-ad rész	8 Fr 51 xr
12. Rápolti Nagy Lajos részére 1 48-ad rész	8 Fr 51 xr
13. Ujhelyi részére 1 48-ad rész	8 Fr 51 xr
14. Korda részére 1 48-ad rész	8 Fr 51 xr
Öszvesen:	425 Fr

1835. július 25-én a 14 taberna haszonbérének első angáriáját így osztották meg:

1. Gróf Teleki részére 2 taberna 2 14-ed rész	29 Fr 17 xr
2. Szuhányi Ferenc részére 2 taberna 2 14-ed rész	29 Fr 17 xr
3. Uray Bálint részére 1 taberna 1 14-ed rész	14 Fr 38 xr
4. Becsky Jánosné részére 1 taberna 1 14-ed rész	14 Fr 38 xr
5. Eötvös Mihály részére fél taberna	7 Fr 19 xr
6. Szeletzkyné asszony részére fél taberna	7 Fr 19 xr
7. Szögyényi Sándor részére fél taberna	7 Fr 19 xr
8. Jékey Menyhért részére fél taberna	7 Fr 19 xr
9. Sulyok Sándorné részére 1 taberna	14 Fr 38 xr
10. Sulyok Lászlóné részére egy taberna	14 Fr 38 xr
11. Uray Ambrus részére 1 taberna	14 Fr 38 xr
12. Rápolti Nagy Lajos részére 1 taberna	14 Fr 38 xr
13. Ujhelyi részre 1 taberna	14 Fr 38 xr
14. Korda részre 1 taberna	14 Fr 38 xr
Öszvesen: 14 taberna	Öszvesen 205 Fr.

1835-ben a Teleki-ház tisztartója elköltözött Csengerből s perceptori hivataláról leköszönt, helyette Riskó Józsefet választották meg pénztárosnak.

A bérlők nem mindig teljesítették pontosan fizetési kötelezettségüket és különböző kifogásokat emeltek. Mindjárt 1835. november 20-án Uray Bálint másodalispán csengeri földbirtokos „elő terjesztette a földesúri gyűlésben hogy a vásárvám haszonbérleti hozzá nyújtott folyamodásukban a marhadög miatt okozott vásárvámi jövedelmek megcsökkenését panaszolván, orvoslásért esedeztek. Hosszas vetélkedés és többféle vélekedések megrostálása után meghatározták, hogy a kötlevelek értelme szerint a második esztendei első angáriájokat, mely a folyó év végéig tart és amely-

ben még egy vásári jövedelem őket illeti, tüstént fizessék le, a jövő esztendő elein pedig ezen haszonbérlet új árverés alá fog bocsáttatni, azon tekintetből, mivel a következő megyegyűlésben a vásárvami tarifák az egész megyére nézve meg fognak változni és egységesíttetni, melynek a haszonbérletekre nézve nyomós befolyása lesz, e szerént az addigi haszonbérleti kötlelvel akkor minden következés nélkül el fog enyészteni a panaszos haszonbérletre nézve.

Ugyanekkor előhozódván, hogy a külső tabernák haszonbérletje már két angáriákkal legyen adós, ez eránt is újabb árverés meghatározott, de a kötlelvel pontjainak értelmében.”

1835. november 26-án Nagykárolyban a következő határozat született: „A haszonbérletnek újabb kérésekhez képest méltó figyelembe vétetvén a közelebbi vásároknál a marhadög miatt következett károsodások, melynek megszűnése még most is bizonytalan: ezennel közmegegyezésből az eddigi egy esztendei haszonbérlet summája, 1700 váltóforintról 1250 váltóforintra leszállított, mindaddig míg közönségesen mindenütt a körülbelül lévő vármegyékben a marhavész meg nem szűnik és a marhákkal vásárokról vásárokra eladás végett való utazás fel nem szabadíttatik, ideértvén azt is, hogy ha szinte Csengerben és a szomszéd helyiségekben megszűnne is a marhavész, de a távolabbi vidékekről eladó marhák a vásároknál nem hajthatnának, még akkor is csak az 500 forint lesz az esztendei haszonbérlet, mely végre Riskó József vásárvami perceptor elkezdvén e folyó haszonbérlet második esztendő első negyedjén, úgymint folyó év október hónap első napján a fizetés rendit, a fent írt summához alkalmaztatva dolgozza ki, vegye bé és nyugtatványok mellett ossza fel, akiknek pedig már előre az eddig egész illetőségét kiadták a haszonbérlet, azoktól a felesleg felvett mennyiségek a jövő negyedbeli járandóságból huzattasson ki.”

Még ebben az esztendőben szóba került a vásároknál számának leszállítása: „A jó rend felállítását és az addig esztendőnként tartani szokott tizenhárom vásár miatt megcsökkent vásári jövedelmet a földesuraság öregbíteni kívánván, az eddig volt 13 vásár csak hatra, úgy mint Pál napkor, József napkor, Úrnapkor, Sarlóskor, Erzsébet napkor és Tamás napkor, az eddigi százados gyakorlat szerént mindenkor pénteken tartandó vásároknál szerkesztetvén, meghatározott, hogy a megnevezett hat vásároknál és minden héten keddi napon tartandó *heti vásároknál* új privilégium kértessen, melynek eszközésére Méltóságos gróf Teleky József úr³³ Önagysága, mint csengeri földbirtokos tisztelettel a földesúri jegyző által felterjesztendő levéllel kértessen meg, valamint arra is, hogyha a privilégium eszközését magára vállalni méltóztatna, arról is tudósítani méltóztatson, hogy az új privilégium mennyibe kerülne, hogy a földesúri kasszából fizetendő költségre nézve a földesuraság magát alkalmaztathassa.”

A vásár helyének az ugar mezőre történt kivitele nem vált be, mert 1836. március 18-án „kéri a vásárnál a városba széjjel, az utcákon való elhelyezését s visszahozását sok oknál fogva megengedtetni.” Erre vonatkozóan azt határozza a földesúri gyűlés, hogy „a vásárnál a városba lendő behozása azon feltétel alatt engedtetik meg, ha jó móddal sikerülhet a haszonbérlet elhelyeztetése útján, különösen a földesuraságok fenntartják azon jogot, hogy a vásár helyét ezentúl is kiszabhassák.”

Még ebben a gyűlésben tanácskoznak a gróf Teleky József vásártartási új engedély érdekében írt leveléről is. Úgy döntenek, hogy „kérdez-

tessen meg Nagy Dániel acturius úr, ha írt-é ezen tárgyban a Méltóságos grófnak, s mi lett a következése, arról főfelvigyázó urat értesítse.”

Az április 18-án tartott gyűlésben kerül sorra ennek az ügynek további megbeszélése, amikor „Tekintetes Vásárhelyi József úr, mint a királyi ügyek főigazgatójának decretalis fiskálisa, Batizon folyó év március 18-dikán költ levelében Tekintetes Szuhányi Ferenc földesurasági képviselő által felszólítja a Méltóságos és Tekintetes földesuraságot, hogy a királyi ügyek főigazgatójától vett s másolatban megküldött rendelés következtében a vásári privilégiumot hiteles másolatban véle felküldés végett közleni, vagy annak nem léte esetében arról gondoskodni méltóztasson. Határozat:

A földesuraság a maga jogainak alapját valakivel tudatni vagy jogairól szóló irományait felszólításokra közölni nem tartozván: felszólító decretális ügyész úrnak kérése nem teljesíthető. Mindazonáltal múlt év december 28-án tartott földesúri gyűlésnek (melyben Vásárhelyi fiskális úr is mint több csengeri birtokosok nemtője részt vett) azon határozása, mely szerint a heti vásárookra a százados gyakorlat után az eddigi esztendőnként tartatott 13 országos vásároknak módosítására nézve privilégiumnak kieszközlésére, a szükséges lépések megtételére elhatározatott a cs. kir. ügyek főigazgató úr eránti tekintetből Vásárhelyi fiskális úrral közölni rendeltetik.”

1837. április 14-én a vásártartás helye felől intézkednek újra: „feljelentetvén miképpen a vásárnak a város kebelébe való tartása ideje óta az öszvejövetel a hely szorossága miatt szembetűnőképpen megcsökkent, a jelentést tevők a vásárt a városon kívül tartatni kérik: A feljelentést a köztapasztalás igazolván, nehogy a város kebelébe való tartás miatt a földesuraság jövedelmének ezen ága csökkenést szenvedjen: ezennel meghatalmaztatik, hogy a bérlő a vásárt mindenkor a földesuraság által kijelölendő helyen a városon kívül tartozik tartani, s ezen határozás a vásárvám bérléséről készülendő szerződés feltételei közé iktattatni, s a városban közhírré tételni rendeltetik.”

A sok huzavona után 1837. május 1-én olvassuk a jegyzőkönyvben: „Földesúri gyűlés tartatván, a vásárvám jövedelem újabb árverés alá bocsátatott és egy évi haszonbérje 1838. december végéig 340 pengő frtokban állapítottat meg s Tekintetes Buday József³⁴ úrnak, mint többet ígérőnek adatott által, meghagyatván továbbra is a vásárbíróságban, ekkor elvégeztetett az is, hogy ezentúl a vásárok mindenkor kívül a városon tartassanak a hely szoros volta tekintetéből, mely dobszóval is kihirdettetni rendeltetett.”

1837. május 5-én az újabb árverés utáni első vásár alkalmával a haszonbérlést a régi haszonbérlő vette át Buday József úrtól. „Ezen vásár a városban csak az eddigi helyen tartatott meg azon okból, mivel a deszka cédulához a rossz út miatt hirtelen ki nem szállíthatott, délig tűrhető idő volt, de délután mindjárt kezdődött a záporosó, egészen a vásár végéig szakadatlanul esett, az öszvejövetel nagy volt, de a baromvásár szembetűnőleg ritka volt. Kidoboltatott, hogy a következő vásárok a városon kívül fognak tartatni.”

Ez időtől fogva találunk olyan feljegyzéseket is, amelyek az egyes vásárok közelebbi körülményeit is megörökítették. 1837. május 22-én ezt je-

gyezték fel: „A városon kívül tartatott az úrnapi vásár, az idő kedvező volt, szarvasmarhák és lovak számosan voltak és keltek, a portékások a rossz út miatt kevesebben jöttek, mint rendesen a jó útban ezen vásárra el szoktak jönni.”

Ez év szeptember 15-i vásárról pedig így adnak hírt: „Ezen vásárt megelőző hajnalban nagy eső lévén és reggel is darab ideig borongós idő mutatkozván, sokan visszatértek útjokból, sőt a vásár helyéről is a kereskedők.”

1838. március 23-án feljegyezték, hogy a vásár „a városban volt”, május 25-én pedig, hogy „kívül a városon, a mezőn Kis utca végén volt, szép időben, nagy volt a sokadalom.” Június 15-én a „vásár a városon kívül. Nagy volt a sokadalom, de a helypénzt fizetők száma szemlátomást fogy a sok nemesi és polgári útilevelekkel ellátott mesteremberek, kereskedők és árusok miatt, az idő pedig derült volt egész délután 3 óráig, akkor egy kis hirtelen eső széllel oszlatta a vásárt.” Július 6-án a „vásár a mezőn volt.”

A következő évben mindjárt az év elején, január 4-én tartott földesúri gyűlésben Benkő Pál, Apor Lázár úr javainak igazgatója, „tisztelt főnökétől küldetett s Csenger városának dicső emlékű Sigmond magyar királytól 1388. évben nyert vásári privilégiumot hiteles másolatban bemutatva.” Elrendelik: „Becsés lévén a csengeri földesuraság előtt a hiteles párban küldött privilégium, azt a Tekintetes megye levéltárába őrzés végett betéttetni. Méltóságos Báró úrnak pedig e becses oklevélért hálás köszönőlevél iratni határozatott.”

1839. június 13-án tartott gyűlésben „a csengeri céh tagjai közönségesen kérik, azon óhajításukat, mi szerént Csengerben heti vásárokat keddi napokra kieszközöltetni törekednének elősegélleni. Amennyiben már e tárgy eránt nagyméltóságú gróf Teleki József ő excellenciáját a földesuraságok még 1835. évi december 28-i földesúri gyűlésből a kívántatandó előlépések megtétele végett megkérettetvén, mind eddig arra semmi válasz nem érkezett: ez alkalommal Fogarassy László táblabíró úr megbizatik, hogy e tárgyba az illető helyeken a szükséges lépéseket és folyamodásokat megtenni szorgoskodjon oly formán, hogy az eddig gyakorlatban volt és péntek napokon tartott 12 országos vásárok is a kieszközölni való heti vásárokkal egyenlőleg keddi napokra tétessenek által. Az e levélre kívántatandó felírások és ajánlások költségeinek vitele, hogy a levelezések is bérmentve történhessenek, postára a földesúri pénztárból, jövendőbeli beszámítás kötelezettsége mellett, a pénztárnok úrnál ezennel megrendeltetvén.”

A vásárokról töredékesen vezetett iratokból megtudjuk, hogy 1839. július 5-én a „híd elbomlása miatt” a vásár „zavaros” volt.

A vásári privilégium ügyében 1839. október 13-án tartott gyűlésben a következőket jegyezték fel:

„A csengeri vásárok tárgyában Porkoláb Dániel ügyész úr Budán, folyó év szeptember 25-én kelt tudósítása szerént az itteni országos vásárokról szóló privilégium másolatja minél előbb kezébe küldendő és ő ezeránt is tudósítandó lévén, mi okból kívántatnak az országos vásárok keddi napokra általtétetni és a keddi vásároknak is kedden való tartása Szögyényi József főfelügyező úr az érdeklött vásári privilégiumot szolgabírói és esküdti másolatban adja által Fogarassy László úrnak a szükséges kézhöz leendő küldés végett. Azon másolatot pedig, mely Bécsben 1838. évi október 29-én az erdélyi királyi táblai transsumptumból fródott ki, tartsa gondviselése alatt.

Fogarassy László úr azonban írásban tudósítsa tisztelt ügyész urat a vásár változtatása okairól:

1. Csenger városában és vidékén igen sok zsidó kereskedők, haszonbérlok és marhakupecek lakván, azoknak nagy hátramaradásokkal esnek a pénteki vásárok az azon estve reájok következő sábeszek miatt, mert vagy Csengerben kell nekik a szombatot megülni, vagy pénteken jókor a vásárt itt kell hagyni, hogy gyertyagyújtásra hazaérkezessenek, ami kivált az itteni gyakori sáros és árvizes veszedelmes utakban igen terhesen esik, főképpen a rövidebb napokban.

2. Nagy-Károlyban, mely Csengerhez három, Mátészalkán és Fehérgyarmaton, mely Csengerhez két mérföldnyire fekszenek, hétfő napokon szoktak a vásárok tartatni és azon helyekről el lehetne Csengerbe a keddi vásárookra jönni.

3. Szabad királyi Szatmárnémeti városban, mely Csengerhez két mérföld szerdán szoktak vásárok esni, ahová Csengerből könnyeden a keddi vásárból el lehetne jutni.

4. Szatmárnémetiből folyvást Szinérváraljára, mintegy három mérföldnyire lehetne utazni az ottani csütörtöki vásárookra.

5. Közel Csengerhez seholsem tartatván kedden vásár, az ezen vidéki vásáros helyeknek legkisebb kifogások sem lehetne ezen vásárnap választása ellen. Egyszermind tégye bizonyosnak az eránt is, hogy a közelebb tartandó jelesebb földesúri gyűlésben fáradozása illő jutalmáról rendelés fog tétetni."

Néhány 1840-ben tartott vásár körülményeiről a következőket tudjuk: „Január 17-én a debreceni téli országos vásár hetében egy rendkívüli vásár volt Csengerben, de nem nagy sikerrel; — február 7-én a gyertyaszentelői vásár kívül volt a városban, szép idő volt, cédulaház sem kellett, csak asztal és székek.” — Május 1-én „Szent György napi vásár volt, midőn szörnyű nagy szél volt. Ezen vásár a nagy szél által széjjelverettetvén és a szatmári országos vásár is utána esvén, kidoboltatott, hogy a Szent György napi vásár a következő pénteken újabban meg fog tartatni.” — Május 8-án „bátor kedvező idő volt, mégis csekély jövedelem jött be.” — Május 29-én „nagy volt a sokadalom, roppant marhák, lovak voltak s szép idő volt.” — Július 24-én „a Szamos hídja elbontatván, azon marhák és szekerek nem járhattak.” — December 18-án „Tamás napi vásár kegyetlen hidegben, nagy töretlen hó volt ugyan, azért a vásár is csekély, későn gyűlekeztek össze.”

Az ez év október 18-án tartott gyűlésben „jelentésbe tétetvén, hogy a csengeri határlevél a leleszi főtisztelendő Káptalanban létezne, Fogarassy László táblabíró úr ajánlotta magát ezen határlevél kiváltására s az erre kívántató költségek nyugtatványok mellett a földesúri pénztárra ezennel előre assignáltatnak.”

Ekkor jelentette Fogarassy László, „hogy a csengeri heti vásárok eránt már lépéseket tett, de a költségek hiánya miatt még eddig azok nem sikerültek. A gyűlés megbízta, hogy a földesúri pénztárból nyugtatvány mellett Porkoláb ágens úr részére 20 azaz 20 pengő forintokat végyen ki és küldje kezéhez a következőszőről jelentést teendő.”

Az 1841-ben tartott vásárok megtartásáról közelebbieket is megtudunk a feljegyzésekből: „Január 22-én a debreceni téli szabadság hetében a tavalyi próba után tartatott egy vásár, de sikertelenül, mert az út rossz lévén, kevesen jöttek be, mind árulók, mind vevők, ezentúl ezen vásár nem is fog megtartatni. — Február 5-én Gyertyaszentelői vásár kemény hidegben a városban volt, a jégen is jöhettek át a Szamoson marhakkal a vásárra jövők. Meglehető sokaság volt. — Március 19-én a József napi vásár a mezőn hó tetején tartatott meg. — November 19-én az Erzsébet

napi vásár noha éppen Erzsébet napjára esett volna, de mivel a szatmári ezen napi szabadság a következő hétre halasztatott, ez is azután következő péntekre rendeltetett tartatni, megengedett azonban az ezen napon Csengerben megjelenő ló és marha, úgy nevezett mesterművek és portékák árúsainak, hogy cédulaváltás, útilevél látósíttatása és helypénz fizetés nélkül szabadon árulhassanak és adhassanak. Volt is egy kis tisztességes gyülekezet a piacon, noha rossz idő volt és a következő péntekre doboltattott ki a rendszerinti vásár, mely november 26-án a mezőn, a temetőn kívül esett meg, reggel ugyan csendes, de sáros, dél felé azonban esős idő volt ezen kis vásárban.”

Mivel ebben az időben a vásárvámot és a királyi kisebb haszonvételeket egyszerre adták árendába, sok bonyodalmat okozott a jövedelem megosztása. Mivel a vásárvámból a már ismert földesúri juss alapján kapták a birtokosok a jövedelmet még akkor is, ha már Csengerben lévő földjeiket másnak eladták, a vásárvámból részesültek, de a királyi kisebb haszonvételek jövedelméből minden olyan lakos részesedett, akinek telke volt Csengerben.³⁵ Az öszvetőmegelés miatt sokszor zúgolódtak a földbirtokosok. Különösen a gróf Teleki család megbízottja tiltakozott az ellen, hogy a vásárvámot és királyi kisebb haszonvételeket egyszerre adják egy személynékre árendába. Legfőbb duzzogó és elégedetlen birtokos a Sályiban lakó Sulyok Gedeon volt András testvérével együtt. 1841. március 31-én Sulyok Gedeon és a gróf Teleki-ház részéről Besztertzey Ferenc ügyész úr a haszonbérnek a korcsma és mészárszéki haszonvételekkel lett összekötése ellen tettek kifogást. Erre vonatkozóan meghatározottatott „hogy az erányosító pörnek a felsőbb ítélő székről leérkeztevel a törvény által kívántatandó, a vásárvám első haszonbéri különkiadás sinórmértékénél fogva kívánságuknak elég fog tétetni és annak évenkénti külön jövedelme ki fog dolgoztatni.”

Ekkor az is felhozódott, hogy „a vásárok tartásának módját nyilván elrendelő tarifát a Tekintetes megye meghatározta, az ahhoz leendő alkalmaztatásuk haszonbérőknek meghagyatott.”

Közben a haszonbérők is állandóan bérelengedést kértek a földesuraktól, 1841. április 15-én „Mayer Mihály haszonbérő előterjesztvén azon előre képzeltetlen károsodását, mi a csengeri hídnak hosszas ideig nem járhatása miatt, úgy némely vakmerő praevaricatorok (rendbontó) miatt reá háramol: kéri e részbeni kártalaníttatását megítéltetni. Noha már két ízben folyamadt ezen haszonbérő, de nyomós próbákkal nem támogatván kérését, attól elmozdítottatott, most midőn a szemellátás és tapasztalás is bizonyítja, hogy Csengeren keresztül az utazást és a túl a Szamosiaknak a vásárookra járhatását a hídnak huzamos időig nem használhatása elzárta, sőt azt a közelebbi nagy jégmenés újabban úgy megrongálta, hogy szinte három hónapok kívántatnak annak helyreállítására, tagadhatatlan, hogy amiatt a királyi kisebb haszonvételek: korcsma, mészárszék, vásár jövedelmét szembetűnőleg csökkentették és továbbra is fognak csökkenni: csupán ezen tekintetből, tehát most egyszer és utoljára jövő új esztendeig (midőn a haszonbérlet ideje el fog telni) oly feltétel alatt, hogy addig semmi esetben még csak folyamodást se tégyen, egy fél negyedévi haszonbér úgynevezett 200 pfrt fizetése leengedtetik. A bepanaszolt és Tekintetes főfelügyelő úr által is erősített makacs praevaricatorok ellen kövesse a

rendes büntető utat, az ellenszegülők eránt járásbeli főszolgabíró úrhoz folyamodjon.”

1841. július 30-án a földesúri gyűlés az új haszonbérleti szakasz tervezésével foglalkozott: „A királyi kisebb haszonvételek bérletének ideje folyó év december hó végén elteltendő lévén, megkéretett már a Tekintetes Nemes vármegye, hogy az újabb árverés határnapját, mely Csengerben folyó év szeptember hó 19. napján fog tartatni, kezdődvén a haszonbérlet 1842. évi január hó 1. napján és tartódván három egymás után következő esztendőig, megye szerte hirdettesse ki. Felügyelő úr pedig a szatmári, nagykarolyi, mátészalkai és csengeri vásárokon doboltassa ki ezen határnapot, mely végre Fogarassy László úr által vévén Szuhányi Ferenc pénztáros úrtól az eddigi haszonbéri kötlevelet, abból előre készítettessen egy minden pontokat bőven kimerítő s nyomos új kötlevelet, az árverés előtt a birtokos urakkal közlendőt.”

1841. október 20-án megállapították, hogy „a vásárok tartása módja eránt a kötlevélben nyilvános utasítás nem adatott, amennyiben a törvény a vásárok, tartásának módját nyilván elrendelte, a tarifát pedig a megye meghatározta, az ahhoz leendő alkalmaztatása a haszonbérelőknél meghatott.”

Ebből az évből fennmaradt egy jegyzék, amely a vásárvámban részesező csengeri birtokosoknak a nevét tartalmazza:

1. Gróf Teleki-ház; 2. Gróf Barkóczy János; 3. Gróf Károlyi-ház³⁶; 4. báró Apor Lázár; 5. báró Vay Imre; 6. Eötvös Mihály; 7. Mátay Antal³⁷; 8. Kerekes István; 9. Szilágyi Dániel³⁸; 10. Rápolti Nagy György; 11. Szentlászlay János³⁹; 12. Becsky Jánosné Vay Amália; 13. Kerekes Péter és több osztályosai; 14. Uray Ambrus; 15. Ujhelyi Antalné Sulyok Éva; 16. Péchy Gábor⁴⁰; 17. Sántha Imre; 18. Báthory János⁴¹; 19. Sulyok János; 20. Ráthonyi Sándorné Vályi Erzsébet és árva Kovács Mihály⁴²; 21. Ujfalussy Sándorné Uray Sára maradéki⁴³; 22. Antal István⁴⁴; 23. Szögyényi Sándor; 24. Bélteky Nagy József; 25. Horváth Istvánné Mándy Krisztina⁴⁵; 26. Szücs Sándorné Szintay Eszter⁴⁶; 27. Kállay Dániel⁴⁷; 28. Sulyok Gedeon; 29. Sulyok András.

A vásárvám és királyi kisebb haszonvételek együttes árendába adása ellen 1842-ben május 17-én újból tiltakoznak: a gróf Teleki-ház ügyésze, Besztertzey Ferenc, Sulyok Gedeon, Jékey Menyhért és Peley József⁴⁸ mint Eötvös Mihály megbízottja „óvást tettek szóval”. Erre viszont a „több földesurak és közbirtokosok képekben földesúri felvigyázó, Fogarassy László, az erányosító pörbeli egységére hivatkozva ellenóvást nyilatkozott.”

Az 1842-ik évről is maradtak fent jegyzetek az egyes vásárookra vonatkozóan. „Február 4-én az újabb haszonbérlet alatti első gyertyaszentelői vásár csakugyan Fisser Mihály és Márton Jákób alhaszonbérletők kezelésük alatt a piacon tartatott. — Ekkor szalonnaárulást gyakoroltak Nemes Hadady Ferenc és Fancsikai Lajos, kiknek a vásári jövedelemhez a legkisebb joguk sem volt, tanúk erre Endrédi János urai lakos, óhitű gulyás és Székely János urai lakos, óhitű, 25 éves, Szabó Mihály csengeri lakos, óhitű, 38 éves, Márián Gábor tyukodi lakos, óhitű, 22 éves. — Március 18-án a József napi vásár a mezőn volt, Halom utca végén; — április 22-én Szent György napi vásár szintén a mezőn, Halom utca végén. Hada-

dy Ferenc erőszakja oda is kiterjedt, hogy reggel jókor a cédulaházat is elfoglalta és (Riskó József) vásárbíróval szembeszállott, agyarkodva, kiterjesztett karokkal néki ment, úgyhogy nehezen tudta a cédulaházba helyét elfoglalni, ötlet Nemes Belényesy Mihály vezette el onnan, mint garázda és ittas embert Fogarassy László földesúri felvigyázó úrhoz kéntelenítették cédulát beküldeni, hogy segítséget rendeljen ki, ki is jöttek a haszonbérlők, de mindemellett is Hadady Ferenc a vásárban tabernát nyitott, italt méretett s szalonnát árult. — Május 6-án a vásár a mezőn volt Halom utca végén. — Május 27-én a mezőn Tót utca végénél, jeles és számos marhákkal ellátott vásár volt. — Július 1-én Péter-Pál napi vásár szintén a mezőn szép időben, roppant marhák és lovak, számos kül megyei kupecsek voltak. Csáki Miklós és Kelemen Gáspár tabernákat állítottak fel. — Július 22-én Mária-Magdolnai vásár a mezőn. — Augusztus 19-én Nagyboldog asszonyi vásár a mezőn. — Szeptember 9-én Kisasszony napi vásár szintén, valamint az október 14-i Dienes napi vásár, a november 18-i Erzsébet napi vásár, a december 22-i Tamás napi vásár viszont bent a városban folyt le.”

Ebből az esztendőből fent maradt a szarvasmarhák és lovak tulajdonjogi átírásának jegyzőkönyve, amely igen tanulságos adatokat szolgáltat, mint a vásáron megforduló különböző közeli és távoli helységekből megjelent személyekről, mind az egyes állatok leírására vonatkozóan, sőt az egyes gazdát cserélt állatok árának feltüntetése legtöbb esetben külön értéke ennek a feljegyzésnek. A jegyzéket fontossága miatt teljes egészében leközöljük:

A vásárban gazdát cserélt lovak és szarvasmarhák listája
1842-ből

1. Közép Szolnok megyei tasnádi lakos Katz Mihály vevő, angyalosi lakos. T. Diószegi Lajos úr adó: setét pely kanca 8 éves ló, bélyegtelen csődör fekete csikójával: 20 vcf.
2. Vállaji lakos Lang Jakab vevő, szatmárnémeti Pár utcai lakos, Fehér András adó, szürke 8 éves herélt bélyegtelen ló: 55 vcf.
3. Nagykárolyi lakos Körtvélyesi Gy. vevő, penyigei lakos Tóth András adó, sárga deres kanca, 5 esztendő, bélyegtelen: 9 vcf.
4. Közép Szolnok megyei péri lakos Fülep Áron vevő, szabad királyi Szatmár városában lakó Kelemen Ignác gubás mester adó, fekete herélt, hat esztendő bélyegtelen ló: 62 vcf.
5. Nagymajtényi lakos széklegény Schwartz Mihály vevő, ököritői Kelemen János ifjú adó, deres hat esztendő herélt bélyegtelen ló: 52 vcf 20 xr.
6. Tasnádi lakos Katz Mihály vevő, angyalosi T. Domahidy Ignác úr adó, fekete herélt 6 esztendő MB bélyegű ló, 45 vcf; fekete kanca 8 esztendő bélyegtelen: 36 vcf.
7. Szatmár megyei mátészalkai lakos Gilagó István vevő, szabad királyi Szatmár városában Virág utcán lakó Kós Mihály adó, fekete herélt holdas homlokú gacsos lábú hat esztendő bélyegtelen, nagy serényű ló: 28 vcf.
8. Közép Szolnok megyei péri lakos Fülep Áron vevő, Szatmár megyei tótfalusi lakos Dobronoky József adó, pely herélt bélyegtelen ló: 50 vcf.
9. Ököritői lakos Ns Varga József adó, Közép Szolnok megyei tasnádi lakos Katz Mihály vevő, barna pely kanca, kos orrú, bélyegtelen idős ló: 6 vcf 50 xr.
10. Győrteleki lakos Toka Sigmond vevő, magosligeti lakos Farkas Imre adó, egy pely kanca hódos fejű idős bélyegtelen ló: 16 fr 30 xr.
11. Nagykárolyi lakos Sárvári Mihály vevő, Rozsályi lakos Ns Pap János adó, pely herélt közép termetű, hét esztendő, Sz bélyeg a bal tomporán: 60 vcf.

12. Közép Szolnok megyei péri Fülep Áron vevő, Szatmár megyei szentmiklósi lakos Salamon Károly világos pely kanca hat esztendős esméretlen bélyegű ló: 50 vfr.
13. Bihar megyei piskolti lakos Erdélyi Gábor vevő, Szatmár megyei szárazberki lakos Lóga György adó, egy két esztendős fekete kanca, bélyegtelen csikó: 29 vcf 30 xr.
14. Piskolti lakos Erdélyi Gábor vevő, Szatmár megyei győrteleki lakos Ns. Szabó Bálint rector adó, egy két esztendős pely csődör SZ B. bélyegű a bal tomporán: 29 vcf 20 xr.
15. Nagykunsági kunhegyesi lakos Alföldi János vevő, Szatmár megyei ökörítói lakos Ns Torday Sámuel, egy 12 esztendős barna kanca, csóka szemű bélyegtelen ló: 21 vcf.
16. Mátészalkai lakos Budaházi János vevő, vetési lakos Átyin László adó, egy fekete kanca nyolcesztendős, alacsony, jegyetlen, csődör csikójával, mely három esztendős barna.
17. Nagykárolyi lakos Márián János adó, tyukodi lakos Ns Kormos Ferenc vevő, egy barna pely csillagos homlokú herélt ló, bal farán egy fekete folt: 60 vcf.
18. Nagykárolyi lakos Fülep József vevő, ökörítói lakos Tardi István adó, egy barna pely herélt bélyegtelen, nyolc esztendős ló: 33 vcf.
19. Nagykárolyi lakos Boga János vevő, kismajtényi lakos Tóth János adó, két pely ló, egyik herélt tíz esztendős, másik kanca hétesztendős, bélyegtelen: 58 vcf. Felelet alatt, hogy nem rühesek.
20. Nagykárolyi lakos Hefili József adó, mátészalkai lakos Tóth László vevő, egy sárga kanca öreg ló, bélyegtelen: 23 vcf.
21. Gencsi lakos Kis Sándor adó, porcsalmi lakos Róka László vevő, egy kis deres ellős és idős kanca, bélyegtelen ló: 33 vcf.
22. Szabolcs vármegyei vajai lakos Horvát Péter cigány vevő, Szatmár megyei hiripi lakos Tamás Ferenc adó, egy üsző tinó három esztendős, bélyegtelen, fennálló barna hegyű, fehér szarvú: 34 vcf.
23. Károlyi lakos Ns Gyenge János vevő, kisszekerési lakos Varga Ferenc adó, egy pely kanca hét esztendős ló, kilenc hónapos pely kanca csikójával, bélyegtelen, hátulsó bal lába kesely az annyának: 38 vcf.
24. Gencsi lakos Perecseni Sándor vevő, Szatmár-Németi lakos Veress István adó, egy pely kanca három esztendős és egy pely herélt 12 esztendős bélyegtelen ló: 40 vcf.
25. Bihar vármegyei bárándi lakos Varga András vevő, Szatmár megyei ombodi lakos Fiacskó Pál adó, egy pely kanca hét esztendős, hódos fejű, fehéres hátulsó lábú, sárga hódos csődör csikójával: 46 vcf.
26. Bihar vármegyei nagyváradai lakos Szommerle György vevő, Szatmár megyei császlai lakos Eszlári József adó, két ökör, nyolc esztendős, egyik daru szőrű, másik szőke: 210 vcf.
27. Szommerle György nagyváradai lakos vevő, bagosi lakos Páskuly Jakab adó, két ökör kilenc esztendős, kevés daru szőrű: 290 vcf.
28. Szommerle György nagyváradai lakos vevő, bagosi lakos Pap Ferenc adó, két ökör kilenc esztendős fehér, szőke szarvú: 290 vcf.
29. Szommerle György nagyváradai lakos vevő, bagosi lakos Tamás Miklós adó, két ökör nyolc esztendős, tiszta szőke szarvú: 260 vcf.
30. Szommerle György nagyváradai lakos vevő, homoki lakos Vajas István adó, két ökör hét esztendős, egyik kékes, másik szőke szarvú: 270 vcf.
31. Bihar vármegyei oláapáti lakos Mos Flóra vevő, Szatmár megyei géci lakos Csoma Zsigmond adó, két ökör kilenc esztendős, egyik tiszta szőke, másik kékes fennálló szarvú, bélyegtelen: 192 vcf.
32. Vámspércsi lakos Sándor Péter vevő, Szatmár megyei csaholci lakos Szentléleki György adó, egy pely herélt nyolc esztendős, bélyegtelen, csillagos homlokú ló: 36 vcf.
33. Vámspércsi lakos Sándor Péter vevő, tiszakóródi lakos Kontz András adó, egy pely herélt nyolc esztendős, csillagos homlokú ló: 46 vcf.

34. Bihar vármegyei sárándi lakos Posta József vevő, Szatmár megyei kispaleskei Tar István adó, egy fekete herélt hat esztendős bélyegtelen ló: 60 vcfr.
35. Károlyi lakos Bot András vevő, középhomoródi Mihálka György adó, egy fekete herélt 30 esztendős ló, bélyegtelen, csillagos homlokú: 30 vcfr (adós 20 vcfr).
36. Bihar megyei sárándi lakos Varjú András vevő, Szatmár megyei botpaládi lakos Barta János adó, egy setét pely tíz esztendős kanca ló, 2 hónapos sárga kanca csikójával: 30 vcfr.
37. Közép Szolnok megyei kávási lakos Karácson Gábor vevő, Szatmár megyei matolcsi lakos Bende Pál adó, egy fekete kanca fél csipejű 13 esztendős ló, S bélyegű: 14 vcfr. A taknyosságról felel.
38. Bihar vármegyei érseléndi lakos Izrael Fried vevő, Szatmár megyei batizi lakos Marosán Mihály adó, egy meddő tehén nyolc esztendős, szőke szőrű, fennálló szarvú, a potája bélyeges: 54 vcfr.
39. Bihar vármegyei nagylétai lakos Lucza Sándor vevő, Ugocsa vármegyei karácsfalvi lakos Pák László adó, két ökör hét esztendős, szőke fennálló szarvú, bélyegtelen: 250 vcfr.
40. Bihar vármegyei sárándi lakos Tóth Bálint vevő, Szatmár megyei botpaládi lakos Horváth László adó, egy három esztendős fekete herélt csikó, bélyegtelen: 50 vcfr.
41. Bihar vármegyei sárándi lakos Tóth Bálint vevő, Szatmár megyei Erdélyi Mihály adó, egy pely nyolc esztendős herélt ló, hátulsó bal lába kesely, B I bélyegű: 35 vcfr.
42. Vámospercsi lakos Sándor István vevő, fehérgyarmati lakos Ns Kozma József adó, egy pely kanca, hét esztendős, bélyegtelen ló: 85 vcfr.
43. Bihar vármegyei oláhapáti lakos Mos Flóra vevő, Szatmár megyei hiripi lakos Puskás József adó, két ökör, csákó, szőke, 10 esztendős: 215 vcfr.
44. Szabolcs vármegyei demecseri lakos Laitman József izraelita vevő, Szatmár megyei milotai lakos Nyilas István adó, egy öt esztendős fekete kanca csillagos homlokú bélyegtelen ló: 65 vcfr.
45. Bihar vármegyei sárándi lakos Posta József vevő, Szatmár megyei istvándi lakos Buzdor Imre adó, egy hat esztendős fekete herélt ló, hátulsó jobb lába kesely, kevésbé fehér fótos hátú: 55 vcfr.
46. Sárándi lakos Posta József vevő, istvándi lakos Buzdor Imre adó, egy esztendős pely kanca csikó, bélyegtelen: 23 vcfr.
47. Bihar vármegyei bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, Ugocsa vármegyei karácsfalvi lakos Pák Demeter adó, két hatodfű ökör tulok, egyik fennálló, másik széles szarvú, bélyegtelenek: 175 vcfr.
48. Bagaméri lakos Szabó János vevő, Szatmár megye nagyhódosi lakos Gádsa András adó, egy hat esztendős kis üsző borjas tehén, alacsony, szőke, sárga szarvú: 59 vcfr.
49. Bihar megyei érseléndi lakos Izrael Fried vevő, Szatmár megyei lippói lakos Isák József adó, egy szőke vén meddő tehén, bélyegtelen: 56 vcfr.
50. Közép Szolnok megyei kávási lakos Gicz Gábor vevő, Szatmár megyei tunyogi lakos Szücs Sándor adó, két meddő tehén, nyolc esztendős, egyik szőkés, másik barna bélyegtelen: 94 vcfr.
51. Bihar megyei nagylétai lakos Makai István vevő, Szatmár megyei udvari lakos Bojtor János adó, két ló, egyik fakós pely, négy esztendős herélt, másik fakó hat esztendős herélt, bélyegtelen: 75 vcfr.
52. Nagylétai lakos Lutzás János vevő, Szatmár megyei darnói lakos Nagy József adó, két ökör kilenc esztendős, barna fenn álló fekete szarvú: 178 vcfr.
53. Nagykárolyi lakos Oláh Mihály vevő, botpaládi lakos Kánya Pál adó, egy szepe szürke herélt 10 esztendős ló, hátulsó bal tomporáján farkas csapás van: 50 vcfr.
54. Debreceni lakos Horvát István vevő, Szatmár megyei kiskolcsi lakos Nagy György adó, egy pely kanca négy esztendős bélyegtelen ló, kis hóka pely kanca csikójával.
55. Bihar vármegyei csehi lakos Sz. Fürke Mihály vevő, istvándi lakos Kis Mihály adó, egy daru szőrű hetedfű tehén: 55 vcfr.

56. Bihar vármegyei csehi lakos Sz. Fúrke Mihály vevő, szamosbecsi lakos Varga Antal adó, egy szőke, nagy szarvú 12 esztendősen: 75 vcf.
57. Csehi lakos Silinga György vevő, Szatmár megyei sonkádi lakos Makai Mihály adó, két nyolc esztendősen ökor, kajlák, tiszta szőrűek: 287 vcf 30 xr.
58. Csehi lakos Silinga György vevő, kisari lakos Péter Gábor adó, két tíz esztendősen ökor, szőkek, egyik könyökös széles szarvú, másik rövid fenn álló szarvú: 215 vcf.
59. Csehi lakos Silinga György vevő, komorzáni lakos Flóra László adó, két ökor hatodfű, szőke, fehér szarvú: 330 vcf.
60. Csehi lakos Silinga György vevő, mátészalkai lakos Nagy János adó, négy ökor nyolc esztendősen, egy szőke, három daru szőrű: 645 vcf.
61. Csehi lakos Silinga György vevő, kiskolcsi lakos Győri Pál adó, négy ökor kilenc esztendősen, három tiszta szőrű, egy fakós csákó szarvú: 620 vcf.
62. Szatmár megyei túrterebesi lakos vadász Jáger Burda József vevő, rozsályi lakos Kovács György adó, két ökor 10 esztendősen, daru szőrű, fehér tarkás szarvú: 140 vcf.
63. Bihar megyei Kis Ferenc gódenyházi lakos vevő, Enyedi Ferenc adó, két esztendősen piros kanca csikó: 50 vcf.
64. Szabolcs megyei gyulaji lakos Lenyü Mihály vevő, Szatmár megyei nagypeleskei lakos Román Mihály adó, két ökor sárga szarvú, másik fenn álló szarvú öt esztendősen, vevődött 164 vcf.
65. Bihar megyei sámsoni lakos Kis Ferenc vevő, Szatmár megyei zsarolyáni lakos Pató Mihály adó, egy három esztendősen pely kanca csikó, felül a hátán egy kis fehérség: 50 vcf.
66. Bihar megyei bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, Ugocsa megyei karácsfalvi lakos Páli László adó, két ökor, egyik fennálló, másik kajla szarvú, szőke mindenik, egyiknek bélyegje is van, nyolcadfűk.
67. Bihar megyei érseléndi lakos Kele Mihály vevő, Szatmár megyei tyukodi lakos Klein Dávid izraelita adó, egy fehér, daru szőrű tehén, fenn álló szarvú hét esztendősen, kis üsző veres borjával: 78 vcf.
68. Kaploni lakos Patz János vevő, fülesdi lakos Szabó József adó, egy pely kanca hat esztendősen bélyegtelen ló: 34 vcf.
69. Bihar vármegyei érsemlyéni lakos izraelita, vevő, Szatmár megyei kocsordi lakos Kató Károly adó, egy nagy szőke meddő tehén, bélyegtelen.
70. Bihar megyei piskolti lakos Robotin Demeter vevő, Szatmár megyei csécei lakos Ns Kiss János adó, két ökor, nyolcadfű, egyik daru, másik szőke, kék fenn álló könyökös csákó szarvú, bélyegtelen: 170 vcf.
71. Szabolcs vármegyei vajai lakos Horvát Péter cigány vevő, Szatmár megyei dobi lakos Tasi Ferenc adó, egy negyedfű üsző, fél daru szőrű, bélyegtelen, csókás szarvú tinó: 54 vcf.
72. Kolosvár megyei nagymási lakos Szegedi István vevő, Szatmár megyei milotai lakos Török Mihály adó, felelet alatt egy négy esztendősen kanca pely csikó, homloka és háta fehér, bélyegtelen: 52 vcf.
73. Kaploni lakos Mák János vevő, csengeri lakos Hadadi Gergely adó, egy pely két esztendősen bélyegtelen csődör csikó, kajlás fülű: 50 vcf.
74. Szabolcs vármegyei vajai lakos Horvát Péter cigány vevő, csegöldi lakos Tóth György adó, egy fejős tehén borjatlan, hatodfű, fekete farkú, bélyegtelen barnás szarvú: 34 vcf 30 xr.
75. Hodászi lakos Veres György vevő, lázári lakos Ns Nagy János adó, egy 10 esztendősen pely kanca, bélyegtelen dagadt tölgyű: 30 vcf.
76. Szabolcs vármegyei érkenézi lakos Mészáros János vevő, csengeri lakos Ns Belényesi István két barna pely ló, egyik 8, a másik három esztendősen, bélyegtelenek, a 8 esztendősen csődör, másik herélt, nyerges: 118 vcf.
77. Szatmár megyei lázári lakos Bereg Dávid vevő, csengeri lakos Barát István adó, egy pely herélt 10 esztendősen, bélyegtelen ló: 40 vcf. Felelet alatt, hogy nem taknyos.
78. Bihar megyei csehi lakos vevő, Szlovéc Mihály adó: egy tehén.

79. Szabolcs vármegyei gyulai lakos Roják András vevő, Szatmár megye aranyos-meggyesi lakos Toogyinka Mihály adó: két ökör, csákó sárga szarvú, nyolcadfű bélyegtelen, a kezesnek bal füléből ki van csipve: 124 vcfr.
80. Nagykárolyi lakos Simon Fried vevő, izraelita, istvándi lakos Ns Karancsi József adó, egy fekete középtermetű, hatodfű herélt ló, bélyeg és jegy nélkül: 83 vcfr.
81. Szabolcs vármegyei gyulai lakos Masku János vevő, Szatmár vármegyei udvari lakos Bojtor Mihály adó, két ökör, egyik kesely, másik daru, csákó szarvú, bélyegtelen hatodfű: 107 vcfr.
82. Bihar megyei érseléndi lakos Erdélyi János vevő, Szatmár megyei esztrói lakos Kozmutza Mihály adó, két ökör borjú, egy esztendős, egyik szőke, másik pirók, bélyegtelen: 49 vcfr.
83. Szabolcs vármegyei érkenézi lakos Plés János vevő, Szatmár megyei kőszegremetei lakos Dávid János adó, egy sárga kanca öt esztendős ló, bélyegtelen, tiszta fekete csődör két esztendős csikó, bélyegtelen: 101 vcfr.
84. Szatmár megyei túrterebeisi lakos Vadasi Jáger Burda József vevő, ugyan e megyei csengeri lakos Tósér András adó, két ökör hetedfű, egyik szőke, másik daru szőrű, hajlott szarvú, bélyegtelen: 132 vcfr.
85. Közép Szolnok megyei kávási lakos Karátson Gábor vevő, Szatmár megyei szárazberki lakos Takács Pál adó, egy hammas fekete kanca ló 12 esztendős, idei csikójával, mely kanca bélyegtelen: 17 vcfr.
86. Bihar megyei sámsoni lakos Molnár János vevő, Szatmár megyei túrterebeisi lakos Galiger János adó, két csikó, egyik herélt három esztendős, szürke, másik sárga két esztendős kanca és szürke, jobb füle hasított, bélyegtelen: 66 fr 30 xr.
87. Szatmár megyei ópályi lakos Balog József vevő, vetési lakos Márkász János adó, egy fekete herélt hét esztendős bélyegtelen ló: 40 vcfr.
88. Bihar vármegyei sárándi lakos Varjú András vevő, Szatmár megyei kömörői lakos Szücs István adó: egy fekete kanca négy esztendős ló, bal körmű, a két hátulsó lábán, bélyegtelen: 53 vcfr.
89. Nagyari lakos Bolygó Mihály vevő, csengeri lakos Bánk Farkas adó, egy pely kanca 10 esztendős bélyegtelen ló: 19 vcfr.
90. Bihar vármegyei sámsoni lakos Bihari György vevő, Szatmár vármegyei rozszályi Donka Péter adó, egy két esztendős sárga, hóka kanca csikó, bélyegtelen: 40 vcfr.
91. Sámsoni lakos Bihari György vevő, Szatmár megyei ricsei lakos Turi György adó, egy két esztendős pely csikó, csődör, holdas homlokú, bélyegtelen: 34 vcfr.
92. Sámsoni lakos Bihari György vevő, Szatmár megyei szekeresi lakos Kis György adó, egy esztendős sárga kanca csikó: 22 vcfr 30 xr.
93. Bihar vármegyei érsemlyéni lakos Gál János vevő, Szatmár megyei botpaládi lakos Turi Gáspár adó, egy piros pely, négy esztendős kanca, bélyegtelen ló, egy lába körme kesely: 76 vcfr.
94. Bihar vármegyei sámsoni lakos Sándor Mihály vevő, Szatmár vármegyei tiszta-berki lakos Butka Mihály adó, két csikó, egyik sárga, öt esztendős, másik fekete két esztendős bélyegtelen: 76 vcfr.
95. Vámospercsi lakos Sándor István vevő, Szatmár megyei ombodi lakos Pál Mihály adó, egy kanca nyolc esztendős ló, csillagos homlokú, tarka hátú: 60 vcfr.
96. Bihar megyei nagylétai lakos Mihutz Péter vevő, Szatmár megyei simai lakos Telegdi András adó, egy meddő tehén nyolc esztendős, szőke fenn álló szarvú: 40 vcfr.
97. Bihar megyei bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, szatmári határon Kis Tajtiban lakó Kvátyun Mihály adó, egy borjas tehén, 10 esztendős, hegyes, daru szőrű, két hónapos ökör borjával: 68 vcfr.
98. Vámospercsi lakos Sándor Péter vevő, Ugocsa vármegyei fertőszalmási lakos Nagy László adó, egy tehén szőke, fennálló szarvú, bélyegtelen: 37 vcfr.
99. Váradi lakos Szvurka György vevő, kispeléskei lakos Finca György adó, két ökör hét esztendős szőke, fenn álló szarvú: 275 vcfr.
100. Váradi lakos Szvurka György vevő, dobi lakos Tasi István adó, két ökör hét esztendős, egyik kurta farkú világos, másik daru szőrű: 180 vcfr.

101. Váradi lakos Szvurka György vevő, tatárfalvi lakos Király István adó, két ökör hét esztendős, szőke, fehér szarvú: 210 vcfr.
102. Bihar vármegyei oláhapáti lakos Mós Flóra vevő, Szatmár megyei szentmártoni lakos Melegh György adó, két ökör, hét esztendős, egyik szőke, másik daru szőrű, csákó szarvú: 215 vcfr.
103. Bagaméri lakos Virág Demeter vevő, Szatmár megyei aranyosmeggyesi lakos Barabás János adó, egy meddő tehén hat esztendős, alacsony szőke csákó szarvú: 44 vcfr.
104. Gencsi lakos Lazai Sándor vevő, Szalkán lakó Ns Kovács Antal adó: egy egér szőrű, herélt, bélyegtelen ló: 48 vcfr.
105. Bihar megyei sámsoni lakos Virágos József vevő, Szatmár megyei madarászi lakos Szummer Péter adó: egy fekete három esztendős, első lábára kesely, bélyegtelen csődör csikó: 47 vcfr.
106. Sámsoni lakos Kis Ferenc vevő, Szatmár megyei botpaládi lakos Ns Komáromi József adó: egy két esztendős pely csikó, kanca, bélyegtelen: 30 vcfr.
107. Bihar megyei csehi lakos Füle Mihály vevő, Szatmár megyei tyukodi lakos Kócsi Ferenc adó: egy meddő tehén, 12 esztendős, barna, csákó, kurta farkú: 65 vcfr.
108. Csehi lakos Füle Mihály vevő, Ugocsa vármegyei fertőszalmási lakos Ns Biró Móses adó: egy szőke hét esztendős tehén: 68 vcfr.
109. Csehi lakos Füle Mihály vevő, Szatmár megyei rézteleki lakos Varjú Sándor adó: egy szőke öt esztendős tehén: 59 vcfr.
110. Csehi lakos Füle Mihály vevő, Szatmár megyei udvari lakos Erdős Simon adó: egy szőke hét esztendős tehén: 60 vcfr.
111. Csehi lakos Füle Mihály vevő, Szatmár megyei porcsalmi lakos Tomori József adó: egy szőke hat esztendős tehén: 53 vcfr.
112. Csehi lakos Füle Mihály vevő, madarászi lakos Kotsorra László adó: egy szőke hét esztendős tehén: 60 vcfr.
113. Csehi lakos Füle Mihály vevő, szatmárnémeti lakos Mojsejn József adó: egy daru szőrű kajla nyolc esztendős tehén: 53 vcfr.
114. Csehi lakos Füle Mihály vevő, szatmári lakos Gál Józsefné adó: egy szőke kilenc esztendős tehén 60 vcfr.
115. Csehi lakos Füle Mihály vevő, szatmári lakos Ács Miklós adó: egy szőke csákó nyolc esztendős tehén: 55 vcfr.
116. Csehi lakos Füle Mihály vevő, óvári lakos Szilágyi János adó: egy fakó hat esztendős tehén: 59 vcfr.
117. Szabolcs vármegyei érkenézi lakos Plés János vevő, Ugocsa vármegyei dabolci lakos adó Engi Zsigmond: egy hat esztendős sárga kanca hóka orrú ló: 66 vcfr.
118. Szabolcs vármegyei gyulaji lakos Faragó Ferenc vevő, Szatmár megyei magosligeti lakos adó Paládi Péter: egy meddő sovány, hegyes, barna szőrű 10 esztendős tehén: 30 vcfr.
119. Bihar vármegyei sámsoni lakos Virágos József vevő, Szatmár megyei nagyhódosi lakos Bogáti Ferenc adó: két ló, egyik herélt hét esztendős, másik kanca öt esztendős, mindenik sárga, a kancának sárga hódos fejű csődör csikója van: 82 vcfr.
120. Csehi lakos Sz. Fűrke Mihály vevő, Szatmár megyei kiskolcsi lakos Nagy József adó: egy csákó, tarkás szarvú, szőke szőrű nyolc esztendős tehén: 58 vcfr.
121. Sárándi lakos Posta József vevő, ököritői lakos Selyebi János adó: egy pely, fehér hátú hét esztendős és egy fekete 6 esztendős, mindkettő kanca ló, bélyegtelen: 107 vcfr.
122. Sárándi lakos Tóth Bálint vevő, Szatmár megyei jánki lakos Kertész János adó: egy fekete kanca öt esztendős bélyegtelen ló: 92 vcfr.
123. Sárándi lakos Varjú András vevő, csengeri lakos Bódi Mihály adó: egy világos pely négy esztendős herélt ló, kevésbé csonka fülű: 31 vcfr.
124. Sárándi lakos Posta József vevő, petei lakos Vlázin Mihály adó: egy világos pely négy esztendős herélt ló: 38 vcfr.
125. Sárándi lakos Posta József vevő, vetési lakos Eszenyi Ferenc adó: egy seregély szőrű öt esztendős kanca ló, bal oldalán egy tenyérynyi fehérség: 42 vcfr.

126. Bereg vármegyei munkácsi lakos Goldman Lébi vevő, Szatmár megyei tyukodi lakos Fráter László adó: egy barna pely hat esztendős herélt, mind a négy lábára kesely ló: 35 vcfr.
127. Sámsoni lakos Sándor Mihály vevő, peleskei lakos Katona László adó: egy tiszta pely két esztendős csődör, bélyeg és jegy nélküli csikó: 30 vcfr.
128. Bihar vármegyei nagylétai lakos Mihutz Péter vevő, Szatmár megyei jánki lakos Dorogi György adó: egy mocskos fakó hét esztendős kanca ló, fehér homlokú, hátulsó bal lába kesely, A bélyegű fakó csődör csikójával: 36 vcfr.
129. Nagylétai lakos Posta Suta János vevő, csengeri lakos Horváth János adó: egy szürke három esztendős csődör csikó, hátulsó lába hámfás: 13 vcfr.
130. Bagaméri lakos Virág Demeter vevő, pusztadaróci lakos Mester István adó: két meddő tehén négy esztendős, szőke, egyik fennálló, másik rövid csákó szarvú: 91 vcfr.
131. Bagaméri lakos Virág Demeter vevő, petei lakos Vlázín János adó: egy nagy szőke fennálló szarvú tehén: 57 vcfr 30 xr.
132. Bihar megyei érseléndi lakos Hegedüs Mihály vevő, Szatmár megyei udvari lakos Erdélyi Sándor molnár adó: egy kis borjas tehén, hat esztendős, daru szőrű csákó szarvú, borja üsző, 6 hónapos: 78 vcfr.
133. Bagaméri lakos Prekuj Péter vevő, Szatmár megyei ombodi lakos Károly János adó: két meddő tehén, kilenc és 10 esztendősök, daru szőrűek: 105 vcfr.
134. Sámsoni lakos Kis Ferenc vevő, Szatmár megyei orosz lakos Varga László adó: egy két esztendős pely kanca bélyegtelen csikó: 32 vcfr.
135. Sámsoni lakos M. Nagy János vevő, nagypaládi lakos Bornemisza József adó: egy idős fias fekete kanca ló, fekete kanca csikójával B J bélyegű: 47 vcfr.
136. Vámospércsi lakos Szabó Mihály vevő, Szatmár megyei orosz lakos Varga László adó: egy sárga öt esztendős kanca, csillagos homlokú ló: 57 vcfr.
137. Vámospércsi lakos Szabó Mihály vevő, milotai lakos Tolvaj Péter adó: egy négy esztendős kanca fakó ló, kevéssé görbés: 61 vcfr.
138. Sámsoni lakos M. Nagy János vevő, fülesdi lakos Isák József zsidó adó: egy pely kanca öt éves ló kis szipós kanca csikójával, mely csillagos homlokú: 35 vcfr.
139. Gencsi lakos Ns Erdélyi László vevő, vetési lakos Márján János adó: egy fekete hat esztendős kanca, görbe hátú ló: 32 vcfr 30 xr. Felelet mellett, hogy nem szőrférges.
140. Szabolcs vármegyei vajai lakos Bog István vevő, Szatmár vármegyei botpaládi lakos Szilágyi István adó: két ló, egyik deres három esztendős herélt, másik mocskos feketés öt esztendős kanca, bélyegtelenek: 40 vcfr.
141. Vámospércsi lakos Sándor Péter vevő, szamosbecsi ref. prédikátor, T. Kőröczky György adó: egy mocskos fekete herélt hét esztendős G K bélyegű ló: 45 vcfr.
142. Vámospércsi lakos Sándor Péter vevő, matolcsi lakos Ágoston Sámuel adó: egy pely kanca négy esztendős M bélyegű ló: 60 vcfr.
143. Sámsoni lakos Molnár József vevő, csaholci lakos Kis Sándor adó: egy világos pely herélt három esztendős bélyegtelen csikó: 49 vcfr.
144. Sámsoni lakos Vida János vevő, szatmári lakos Tamássy László úr adó: három ló: egyik fekete három esztendős kanca, másik sárga három esztendős kanca, kesely lábú, harmadik pely három esztendős kanca: 130 vcfr.
145. Nagykárolyi lakos Bórek Izsák vevő, angyalosi lakos Ns Bódi György adó: egy pely kanca kajla fülű ló, 10 esztendős, bélyegtelen, fakós kanca szopós csikójával: 47 vcfr.
146. Nagykárolyi lakos Fodor János vevő, gacsályi lakos Székely Mózes adó: egy szarvas szőrű öt esztendős herélt bélyegtelen fehérés hátú ló: 80 vcfr.
147. Bagaméri lakos Gyarmati Ferenc vevő, matolcsi lakos Kovács Mihály adó: egy hét esztendős barna szemők fias tehén, egy hónapos üsző borjával: 67 vcfr.
148. Kaploni lakos Hegedüs István vevő, tiszaberki lakos Bajovszki János adó: egy herélt öt esztendős sárga csikó, bélyegtelen: 58 vcfr.
149. Madarászi lakos Pap Gábor vevő, Bereg vármegyei csefalvi lakos Papp Mihály adó: két ökör, hatodfű, szőke, egyik csákó, másik fenn álló fehér szarvú, bélyegtelen: 240 vcfr.

150. Bagaméri lakos Gyarmati Ferenc vevő, szatmári lakos György István adó: egy szőke négy esztendő tehén három hónapos ökör borjával: 80 vcfr.
151. Bagaméri lakos Szűcs Sándor vevő, borzovai lakos Májer Zélik adó: egy hét esztendő kanca pely ló, bélyegtelen: 50 vcfr.
152. Bogyoszlói lakos Oláh Ferenc vevő, hiripi lakos Pintye Ferenc adó: egy hét esztendő fekete hasított fülű kanca ló, két hátulsó lábára kesely, és egy herélt fekete három esztendő csikó, bélyegtelen: 115 vcfr.
153. Gencsi lakos Cseh Sándor vevő, vadafalvi lakos Druta Mityán adó: egy három esztendő csikó bélyegtelen: 115 vcfr. Egy fakó 12 esztendő kanca bélyegtelen ló: 30 vcfr 30 xr.
154. Gencsi lakos Adorjány István vevő, pálfalvi lakos Katona István adó: egy fél szemű fekete kanca nyolc esztendő ló, pely kanca szopós csikójával: 38 vcfr.
155. Vámospércsi lakos Szabó Mihály vevő, csengeri lakos Noé Izsák adó: egy sárga kanca idős ló, bal csipeje letört, jobb szemére vak, csillagos homlokú sárga kanca szopós csikójával: 27 vcfr 30 xr.
156. Bagaméri lakos Borsi Gábor vevő, szárazberki lakos Togyinka Jánosné adó: egy szőke villás szarvú három esztendő tehén, első üsző szőke borjával: 55 vcfr.
157. Bagaméri lakos Gyarmati Ferenc vevő, kismajtényi lakos Tótt György adó: négy ökör borjú két esztendő, bélyegtelen, kettő vágott fülű: 160 vcfr.
158. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, szatmári lakos Tóth Bálint adó: egy harmadfű szőke fennálló szarvú bélyegtelen üsző: 35 vcfr.
159. Bagaméri lakos Borsi Gábor vevő, gacsályi lakos Papp Zsigmond adó: egy kékes csorba fogú koros tehén, P A bélyegű, két hónapos üsző borjával: 52 vcfr.
160. Sámsoni lakos Kiss Ferenc vevő, csekei lakos Kende Bertalan úr adó: egy szőke két esztendő fekete kanca csikó, hátulsó combján balról farkas csapás, bélyegtelen: 40 vcfr.
161. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, garbolci lakos Péter András adó: egy kis fekete kanca hét esztendő bélyegtelen ló és egy szürke kanca hat esztendő, első bal tomporáján forradás van, jobb füle hasított: a kettő 68 vcfr.
162. Vajai lakos Gebei András vevő, szárazberki lakos Hersli Ábrahám adó: egy setét pely kilenc esztendő és egy szennyes hét esztendő herélt ló, homlokán egy kis fehérség: 88 vcfr.
163. Sámsoni lakos M. Nagy János vevő, szatmári lakos Dénes Sámuel adó: egy két esztendő szürke kanca csikó bélyegtelen: 53 vcfr.
164. Bogyoszlói lakos Borsi József vevő, csekei lakos Varjú József adó: két fekete kanca ló hét esztendő, az egyiknek csikója van, csődör, holdas homlokú az anyja: 110 vcfr.
165. Sámsoni lakos M. Nagy János vevő, szatmári lakos Szegedi István adó: egy fekete kanca koros ló, tarka hátú: 30 vcfr.
166. Sámsoni lakos M. Nagy János vevő, kiskolcsi lakos Győri Sámuel adó: egy pely két esztendő bélyegtelen kanca csikó: 50 vcfr.
167. Bagaméri lakos Szűcs Sándor vevő, bodpaládi lakos Szilágyi István adó: egy deres három esztendő kanca csikó, jobb felől a gerince alatt egy kis fehér szőr van: 50 vcfr.
168. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, Ugocsa megyei bökényi lakos Berkó Áron adó: egy herélt setét pely hét esztendő, nyeregteréses hátú ló: 48 vcfr.
169. Gencsi lakos Ns Csomay Sándor vevő, Bereg vármegyei csefalvi lakos Goldenberger Jákob adó: egy deres négy esztendő kanca bélyegtelen ló jegy nélkül: 60 vcfr.
170. Sámsoni lakos Molnár János vevő, kispaládi lakos Bak János adó: egy fekete kanca négy esztendő, kajla fülű, fehéres hátú bélyegtelen ló: 36 vcfr.
171. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, pálfalvi lakos Szűcs András adó: egy pely herélt három esztendő ló, bélyegtelen: 50 vcfr.
172. Lengyelországi kolomeai lakos Tyudel Mózes zsidó vevő, Szatmár megyei fehérgyarmati lakos Kovács Zsigmond adó: egy herélt fekete hat esztendő K bélyegű ló: 26 pfr.
173. Sámsoni lakos Huszti József vevő, Szatmár megyei vámosoroszi lakos Simon Já-

- nos adó: egy fekete három esztendős kanca csikó, jobb füléből ki van véve, háta forradásos, bélyegtelen: 40 vcfr.
174. Szatmár megyei pusztadaróci lakos Jákób Farkas vevő, nadivurmai galiciai lakos Mizel Benjámin adó: egy sárga négy esztendős herélt kesely orrú csillagos homlokú bélyegtelen ló: 75 vcfr.
 175. Sámsoni lakos Huszti József vevő, pusztadaróci lakos Mester István adó: egy pely koros herélt ló, két hátulsó lába kesely, feje hóka, bélyegtelen: 34 vcfr.
 176. Sámsoni lakos Sándor János vevő, Ugocsa megyei tiszaujlaki lakos Egresi István adó: egy fekete három éves herélt bélyegtelen csikó, kevésbé csillagos homlokú: 37 vcfr.
 177. Sámsoni lakos Sándor János vevő, Szatmár megyei batizi lakos Süveg Gábor adó: egy pely kanca négy esztendős, csillagos homlokú bélyegtelen ló: 46 vcfr.
 178. Erkenézi lakos Antal János vevő, Szatmár megyei csaholci lakos Udicska Ferenc adó: egy öt esztendős szőke fenn álló szarvú tehén szopós szőke ökör borjával: 50 vcfr.
 179. Piskolti lakos Robosin Demeter vevő, Szatmár megyei berencei lakos Buttyán Gergely adó: két ökör, hat esztendős, egyik szőkés, másik daru szőrű, fennálló szarvú, a szőkének egyik füle két helyen hasított: 184 vcfr.
 180. Bogyoszlói lakos Oláh János vevő, Szatmár megyei atyai lakos Lázin László adó: egy szép szürke kilenc esztendős ló, jobb füléből ki van vágva, bélyegtelen, herélt: 37 vcfr 30 xr.
 181. Berei lakos Lébli Mihály izraelita vevő, gacsályi lakos Gyene Pál adó: egy fekete hat esztendős kanca bélyegtelen ló, bal szemére vak, jobb hátulsó lábára sánta: 19 vcfr.
 182. Sámsoni lakos Huszti Károly vevő, Ugocsa megyei fertősalmási lakos Ns Nagy László adó: egy pely csődör másfél esztendős csikó, homlokán egy kis csillag: 38 vcfr.
 183. Kismajtényi lakos Sinka Ferenc vevő, Közép Szolnok megyei alsóbereksoői lakos Surga Tógyer adó: egy deres négy esztendős kanca, hátulsó bal sódorán bélyeges ló: 60 vcfr.
 184. Nagypaládi lakos Bentze László vevő, bujánházi lakos Ruzs János adó: egy szürke kanca négy esztendős, bélyeges és egy fekete kanca négy esztendős bélyegtelen ló: 60 vcfr.
 185. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, Szatmár megyei császlói lakos Sebestyén András adó: egy fakós pely nyolc esztendős herélt bélyegtelen rövid üstökű, kopott serényű ló: 45 vcfr.
 186. Vámospércsi lakos Török György vevő, Szatmár megyei kisszekeresi lakos Berki György adó: egy tiszta pely két esztendős csődör, hátulsó bal sódorán L V bélyeg: 35 vcfr.
 187. Sámsoni lakos Vida János vevő, Szatmár megyei simai lakos Nagy Pál adó: egy setét pely két esztendős kanca csikó, jegytelen, hódas homlokú: 34 vcfr.
 188. Sámsoni lakos Goró Márton vevő, Szatmár megyei sári lakos Pilát György adó: egy sárga öt esztendős kanca, bélyegtelen: 42 vcfr.
 189. Sámsoni lakos Huszti Károly vevő, Szatmár megyei domahidi lakos ifj. Riskó László adó: egy fekete kanca öt esztendős bélyegtelen ló, kissé fehérés hátú: 35 vcfr.
 190. Sámsoni lakos Sándor János vevő, Szatmár megyei szárazberki lakos Hersli Ábrahám adó, izraelita: két csikó, egyik pely, a másik fekete, két esztendős csődör, bélyegtelen, a fekete csillagos homlokú: 94 vcfr.
 191. Érszentkirályi lakos Gönczi György vevő, petei lakos Onts Gergely adó: egy setét pely alacsony 10 esztendős kanca, bélyegtelen ló: 26 vcfr.
 192. Sámsoni lakos Kis Ferenc vevő, Ugocsa megyei péterfalvi lakos Dávid Mózes izraelita, adó: egy világos pely kanca 3 esztendős, bélyegtelen, szopós nyári kanca sárga csikójával: 46 vcfr.
 193. Vámospércsi lakos Szabó Márton vevő, Szatmár megyei lázári lakos Barabás Dániel adó: egy szíj hátú fakós pely herélt hat esztendős, csíkos lábú, bélyegtelen ló: 50 vcfr.

194. Bogyoszlói lakos Oláh János vevő, Szatmár megyei sárközújlaki lakos Hajdú János adó: egy setét egérszörű hét esztendőös herélt ló, bal füle jegyes, jobb temporáján hátul L bélyeg: 38 vcfr.
195. Vámospércsi lakos Sándor Gábor vevő, lázári lakos Csüri Zsigmond adó: egy szürke kanca hét esztendőös ló, szopós deres kanca csikójával bélyegtelen: 56 vcfr.
196. Lázári lakos Csüri Zsigmond vevő, vámospércsi lakos Sándor Gábor adó: két ló, egyik fekete kanca 8 esztendőös, bal temporáján K bélyeg; másik barna pely herélt 6 esztendőös K bélyegű: 76 vcfr.
197. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, gacsályi lakos Győri Ferenc adó: két ló, egyik sárga kanca hódos fejű, nyolc esztendőös bélyegtelen, másik herélt pely nyolc esztendőös bélyegtelen: 66 vcfr.
198. Sámsoni lakos Lok Lajos vevő, Ugocsa megyei péterfalvi lakos Ns Szabó Sándor adó: egy pely kanca hat esztendőös ló, két sódorán esméretlen bélyegű: 51 vcfr.
199. Sámsoni lakos Sándor János vevő, Szatmár megyei csengeri lakos Járαι György adó: egy pely kanca három esztendőös, bélyegtelen ló, egyik hátulsó lába kesely: 56 vcfr.
200. Sámsoni lakos Sándor János vevő, gacsályi lakos Bentze Gábor adó: egy pely két esztendőös csödör csikó, bégés és jegy nélkül: 32 vcfr.
201. Sámsoni lakos Kis Ferenc vevő, Ugocsa megyei fertősalmási lakos Kállay Gábor adó: két csikó, egyik herélt fekete, másik egérszörű kanca, csillagos homlokú: 98 vcfr.
202. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, Ugocsa megyei tiszaujlaki lakos Szécsi Antal adó: egy deres szürke hatodfű herélt ló, nagyserényű: 60 vcfr.
203. Sámsoni lakos Vida János vevő, Ugocsa megyei péterfalvi lakos Dávid Mózes zsidó adó: egy fekete két esztendőös csödör csikó: 31 vcfr.
204. Sámsoni lakos Huszár József vevő, rozsályi lakos Bornyász László adó: egy pely herélt három esztendőös félszemű csikó: 24 vcfr 30 xr.
205. Vámospércsi lakos Török György vevő, urai lakos Pap István adó: egy fakó kanca nyolc esztendőös ló, fekete szopós kanca csikójával: 30 vcfr.
206. Bihar megyei bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, szabad királyi szatmári lakos Erdélyi István csizmadia adó: egy fias tehén hat esztendőös, csákó, szőke nyári ökör borjával: 49 vcfr.
207. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, kismajtényi lakos Vastag János adó: egy hegyes fenn álló szarvú szőke, hét esztendőös tehén, nyári üsző borjával: 45 vcfr.
208. Erdődi lakos Nikelszki Tódor vevő, Csedregi György szatmári Sinór utcai lakos adó: 4 ökrök, egy fakó, három szőke hét nyolc esztendősek, fekete csákó szarvúak, bélyegtelenek: 240 vcfr.
209. Szabolcs megyei érkenézi lakos Tóth János vevő, vámosoroszi lakos Erdélyi Mihály adó: egy meddő tehén öt esztendőös, szőke, villás szarvú, bélyegtelen: 33 vcfr.
210. Bihar megyei bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, szentmihályi lakos Kis János adó: egy borjas tehén nyolc esztendőös, szőke fennálló szarvú üsző borjas: 55 vcfr.
211. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, csengeri lakos T. Szuhányi Ferenc táblabíró úr adó: egy nyolc esztendőös fenn álló sárga szarvú tehén Sz J bélyegű, nyári bika bornyával: 52 vcfr.
212. Szabolcs megyei érkenézi lakos Tóth János vevő, csengeri lakos Hadadi Zsigmond egy hegyes tehén, hatodfű, daru szőrű, bélyegtelen: 42 vcfr.
213. Közép Szolnok megyei érmindszenti lakos Barna Sámuel vevő, jármī lakos Zöldhelyi József izraelita adó: két szőke fenn álló szarvú ökör, hat esztendőös, bélyegtelen: 100 vcfr.
214. Érmindszenti lakos Barna Sámuel vevő, szöllősi lakos Manassé Mózes adó: két ökör hat esztendőös, szőke egyik, hegyes, másik bogár: 145 vcfr.
215. Bagaméri lakos Prekuj János vevő, Szoboszlai István domahidi lakos prédikátor adó: egy üsző, daru szőrű, fenn álló szarvú harmadfű: 34 vcfr 30 xr.
216. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, ökörítői lakos Veisz Ábrahám adó: két tehén fiastól, hatodfű, bika borja bélyegtelenek: 105 vcfr.

217. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, ököritői lakos Ari István adó: egy 12 esztendő tehén hat hetes üsző borjával, bélyegtelen: 53 vcf.
218. Bagaméri lakos Borsi Gábor vevő, gacsályi lakos Kovács János adó: egy szőke hegyes karika szarvú nyolc esztendő tehén, három hónapos ökor borjával: 48 vcf 30 xr.
219. Bagaméri lakos Borsi Gábor vevő, szentmártoni lakos Molnár József adó: egy csákó szarvú tehén, fehér szőrű, kilenc esztendő, pünkösdi üsző borjával: 36 vcf.
220. Nagykárolyi lakos Vágner István vevő, vámspércsi lakos Szabó Márton adó: egy hét esztendő világos pely herélt bélyegtelen ló: 62 vcf 30 xr.
221. Bagaméri lakos Rákosi Mihály vevő, becsi lakos Tóth József adó: egy daru szőrű tehén öt éves, esztendei nyári ökor borjával: 35 vcf.
222. Vámspércsi lakos Sándor István vevő, csengerújfalusi lakos Kummert Kajetán adó: egy barna pely kanca, négy esztendő, ismeretlen bélyegű, csillagos homlokú ló: 58 vcf.
223. Vámspércsi lakos Török János, vetési lakos Eszenyi József adó: egy herélt öt esztendő setét pely kis ló, N forma bélyegű, cserélődött.
224. Vetési lakos Eszenyi József, vámspércsi lakos Török János egy szennyes sárga csődör három esztendő csikó Sz bélyegű cserélődött.
225. Vámspércsi lakos Sándor Péter vevő, csengeri lakos Bélteki Antal adó, egy piros pely kanca ló, jobb füle hasított, hat esztendő: 50 vcf.
226. Nagyvárad lakos Szvürke György vevő, Szatmár megyei milotai lakos Simon József adó: két ökor, hét esztendő, szőke fenn álló szarvú, bélyegtelen: 250 vcf.
227. Sárándi lakos Posta József vevő, istvándi lakos Buzdor Imre adó: egy hat esztendő fekete kanca, bélyegtelen ló: 55 vcf.
228. Erseléndi lakos Izrael Fried vevő, szatmári lakos Kató Károly adó: egy nagy szőke meddő tehén bélyegtelen.
229. Sámsoni lakos Virágos József vevő, amaci lakos Gulya Pál adó: egy világos pely kanca három esztendő csikó, hátulsó bal sódora farkas csapta: 29 vcf.
230. Csehi lakos Füle Mihály vevő, kömörői lakos Ács Miklós adó: egy szőke csákó nyolc esztendő tehén: 55 vcf.

1843-ból mind a tizenkét vásár pontos megtartásáról van értesülésünk: február 3-án gyertyaszentelői vásár a mezőn; — március 24-én József napi vásár a mezőn, túl a temetőn, nagy szél volt, a cédulaház széjjelomolván csak gyékényből volt a cédulasátor, hideg volt; — Április 28-án Szent György napi vásár a mezőn, tűrhető időben és a cédula-deszkabolt némüleg megújított s deszkákkal fedeztetett; — Május 26-án áldozói vásár az ugar szántáson, midőn dél tájban eső volt; — június 16-án úrnapi vásár a mezőn; — július 7-én Péter-Pál vagy Sarlós vásár a mezőn; — július 21-én Mária-Magdolnai vásár a mezőn, dél tájban eső volt; — augusztus 18-án Nagyboldogasszonyi vásár a mezőn szép időben; — szeptember 1-én kisaszszonynapi vásár a tallón, a kolerás temetőnél; — október 13-i vásár a múlt vásár helyén; — november 24-i Erzsébet napi vásár a mezőn; — s december 2-án Tamás napi vásár a piacon, nagy sárban.”

1844-ben szeptember 29-én a regalék haszonbérbe adása előtti napon tartott gyűlésen a gróf Teleki-ház és az Eötvös-familia kérte, hogy a vásárvám bérbe adását különítsék el a többi bérbe adandó jövedelemtől. Ellene szavazott a többség. „A holnapi reggeli órákban tartandó licitációját a regaléknak és vásárvámnak meghatározták: a licitatio törvényesebb és ünnepeyesebb tartására a járásbeli főszolgabíró, Domahidy Pál és esküdtje, Szűcs Károly jelenlétek eszközölni rendeltetett, ki is e gyűlésben jelen lévén, a jelenlételekre, minthogy megkéreték, szívesen ígérkeztek azzal a nyilatkozással, hogy minden sors és állapotra való tekintet nélkül meghatáro-

zandó idő folyta alatt árverés útján annak adandó lesz, ki érte nemcsak legtöbbet adand, de egyszersmind minden nagyobb és kisebb birtokosnak a megelégedésére a már előre elkészített kötlevel pontjainak magát alá is irandja. Egy mészárszék állíttatni rendeltetett egy magyar mészárossal, egy mészárszék a zsidóság részére egy zsidó mészárossal.”

Szeptember 30-án megtartották az árverést a következő haszonbéri szerződés alapján:

Haszonbéri szerződés

Mellynek ereje mellett a T. Szatmár megyebéli Csengeri királyi kisebb haszonvételek, úgy mint korcsma, mészárszék és vásárvám jövő 1845. évi január 1-ső napjától három követés után következő évekre e mai napon kitűzött közhirdetmény által megye szerte közönséggé is tett árverési időben, csengeri lakos becsületes Borgida Farkasnak, mint többet ígérőnek, évenként 4820 — négyszernyolcszázhusz — vc. forintokért haszonbérbe kiadattak, következő feltételek mellett:

1. Bánompénz címje alatt a haszonbérő mai napon 200 azaz kétszáz pfrtokat tartozott a földesúri pénztárba befizetni, mely summa a harmadik évi negyedik angáriába fog beszámíttatni, mit tettelesen tellyesített is.

2. A haszonbéri summát évenként négy ízben az angáriák kezdeteikor haszonbérő előre befizetni köteles, ellen esetben tüstént újabb árverés fog tartatni, a haszonbérő költségére és az ebből következő költség és netálán kevesebbre ütéendő summabeli kár az 1836-iki 20. törvénycikkely értelmében fog rajta megvetetni, mi-ben a haszonbérő is ezennel compareált.

3. A fent írt három évek alatt semmi szín mellett relaxata nem kérethetik a haszonbérő által, mert az illy folyamodása tárgyalatás alá sem fog vétetni.

4. Senkinek a városban a haszonbérő engedelmén kívül bort, pálinkát, sert, hatvannégy ittzés, abrontosos hordón alól és a törvényben világosan kimondott eseteken kívül eladni vagy más helységekből béhozni szabad nem lészen. Valamint mészárlást és szalonna mérést gyakorolni is tilos lesz, kivéven, hogyha bentlakos marhájának lába törne, vagy egészséges létére más véletlen eset miatt levágatásra alkalmasnak találtatna, az illyeneknek levágatását és kiméretését a nagyobbaknak 2, a kisebbeknek 1 váltó firt fizetésért a haszonbérő megengedni tartozik, vagy erányos alku szerént azokat átvenni köteles lészen: ezen rendszabályok ellen vétők rang különbség nélkül 12 pfrtokra büntetessenek, mellynek kétharmada a haszonbérőé, egy harmada a büntetést végrehajtandó főfelügyezőé leend, a semmivel nem bíró adózók pedig méltó büntetés kiszolgálatása végett járásbeli szolgabíró úrnak feljelentendők lészenek.

5. A haszonbérő tartozik jó italokkal s alkalmas hússokkal a községet ellátni, még pedig úgy, hogy tiszta szilva, tiszta gabona, külön választva és krumpli pálinka is legyen, mellyeket illendő áron mérni és mérendő italokat előre hordóstól, úgy a levágandó marhákat is még elevenen a felügyezésre kirendelt megbizottnak bemutatni, s azok jóváhagyásokat kikérni köteles lészen, mit ha elmulasztana a haszonbérő annyiszor amennyiszor 13 pfrtokra büntettesen, mellynek kétharmada a földesúri pénztárba tétessen, egy harmada a végrehajtó bírák fáradságuk díjába fizetessen. Ha pedig a korcsmárosok rontanák el a mérendő italokat, azok minden esetkor 5 pfrtokig exequaltassanak és azon büntetés a földesúri pénztárba tétessen.

6. A haszonbérő két mészárszékét köteles tartani és egyiket minden esetre magyar mészáros legénnyel ellátni, húst pedig folyvást tartani tartozik.

7. Kántor korcsmáltatás ideje alatt is fog folyni a haszonbérő korcsmároltatási joga, minden akadályoztatás nélkül.

8. Közös korcsmája és mészárszékje a földesuraságnak jelenleg nem létezvén, azokról a haszonbérő tartozik gondoskodni.

9. A pálinkafőzés a földesuraknak s birtokosoknak csupán magok udvarain, tulajdon pálinkaházaikban és üstjeiken lészen szabad, és azt a sidóknak vagy másoknak semmi szín alatt kiadni nem lehet. Az adózóknak az úrbér szerént csak magok ter-

méseket saját üstjeikben lehetővé kifőzetni: az ezen pont ellen vétőket a földesurak által rendelendő küldöttség annyiszor amennyiszor 24 pfrtig fogja büntetni, mellynek kétharmada a contrahálendő itallal edjűtt a haszonbérelő, egyharmada pedig a főfelvigyázóé és küldöttségé leend.

Melly szerződési pontok szoross megtartására mind két részről, úgy mint kiadó és kivevő részükről magunkat kötelezzük. Kelt Csengerben szeptember hó 30-dik napján 1844-ben.

Fogarassy László
mint a M. és T. csengeri közbirto-
kosság főfelvigyázója

Riskó József
földesúri actuarius
a kiadó képükben

Előttünk, mint árverők előtt:

Bordiga Farkas
mint haszonbérelő

Előttünk mint árverő és bizonyság tevő bírák előtt:

Domahidy Pál főszolgabíró
Szücs Károly főesküdt.

A bánompénzt 200 ezüst pfrtokat felvettem.”

Az 1844-ik esztendőből is maradtak fenn feljegyzések a megtartott vásárok körülményeiről: „Január 23-án Pálfordulása hetiben tartatván meg a szabad királyi Szatmár városa rendszerinti gyertyaszentelői országos vásárja, azon héten pénteken, január 26-án Csengerben rendkívüli vásár tartatott. — Február 9-én a mezőn tartatott meg a rendes gyertyaszentelői vásár. — Május 4-én Szent György napi vásár a szatmári szabadság hetében pénteken a mezőn, esős időben. — Május 17-én áldozói vásár a mezőn szép időben. — Június 7-én úrnapi vásár az ugarmezőn, igen szép időben. — Szeptember 6-án a vásár a tarló mezőn a Halom utca végén kívül, esős volt az idő. — November 22-én a tallómezőn lanyhás időben. — December 20-án a temető előtt szép időben.”

Ebből az évből a nagyobb birtokosok névsorát is ismerjük a regaléból való részesedés összegével együtt:

1. Gróf Telek-ház	392 Pfr
2. Szuhányi Ferenc	306
3. Fogarassy László	120
4. Jékey Menyhért	86
5. Szeleczky-rész	70
6. Szógyényi Sándor	68
7. Eötvös Mihály	70
8. Peley József	10
9. Májer Mihály	124
10. Vetéssy Dániel ⁴⁹	48
11. Uray Károly	56
12. Újhelyi-rész	24
13. Szilágyi Dániel	42 Pfr 40 xr
14. Uray Ambrus és Zsigmond	32
15. Gróf Károlyi-rész	24
16. Jörös Lajos	20
17. Mándy Krisztina	4
18. Kerekes István	18
19. Szentlászlay rész	2 Pfr 40 xr

20. Mátay Antal özvegye	16
21. Kállay Dániel maradéki	18
22. Gróf Barkóczy	8
23. Gróf Degenfeld ⁵⁰	8
24. Sulyok József	8
25. Sulyok János	28
26. Báthory János	8
27. Sulyok Ferenc	6
28. Sántha Imre	8
29. Uray József	4
30. Rosy Mihály ⁵¹	8
31. Tiszteletes Márk Ferenc ⁵²	4
32. Brandli János	16
33. Református ekklésia	16
34. Zsidó ekklésia	8

Az 1845. esztendő nagy izgalmakkal telt el. Részben az új vásári privilégium megszerzése okozott izgalmat, részben pedig az úgynevezett „aranyosítási per”, amelynek az első telekösszeírása még 1835-ben elkészült. Ez a pör 1838. május 25-én befejeződött s jóváhagyás végett még Kőlcsey Ferenc életében a királyi ítélőtáblára felterjesztették. A végső elintézés azonban 1845-ig sem történt meg, hiába hoztak anyagi áldozatokat, s közben nem lévén más alap, az abban felterjesztett telkek arányában osztották el a regale jövedelméből bejött árendákat. Ez ellen a gróf Teleky család, az Eötvös leszármazottak gyakran tiltakoztak, de a többség minden esetben azzal védekezett, hogy a végső ítélet leérkezése előtt új módon nem kívának az elosztásban eljárni. 1845. augusztus 6-án tartott gyűlésben „Főfelügyelő úr bejelentette, hogy mivel minden csengeri birtokosok a vásárok tartásáért a tekintetes királyi törvénytáblára folyó év szeptember 9. napjára megidéztetett, ez eránt előre rendelkezések tétessenek. Jelenlévő főszolgabíró, Domahidy Pál úr és esküdtje Szűcs Károly előtt jelesemből számmal a megidézettek közönségesen ügyészeket vallottak, és folyvást vallani is fognak, kivéven a gróf Teleky-házat, kinek helyben Pesten rendszerént ügyésze van, Ezért ügyészvallás eránti bizonyítványt vegye ki főfelügyelő úr és küldje fel Pestre, Ternyey ügyész úrhoz, a földesúri pénztárból ki veendő 25 Pforinttal együtt olyan utasítással, hogy a jegyzőkönyvből kiszedegetett vásár eránti rendelkezésekkel együtt, a Zsigmond király adományának másolatját is, úgy Kása Dániel tisztartó úrnál lévő 100 éveket felülmúló kalendáriumokat is a vásár folyvásti gyakorlat bizonyítására küldje fel és oda törekedjen, hogy a szinte évek óta sürgetett 6 országos és heti vásárok eránt újabb királyi adománylevél szerzettessen és a már kifejlesztett okoknál és körülményeknél fogva a további szükséges költségek megajánlása mellett.”

Erre a pesti tárgyalásra hívó levelek közül egyetlen darabnak fennmaradásáról van eddig tudomásom, amely özv. Bélteky Józsefné Barcsay Terézia tulajdonában volt. Ez arra is bizonyíték, hogy valóban nemcsak a földesurakat, hanem az egyszerű köznemeseket is megidézték erre a tárgyalásra. Ez idézőlevél így szól:

„Első Ferdinánd Isten kegyelméből Austria császára, Magyar és Csehországnak e néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Galicia és Lodómériai országok Apostoli Királya, Lombard Velencei és Illyriai király, felső és alsó Silézia fejedelme, Erdély nagy

fejedelme, Morva Ország örgrófja, Habsburgi és Tyroli gróf sat. Királyi Ítélo Táblánk hites jegyzői egyikének, aki a jelenvalókkal megkerestetni, üdvöt és kedvezést!

Felségünk elébe terjesztett hívünk vitélő Eötvös József királyi tanácsosnak, úgy mindazonáltal mint az idő szerint királyi ügyeink aligazgatója és Magyarországunk Szent Koronája ügyvédjének nevében és személyében, miképpen Szatmár vármegyénkben kebelezett Mező Csenger mezőváros közbirtokosai az országos szintűgy mint a heti vásárok jogát minden törvényes cím nélkül gyakorolják, illetőleg bitorolják, Országunk szent Koronája jogainak világos és súlyos kárával és sérelmével. Mivel pedig a Hármastörvény II-ik része 9-ik címei szerint, minden kiváltságoknak, jelesül pedig a szabad vásárhelyeknek és szabadalmaknak is egyedüli kútféje a Fejedelem lenne, és az ő kiváltsága nélkül illetően vásári jogot senki sem birtokolhatna, ez iránti bíraskodás pedig királyi Ítélo Táblánkat illetné, annakokáért esedezett Felségünk előtt fent említett Előterjesztő tartozott jobbágyi hódolattal az iránt, miszerint őtet alkalmas jog orvoslattal, tudniillik kegyelmes meghívó Parancsunkkal ellátni méltóztatnának s ne hagyók őtet törvényes jogaitól megfosztani. Mivel pedig az igaz kérelem senkitől meg nem tagadtathatik, de egyébként is felhívott törvények nyomán a vásári kiváltság adományozása egyedül csak a Fejedelemhez tartozván, ország lakosai közül senki által önkényt, tetszése szerint nem gyakoroltathatik, hanem a kiváltságos levél elő nem mutatása esetében törvényes cím nélkül bitorlott vásári gyakorlat egyszerűen megsemmisítendő s eltörleendő lenne, a pereskedőknek végre az 1723. 26-ik törvénycikk rendeletéhez képest a megjelenésre és védelmezésükre egy bizonyos s elégséges határidőt kellene kitűzni, avégből Neked jelen levelünk soraiban kegyelmesen meghagyván, szorosan parancsoljuk, miszerint vévén e levelünket, híveink vitélő Nagy-Kállói Kállay Dánielt, Fogarassy Lászlót s több más valószínű közbirtokosait fent érdekelt Mező-Csenger mezővárosunknak, előtett megnevezendőket, egyenkint s mindnyájukat, kik az ottani vásárgokot gyakorolják, jelen meghívó Parancsunk hiteles másolatának kézbesítése mellett, folyó évi September hónap 9-dik napjára s több utána következő törvényes napokra, Királyi Ítélo Táblánk eleibe, annak módja szerint megjelenendőket megidézni s meghívni, azután pedig az általad ekképpen megtett idézésről szokott Bizonyáglevelet a fent nevezett előterjesztő részére kiadni kötelességednek ismerjed, a közigazság úgy hozza magával, különben nem cselekedendő, s jelenvalók megolvasása után visszaadandók lesznek a bemutatónak. Kélt Szabad Királyi Pest városunkban, Február tizedik napján, Urunk ezernyolcszáz negyvenötödik évében.

Olv. és kiadta szigetih Szerencsy István cs. k. F. S. I. törv. igazgatója, és Arad megye főispánja m. k. P. H."

A nyomtatott szövegű iraton kézzel írva ez volt olvasható: „Hogy jelen másolat az eredeti meghívó s kezemnél lévő Parancsral mindenben megegyezik hitelesen bizonyítom. Kelt Pesten Március 10-én 1845. Tarjányi Vilmos m. k. a Tettes kir. I. tábla hites jegyzője.”

Kívül pedig a címzés: Nemes Barcsay Jánosnak⁵³ ezen Idéző levél törvényesen adandó. Határnap 1845. év. September 9. napja.”

Hogyan folyt le ez a nagyszabású terv nincs róla semmi bizonyítékunk, de azt tudjuk, hogy minden maradt a régiiben, s a megszokott arányban osztották szét a regalei jövedelmet.

A következő pár évből csak azt ismerjük, hogy az egyes vásárok milyen körülmények között mentek végbe:

„1845. február 7-én a kolerás temető felé a mezőn tartották a vásárt. — Május 23-án az ugarmezőn, Tót utca vége alatt nyugatról, szép csendes időben. Nagy sokadalom volt noha az árvíz is hátráltatta.”

1846-ban január 16-án „a piacon volt a vásár fagyos időben. — Március 20-án a mezőn, a Halom utcai ugarfordulóban. — Június 12-én az ugarmezőn nagyon száraz időben. — Augustus 14-én Halom utca alatt a tallón. — November 20-án a tallón, száraz, fagyos időben.”

„1847-ben február 5-én a mezőn volt a vásár. — Március 19-én szintén szép száraz időben. — Április 23-án az ugarmezőn, szép időben. — Május 14-én hasonlóképpen az ugarmezőn, de a Szamos hídja járható nem lé-

vén⁵⁴ és Komlódtótfaluba is tartatott vásár. Csengerben csendes vásár volt. — Szeptember 10-én a tallón, igen szép időben, sikertelen volt a vásár, mivel a híd el nem készült.”

1847. május 24-én „felügyelő úr jelenti, hogy a kir. kisebb haszonvételek bérlői sok tekintetből relaxataért folyamodtak: Noha a Szamos hídján bizonytalan ideig megakadályoztatott közlekedési utazás mind vásári, mind mészárszéki, mind korcsmai jövedelmeket szembevetőleg kevesbíti, és a kérés méltányoltatik is, de mivel a relaxata adás csak nagy földesúri gyűlés eredménye lehet, melyre vidékeken lakó földesurak is meghívatni szoktak, kérelmekkel olynemű gyűlés elibe utasítottak”.

Ebben az évben az árenda bérlése is vége felé jár, azért augusztus 22-én a regalék újabb árverésének idejét 1847 szeptemberi közgyűlés határozza meg október 10 napjára.

Október 10-én meg is tartották az árverést s 1848. január 1-től 1850. december 31-ig Szuhányi Ferenc földesúr bérelte ki évi 2358 forintért.

A Szuhányi Ferencel kötött szerződés szövegében ezek állanak:

„A haszonbéri szerződés ereje mellett T. Szatmár megyebéli Csengeri királyi kisebb haszonvételek úgy mint korcsma, mészárszék és vásárvám tömegesen jövő 1848-ik évi január 1-ső napjától kezdve három egymás után következő évekre, úgymint 1850 évi december hó 31-ik napjáig mai napra kitűzött helyben lakozó Tekintetes Szuhányi Ferenc, egyik kitűnőbb földesúrnak, mint többet ígérőnek évenként 2358 azaz kétezerháromszázötvennyolc pengő frtért haszonbérbe kiadattak, következő feltétel alatt:

Az 1. pont egyezik szóról szóra az 1844-ik évi szerződés szövegével, a 2. pont is. A 3. pont is hasonló, ennyi a különbség: „a lakosok pedig summásón húst behozni tilalmaztatnak.”

A 4. és 5. pont is hasonló, de az 5. pont végét lehagyták.

6. Haszonbérő úr állandóul két mészárszéket fog tartatni, egyiket keresztvény legénnyel, a keresztvénynek számára, másikat sidó mészároossal ellátva a kóser husok mérése végett, megtiltván már a 4. pontban, hogy a csengeri lakosoknak a komlódtótfalusi mészárszékbe is húsert menni átalylában nem szabad lészen.

A 7. pontban az előző 5. pont elmaradt felét iktatták be.

A 8. pont a kántorkorcsmákról intézkedik mint az előzőben a 7. pont.

A 9. pont megfelel az előző 8. pontnak. A 10. pedig a 9-iknek.

11. Piaci nád vámolás eddigi gyakorlat szerint folyvást naponként helybéli reformata lelkész urat illetvén, ki ezt magára nézve alkalmatlannak nyilatkoztatta, ezen nád vámolás is haszonbérő úrnak ezennel felváltólag átadatik, melyért évenként a fent kitett 2358 pfrtokon felül külön tiszteles lelkész úrnak 10 pfrtokat fog fizetni, a kötött évek lefolyta alatt.

Kelt Csengerben október 10 napján 1847-ik esztendőben.

Kiadók képükben: Ferentzy Ignác, Uray Károly, Riskó József actarius.

Kivevő: Szuhányi Ferenc.

Egy angária 589 pfrt 30 xrt tesz ki”

A december 19-én tartott gyűlésben a heti vásárok minél előbbi behozását sürgetik, meg hogy a nagyvásárok kevesbítettessenek és két napig tart-

sanak. Úgy rendelkeznek, hogy „a vásárok iránti rendelkezések a jegyzőkönyvből főfelügyelő úrnak ki fognak adatni, hogy az ügyek az ügyész által folyamodás útján előmozdítottassanak”.

Szuhányi Ferenc az élelmes földbirtokos mint fő haszonbérlő szerepel 1848. január 1-től kezdve, jöllehet a vásárvám ügyét alhaszonbérlőként Májer Mihály intézi. Mindjárt az év elején átadta Májer Mihálynak s a szerződésben foglalt kötelezettségeket Májer Mihály el is vállalta. Azonban 1848. évi márciusi országos események arra birták Szuhányi Ferencet, hogy panaszos levélben károsodását a földesúri gyűlés elé is terjesztette. Fent maradt a jegyzőkönyvekben ennek a levélnek a szövege, amely egyúttal kortörténeti dokumentum is:

„Tisztelt földesuraságok és közbirtokosok!
Polgártársaim!

Már egy ízben földesúri felügyelő úr által előterjesztettem, hogy mostani előre nem képzelt kedvetlen időszakban a haszonbérlés megbukván minden részben a relaxata kérésnek helye lehet, de arra kielégítő választ nem nyervén, kénszeríttem újra pennát fogni és panaszt emelni, következő okoknál fogva:

1. A regalei árverés múlt 1847. évi október hó 10-ik napján tartatván, akkor még távol volt gyanítása is jelen veszélyes időszaknak és a közjövedelem gyarapíthatása volt előttem rugója a szerfelett fellebb vert haszontömegnek.

2. Nem szükség elsorolnom azólta hány egyének hagyták el városunkat, kiknek hosszas távol létük mind a hűsbeli, mind az italbeli ellátásokba és jövedelmekbe szembetűnő károsodást idéztek elő a haszonbérré nézve.

3. A vásári jövedelmek is mind a királyi városi, mind a megyei polgárok szaporásaival nagyot csökkentek.

4. A kántorkorcma rendetlen tartása eránt is tettem vala panaszt, hogy egyik olly helyen állíttatott fel, hol szabad pálinkafőzés is gyakoroltatik, miszerént a kántoron tilos pálinkamérés is folytattathatik: erre ugyan Berger Tóbiás folyó évi október 15-iki földesúri gyűlésben becsület szavát is adta, hogy azt oly helyre fogja átteni, mely ellen kifogás nem lehet, azonban ennek ellenére az most is ott fennáll.

5. A haszonbéri kötleveélben vagynak ugyan üdvös intézkedések a praevaricatorok ellen, de azok jelen időkben szinte használhatatlanok, sőt félelem miatt szinte elnézendők.

Illy s több hasonló körülmények közt reménység táplál, hogy kérésem foganatos leend, annyiban, hogy nyilvános károsodás elhárítása tekintetéből a különben is olly felemelt haszonbérből, millyen még eddig nem volt, kegyesek és szívesek lésznek tisztelt földesúri és közbirtokosi polgártársaim egy bizonyos részt elengedni és világos, tiszta igazságos előterjesztésemet igényelni fogják. Ki is szíves tisztelettel vagyok tisztelt földesúri és közbirtokosi polgártársaimnak hív polgártársuk

Csengerben, november 5-én 1848.

Szuhányi Ferenc haszonbérlő.”

A földesúri gyűlés megtárgyalta ezt a kérést s a következőképpen intézkedett: A folyamodás azon részét illetőleg, mely szerént a bent elsorolt ok miatt a haszonbéri összeg elábbszállítása kéretik, válaszoltatik:

Hogy senki se gazdagodhasson más kárával, a kérelem alaposága elismertetik, minthogy azonban e gyűlés és számos kül lakó birtokosok nincsenek jelen, mert meg se hivattak, nélkülök ily kérdés felett nem határozhat, hanem e hó utolsó napja úgy tüzetik ki, hogy addig minden itt bíró s máshonn lakó birtokos e tárgy felett nyilatkozzék, ellenesetben a mai napon egyelőre folyó évi december első vasárnapjára kitűzött közbirtokossági gyűlésben vagy a kért relaxata megadatik, vagy új árvereltetésre bocsáj-

tódik a csengeri kisebb királyi haszonvételek, ezen végzést pedig főhadnagy Kun József az illetőknek gyorsan tudtul adni köteles.

A folyamodás 4. pontjára nézve határozatott, hogy Berger Tóbiás, ha már egy ízben a földesúri gyűlés színe előtt tett oly nyilatkozatával, hogy az általa főzetett pálinkafőzés helyén kántorkorcsmát nem tartand, maga bevallá azon méltányos gyanút, hogy a királyi kisebb haszonbérlet jogtalanul alattomosan árultatott pálinka árulgatásával csakugyan rongálja, azért mint törvénytelen jogi bitorlás folytatásától a felvigyázói hivatal tiltsa el, hogy a pálinkafőzés helyén bort ne mérhessen, melynek kívánt eredménye nem lévén, törvényesen is tartóztassa vissza.

Az 5. pontra nézve: bármily viharos idők uralkodjanak, de anarchia még nem létezik, a törvény uralma tiszteltetik, annál fogva odautasíttatik folyamodó, hogy ha oly alattomos italmérőkre akad, tüstént jelentse a felvigyázóknak."

Szuhányi Ferenc 1848. december 17-én újabb levéllel kereste fel a birtokos társakat, főleg azért, mert felmondásra szólították fel:

„Tisztelt Földes Urak!

A kisebb királyi haszonvételek legközelebbi kiadása alkalmával mennyire voltam való igyekezettel a haszonbéri öszveget fellyebb emelni szerentsés, azt mindenki tudhatja, öszve hasonlítván az előzőtt évekre fizetett haszonbéri summát a mostanival, mely alkalommal mint többet ígérő rajtam maradván, alhaszonbérletim kezelesők alatt annak gyakorlatában vagyok, és midőn az egész magyar hazát átható nagy változás, mint minden másnemű haszonbértartókat is, tetemes kárral környezze, miután alhaszonbérletim kiszámításuk által arról méginkább tisztába jöttem, folyamodtam a tisztelt Földes Urasághoz kárpótlás tekintetéből a haszonbéri öszvegből engedményért. Nem maradt ugyan az akkor jelen voltak előtt tekintet nélkül helyes folyamodásom, bár ellenzék is találtatott, ígéret tetetett egy népesebb földesúri gyűlésbe a kívánt engedményt megadni, azonban azt én hirtelen figyelembe nem vévén meg se foghatom, ha midőn engedmény kérését adja be bárki, okai helyesek, világosok s akkor a haszonbértartásról felmondásra szólíttassék.

Annálfogva én, akinek okai helyesek, világosok s olyak, mit bármily elnézet mellett is csak képzelné se lehetett a királyi kisebb haszonbér kivétele alkalmával, ezt az egész országunkat áthatott nagy változást, ennek különösen haszonbértartásomra többágú káros következtését, de ki nem látja, hogy az önző néprész maga hasznára foglalván mindjárt elhangzás után a *szabadságot*, szabadon praevaricáltak több bent lakosok, használni sietett a vidék is kedvelt *szabadságát*, ezek az ital, hús és szalonna mérésbe, amazok ebbe és a vásárvám jövedelmébe károsítanak, megmutatja a a vásári jegyzőkönyv a legközelebbi Erzsébeti vásárra, mit adott be, pedig ez a nevezetesebb vásárokhöz számítható.

En a tisztelt Földes Uraságot a haszonbéri múlt évekre látható sokszori panaszkodástól megkíméltem, tettem ugyan alhaszonbérletim által jelentést Kun József főhadnagy úrnak több praevaricatorok ellen, eljárásának semmi eredménye, a mostani időben zavarba lévén a nép nagy részét inkább csendesíteni van szükség, s csak a tisztelt Földes Uraság az, ki látva, tudva igazamat, kérésem helyes voltát tekintvén engedménnyel lenni sziveskedik.

Melynek elvárása mellett tisztelettel vagyok a tisztelt Földes Uraságnak tisztelőjök

Szuhányi Ferenc főhaszonbérlető."

Hosszas vitatkozás után 1848. december 17-én szavazásra bocsátották a kérést, hogy kik készek a jelenlévő birtokosok közül engedni, s kik tagadják azt meg? és nyilvános elnöki jegyzés szerént 28 szavazással 11 megtagadók ellen az engedmény megállapított oly módon, hogy jelen 1848. káros évben annyi légyen a haszonbér, mint az ezt megelőzőtt közelebbi évben, úgy, mint 1928 Pfrt, a még következő két években pedig maradjon

a közelebbi árverési mennyiség teljes értékben, úgymint évenként 2358 Pfrt, melyre Májer Mihály is mint nyilvános és felelős haszonbérlo a földesúri gyűlés előtt hálás köszönete mellett kötelezte magát, neve aláírásával.

Ugyanebben a gyűlésben tárgyalták meg Sulyok Gedeon panaszát, amelyet az igazságügyminiszterhez intézett s a reá adott feleletből a csengeri vásárookra vonatkozóan több dolgot is megismerünk:

„Mánda Elek szolgabíró tudósítását terjesztette továbbá elő földesúri felügyelő úr Sulyok Gedeon úrnak a magyar minisztériumhoz a vásárvámok eránti folyamodása tárgyában, mint jelen földesúri gyűlés második pontját, mi szerént mint megyeileg kiküldött a címzett úrtól eltartóztatott vásárvámi része eránt írásbeli nyilatkozatot kért.

A miniszteri rendelet foglalata: Sulyok Gedeon folyamodott a csengeri arányosító pörnek a királyi táblai minél előbbi megvizsgálata eránt, úgy azon pör folyta alatt a közbirtokosság által elvett vásárvámi illetősége kiadatásáért: mire nézve az illető közbirtokosság nyilatkozatának felküldése mellett e tárgy körülményeiről felvilágosító tudósítástételre utasított. Budapest 1848. szeptember 13. A megyebeli gyűlésből kiküldés 1848. szeptember 21, melyre szóról szóra a következő közhelyeslést nyert válasz szerkesztődött és elküldetni határozatott:

Tisztelt Szolgabíró Úr!

Folyó 1848-ik évi december 3-ról szóló hivatalos felszólítását az abban érdeklét 17871-ik sz. alatt kelt igazságügyminiszteri rendelettel, úgy tisztelt Sulyok Gedeon úr ahoz tett eredeti folyamodását, ugyancsak az abban 1. 2. és 3. alatti okirományokkal csak december 5-én kapva, közbirtokossági gyűlés mindjárt e mai napra kitűzve, felszólítására a közlött eredeti irományok visszarekesztésével, az azokra megkívánt feleletünket nem előbb, mint ma tehetjük, nevezetesen a következőkben:

1. Az arányosító pörünk még 1838 évben május 8-án Szatmár megye alispányi bírósága előtt bevezetett, törvényszéken ellátott, csekély módosítással a végrehajtásra, a munkálódott bírósághoz visszaküldett. Több alperesek legfelsőbb helyre tett folyamodásukra azonban, de nem a most (sértő panaszolkodóra) bevezett pörünk nem éppen szokatlan, de törvény ellenes parancsolat mellett a T. királyi Táblára még azon évben felvitett, s az élők rémítő botránkozásukra oly hosszú évek során bár ottani ellátásáért mindent elkövettünk, 400 pengő frtokat fáradság és költség fejében mindjárt felküldöttünk, magunk, sőt megyénk által is a Méltóságokat, királyi személynököt, előadókat, ügyvivőnket számtalanszor kérve felszólítottuk, lejárt pörünket mégis kiszámíthatatlan kárunkra mai napig is ott tartóztatják. Illy helyzetben csaknem kétségbeesetten, nem a Sulyok Gedeon úr gyanúsított vásárvám érdeke miá, hanem 8000 holdnyi földünk bizonytalan állásába süllyesztetvén, oknélküli nyommasztásunkat mélyen éreztük, az arányosító és tagosításról szóló hazai törvényeink világos értelmét pedig nagyobb figyelembe vévén, meggyőződöttünk, hogy határunkon semmiféle fogásnak nyoma sem lévén, százados osztályok s szerződések után kinek-kinek régi birtokának meg kelletik maradni, maga rendén közzétett közbirtokossági gyűlésünkben kijelentettük, hogy egy a más kárával közzülünk senki gazdagodni nem akarván, a megtörtént belső telkek felszámlálása után, melybe meg sem nyugodhattunk, külső régi birtokainkat felosztani igazságtalannak s törvénytelennek láttuk, ezért a már méltán nyugtalanok polgártársaink letsendesítéséért, tudván különben is, hogy bármikor csak az antiqua postfundualitás ideája lehet törvényes alap, a) alatt ide mellékelt eredeti egyességlevelünk biztosítása után, csak a szerént, az alispányi bíróság előtt barátságos úton szándékoztunk arányosító pörünket hovahamarébb bérekesztetni: ez volt az oka tisztelt minisztériumhoz történt folyamodásunknak, nem a vásárvám, mi eránt igaz, hogy másodsor a felett egyezkedtünk, de bíróság előtt ítélet által kitűzött határnapon és mindenkinek tudtával, mit megfejt a pör meg az ítélet, de egyéberánt a tisztelt minisztériumnak, hogy némű fogalma legyen a kérdésre vett vásárvámról, először tudnia kellene azt, amit arról mi tudunk,

mit jelenleg még mellőzni kéntelenítettünk, annyit azonban tisztán nyilatkozhatunk, hogy Csengerben tizenhárom országos vásárok lévén, hányba részes ezekből panaszoló Sulyok Gedeon, avagy hány foglaltatik királyi adományba? azt nem láttuk, nem tudjuk, ezt panaszoló maga sem fejtette fel a minisztérium előtt. Annyi mindazáltal igaz, hogy jelenleg vásárhelyünk éppen nincs, mert hol azelőtt csak szokásból arra fordított helyen, a Szamos folyó vize partján, legrendetlenebb helyen baromvásárok tartattak, ezen helyünk nagy részét a Szamos vízfolyama elmosta, elhordotta, utzáink vizállásos, semmi tekintetben nem alkalmas, a vásárvámon pedig ezelőtt is gyakorlatból civakodtak, veszekedtek, verekedtek, s igazán csak most raboltak, következőképpen, hogy a vásárvámost békességesen használhassuk, semmi legkisebb közös térünk a város erányában állandóan nem lévén, kéntelenek valánk a vásárt köz megegyezésből a város alatti forduló mezői földekre kivinni, és így közös téren tartatván, kéntelenek vagyunk igazságosan a jövedelmet is közösen felosztani, mert különben vásár sem lehet. Ott tartatnak tehát azok a közbirtokosok földjein és rendesen vásárbíróság alakultával csak azóta használhatók békességesen a vásárvámon. Ez és ezek voltak indító okai főképp annak, hogy önzés mellőzésével az igazság kiszolgáltatásánál is főképp a gyakorlatban lévő vásárok elenyészését gátló indokoknál fogva, az okosan körültekintő rész által egyezkedés útján a haszonvétel következtetés nélkül telekszám felosztattasson, s illetőségét mindenki így megkaphassa. A panaszoló Sulyok Gedeon úrnak is csak így nem lehet rövideje, mert ha van telke, megkapja utána illetőségét, ha telkei zálogban vagynak s a vásárvámjáról közöttük nem intézkedett, ragadja vagy ítéltesse meg illetőségét, mert ha vásártér nem nyitathatik, a vásárok is csak az enyészet küszöbén állhatnak.

Nem rabolt tehát a köz földesbirtokos semmit, hanem intézkedett, mint tennie kellett, s amit a fenn forgó körülmények miá el sem mulaszthatott. Mivégre a második okmány 37. pontja utáni követelését illeti, arra megfelel az általa beperlett ugyanazon okmány 55. pontja, melyből világos, hogy az földesúr rendelkezése alatt állott, az fizettesse ki közös kisebb királyi haszonvétele jövedelmeiből a dűledező épület kiigazítását.

Sulyok Gedeon úr panaszára érkezett felszólításunk következtében, tehát élni kívánunk ezen alkalommal, hogy tiszta és sérelmes állásunk a felelős magyar minisztérium elibe terjesztessen. Sulyok Gedeon úr, mint egyes személy sértő és rablással vádló kitételeit megvetjük, hanem mivel egyébiránt céljának nem egyének kelletik lenni, mint arányosító pörünk revideáltása, mi is vagy annak visszaküldetését, vagy szabályozó és tagosító, hazánk törvénye értelmében az antiqua postfundualitás nyomán, proportionális pörünket a fellyebb vitt úton végítéssel és végrehajtással ellátni kérjük, de azt annyival inkább várjuk is, mivel különben az evictionalis kérdések vagy végrehajthatatlanok vagy csak elítélésük is esztendőket igényel, miáltal újfent a további bizonytalanságba süllyedve a közteherviselés alapja csak bonyolódottabbá, az arányos és igazságos adókiivetés szinte lehetetlenné tétetnék."

A szabadságharc ideje alatt mindenki mással, sokkal fontosabb ügyekkel volt elfoglalva, s ez az oka annak, hogy a vásárral kapcsolatban nem sok esemény került följegyzésre.

Az 1848-ban tartott vásárok közül kettőnek a körülményeiről van adatunk: február 25-én az ugaron volt a vásár, iszonyú sárban. — augusztus 18-án pedig a tallón szép tiszta időben.

1849-ben január 19-én a piacon tartották meg a vásárt, — február 9-én hasonlóképpen. — Március 3-án az ugarmezőn Halom utca végén. — Május 18-án a mezőbeli ugarfordulón szép időben. — Július 6-án a mezőn az ugar szántáson. — Szeptember 17-én pedig a tallón.

Ebből a két esztendőből is fennmaradtak a vásárban gazdát cserélt állatokra vonatkozó adatok, amelyek vásártörténeti szempontból is nagyon fontosak és jelentősek. A jegyzék első lapjának a felső része hiányzott s töredékesen kezdődik a lista:

1848

1. szatmári földműves Darabán Ferenc adó: egy barna pelykanca öt éves ismeretlen bélyegű ló, fekete csődör hat hetes csikójával: 69 vcf.

2. Vajai lakos Farkas Ferenc vevő, Szatmár megyei vetési lakos özv. Szerdahelyi Györgyné adó: egy mocskos szőrű herélt koros ló, jobb szemére vak, fehérés hátú M O bélyegű a két oldalán: 30 vcfr.
3. Szabolcs vármegyei érkenézi lakos Fazekas László vevő, szatmárnémeti lakos Viski Sámuel földműves adó: két ökör, szőke fennálló szarvú, hét éves: 102 pfr.
4. Nagykárolyi lakos Oláh György vevő, tyukodi lakos Áron Lévi zsidó adó: egy 8 éves pely herélt, félszemű: 50 vcfr.
5. Erkenézi lakos Lakatos Simon vevő, Szatmár megyei hiripi lakos Jágó István adó: két ökör, egyik barna, másik szőkébb, hat éves, fennálló rövid szarvú: 195 vcfr.
6. Szabolcs vármegyei pilisi lakos Jákób Ferenc zsidó, vevő, zsadányi bíró Luczás György adó: egy fekete két éves csődör csikó, bal csipeje hegye hibás: 26 vcfr.
7. Nagypeleskei lakos Jakab András vevő, fehérgyarmati lakos Kálnoki Erzsébet özv. Szabó Józsefné adó: egy szürke kanca hét éves ló: 65 vcfr.
8. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, zsidó, jánki lakos Veinberger Herskó adó: két ló, egyik pely kanca 7 éves, másik fekete kanca, 3 éves, mindkettő P M bélyegű: 115 vcfr.
9. Vámospércsi lakos Sándor Mátyás vevő, kisnaményi lakos Simon György adó: egy fakó kanca, dúcos farkú idős ló cserébe adódott.
10. Kisnaményi lakos Simon György, vámospércsi lakos Sándor Mátyás: egy pely herélt 8 éves ló, hátulsó bal lába kesely, pisze orrú, cserébe adódott.
11. Közép Szolnok megyei oláhkeszi lakos Pelbár Mihály vevő, kocsordi lakos Bihari Ferenc adó: egy sárga herélt 7 éves ló: 47 vcfr.
12. Érseléndi lakos Vancsa András vevő, Ugocsa megyei túrterebesi lakos Mekker István adó: két ökör, 6 éves, egyik csákó bélyeges szarvú, másik hegyes szarvú szőke: 241 vcfr.
13. Vetési lakos Berei József vevő, Szabolcs megyei máriapócsi lakos Izrael József adó: egy fekete három éves kanca csikó, ösmeretlen bélyegű: 71 vcfr.
14. Rézteleki lakos Nyikora Danila fehérgyarmati lakos Sztojka József egy világos pely kanca. P. J. bélyegű, fehérés hátú ló, cserébe adódott.
15. Fehérgyarmati lakos Sztojka József, rézteleki lakos Nyikora Danila: egy fekete herélt koros ló, bélyeges sódorú, cserébe adódott.
16. Ung vármegyei mihályi lakos P. Reizner Ábrahám vevő, csengeri lakos Ecsedi Károly adó: két fehér szarvú nyolc éves ökör, mindenik szarván ösmeretlen bélyeg, egyik vert olalán és farán is bélyeg: 235 vcfr.
17. Zemplén vármegyei sajhóhidvégi lakos Kis András vevő, udvari lakos Drágus Ilja adó: két ökör, szőke hetedfű, fennálló szarvú, egyiknek nyaka pityegőjéből van csípve: 265 vcfr.
18. Zemplén vármegyei bodrogkeresztúri lakos Kis Jónás izraelita vevő, kölcsesi lakos Aiglender Jákób adó: egy világos pely herélt hét éves ló: 78 vcfr.
19. Ecsedi lakos Fehér László vevő, Közép Szolnok megyei kisfalusi lakos Szólcán István adó: két tinó, három éves, egyik szőke, másik barna balogszarvú, bélyegtelen: 228 vcfr.
20. Szabolcs vármegyei pócsi lakos Izrael József vevő, penyigei lakos Varga János adó: egy mocskos szőrű fehérés hátú hét éves ló: 51 vcfr.
21. Debreceni lakos Horváth István vevő, darai lakos Nagy György adó: egy mocskos szőrű, fehérés hátú herélt hat éves ló, jobb szemén egy kis termés: 69 vcfr.
22. Zemplén vármegyei Hídvégen lakó Barancsi András vevő, Szatmár vármegyei borhídi lakos Pap Togyer adó: két ökör hat éves, szőke, csákó szarvú: 238 vcfr.
23. Nagykárolyi lakos Vejsz Márton vevő, csaholci lakos Kis István adó: egy pely herélt 9 éves hódos homlokú ló, két hátulsó lába kesely: 60 vcfr.
24. Szabolcs vármegyei pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, vetési lakos Molnár János adó: egy fekete herélt nyolc éves fehérés oldalú és hasú ló: 30 vcfr.
25. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, vetési lakos Kerekes Lupuj adó: egy alacsony fekete herélt fehér fótos koros ló: 40 vcfr.
26. Érszentkirályi lakos Nyilas Sándor vevő, kispesleskei lakos Tar József adó: egy fekete kanca kilenc éves ló, fekete csődör tavaszi csikójával: 118 vcfr.

27. Zemplén vármegyei Sajóhídvégen lakó Tóth János vevő, mikolai lakos Páskuly Mihály adó: két ökör hatodfű egyik szőke sárga szarvú, másik fehér fenn álló szarvú: 380 vcf.
28. Ungvár megyei radványi lakos Jákób Áronovics vevő, szabad királyi Szatmár városlakos Csedreki György adó: két fenn álló szőke szarvú kihízott nyolc éves szőke ökrök, egyiknek a nyakán egy kis iznyi csomó: 290 vcf.
29. Zemplén vármegyei sajóhídvégi lakos Ns Tót József vevő, darai lakos Nagy József adó: két ökör, szőkés 5 éves, egyik sárga másik kékes szarvú, egyikén esméretlen bélyeg: 294 vcf.
30. Kölcsei lakos Ábrahám Májer vevő, sárközi lakos Herskó Weinberger adó: két ló, egyik sárga kanca, lámpás fejű, fehér cseppes hátú, négy éves, a másik is sárga herélt hét éves, hátán három fehér csepp: 214 vcf.
31. Érszentkirályi lakos Nyilas Sándor vevő, szabad királyi Szatmár városában lakó Vári Mihály adó: egy pely hóka két éves csödör csikó, hátulsó bal körme félig fehér: 36 vcf 30 xr.
32. Szabolcs vármegyei őri lakos Gadácsi József, vetési lakos Székely József: egy sárga hóka orrú bélyegtelen herélt kilenc éves ló cserébe adódott.
33. Nagykárolyi lakos Szabó János vevő, botpaládi lakos Varga János adó: két fekete ló, egyik kanca négy éves csillagos homlokú, másik herélt hat éves: 190 vcf.
34. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, batizvasvári lakos Ujj György adó: egy fekete kanca, hat éves ló, hátulsó jobb lába pókos, első bal lába göbös: 25 vcf.
35. Gömör vármegyei dabolci lakos Brinza János vevő, rápolti lakos Horváth Benjámin pap adó: egy világos pely herélt koros ló, homlokán egy kis fehérség, bal sódarán H B bélyegű: 95 vcf.
36. Szabad királyi szatmári lakos Száz Gábor vevő, komlódtótfalusi lakos Juhos György adó: egy seregély deres herélt öt éves ló, hóka homlokú, egyik hátulsó lába kesely, hátulsó bal farán bal felől egy kis farkas csapás: 100 vcf.
37. Sárközújlaki lakos Veinberger Herskó vevő, Kölcseben lakó Kölcsey Pál úr adó: egy nyolc éves kanca ló, sárga szőrű fehéres hátú: 30 vcf.
38. Ungvári lakos Auslender Jákób vevő, sárközújlaki lakos Veinberger Herskó adó: egy pely kanca hat éves fehér fótos hátú és hasú ló, a farkas is csapta egy kis helyen: 125 vcf.
39. Auslender Jákób vevő, Veinberger Herskótól egy barna kancát, hét éves, szopós csikójával, homlokán csillag: 130 vcf.
40. Auslender Jákób vevő, Veinberger Herskótól egy tiszta fekete kancát, 7 éves: 115 vcf.
41. Nagykárolyi lakos Berman Márkus vevő, angyalosi lakos Gecsei János adó: egy pely herélt nyolc éves ló, háta fehéres, oldala sinóros a ló kötő helyén: 37 vcf.
42. Nagykárolyi lakos Jónás Lébi vevő, nagypeleskei lakos Kvasta András adó: két ló, pely, koros herélt, egyikén M bélyeg, a másik sárga pely: 125 vcf.
43. Krassói lakos Kálmán Sámuel vevő, Ugocsa vármegyei kökényesdi lakos Hersli Mózes adó: egy egérszőrű herélt öt éves ló, bal oldalán J bélyeg: 23 vcf.
44. Pilisi lakos Jakab József vevő, izraelita, kölcsei lakos Máté István adó: egy fekete kanca, kilenc éves kajlás fülű kanfarú ló: 31 vcf.
45. Tasnádi lakos Ruben József vevő, Szatmár megyei zsadányi lakos Körmös János adó: egy fekete herélt nyolc éves ló, nyeregtréses hátú: 55 vcf.
46. Tasnádi lakos Ruben József vevő, Stern Demeter adó, zsadányi lakos: egy seregély szürke kanca hat éves ló, B bélyeg a jobb tomporán: 90 vcf.
47. Pilisi lakos Jakab Ferenc vevő izraelita, borzovai lakos Kallós Péter adó egy pely herélt koros ló, tiszta szőrű: 40 vcf.
48. Bereg vármegyei borzovai lakos Henter József vevő, vetési lakos Eszenyi Ferenc adó: egy egérszőrű deres herélt vén ló, nyeregtréses hátú, D bélyegű: 24 vcf 30 xr.
49. Borsod vármegyei sajszentpéteri lakos Réti György, Szuhai István vevők, angyalosi lakos Kerekes Ferenc úrtól két ökröt, csákó szarvú hat éves egyik, fakó, másik daru szőrű K bélyegű: 320 vcf.

50. Nagypeleskei lakos Nocska László vevő, nagyari lakos Balog Jánosné özvegy asszony eladó: egy világos pely herélt hat éves ló: 78 vcf.
51. Vámfalusi lakos Gerebenes János cigány vevő, szamoskőrödi lakos Gál Károly adó: egy sárga herélt 10 éves ló: 32 vcf.
52. Tasnádi lakos Ruben József vevő, Szatmár megyei dobrácsapáti lakos Cseh Ferenc úr adó: egy fakó hét éves herélt ló: 80 vcf.
53. Vetési lakos Frank Jákób vevő, Ung vármegyei homoki lakos Mendli Braun adó: egy mocskos herélt öt éves kis ló: 35 vcf.
54. Bereg vármegyei tiszaadonyi lakos Koszta Miklós vevő, udvari lakos Drágus Ilyés adó: két herélt négy éves ló, egyik fekete, másik pely: 225 vcf.
55. Tasnádi lakos Ruben József vevő, nagypaládi lakos Kis András adó: egy fekete herélt hat éves ló: 135 vcf.
56. Pilisi lakos Leitman Ferenc vevő, császlói lakos Kádár Ferenc adó: egy éves csődör csikó, egérszörű: 20 vcf.
57. Leitman Ferenc pilisi lakos vevő, vetési lakos Pergő Tódorné adó: egy szürke herélt vén ló, bal szemére vak: 29 vcf.
58. Uszakai lakos Szirmai Imre vevő, pilisi lakos Jákób Ferenc adó: egy fekete herélt hét éves ló, jobb szemére hibás: 40 vcf.
59. Csengeri lakos Iczik Józsi zsidó vevő, sárközújlaki lakos Grinberger József adó: egy egérszörű kanca koros ló, homloka kissé fehéres: 36 vcf.
60. Jármí lakos Zelkai Józsi zsidó vevő, vetési lakos Kegye Péter adó: egy fekete pókos kanca ló, fehéres homlokú, egy fekete és egy sárga csikóval, az első kanca, a másik herélt: 77 vcf.
61. Szabolcs vármegyei piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, Bereg vármegyei beregújfalusi lakos Mandel Ábrahám adó: egy setét pely herélt nyolc éves ló: 45 vcf.
62. Bihar vármegyei sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, Ricsén lakó Kis Józseftől egy pely kancát, alacsony két éves csikót, hátán végig fekete sinór: 33 vcf.
63. Csengeri lakos Fisser Ignác vevő, csengerújfalusi lakos Tamás Gergelyné Lázár Mária adó: egy fekete herélt koros ló: 60 vcf.
64. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, Szatmár megyei fülesdi lakos Nagy Józsefné Török Terézia eladó; egy deres almásszürke herélt nyolc éves ló: 60 vcf.
65. Érsemlyéni lakos Kis Jákób vevő, Ugocsa vármegyei szöllősi lakos Dávid János adó: két kis ökör, szőke, nyolcadfű, hegyes szarvú: 295 vcf.
66. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, udvari lakos Nyikora András adó: egy pely herélt öt éves pisze orrú ló: 65 vcf.
67. Sámsoni lakos Huszti Lajos vevő, dobi lakos Maszkán Jánostól egy fekete két éves herélt csikót, bal tomporáján D Sz bélyegű, bal lába kesely, és egy fekete négy éves lovat, herélt, az elsőhöz hasonló bélyegű, mindkét hátulsó lába kesely, a kettő ára: 133 vcf.
68. Nagykárolyi lakos Nosz Mózes vevő, tasnádi lakos Ruben József adó: egy pely herélt hét éves ló T Z bélyegű: 155 vcf.
69. Csengeri lakos Iczik Áron vevő, csengeri lakos Kis Lébitől egy sárga herélt 10 éves tarka hátú, fehéres homlokú félcsipejű lovat: 35 vcf.
70. Szatmárhegyi lakos Kajzer András vevő, bagosi lakos Kóka Ferenc adó: egy sárga négy éves herélt sarlóhátú kicsinyfejű lovat: 75 vcf.
71. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, zsadányi lakos Kormos János adó: egy vaseres kanca, koros ló, háta fehéres, szopós csikója pely csődör 30 vcf.
72. Porcsalmi lakos Lévi Farkas vevő, orosi lakos Kun Bernát zsidótól egy barna pely kanca koros lovat, első bal lábaszárán keresztül nyúg vágás fehérség, 7 pftért. Ezt eladta ugyanezen vásárban mátészalkai lakos Géresi Györgynének 9 pftért.
73. Kasodi lakos Halász Mihály vevő, Domahidi Pál korcsmájának haszonbérője, Szatmáron Kis utcában lakó Osváth Márton földművestől egy fekete herélt nyolc éves lovat: 67 vcf.
74. Sályi lakos Herman Mózsés vevő, orosi lakos Kun Bernát adó: egy kis pely kanca hét éves ló cserébe adódott.

75. Nagykárolyi lakos Köböl András vevő, garbolci lakos Varga György adó: egy pely herélt koros ló, hegyes fülű, fehéres hátú: 23 vcfr.
76. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, angyalosi lakos Czerjék Lázár úr adó: egy fekete kanca hét éves nagy ló, hátulsó jobb lába pókos, hegyes fülű: 41 vcfr.
77. Ugocsa vármegyei halmi lakos Márton Dávid vevő, szabad királyi Szatmár városában lakó Gyuró János csizmadia adó: egy szőke esztendős borjú, 43 vcfr 30 xr.
78. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, csengeri lakos Fisser Ignác adó: egy fias öt esztendős mocskos pely kanca ló, csikója szopós, kanca: 45 vcfr.
79. Gömör vármegyei rimaszécsi lakos Lóska Mihály vevő, dobi lakos Fehér István adó: két szőke nyolc éves ökör, egyik csákó, másik fennálló szarvú: 285 vcfr.
80. Krassói lakos Kálmán Sámuel vevő, porcsalmi lakos Ványi Gáspár adó: egy fekete herélt hároméves csillagos homlokú csikó, 58 vcfr.
81. Jármí lakos Zöldhegyi Márton zsidó vevő, lippói lakos Kovács Balogh Ferenc adó: egy fehér koros herélt ló; 42 vcfr.
82. Máramaros vármegyei alsóvisói lakos Littman Strickberger vevő, avasúvárosi lakos Ajtai Lajostól egy kis fekete herélt hét éves tarkahátú, csonka fülű lovat: 37 vcfr.
83. Gebei lakos Pap István vevő, dobi lakos Ricz János adó: egy négy éves herélt pely ló, Sz bélyegű: 56 vcfr.
84. János lakos Ibrányi Gábor vevő, komlódtótfalusi lakos Balog Istvántól két szőke kilencedfű ökröt, egyiknek fennálló, másiknak kiforgó a szarva: 174 vcfr.
85. Pilisi lakos Jákób Ferenc vevő, csekei lakos Herman Izsák adó, egy egérszörű kanca, félcsipejű nyolc éves ló: 25 vcfr.
86. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, vetési lakos Sütő András adó: egy herélt fekete nyolc éves ló, bal oldala fehéres: 33 vcfr.
87. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, nagypeleskei özv. Palkovics János papné kocsisa Egresi György, egy egérszörű két éves kanca csikót adott: 34 vcfr.
88. Gömör megyei zádorházai lakos Ns Beteg Ambrus vevő, ricsei lakos Garda István adó: egy setét pely herélt kis csillagos homlokú nyolc éves ló, nyereg szerzőmestől: 90 vcfr.
89. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, szatmári Holtzamos széli lakos Matolcsi Gábor földmivestől egy mocskos herélt nyolc éves lovat, hátán két felől fehér: 53 vcfr.
90. Piricsei lakos Leitman Ferenc vevő, Szatmár megyei sári lakos Pilák György, egy fakós pely 8 éves herélt ló, hátán, homlokán kis fehérség, S bélyegű: 49 vcfr.
91. Ujvárosi lakos Ajtai Lajos vevő, csengeri lakos Bódi Pál adó: egy fekete öreg kanca ló esztendős kanca fekete csikójával: 57 vcfr.
92. Mátészalkai lakos Nagy Ferenc vevő, iváckói lakos Dintyán Kosztán adó: két ökör, kilenc éves, szőke fenn álló szarvú az egyik, csákó hajszás a másik, hasított fülű mind a kettő: 308 vcfr.
93. Nyíradonyi lakos Nagy György vevő, középhomoródi lakos Tatár Péter adó: egy üsző negyedfű, szőke csákó: 63 vcfr 30 xr.
94. Nyíradonyi lakos Balla Mihály vevő, vetési lakos Bojtor Demeter adó: egy öt éves meddő tehén, szőke, kis bogár szarvú: 66 vcfr.
95. Bihar vármegyei vajdai lakos Mezei Simon vevő, angyalosi lakos Bódi Gedeon adó, egy üsző borjú, másfél éves, szőke fenn álló szarvú, szép nyakú: 134 vcfr.
96. Görbedi lakos Pap Demeter vevő, nagy hódosi lakos Fülep Ferenc adó: egy pely két éves csődör csikó, csillagos homlokú: 20 vcfr.
97. Közép Szolnok vármegyei tasnádi lakos Ruben József vevő, sályi lakos Falusi Mihály tisztí ügyész adó; egy sárga kanca öt éves, nyereg töréses hátú ló: 90 vcfr.
98. Tasnádi lakos Rácz Mihály vevő, szatmárnémeti lakos ifj. Osváth Márton adó: egy mocskos szőrű herélt hét éves ló: 62 vcfr.
99. Csengeri lakos Iczik Áron vevő, császlói lakos Csernyi Mihály adó: egy tarka kanca ló, koros, egy kis tarka csődör szopós csikóval, szőrferges: 15 vcfr.

100. Tasnádi lakos Ruben József vevő, kispeléskei lakos Olajos Zsigmond adó: egy pely hat éves csikós kanca ló, fekete kanca szopós csikójával: 30 vcfr.
101. Nyíradonyi lakos Kujbus György vevő, dobi lakos Oláh Gergely adó: egy két éves üsző, daru szőrű, csákó szarvú, tehén szopós borjával: 68 vcfr.
102. Ilki lakos Ns Veres Gábor vevő, szatmári Sinór utcai lakos Madarasi György adó: egy herélt setét pely nyolc éves ló, jobb füléből ki van véve: 75 vcfr.
103. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, angyalosi lakos Gecsei János adó egy pely herélt hét éves ló, hátulsó bal lába kesely, nyeregtöréses: 75 vcfr.
104. Pilisi lakos Jakab József zsidó vevő, görbedi lakos Ilondán János adó: egy világos pely koros ló, herélt, hátán egy kis fehérség, 22 vcfr.
105. Nagypeléskei lakos cigány Balás Mihály vevő, udvari lakos Popovics János adó: egy esztendőös kurtafarkú ökörborjú, széles szarvú: 26 vcfr.
106. Madarasi lakos Dobrán János vevő, borhídi lakos Ilyés Kálmán sidótól egy sárga herélt hat éves lovat, fehéres hátú és homlokú, V bélyegű: 63 vcfr.
107. Kántorjánosi lakos Ns Szilágyi János vevő, ivácskői lakos Czinka János adó: egy rugott ökör borjú, kékes szőrű, fenn álló szarvú: 26 vcfr.
108. Kántorjánosi lakos Ns Szilágyi János vevő, görbedi lakos ifj. Csáki György adó: egy rugott ökör borjú, kék szőrű, hegyes szarvú, jobb füle hasított: 30 vcfr.
109. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, szatmárhegyi lakos Kaizer András fogadós adó: egy pely herélt kilenc éves ló, nyeregtöréses, bal tomporáján ösmeretlen bélyeg: 49 vcfr.
110. Cégénydányádi lakos Dávid Sámuel vevő, szatmári lakos Bródi György a Nagy-híd utcából eladott két lovat, egyik kanca hat éves, mocskos, másik pely 8 éves kesely lábú herélt, bal sódorán ösmeretlen bélyegű: 80 vcfr.
111. Tasnádi lakos Ruben József vevő, óvári lakos Nagy János adó: egy egérszőrű négy éves herélt ló: 65 vcfr.
112. Kisnaményi lakos Erdős Antal vevő, szalkai lakos Simon Márton adó: egy fekete kanca nyolc éves F bélyegű ló: 46 vcfr.
113. Nagypeléskei cigány Balás Ferenc porcsalmi lakos Nagy István egy fehér herélt kilenc éves lovat, jobb hátulsó sódorán bélyeges, csereképp szereztetett.
114. Mándi lakos Balla Gergely vevő, oroszfalusi lakos Orha Urszul adó: egy deres két éves bélyegtelen kanca csikó: 31 vcfr.
115. Közép Szolnok megyei ákosi lakos Oser Béni vevő, kismajtényi lakos Molnár János adó: egy üsző két éves barna borjú: 38 vcfr.
116. Ákosi lakos Oser Béni vevő, dobi lakos Turci János adó: egy üsző, két éves borjú: 38 vcfr.
117. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, kispeléskei lakos Bangó János adó: egy setét pely herélt nyolc éves csillagos homlokú ló: 70 vcfr.
118. Görbedi lakos Pap Demeter vevő, bagosi lakos Orosz Mihály adó: egy fekete kanca vén ló, három lábán kesely, N bélyegű: 30 vcfr.
119. Szolnok megyei usaji Farkas Béni vevő, császlai lakos Márton József izraelita adó: két ló, egyik világos pely herélt, koros, másik setét pely kanca nyolc éves, hátán egy kis fehérség: 80 vcfr.
120. Rézteleki lakos Vále György vevő, egy piros pely herélt öt éves ló, csillagos homlokú, fehéres tarka hátú: 40 vcfr.
121. Mátészalkai lakos Isó István vevő, szentmiklósi lakos Ns Veress Lajos adó: egy barna pely herélt nyolc éves, fehéres hátú ló: 24 vcfr 30 xr.
122. Tasnádi lakos Katz Mihály vevő, atyai lakos Diószegi József adó: egy pely herélt öt éves hóka orrú, három lábára kesely ló: 75 vcfr.
123. Vámosoroszi lakos Simon Mihály vevő, izraelita, érmindszenti lakos Sámuel József izraelita adó: egy fekete herélt hét éves ló: 55 vcfr.
124. Rézteleki lakos Vále György vevő, porcsalmi lakos Császár János adó: egy világos pely kanca kilenc éves ló, jobb ajaka forradásos: 35 vcfr.
125. Gacsályi lakos Rézműves János cigány vevő, aranyosmeggyesi lakos Barnics Péter oláh adó, két kis ökör borjú, tavalyi, daruszőrű az egyik, hátra álló szarvú, a másik egyenes szarvú: 35 vcfr.

126. Nagykárolyi lakos Pap György vevő, vetési lakos Argyelán Kosztán adó: egy veres kis tehén, idős: 41 vcf.
127. Dobi lakos hajdú gróf Károlyi részen Petráska András vevő, csengeri lakos Szász János adó: egy tehén, szőke, nyolc éves, ellős: 55 vcf.
128. Sályi lakos Béltéki Pál vevő, pusztadaróci lakos Szabó István adó: egy sárga kanca, másfél esztendő csikó, fakó serényű és farkú: 16 vcf.
129. Aranyosmeggyesi lakos Prikop János koldús vevő, batizi lakos Pap János adó: egy négy éves herélt ló, két hátulsó lába pókos: 5 vcf.
130. Erdőszádi lakos Zsurzsa Stefán vevő, csengeri lelkész Darabánt János adó: egy éves rugott szőke borjú: 31 vcf.
131. Erdőszádi lakos Zsurzsa Stefán vevő, vetési lakos Révész Ferenc adó, egy éves rugott szőke borjú: 31 vcf.
132. Közép Szolnok megyei tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, sályi lakos Sulyok Ge-deon főszolgabíró adó: egy setét pely herélt koros ló, első jobb lába térdes, O bélyegű: 21 vcf.
133. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, majtisi lakos Vincze József úr adó, egy fekete herélt csillagos homlokú fehérés hátú nyolc éves ló: 32 vcf 30 xr.
134. Sáros vármegyei pécsújfalusi lakos Ferenc József zsidó, vevő, nagykárolyi lakos Vas György adó: lakatos, egy setét pely kanca vén ló, fehérés tarka homlokú, fehérés hátú: 15 vcf.

1849

1. Kányaházi lakos Pap László vevő, szatmárnémeti lakos Ns Gyulaji Mihály adó: két pely ló, egyik hét éves, másik öt éves, herélt, bélyegtelen: 120 vcf.
2. Kányaházi lakos Pap László vevő, mátészalkai lakos Ns Isó János adó: egy fekete kanca négy éves ló, bal sodorán ösméretlen bélyeg: 70 vcf.
3. Kányaházi lakos Pap László vevő, gacsályi lakos Veszprémi László adó: egy tiszta pely kis kanca ló, hat éves: 56 vcf.
4. Mátészalkai lakos Szarka István vevő, szatmárnémeti lakos Takács János adó: gubás mester: egy fekete herélt tíz éves tarka hátú ló: 20 vcf.
5. Rózsapallagi lakos Svarcz Izsák vevő, izraelita, tóketerebesi lakos Mátyás Ferenc adó: egy negyedű szőke tinó, herélt: 97 vcf.
6. Madarászi lakos Novák Péter vevő, tunyogi lakos Kocsis András adó: egy szennyes egérszórú herélt ötödfű ló, feketés serényű és vastag farkú: 47 vcf.
7. Domahidi lakos Sipos József vevő, amaci lakos Asztalnok György adó, egy világos pely herélt négy éves ló, homlokán egy szikra fehérség: 85 vcf.
8. Feldman József pátyodi lakos, vevő, vetési lakos Szabó Mihály adó: egy sárga herélt csillagos homlokú koros ló: 18 vcf.
9. Paposi lakos Salamon Mózes vevő, csengeri lakos Varga Sándor adó: egy fakó kanca, hóka fejű, alacsony, tíz évesnyi ló: 35 vcf.
10. Nagykárolyi lakos Bába István vevő, fehérgyarmati lakos Kacsó László adó: egy szennyes számár orrú négy éves kanca ló: 62 vcf.
11. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, méhteleki lakos Szilágyi Antaltól egy pely herélt öt éves lovat: 75 vcf.
12. Börvelyi lakos Virág Ferenc vevő, fehérgyarmati lakos Miski Gábortól egy barna pely 6 éves kanca lovat, őszi barna pely kanca csikójával, O bélyegű: 140 vcf.
13. Sámsoni lakos Szekeres László vevő, csengeri lakos Béltéki Imrétől egy seregély szürke öt éves herélt lovat, bélyegtelen: 82 vcf.
14. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, zsarolyáni lakos Veress Mihálytól egy pely herélt hat éves lovat, bal farán Sz bélyegű, első tomporáján ösméretlen bélyeg: 155 vcf.
15. Gilváci lakos Toma József vevő, szatmárnémeti lakos Pongrácz Györgytől egy kis daru szőrű, fenn álló szarvú, esztendő borjút: 27 vcf.
16. Kismajtényi lakos Dávid János vevő, Erdélyből Szelistyéről való, de a Kasodon telelő Szefer János oláhtól két lovat, egyik fekete nyolc éves herélt, másik pely öt éves herélt, első 70 pfrt, második 48 pfr.

17. Pilisi lakos Jakab József izraelita vevő, sályi lakos Sulyok Gedeon főszolgabíró úrtól egy fakó fekete farkú és serényű herélt lovat: 35 vcfr.
18. Tasnádi lakos Ruben József vevő, sályi lakos Cséke Györgytől egy setét pely kanca lovat, öt éves, tarka hátú és oldalú: 90 vcfr.
19. Gebei lakos Kettesi Gábor vevő, nagypaládi lakos Bócsi Andrástól egy fekete kanca, nyolc esztendő fótos oldalú lovat: 74 vcfr.
20. Paposi lakos Salamon Mózes vevő, tyukodi lakos Kis Antaltól egy mocskos szőrű kesely hasú herélt koros lovat: 30 vcfr.
21. Sámsoni lakos Hajdú László vevő, dobi lakos Nagy Józseftől két kis alacsony terepély ökröt, egyiknek jobb füle hasított, hétévesek: 292 vcfr.
22. Tasnádi lakos Ruben József vevő, zsarolyáni lakos Demjén Györgytől egy pely herélt hét éves tarka hátú lovat: 107 vcfr 30 xr.
23. Tasnádi lakos Ruben József vevő, nagyszekeresi lakos Szabó Zsigmondtól egy setét pely fehéres hátú, hátulsó bal lábára deres, holdas homlokú nyolc éves lovat: 100 vcfr.
24. Tasnádi lakos Ruben József vevő, gyügyei lakos Márton Mihály izraelitától egy pely hét éves kanca lovat, V I bélyegű: 62 vcfr 30 xr.
25. Cégénydányádi lakos Nagy Miklós vevő, szaniszlói lakos Dobrán Jánostól két herélt lovat, egyik setét, másik piros pely, egyik négy, a másik öt éves, K bélyegű: 150 vcfr.
26. Tasnádi lakos Kacz Mihály vevő, nagypeleskei lakos Balog Mihálytól egy pely herélt hat éves lovat: 112 vcfr 30 xr.
27. Pályi lakos Lautman Izsák vevő, nagyszekeresi lakos Varga Ferencről egy barna pely, hóka homlokú lovat, hátulsó jobb lábára kesely, két éves csödör csikójával, gacsos: 28 vcfr.
28. Tasnádi lakos Ruben József vevő tisztaberki lakos Gergely Ferencről egy setét pely herélt nyolc éves lovat, bal tomporáján L bélyegű, serénye jobbra hajló: 150 vcfr.
29. Sámsoni lakos Hajdú László vevő, madarászi lakos Szarvadi Jánostól két ökröt, magas szőke, egyik kék, másik fehér szarvú, 10 évesek: 315 vcfr.
30. Tasnádi lakos Ruben József vevő, csaholci lakos Szabados Pétertől egy setét pely kanca lovat, nyolc éves: 74 vcfr.
31. Madarászi lakos ifjú Nyisztor József kisnaményi lakos Kovács Istvántól egy setét pely nyolc éves kanca lovat cserébe vett.
32. Sámsoni lakos Nagy János vevő, szatmári lakos Kovács Ferencről ki a Nagyhídnál kádármester, két ökröt hetedfű egyik daru, másik szőkéb szőrű, csákó szarvú, ösméretlen bélyegű: 312 vcfr.
33. Pilisi lakos Lautman Izsák vevő, csengeri lakos Kis Lébitől egy alacsony deres herélt koros lovat: 33 vcfr.
34. Mátészalkai lakos Szarka István vevő, szatmári palánk alatt lakó Deák Jánostól egy pely herélt nyolc éves lovat: 80 vcfr.
35. Pilisi lakos Leutman Ferenc vevő, rápolti lakos Sipos Gábortól egy fekete alacsony ellős kanca lovat, holdas homlokú: 30 vcfr.
36. Nagykárolyi lakos Gát Salamon vevő, izraelita, sonkádi lakos Kondor Ferencről két herélt lovat, egyik barna pely, 11 éves, fehéres homlokú, jobb szemére hályogos, a másik setét deres, szürkés fejű, holdas homlokú, jobb szemére hályogos, tíz éves, a kettő: 130 vcfr.
37. Ungvári lakos Forgo Chaim vevő, csegöldi lakos Lengyel Ilyéstől egy mocskos szőrű, hét éves kancát, fehéres hátú, csillagos homlokú: 20 vcfr.
38. Nagykárolyi lakos Dencho Béni izraelita vevő, óvári lakos Szilágyi Dániel úrtól egy sárga három éves herélt lovat, bélyeg és jegy nélkül: 62 vcfr.
39. Nagykárolyi lakos Veisz Jákób vevő, csekei lakos Deák Dániel úrtól, egy fekete herélt holdas lovat, 14 markos 2 collos, hét éves: 115 vcfr.
40. Nagykárolyi lakos Dencho Béni vevő, sonkádi lakos Farkas Gáspártól egy barna pely friss kancát, hét éves, csikója is pely kanca egy éves: 48 vcfr.

41. Kasodi lakos Labács Mihály, Domahidi Gedeon úr kerülője, vevő, szatmárnémeti lakos Marosi Györgytől, aki szántóvető ember a Nagy utcában, egy seregély szürke öt éves herélt lovat: 66 vcf.
42. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, géci lakos Barna Lászlótól egy világos pely, herélt hat éves lovat, kiszűlű, hátulsó egyik lába kesely.
43. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, tyukodi lakos Klein József izraelitától egy vas deres herélt hat éves lovat: 59 vcf.
44. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, szatmári Pásit utcai lakos Damó Jánostól egy pely kanca hat éves lovat, kissé fehéres hátú: 58 vcf.
45. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, szatmári Pásit utcai Damó Jánostól egy róza pely kanca lovat, öt éves: 59 vcf.
46. Nagykárolyi lakos Veisz Jákób vevő, porcsalmi lakos Csobai Györgytől egy pely herélt lovat, két hátulsó lába körmén felül kesely, orra kesely, 10 éven felüli: 31 vcf.
47. Rápolton dolgozó Kanálos László tekenő csináló cigány vevő, pátyodi lakos Velligdán Mihálytól egy alacsony fehér kancát, nyolc éves: 50 vcf 30 xr.
48. Sámsoni lakos Huszti Sándor vevő, kökényesdi lakos Fülep Ferentől egy szürke két éves csikót: 30 vcf.
49. Ungvári lakos Forgó Chaim vevő, bagosi lakos Szakáll Józseftől egy sárga kancát, öt éves, hóka, Cs S bélyegű: 110 vcf.
50. Őri lakos Dalmadi János vevő, lázári lakos Fentzik Jánostól két csákó ökröt, bélyegtelen nyolc évesek, széles szarvúak: 400 vcf.
51. Sámsoni lakos Hajdú Sándor vevő, kismajtényi lakos Dávid Jánostól egy kis pely herélt hat éves lovat, jobb hátulsó farán K bélyegű: 80 vcf.
52. Ungvári lakos Forgó Chaim vevő, rozsályi lakos Főcsák Istvántól egy pely hat éves herélt lovat, háta fehéres: 70 vcf.
53. Nyiradonyi lakos Kis József vevő, izraelita, madarászi lakos Tusán Jánostól egy vén tehenet, szopós üsző borjával: 118 vcf.
54. Borsod vármegyei sályi lakos Schwarcz Sámuel vevő, bodpaládi lakos Turi Gáspártól egy két éves csikó kancát, fekete szőrű, hódas homlokú és orrú, jobb szem csóka: 45 vcf.
55. Nyírmeggyesi lakos Szentmiklósi Pál vevő, szatmárhegyi lakos Burján Páltól egy alacsony fakó herélt lovat, nyolc éves: 46 vcf 30 xr.
56. Szabolcs vármegyei kenézi lakos Fazekas Simon vevő, jánki lakos Gyulai Mihálytól két kis szürke hegyes, egy éves borjút, heréltek: 95 vcf.
57. Érkenézi lakos Ternován János vevő, amaci lakos Varga Józseftől két meddő tehenet, 4 évesek, egyik szőke, másik kék szőrű: 155 vcf.
58. Gencsi lakos Marinka Sándor vevő, mátészalkai lakos Isó Istvántól egy fekete kanca nyolc éves lovat, hátulsó két lába kesely, fehéres homlokú: 56 vcf.
59. Borsod megyei sályi lakos Schwarcz Sámuel vevő, kis hodosi lakos Orosz Györgytől egy fias kanca lovat, seregély szőrűt, hat éves, három lába kesely: 74 vcf.
60. Bihar vármegyei monostorpályi lakos Asztalos Mihály vevő, csengeri lakos Szabó Istvántól egy ellős szőke, három éves sárga szarvú tehenet: 102 vcf.
61. Érkávási lakos Huszár Mihály vevő, kocsordi lakos Korpás Józseftől egy pely kanca lovat, jegyetlen, tizenkét éves, hosszú serényű és farkú: 64 vcf.
62. Érkenézi lakos Holhós Ilyés vevő, tisztaberki lakos Fóris Lajostól egy esztendő daru szőrű horgas szarvú üsző borjút: 41 vcf.
63. Monostorpályi lakos Halász Mihály vevő, szatmári lakos Nagy utcai Szathmári Jánostól, aki földműves, egy kis fias öt éves tehenet, szőke villás szarvú, veres borjas: 123 vcf.
64. Monostorpályi lakos Kondor András vevő, kiskolcsi lakos Győri Ferentől egy tehen, öt éves szőke, hegyes: 105 vcf.
65. Érkenézi lakos Ternován János vevő, szatmárihegyi lakos Szücs Györgynétől egy négy éves tehen, daru szőrű, kajla szarvú: 72 vcf.
66. Borsod megyei sályi lakos Shwarcz Sámuel vevő, óvári lakos Kacz Mártontól egy két éves setét pely csikót, herélt: 100 vcf.

67. Pócsi lakos Izrael József vevő, atyai lakos Kanizsai Sándortól egy pely herélt lovat, fehéres homlokú és hátgerincű, nyolc éves: 55 vcfr.
68. Pócsi lakos Izrael József vevő, atyai lakos Gyarmati Gábortól egy világos pely hét éves herélt lovat, nyeregtréses, és egy setét pely öt éves fehéres hátú lovat: 115 vcfr.
69. Borsod megyei sályi lakos Schwarcz Sámuel vevő, jánki lakos Becs Istvántól egy fakó csődör esztendőcsikót, homloka fehéres: 70 vcfr.
70. Nagykárolyi lakos Kihány József vevő, batizi lakos Kozma Lászlótól egy pely kanca nyolc éves lovat: 68 vcfr.
71. Gencsi lakos Bujdosó Ferenc vevő, matolcsi lakos Agoston Sámueltól, egy idős pely kanca lovat: 37 vcfr 30 xr.
72. Monostorpályi lakos Asztalos István vevő, gyügyei lakos Kis Jánostól egy kis fias veres borjas hét éves tehenet, daru szőrű, bogár szarvú, jobb füle jegyes és a borjának is: 117 vcfr.
73. Érseléndi lakos Pap György vevő, vetési lakos Pap Jánostól egy szőke hegyes tehenet, bal füle csonka, hét éves, gyenge ökör borjával, az is hasított fülű: 137 vcfr.
74. Érseléndi lakos Pap György vevő, dobi lakos Váradi Mihálytól egy szőke esztendőcsikó borjút, jobb füle jegyes: 35 vcfr.
75. Monostorpályi lakos Kondor András vevő, óvári lakos Godácsi Jánostól egy tehenet, négy éves, szőke szőrű csákó szarvú: 75 vcfr.
76. Kávási lakos özv. Balog Pálné vevő, győrteleki lakos Oláj Pétertől egy négy éves kanca csikót, pely: 45 vcfr.
77. Nagykárolyi lakos Gindele Antal vevő, tyukodi lakos Balog Jánostól egy sárga kender hajú herélt 13 éves lovat: 53 vcfr.
78. Monostorpályi lakos Tályai József vevő, csaholci lakos Radnóti Mózesztől egy szopós üsző borjas tehenet, öt éves, szőke, fehér szarvú: 80 vcfr.
79. Jármí lakos Zöldhelyi Icik vevő, istvándi lakos Nyíri Páltól egy szennyes szőrű kanca lovat, tavalyi csődör csikójával: 90 vcfr.
80. Jármí lakos Zöldhelyi Icik vevő, lázári lakostól egy deres kanca négy éves lovat, szopós kanca csikójával: 80 vcfr.
81. Monostorpályi lakos Asztalos István vevő, csengerújfalusi lakos Nagy Benjámintól egy szőke csákó tehenet, két füle jegyes, öt éves, szopós veres üsző borjával: 135 vcfr.
82. Jármí lakos Zöldhelyi József vevő, gyügyei lakos Karácsony Mihálytól egy pely nyolc éves nyeregtrés hátú lovat: 60 vcfr.
83. Monostorpályi lakos Halász Mihály vevő, pátyodi lakos Sustyák Jánostól egy szőke fias tehenet, három éves, üsző borjával: 130 vcfr.
84. Érkenézi lakos Fazekas László vevő, tisztaberki lakos Szilágyi Ferenctől két ökör borjút, rugott, kékes szőrű, egyik högyes, másik fennálló szarvú: 87 vcfr.
85. Érkenézi lakos Fazekas László vevő, csegöldi lakos Tóth Mihálytól két ökörborjút, esztendőcsikó, szőke szőrű, hegyes szarvú: 107 vcfr.
86. Érkenézi lakos Halkós Ilyés vevő, dobi lakos Fehér Istvántól egy szőke fennálló szarvú üsző borjút: 45 vcfr.
87. Érseléndi lakos Pap György vevő, csengeri lakos Pap Józseftől egy kék szőrű, fennálló szarvú tehenet, nyolc éves, szapós veres ökör borjával.
88. Érseléndi lakos Pap György vevő, szamosbecsi lakos Szénási Antaltól egy csákó hét éves szőke, fehér szarvú tehenet, szopós üsző borjával: 150 vcfr.
89. Rápolti lakos Kanálos László cigány vevő, szatmárnémeti lakos Mezei Györgytől egy deres csődör csikót, másfél éves: 29 vcfr.
90. Monostorpályi lakos Tályai József vevő, őri lakos Izrael Májlektől egy éves üsző borjút, szőke hegyes szarvú: 35 vcfr.
91. Monostorpályi lakos Kovács József vevő, szatmárnémeti lakos Rekettye soron lakó Almási Jánostól két ökröt, hét éves fenn álló hegyes szarvú egyik, szőke, daru szőrű a másik: 285 vcfr.
92. Monostorpályi lakos Halász Mihály vevő, batizi lakos Pap Dánieltől két tehenet, egyik fias, másik ellős, mindkettő szőke, hat éves: 275 vcfr.

93. Monostorpályi lakos Asztalos Mihály vevő, Szatmáron Nagy utcán lakó Sztárai István csizmadiától egy hat éves tehenet, hét hetes borjával, szőke, csákó: 124 vcf.
94. Pócsi lakos Izrael József vevő, szatmárnémeti lakos Mezei Györgytől egy setét pely nyolc éves fehères hátú, herélt lovat: 58 vcf.
95. Pócsi lakos Izrael József vevő, csegöldi lakos Kovács Andrástól egy pely két éves csödör csikót, bal szemé hályogos: 50 vcf.
96. Érkenézi lakos Holhós Ilyés vevő, csegöldi lakos Sopronyi Györgytől egy éves szőke fennálló szarvú üsző borjút: 30 vcf.
97. Érkenézi lakos Holhos Ilyés vevő, Mindszenti lakos Kis Jánostól egy éves hegyes szarvú szőke üsző borjút: 31 vcf.
98. Jármí lakos Izrael Izsák vevő, batizi lakos Kálmán Mózesstől egy setét pely kanca lovat, négy éves: 119 vcf 30 xr.
99. Monostorpályi lakos Kovács József vevő, lázári lakos Móses Ferentől egy meddő tehenet, szőke, fennálló szarvú, jobb füle jegyes: 95 vcf.
100. Monostorpályi lakos Kovács József vevő, kispaládi lakos Olajos Ferentől egy szőke meddő tehenet, fekete sárgás szarvú, nyolc éves: 86 vcf.
101. Demecseri lakos Veisz Káin vevő, nagykárolyi lakos Madai Györgytől egy fekete herélt hét éves lovat: 50 vcf.
102. Bihar megyei bogoszlói lakos MórícZ János vevő, matolcsi lakos Szabó Andrástól egy pely kanca nyolc éves lovat I A bélyegű, hátulsó bal lába pókos: 76 vcf.
103. Paposi lakos Zilber Ferenc vevő, patóházi lakos Nagy Andrástól két lovat, egy csikót, egyik pely herélt koros, fehères hátú, esméretlen cifra bélyegű, másik fekete kanca, tarka hátú hét éves, egy kis szopós csödör csikóval: 135 vcf 30 xr.
104. Börvelyi lakos Óbis Péter vevő, patóházi lakos Kánya Istvántól egy pely herélt harmadfű lovat, jobb alsó lába kesely: 100 vcf.
105. Vajai lakos Farkas Ferenc izraelita vevő, nagyszekeresi lakos Mohácsi Pétertől egy kis sárga herélt lovat, farkas harapta fehères hátú: 38 vcf 30 xr.
106. Hajdúdorogi lakos Goldstein Sámuel vevő, csengeri lakos Kaufman Jákóbtól egy tehenet, 8 éves, szőke kis üsző borjával: 43 vcf.
107. Borsod vármegyei szalonnai Kohn Jakab vevő, császlai lakos Varga Istvántól egy világos pely kanca lovat, hátulsó jobb lába kesely, hat éves: 44 vcf.
108. Túrterebesi lakos Fock Ferenc postamester vevő, mátészalkai lakos Fogarasi Józseftől egy három éves csikót, setét pely, kis csillagos homlokú herélt: 51 vcf.
109. Patóházi lakos ifj. Herskovics Jákób vevő, kiskolcsi lakos Nagy Jánostól négy lovat, egyik szürke nyerges, hét éves, a többi pely három éves, mind a négy herélt: 520 vcf.
110. Bogoszlói lakos Nagy József vevő, matolcsi lakos Széles Pétertől két csikót, két éves kancát, egyik sárga, másik világos pely, kis holdas homlokú: 114 vcf.
111. Gávai lakos Efraim Freund vevő, csengeri lakos Szabó Istvántól két ökröt, kilenc éves szőke, egyiknek szarván V forma bélyeg, másik hasított fülű: 258 vcf.
112. Mátészalkai lakos Isó István vevő, fülesdi lakos Szegedi Mátyástól egy barna pely kancát, két éves csikót: 41 vcf.
113. Szabolcs vármegyei laskodi lakos Engel Mihály vevő, nagyhódosi lakos Kanisai Sándortól három herélt barna pely lovat, kettő négy, egy hat éves, egyiken H, másikon B bélyeg: 295 vcf.
114. Lugosi lakos Óser Márton vevő, egi lakos Dávid Józseftől két lovat, egyik fekete herélt nyolc éves, másik egérszörű kanca hét éves: 130 vcf.
115. Bogoszlói lakos MórícZ János vevő, gacsályi lakos Boros Lászlótól két lovat, egyik fekete herélt öt éves, másik setét pely, csödör, két éves: 265 vcf.
116. Pócsi lakos Izrael József vevő, jánki lakos Tóth Jánostól egy pely herélt lovat, 9 éves fehères hátú: 54 vcf.
117. Borsod vármegyei szalonnai lakos Kohn Jakab vevő, hermánszegi lakos Jakab Józseftől egy pely kancát, 6 éves, bal sódorán V K bélyeg: 50 vcf.
118. Érkenézi lakos Belme Ilyés vevő, csengeri lakos Berger Tóbiástól egy harmadfű üszőt, barna fennálló szarvú, ismét más harmadfű barna üszőt A bélyegűt: 135 vcf.

119. Érseléndi lakos Fehér Mihály vevő, izraelita, csegöldi lakos Tarcza Mihálytól két szőke ökröt, fennálló szarvú, hat éves, egyik hasított fülű: 345 vcfr.
120. Érseléndi lakos Fehér Mihály izraelita vevő, kismajtényi lakos Botos Zsigmondtól két szőke hét éves ökröt, fehér szarvú: 345 vcfr.
121. Demecseri lakos Bernát Izsák vevő, szatmárnémeti lakos Rác Lajostól két herélt pely nyolc éves lovat, egyik fehères hátú: 300 vcfr.
122. Szabolcs megyei jákói lakos Barna József vevő, óvári lakos Szilágyi Ferenc úrtól egy fekete öt éves herélt lovat: 70 vcfr.
123. Bogyoszlói lakos Oláh József vevő, matolcsi lakos Balog Károlytól egy alacsony piros pely lovat, herélt, hat éves: 75 vcfr.
124. Bogyoszlói lakos Nagy József vevő, patóházi lakos Bogy Lászlótól két kanca csikót, egyik sárga három éves, másik pely két éves: 281 vcfr.
125. Szatmári lakos Dunka János vevő, szamosújlaki lakos Ács Istvántól egy pely kanca, ötéves lovat, hátulsó bal körme kesely: 70 vcfr.
126. Érkenézi lakos Belme Ilyés vevő, rozsályi lakos Berger Lébitől egy kongó tinót, harmadfű, A D bélyegű: 147 vcfr.
127. Borsod megyei szentpéteri lakos vevő, Fancsalszki Ferenc, szatmári lakos Horvát Istvántól két ökr tinót, öt éves, egyik barna, másik szőke: 325 vcfr.
128. Csengeri lakos Jákób Ferenc vevő, penyigei lakos Fényes Jakabtól egy fekete kanca idős lovat: 35 vcfr.
129. Laskodi lakos Engel Mihály vevő, szatmári lakos idős Horváth Istvántól egy piros pely és egy fekete herélt hat éves lovat: 205 pfr.
130. Mátészalkai lakos Nagy János vevő, Ugozca vármegyei szállósi lakos Mánes Jakabtól 12 darab ökröt, hizottak öszvesen párja: 62 pfr.
131. Madarászi lakos Novák Péter vevő, nagypeleskei lakos Prádi Györgytől egy sárgás herélt hatodfű lovat, csillagos homlokú: 78 vcfr.
132. Szatmári lakos Czájger Mózes vevő, csengerújfalusi lakos Tamás Gergelytől két szürke lovat, egyik kanca kilenc éves, másik herélt 10 éves: 300 vcfr.
133. Madarászi lakos Mózer Mihály vevő, kisari lakos Tót Zsigmondtól egy fekete kanca lovat, hét éves, alacsony széles termetű: 74 vcfr.
134. Selényi lakos Fehér Mihály vevő, dobi lakos Tasi Ferentől két horgas terepély ökröt, 10 éves formák, 329 vcfr. Sz forma bélyegű.
135. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, nyírcsaholyi lakos Sváb Mihálytól két ökröt, fennálló szarvú, nyolcadfű: 338 vcfr.
136. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, jánki lakos Sándor Lászlótól egy vasderes herélt hét éves lovat: 69 vcfr.
137. Bogyoszlói Kupás Mihály vevő, csengeri lakos Pályi Józseftől egy pely herélt fehères hátú nyolc éves lovat: 60 vcfr.
138. Bogyoszlói Nagy József vevő, Szatmár megyei berendi lakos Medjesi Györgytől egy pely kanca nyolc éves lovat: 35 vcfr.
139. Érselyeni lakos Dobos György vevő, zsarolyáni lakos Cséke Áron úrtól egy herélt pely lovat, három éves: 110 vcfr.
140. Nagyszekeresi lakos Mohácsi Péter vevő, Közép Szolnok vármegyei újnemet lakos Darvai István úrtól egy vasderes herélt kilenc éves lovat: 60 vcfr.
141. Demecseri lakos Hajnal János vevő, géci lakos Péchi István százados úrtól egy setét pely kanca nyolc éves 14 markos lovat: 39 vcfr.
142. Börvelyi lakos Balog Lajos vevő, bagosi lakos Suta Jánostól egy pely csikót, négy évest, herélt, hátulsó jobb lába kesely, és egy fekete öt éves herélt lovat, két hátulsó lába kesely: 315 vcfr.
143. Mándi lakos Farkas Ábrahám vevő, zsadányi lakos Stern Demetertől egy alacsony termetű, feketés barna, szamar orrú, herélt lovat, hét éves, tarka hátú: 50 vcfr.
144. Bogyoszlói lakos Kupás Mihály vevő, petei lakos Pap Jánostól egy szepe szürke herélt lovat, fekete pecsés orrú, 10 éves: 48 vcfr.
145. Balsai lakos Csombók Ferenc vevő, nagymajtényi lakos Tzepp Jánostól egy négy napos szopós kisborjas tehenet, hat éves, szőke fennálló szarvú: 168 vcfr.

146. Szabolcs vármegyei berceli lakos Veisz Lőrinc vevő csengeri lakos Veres Józseftől egy szőke hét éves fennálló tarka szarvú tehenet, kanca veres borjával P G bélyegű: 122 vcf.
147. Berceli Veisz Lőrinc vevő, szentmártoni lakos Molnár Lászlótól egy meddő tehenet, öreg, fakós szőrű, csákós szarvú: 70 vcf.
148. Balsai lakos Csombók József vevő, kiskolcsi lakos Tót Józseftől két ökör tinót, két éves, fennálló szarvú, egyiknek bal füle hasított: 214 vcf.
149. Berceli lakos Veisz Lőrinc vevő, kismaményi lakos Simai Antaltól egy negyedfü tinót, kanca, fehér szőrű és szarvú, megyin egy kis szümölcs van: 107 vcf.
150. Szabolcs vármegyei kéki lakos Káté Lajos vevő, pátyodi lakos Holinda Jánostól egy herélt fekete nyolc éves fehéres hátú lovat: 34 vcf.
151. Ilki lakos Lakatos Gy. vevő, kasodi lakos Halász Mihálytól egy nyolc éves barna pely herélt lovat, egyik füle hasított: 115 vcf.
152. Szabolcs megyei litkei lakos Márton András vevő, zsadányi lakos Fábíán Mihálytól egy pely herélt lovat, 9 éves: 66 vcf.
153. Ungvári lakos Káin Herskovics vevő, szatmárnémeti lakos Szabó Jánostól Bors utcában lakik, egy mocskos herélt hét éves lovat, csillagos homlokú, fecskés orrú, H bélyegű: 110 vcf.
154. Jármí lakos Lébi Mózes vevő, szatmári lakos Sós Jánostól két lovat, egyik szürke kanca, másik pely herélt, 6 éves: 200 vcf.
155. Iklódi lakos Mózes Icik vevő, piskárkosi lakos Kovács Györgytől egy sárga herélt nyolc éves lovat: 109 vcf.
156. Szabolcs vármegyei bátori lakos Vadon Imre vevő, nagypaládi lakos Pap Györgytől egy három éves fekete csődör csikót: 58 vcf.
157. Ungvári lakos Kain Herskovics vevő, cégénydányádi lakos Nagy Mihálytól egy barna pely hat éves herélt lovat, hátul R L elől Z bélyegű: 150 vcf 30 xr.
158. Nyírmeggyesi lakos Szondi Sándor vevő, szentmiklósi lakos Kis Ferenctől egy négy éves pely kanca csikót: 132 vcf.
159. Mátészalkai lakos Deutsch Farkas vevő, szatmári lakos Kapusi Andrásztól szíjártó piacon lakik, egy pely kanca tarka hátú nyolc éves lovat, herélt: 30 pfr.
160. Beregszászi lakos Rác Péter úr biztosa Tóbián Ábrahám vevő, kasodi lakos Halász Mihálytól egy négy éves herélt pely lovat, csillagos homlokú, vágott orrú, B K bélyegű: 70 vcf.
161. Kéki lakos Káté Lajos vevő, sonkádi lakos Balog Józseftől egy kanca kilenc éves barna pely lovat: 29 vcf.
162. Balsán lakó Király János vevő, dobi lakos Vas Andrásztól két ökört, egyiknek bal füle behasítva, hét éves, sárga szarvú, kékes szőrű: 500 vcf.
163. Nyíradonyi lakos Barnáz Ferenc vevő, királydaróci lakos Tamás Mihálytól egy szőke meddő tehenet, hegyes szarvú: 107 vcf.
164. Balsai lakos Csombók József vevő, simai lakos Kis Páltól két ökör, hét éves, egyik villás kék szőrű, másik fenn álló szarvú szőke: 410 vcf.
165. Pócsi lakos Izrael József vevő, simai lakos Póti Istvántól egy pely herélt négy éves lovat, Z J bélyegű: 90 vcf.
166. Bátori lakos Harcsa Mihály vevő, csegöldi lakos Peti Andrásztól egy sárga csődört, negyedfü: 51 vcf.
167. Gávai lakos Bacsó György vevő, csengeri lakos Fehér Bénéjántól két ökört, öt éves, szőke, fejér szarvú, csákó: 384 vcf.
168. Litkei lakos Márton András vevő, ricsei lakos Garda Istvántól egy pely lovat, nyolc éves, herélt, fehér fótos hátú: 88 vcf.
169. Bátori lakos Simkovics János vevő, császlói lakos Pap Jánostól egy sárga herélt lovat, holdas homlokú öreg: 30 vcf.
170. Vencsellői lakos Dávid József Klein vevő, csaholci lakos Farkas Jákóbtól két pely herélt lovat, nyolc — kilenc évesek, egyiknek jobb füle hasított, másiknak bal szemén egy termés: 95 vcf.
171. Ilki lakos Lakatos György vevő, domahidai lakos Kávási Jánostól egy fekete kancát, hét éves, jobb sódorán esmérletlen bélyeg, homlokán egy kis csillag: 75 vcf.

172. Kántorjánosi lakos Lőrinc Sándor vevő, győgyei lakos Isszer Izsáktól egy fakó szőrű kancát, hét éves, félszemű: 46 vcf.
173. Jármí lakos Lébi Mózes vevő, gacsályi lakos Székely Lajostól, egy pely kanca lovat, nyolc éves, deres homlokú, bongyor sörényű, hátulsó lába balkörmös: 95 vcf.
174. Mátészalkai lakos Isó István vevő, gacsályi lakos Módis Imrétől egy pely herélt koros lovat: 30 vcf.
175. Ópályi lakos Barta Sándor vevő, gacsályi lakos Éliás Mártontól egy fekete herélt nyolc éves lovat.
176. Sályi lakos Rafáel Jákób vevő, nagypeleskei lakos Balás Ferencről egy szegsárga holdas homlokú herélt lovat, koros kised ló: 18 vcf.
177. Csengeri lakos Blum Ferenc vevő, batizi lakos Andorkó Mihálytól egy pely félszemű tarka hátú kilenc éves lovat: 60 vcf.
178. Gencsi lakos Erdélyi György vevő, Közép Szolnok megyei újnemeti lakos Szilágyi Lászlótól két daru ökröt, nyolc évesek: 197 vcf.
179. Nagyszekerési lakos Jákób Friedman vevő, atyai lakos Barna Jakabtól egy kis fekete herélt lovat, öt éves, háta fehér fótos: 50 vcf.
180. Börvelyi lakos Gál Péter vevő, Szebenből való és Kasodon juhokat legeltető Zéh Juontól egy kis herélt fekete három éves lovat: 30 vcf.
181. Zólyom vármegyei lehotai lakos Skultéti András vevő, darai lakos Gabona Jánostól egy setét pely herélt lovat, kilenc éves, K bélyegű: 95 vcf.

Az 1849 augusztusában Világosnál történt fegyverletétel után az alkotmányellenes császári intézkedések lassan jutottak el Szatmár megyébe s annak helységeibe. Szatmár megye kerületi főispánja Uray Bálint⁵⁵ (1847-ig csengeri közbirtokos) lett, megyefőnök pedig Kende Zsigmond. Az ő intézkedések már szeptemberben kihirdették Csengerben is, ti., hogy „a szerencsétlen, elámított, félrevezetett haza és megcsalattott nemzetből a pártütés legyőzött... a törvény, rend és béke, vagyon és személy bátorság helyre állott, s ily szellemben folytonosan a népet tartani, a forradalom alatt felcsigázott szenvedélyeket, ábrándokat a törvény korlátai közé visszavezetni” kötelesek a világi és egyházi vezetők.

Jóllehet gróf Zichy Ferenc cs. kir. országos főbiztos szeptember 18-án kiadott rendelete értelmében „az országban minden nemű gyülekezések tartása tilos”, ennek ellenére a vásárt Csengerben még november 2-án is megtartották, csak ettől kezdve szünetel a hivatalos rendeletek szigorúsága miatt a vásárok tartása, egészen 1850. március 22-ig.

1849. őszétől kezdve Szuhányi Ferencről teljes joggal átvette Májer Mihály a regale jövedelmeinek használatát s a november 8-án tilalom ellenére tartott gyűlésben kelt irat kortörténeti szempontból is teljes képet ad a helyzetről:

„Májer Mihály regalei hasznóbérlő folyó évi (1849) október hó 12-én beadván egy rövid folyamodást ezen városi gyűlés elibe, az idők s események miatti kártalanítása eránt, mely jelen földesúri gyűlés elibe utasított, hova minden vidékeken lakó itteni birtokosok is oly formán hivattak meg, hogy a meg nem jelenők is a többség végzését elfogadni kötelesek: fontolóra vétetvén ezen rövid kérelem, mely is szóval a jelen földesúri gyűlés előtt hasznóbérlő által bővebben kimagyarázott, meggyőződött abban a többség, hogy részére ismét engedményt kell adni, ily okoknál fogva:

1. Köztudomás szerént ily váratlan, előre nem is gyanítható mostoha országos viszonyok időszakában, hason esetekben közönségesen az engedmények másutt sem tagadtattak meg.

2. Múlt 1848-ik évi kedvezőbb körülmények közt az évenkénti 2358 pfr. hasznóbérlőből 430 pfr. relaxáltott: miért ne lehetne tehát a mostani szűkebb és mostohább

időben ismét engedményt adni, miután folyó 1849. évi három angáriát relaxata és hiány nélkül a haszonbérő teljesítette.

3. Tagadhatatlan igazság, hogy mennél szűkebb a pénz és gazdasági természetű, annál kevesebb a pénzes étel, és italbeli *consumptio*, mely egyik nevezetes ága a haszonbéri jövedelemnek, és így jelen esetben is szembevetendő a haszonbéri jövedelemnek nagy megcsökkenése.

4. Ha újabb árverés alá bocsátatna is a regale, mely esetre nézve már múlt 1848-ik évi december 3-i földesúri gyűlésben nyíltan kimondatott, hogy a mostani zavaros időszakban a szerződési kötés sem követeltethetik a lemondó haszonbérőn, előre képzelhető, hogy a jelenlegihez képest alig félannyira menne, már pedig arra három évi idő eltelése kívántatna, mely idő alatt, ha időközben kedvezőbb és derültebb változás állana elő, három év alatt lehet, hogy a birtokoságnak a felyebb nem rugtatandó haszonbérből több vesztesége következhetne, mint a még hátra lévő egy és egyfertály évi relaxata.

5. Megjegyezni való, hogy a haszonbérő drága pénzen sok italokat szerzett be és sok érvénytelen bankjegyek veszték rajta, úgy némely *praevaricatorok* miatt is érthető károkat szokott szenvedni: ezen okok és körülmények arra birták e jeles gyűlésben lévő nagyszámú birtokosokat, hogy közmegegyezésből mind a jelen évi hátra lévő negyedik, mind a következő 1850. évi haszonbérnek fele részét elengedték. Mi szerént folyó évi negyedik angária lészen 589 pfrt 30 xrnak a fele; 294 pfr 45 xr. Jövő 1850. évi haszonbér pedig 2358 pfrtnak fele: úgymint 1179 pfr. öszvesen egy évre, meghagyatván egyszersmind a helybéli előljáróknak a *praevaricatorok*rai szoros felügyelés és azoknak szigorú büntetésük. A haszonbérőltől pedig viszont méltányoltatván az alkalmas italoknak és húsoknak illendő áron és mértékkel kiszolgáltatások."

1850-ből a május 10-én, 31-én és június 28-án megtartott három vásárról maradtak fent átírási feljegyzések; jöllehet ebben az évben március 22-én (a talló mezőn tartatott vásár), április 26-án (az ugarmezőn) és szeptember 5-én (a tallón) is volt vásár. A gazdát cserélt szarvasmarhák és lovak feljegyzése az előbbiekhöz hasonló fontos és érdekes adatokat tartalmaz:

1850

1. Csengeri lakos Szeles Aron vevő, szatmári lakos Nagy új utcán lakó Somogyi Lajostól egy fekete mocskos, hat éves herélt lovat, tarka hátú, két heti felelet alatt: 30 pfr.
2. Kaploni lakos Spicz József vevő, szatmárnémeti lakos Holt Szamos parton lakó Jenei Mihály szántóvetőtől egy három éves üsző tinót, szőke, kajla szarvút: 65 vcf.
3. Kaploni lakos Spicz József vevő, csengeri lakos Simon Józseftől egy kis kajla tehenet, nyolc éves forma, szőke szőrű: 54 vcf.
4. Homoki lakos Braun Mendli vevő, Ugocea megyei túrterebesi lakos Farkas Móztól egy deres kanca lovat, négy éves, és egy fekete kanca három éves lovat, egy pely kanca két éves csikót meg egy sárga hódas fejű két éveset: 167 vcf.
5. Apai lakos Jákób József vevő, komlódtótfalusi lakos Márton Józseftől egy egé szőrű pely lovat, herélt, öt éves: 85 vcf.
6. Vajai lakos Horvát Péter vevő, Bihar vármegye bodonosi lakos Oláh Mihálytól egy nyolc éves világos pely kancát, vak, fehéres hátú: 5 pfr.
7. Kéki lakos Káté György vevő, nagyszekeresi lakos Koszta Lászlótól egy sárga herélt 12 éves lovat, fehér csillagos homlokú, fehéres hátú: 10 pfr.
8. Litkei lakos Isák Mózes vevő, hiripi lakos Medjesi Páltól egy esztendő ökor borjút, vadgalamb szőrűt: 30 vcf.
9. Litkei lakos vevő Izsák Mózes darai lakos Halász Jánostól egy éves kékes szőrű ökröt, a jobb füle hasított: 38 vcf.
10. Litkei lakos Izsák Mózes vevő, szamoskőródi lakos Gergely Györgytől egy esztendő ökorborjút, fakó szőrűt: 45 vcf.

11. Szabolcs megyei dögei lakos Csatlós István vevő, kiskolcsi lakos Nagy Józseftől két ökröt, hetedfű, csákó szarvú: 300 vcf.
12. Bereg vármegyei csefalvi lakos Ketzner József vevő, ombodi lakos Szabó Gábertől két ökor tinót, két évesek, egyik szőke, másik barna: 108 vcf.
13. Balsai lakos Pásztor György vevő, Közép Szolnok megyei ákosi lakos Kosztin Demetertől két ökröt, öt éves, csákó szarvú, szőkés és daru szőrű: 295 vcf.
14. Sámsoni lakos Kis Mihály vevő zsidó székgazda, vetési lakos Libotyán Pétertől egy riska tehenet, idős tarkás, homályos: 49 vcf.
15. Debreceni lakos Péntek István vevő, bodpaládi lakos Szikszó Gergelytől két ökröt, hét évesek, egyik súlyos nyakú: 280 vcf.
16. Debreceni lakos Péntek István vevő, magosligeti lakos Kis Györgytől egy szőke tehenet, 9 éves, csákó szarvú, meddő: 77 vcf.
17. Penészleki lakos Tamás Mihály vevő, lázári lakos Jáger Jánostól két ökröt, hat évesek, kék szőrű, rövid szarvú: 195 vcf.
18. Sátoraljaújhelyi Stein Jakob vevő, nagypeleskei lakos Olajos Zsigmondtól egy öt éves fekete kancát, kesely farkú: 100 vcf.
19. Jánki lakos Török István cserébe vett fehérgyarmati lakos Farkas Pétertől egy sárga hóka fehéres hátú nyolc éves herélt lovat, 15 vcf-tal megtoldta.
20. Fehérgyarmati lakos Farkas Péter cserébe vett jánki lakostól Török Istvántól egy öt éves pely kanca lovat, hátulsó két sarka kesely.
21. Zemplén megyei szörnyegi lakos Neuman Ábrahám vevő, Szatmár megyei oláhgyúri lakostól Hudáktól egy tinót, öt éves, daru szőrű, fehér szarvú: 10 vcf.
22. Kántorjánosi lakos Salamon Ábrahám vevő, dobrácsapáti lakos Vajda Ferencről két sodros szarvú ökröt, kilenc évesek, egyik súlyos nyakú: 270 vcf.
23. Szatmári lakos Barta József vevő, kálmándi lakos Sitli Józseftől, egy pely csikós kancát, nyolcadfű, M S bélyegű, két heti felelet alatt adódott, hogy nem száraz kehes: 105 vcf.
24. Debreceni lakos Péntek István vevő, patóházi lakos Kis Mihálytól egy negyedfű kanca tinót, daru szőrű, csákó szarvú: 63 vcf.
25. Zemplén vármegyei tokaji lakos Czakker Salamon vevő, bagosi lakostól három ökröt és egy tehenet, Vetésből két ökröt, Szamosbecsről két ökröt, Gécből két ökröt, Császlóból két ökröt, Szatmárról két ökröt: mind egészséges helyekről való vágó marhák, öszvesen 14 darab: 1579 vcf.
26. Debreceni lakos Péntek István vevő, batizvasvári lakos Bumbulucz Jánostól egy meddő tehenet, nyolcadfű, daruszőrű, kajla szarvú: 67 vcf.
27. Litkei lakos Bacskai József vevő, Szatmár megyei sári lakos Kása Lászlótól egy negyedfű csákó szőke tinót: 110 vcf.
28. Litkei lakos Bacskai József vevő, krassói lakos Szeremi Lászlótól egy harmadfű perge szarvú tinót, kékes szőrű: 41 vcf.
29. Zemplén megyei székelyi lakos Dávid Herskovics vevő, amaci lakos Nagy Jánostól két ökor borjút, két éves, szőkék: 120 vcf.
30. Litkei lakos vevő, nagypaládi lakos Rosenberg Lázártól egy két éves ökor tinót, szőke, csákó, harmadfű: 50 vcf.
31. Székelyi lakos Herskovics Dávid vevő, pettyéni lakos Medjesi Páltól egy harmadfű ökor tinót, szőke szőrű, fekete szarvú: 48 vcf.
32. Szabolcs megyei timári lakos Gutman József vevő, pettyéni lakos Grossman Dávidtól két üsző tinót, negyedfű, egyik szőke, másik barna, villás szarvú: 45 vcf.
33. Debreceni lakos Gyarmati János vevő, hiripi lakos Balla Györgytől egy daru szőrű, fekete szarvú, csákó két éves meddő tehenet: 87 vcf.
34. Debreceni lakos Gyarmati János vevő, kispaládi lakos Török Károlytól egy csákó szarvú hét éves meddő tehenet: 72 vcf.
35. Debreceni lakos Gyarmati János vevő, vetési lakos Ferenczi Pétertől egy kékes szőrű, nyolcadfű meddő tehenet: 82 vcf 30 xr.
36. Debreceni lakos Gyarmati János vevő, vetési lakos Szabó Mihálytól egy szőke csákó tehenet: 74 vcf.

37. Debreceni lakos Gyarmati János géresi lakos Jakab Sándortól egy ötödfű szőke, csákó tehenet: 55 vcf.
38. Debreceni lakos Hajdú Gábor vevő, simai lakos Szróli Jákóbtól, izraelita, egy nyolcadfű ökröt, egy csonka szarvú tehenet, szőke: az ökör 115 vcf. a tehén 92 vcf.
39. Debreceni lakos Hajdú Gábor vevő, szatmári lakos Prága György úr cselédjétől, Szilágyi Györgyné főzötől, egy fakó tehenet, veres bika borjával: 120 vcf.
40. Debreceni lakos Kerek János vevő, csengeri lakos Lőrincz Lázár zsidótól, egy tehenet, szőke, csákó, nyolc éves: 90 vcf.
41. Debreceni lakos Kerek János vevő, fehérgyarmati lakos Miski Ferentől, egy szőke tehenet, csákó, 8 éves: 90 vcf.
42. Debreceni lakos Kerek János vevő, szatmári lakos Szilvási Jánostól két ökröt, kilenc éves, szőke, csákó: 225 vcf.
43. Debreceni lakos Kerek János vevő, kiskolcsi lakos Décsi Istvántól egy tehenet, szőke, kajla: 93 vcf.
44. Debreceni lakos Kerek János vevő, ricsei lakos Darida Józseftől egy tehenet, nyolc éves szőke, kajla: 90 vcf.
45. Újhelyi lakos Stein Jákób vevő, krassói lakos Tarczai Károlytól, egy világos pely, herélt öt éves lovat, 50 pfr, és egy fakós kanca három évest: 20 vcf.
46. Érseleádi lakos Kele György vevő, madarászi lakos Szilágyi Lászlótól négy ökröt, kettő nyolc, kettő hét éves, szőke, kettő ösméretlen bélyegű: 675 vcf.
47. Madai lakos Feldman Mózes vevő, zajtai lakos Herman Józseftől egy szőke idős tehenet, fennálló szarvú: 50 vcf.
48. Madai lakos Feldman Mózes vevő, szatmári lakos Kardos Lászlótól egy tehenet, idős, kékes szőrű, hegyes szarvú, B forma bélyeggel: 51 vcf.
49. Sámsoni lakos Mihály Reuch vevő, szatmári lakos Kovács Istvántól két ökröt, idős: 135 vcf.
50. Sámsoni lakos Mihály Reuch vevő, madarászi lakos Székely Istvántól egy tinót, harmadfű: 40 vcf.
51. Sámsoni lakos Mihály Reuch vevő, józsefházi lakos Ács Györgytől egy tinót, negyedfű: 40 vcf.
52. Debreceni lakos Péntek István vevő, batizi lakos Marosán Mihálytól négy ökröt, koros, kettő homály, egy szőke, egy barna: 512 vcf 30 xr.
53. Debreceni lakos Péntek István vevő, kölcsei lakos Horvát Miklóstól egy tehenet, csákó, szőke, H J bélyegű: 115 vcf.
54. Sátoraljaújhelyi lakos Stein Jakab vevő, tatárfalvi lakos Jenei Istvántól egy fekete herélt hét éves lovat, és egy szürke hat éves heréltet: 142 vcf.
55. Debreceni lakos vevő, Böszörményi István, orozsfalusi lakos Kis Makaritól négy ökröt, hét évesek, kettő darus szőrű, kajla, kettő szőke hegyes: 510 vcf.
56. Darai lakos Katócz József vevő, kótaji lakos Kisbarna Árontól zsidó, egy három éves fekete herélt csikót: 48 vcf.
57. Szatmári lakos Kolozsvári István vevő, kaploni lakos Pap Jánostól egy pely herélt nyolc éves lovat, P J bélyegű: 30 pfr.
58. Szatmári lakos Kolozsvári István vevő, Erdélyi Kirilla madarászi lakostól négy ökröt, kettő hat éves, csákó, kettő nyolc éves fennálló szarvú: Kettő 295 vcf, másik kettő 260 vcf.
59. Újhelyi lakos Stein Jákób vevő, csengeri lakos T. Szuhányi Ferenc úrtól egy szegsárga kancát, négy éves, deres farkú, csillagos homlokú, kesely lábú: 50 vcf.
60. Újhelyi lakos Stein Jakab vevő, csegöldi lakos Csuprák Jánostól egy deres nyolc éves kanca lovat, bal oldalán H bélyeg: 42 vcf.
61. Újhelyi lakos marhakereskedő Frenkel Sámuel vevő, szatmár megyei gazdáktól egészséges helyekről 64 darab sőre ökröt, különböző árakon, szabadon bocsátása ajánlatik.
62. Bihar vármegyei széplaki lakos Lakatos József vevő, fehérgyarmati lakos Farkas Gáspártól egy fekete kanca lovat, hét éves, nyeregöréses hátú, bélyegtelen: 95 vcf.

63. Balsai lakos Dankó György vevő, kölcsei lakos Ormós Péter úr biztosától Iczeniczi Lajostól egy pely herélt koros lovat, bal szemére vak: 60 vcf.
64. Pátyodi lakos Feldman József vevő, hodászi lakos Asszony Gábortól, egy koros pely herélt lovat, nyeregtrőréses hátú, ösméretlen bélyegű: 31 vcf.
65. Szatmári lakos Oravecz János vevő, bodrogújhelyi lakos Steiner Jákóbtól egy négy éves herélt lovat, pely: 42 vcf.
66. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, izraelita, sárközújlaki Dáncsi Jánostól két ökröt, fehér szarvú, szőke hét éves: 182 vcf.
67. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, szatmári lakos Tóháti Lászlótól két ökröt, 10 éves, szőke: 175 vcf.
68. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, szatmárnémeti lakos Fazekas Györgytől két ökröt, 9 éves, egyik szőke, másik barna: 170 vcf.
69. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, apai lakos Talyán Györgytől két ökröt, nyolcadfű, szőke: 220 vcf.
70. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, aranyosmeggyesi lakos Czinka Flórától egy tehenet nyolc éves, szőke: 56 vcf.
71. Nagyváradi lakos Kun Ignác vevő, szatmárnémeti lakos Nagy utcai Szilvási Mihálytól két ökröt, koros, kékes, egyik hegyes, másik fennálló szarvú: 195 vcf.
72. Mátészalkai lakos Dávid Mózes vevő, esztrói lakos Szabó Gábortól egy lovat, négy éves fakó kanca: 55 vcf.
73. Gömör vármegyei rimaszombati lakos Hudák Mihály vevő, pettyéni lakos Zakhariás Ferentől két ökröt, koros, egyik szőke, másik barna, két tehenet, egyik szőke, másik barna, és két koros másikat, öszvesen: 460 vcf.
74. Rimaszombati Hudák Mihály vevő, szatmári Gyöngyvirág utcai lakos Buzer Lászlótól két ökröt, hét éves, szőke, fehér szarvú: 205 vcf.
75. Gömör vármegyei zádorházi lakos Bőtös Ambrus vevő, méhteledi lakos Tamás Lászlótól két ökröt, hét éves, szőke, sárga szarvú: 272 vcf.
76. Zádorházi lakos Bőtös Ambrus vevő, császlai lakos Jármí József úrtól, három ökröt borjút, egy évesek, szőkék, jobb füleikből ki van véve: öszvesen 90 vcf.
77. Sáros vármegyei somosi lakos Teich Emanuel vevő császlói lakos Jármí József úrtól két ökröt, 7 évest.
78. Kemecsi lakos Laszós Péter vevő, nagypeleskei lakos Baksán Jánostól egy tinót, négy éves kurta farkú, szőke, sebes hátú: 105 vcf.
79. Szabolcs vármegyei eszlári lakos Rosi József vevő, csengeri lakos Dávid Salamontól egy borjas tehenet, öt éves, barna, ösméretlen jegy a farán, borja ökröt, nyolc hetes: 96 vcf.
80. Mátészalkai lakos Dávid Mózes vevő, apai lakos Domján Farkastól egy két éves pely csikót, herélt: 70 vcf.
81. Sámsoni lakos Reich Ábrahám vevő, csengeri lakos Kis Mózesből egy fejős koros szőke tehenet, üsző húsvéti borjával.
82. Bereg vármegyei zápszoni lakos Goldberger Mózes vevő, apai lakos Frank Salamontól egy fekete öt éves tarka hátú herélt lovat: 90 vcf.
83. Zápszoni lakos Szántó Hersli vevő, apai lakos Klein Dávidtól két pely kanca lovat, öt hat évesek, csillagos homlokú pely kanca csikójával, egyiknek hátulsó bal lába kesely: 450 vcf.
84. Zemplén vármegyei rakamazi lakos Labancz György vevő, csengerújfalusi lakos tiszteletes lelkész Márk Ferenc úrtól két ökröt, 7 évesek, egyiknek bal sódarán M bélyeg: 320 vcf.
85. Szalacsi lakos Sidó Ehrenfeld Sámuel vevő, császlói lakos Farkas Lázártól két tehenet, daru, kesely szarvú, hegyes: 160 vcf.
86. Pest vármegyei acsádi lakos Braun Dávid vevő, bagosi lakos Pap Györgytől egy négy éves sárga kancát, hóka homlokút: 110 vcf.
87. Hodászi lakos Áron Dávid vevő, lázári lakos Rojahn Györgytől két ökröt, hét éves, szőke, egyik csonka sárga szarvú: 100 vcf.
88. Váradi lakos Kun Ignác vevő, hodászi lakos Áron Dávidtól két ökröt, kilenc éves, szőke egyik, barna, a másik, egyik kurta farkú: 165 vcf.

89. Gebei lakos Berg Mihály vevő, nagypeleskei lakos Román Jánostól egy ökörtulkot ötödfü csákó szarvú: 132 vcfr 30 xr.
90. Váradi lakos Kun Ignác vevő, csengeri lakos Belényesi Páltól két ökört, 10 éves szőke, csákó szarvú: 200 vcfr.
91. Érseléndi lakos Mezei Káin vevő, kiskolcsi lakos Nagy Andrásról két ökört, hetedfü, egyik kékes másik szőke, csákó szarvú: 350 vcfr.
92. Érseléndi lakos Mezei Káin vevő, kiskolcsi lakos Kolcsi Flóráról két ökört, hat éves, egyik szőke, másik darus szőrű, fehér szarvú, egyik bélyeges: 345 vcfr.
93. Szalacsi lakos Ehrenfeld Samu vevő, csengeri lakos Majtényi Antaltól egy ökörborjút, másfél éves, daru szőrű, vastag szarvú: 32 vcfr.
94. Váradi lakos Kun Ignác vevő, kiszokondi lakos Bus János két ökört, öt éves, csákó szarvú: 195 vcfr.
95. Szárazberki lakos Lévi Sámuel vevő, badalói lakos Salamon Berkótól egy vén pely herélt lovat, fehéres homlokú: 26 vcfr.

A gazdát cserélt állatok vevői és eladóinak lakóhelyei mutatják azt a széles kört, amelyre a csengeri vásár hatóköre kiterjedt.⁵⁶

1851-ben is folyamatosan megtartották a vásárokat, sajnos részletesebb tudósítás nem maradt fenn azokról: január 17-én a városban volt a vásár, — február 7-én az ugarmezőn, — s október 1-én a tallón. Ebben az évben és a következő másfél évben fordult meg Haynau a csengeri nagyvásáron. A népi emlékezés, különösen ökörvásárlásainak botrányairól őrzött meg különböző történeteket napjainkig.⁵⁷

A vásári jövedelmekből való részesedés az eddigi gyakorlathoz hasonló módon történhetett. A földesúri gyűlésekről szóló jegyzőkönyvek megemlítik, hogy 1851. március 4-én Riskó József földesúri jegyzővel számvetést készítették az 1836 óta befolyt regalei jövedelemről, amelynek összege huszonnolcezer-hatvan forintot tett ki.⁵⁸ A jövedelemelosztásról készített részletes kimutatást nem ismerjük ebből az időből, de a nagyobb birtokosok 1851-ben 254 anyatelek után kiosztott regale összesen 762 frtot tett ki. Maradt fenn egy lista, mely szerint anyatelkek után 3 frtot fizettek a következőknek:

1. Gróf Teleki-ház	47	pfr	
2. Szuhányi Ferenc	14	pfr	52 xr
3. Fogarassy László	46	„	30 „
4. Jékey Menyhért	32	„	15 „
5. Szeleczky-rész	26	„	15 „
6. Eötvös Mihály	26	pfr	15 xr
7. Szögyényi-rész	25	„	30 „
8. Peley József	3	„	45 „
9. Májer Mihály	46	„	30 „
10. Vetésy Dániel	18	„	
11. Uray Károly	21	„	
12. Szilágyi Dániel	25	„	
13. Uray Ambrus és Zsigmond	12	„	
14. Gróf Károlyi-rész	9	„	
15. Jörös Lajos és János	7	„	30 „
16. Mándy Krisztina	1	„	30 „
17. Kerekes István	7	„	
18. Mátay Antalné	6	„	
19. Kállay László	6	„	45 „
20. Gróf Barkóczi	3	„	

21. Gróf Degenfeld	3	„
22. Sulyok Józsefné	3	„
23. Sulyok János	10	„ 30 „
24. Báthori János	3	„
25. Sulyok Ferenc	3	„
26. Uray József	1	„ 30 „
27. Rosy Mihály	3	„
28. Brandli János	6	„

összesen: 632 Pfr 7 xr.

Ugyanekkor feljegyezték azoknak az ellenszegülőknek (praevaricator) neveit is, akiknek a jussát bent tartották a földesúri pénztárban:

Csáki Miklósné	51	xr
Székely András	1 fr 30	„
Ecsedi Pál	2 fr 24	xr
Kelemen Gáspár	3	„
Hadady Ferenc	2	„
Bihari Sámuel	1	„ 30 „

Ezt a megjegyzést fűzték még hozzá: „Ezen benmaradt tömeg, összesen 632 pfrt 7 xr-hoz hozzászámítandó a kisebb birtokosoknak kiosztandó 129 fr 32 xr. s ez összesen: 762 Pfr.”

Az elnyomatás korának nehéz évei közt az 1852-ik évben megtartott vásárokról nagyon keveset tudunk. Ebben az évben kezdték az eladásra kerülő állatokra az úgynevezett „régiaikat” kiállítani s január 16-án a piacon volt a vásár; február 6-án Tóth utca végén havas, lucskos időben a mezőn, mivel a főbíró (Jörös Lajos) a piaci vásárnak ellene szegült. Március 10-én Halom utca végén volt a vásár szép tavaszi időben.

Ebben az évben lépett életbe március 31-én főispáni rendelettel az új vásári tarifa, amelynek adatai érdekesen mutatják az egyes vásári portékák sokféleségét: a fent maradt jegyzék arról tudósít, hogy mennyi helypénz kell fizetni különböző árusoknak:

1. Arany, ezüst ékszerárúsok egy négyszögöl helytől	20	xr
2. Külföldi (nem csengeri) prémárulók	15	„
3. Divatárús	8	„
4. Porcelán, külföldi üveg, más finom edényárulók	8	„
5. Rőfös kereskedők, posztót, kartont, gyołcs, selyem s fain szövete- ket árulók	8	„
6. Kész finomabb ruhákat árulók	8	„
7. Mézeskalácsokat árulók, szappanosok, gyertyaárulók	8	„
8. Órásook, szűcsök, tímárok, paplanosok, kalaposok	6	„
9. Ezen cikkeket gyalog árulók s hátukon hordozók fejenként	4	„
10. Vasárosok, rézművesek, fűszerezsek	10	„
11. Közönséges posztó és szűrszabók, suszterek, csizmadiák	6	xr.
12. Könyv és gombkötők, gubások, szijártók, lakatosok, bádogosok, fű- sűsők, kötélverők, esztergályosok, közönséges üvegeket, pipákat árulók	5	„
13. Kádárok, kerékgyártók, asztalosok, szekeresek, szítások, rostások, faedényeket árulók	4	„
14. Ezen cikkeket gyalog árulók s hátukon hordozók fejenként	2	„
15. Egy köszörűs	3	„

16. Egy szekér gyapjú és marha bőrtől	8 xr
17. Egy szekér deszka, zséndely, léc, abroncs, épület és mesterembernek való fáért és mészért	4 „
18. Egy szekér hal, csik	4 „
19. Egy szekér szalonna, sertéshús	6 „
20. Egy szekér gabona, tengeri, burgonya	3 „
21. Egy szekér tűzifa, széna, tők, tövis, nád, gyékény, szalma, sás, vessző árulásáért	1 „
22. Egy szekér káposzta, gyümölcs, hagyma, len, kender	2 „
23. Hat akón felül lévő bor, pálinka egy szekértől	2 „
24. Hat akón alól lévőkért	1 „
25. Egy ló vagy szarvasmarha, három éven felül lévő	1 1/2
26. Három éven alól egy évig (egy éven alul nem jár)	1 „
27. Sertés egy éven felül egy darab	1 „
azon alól két süldő	1 „
malac	1/2 „
28. Juh, kecske, egy pár	1 „
két pár bárány, vagy gidó	1/2 „
29. Egy szekér aprómarhától	2 „
tojás, nyers gyümölcs, más élelmiszerek, gyalog árulásért, ha 24 pfrt-ot érnek	1 „
azon alól helypénz nem jár	
30. Kenyér, cipó, perec, sült hús, főtt étel, sütemény árulók fejenként	1 „
31. Véka bére 10 mérőtől	1/4
rőf	1 xr
másálás minden másáért	1 „

A Bach-korszak vásári problémáiról közelebbről 1852. március 21-én tartott földesúri gyűlésből értesülünk: „Feljelentődvén az úrbéri viszonyok tárgyában, hogy a csengeri úrbéri pör jelenleg Gebén Szilágyi Antal, gróf Teleky-ház ügyészénél létező, határozatott; a birtokosok részéről tételesen folyamodás a szatmári császári királyi törvényszék elibe, hogy ezen úrbéri pört egész terjedelmében nevezett ügyvéd úr által további lépések tétele végett minél előbb az illető helyre kézbesíttetni méltassa.”

Április 17-én „A T. kir. Táblán régolta eltévedt csengeri erányosító pör felől Tekintetes Fogarassy László földesúri felvigyázó úr szilárd nyomozás után jelentvén, hogy az még 1840 évben Hőgyészi Pál referens által, Kovács Mihály ügyész felügyelése alatt, vétetett fel elsőben a királyi tábla előtt, de azután mind a referens, mind az ügyész Pozsony vármegyében meghaláloztak, és a pör felsőbb ellátása ismét fennakadt. Határozatott: földesúri felvigyázó úr továbbra is megkéretik, hogy az érintett pör előke-
rítésében szíveskedjen, hálás köszönet nyilatkozata mellett, munkálódni.”

Június 27-én „a helybeli közbirtokosok által panaszba tétetvén, hogy mióta Fischer Ignác helyettes vásári haszonbérlő maga részére kivívta, hogy a vásári régiák jövedelmei egyenesen őtet illessék, és a vásári bíróság eltöröltetett, s a földesuraságok részéről a felügyelés is megszűnt, azóta szembetűnő nyeresége van, mely vásáronként 100 frtokat is felülhalad, mivel egy-egy darab szarvasmarháért nemcsak a vidéki, de szokatlanul a helybeli lakosok is 30 váltó xrokat tartoznak vevői és eladói díjképpen a régiákért fizetni, melyeknek regyedrészt (mind előadatott) Schönwald Zsigmond⁵⁹ helybeli seborvos úr szokta szedni a haszonbérlő részén kívül, és továbbá, hogy sok cikkekért a haszonbérlő által a kiszabott megyei tarifát felülhaladó helypénz szedetik, s így a földesúri felvigyázat megszűntével szinte monopólium gyakoroltatik, végeztetett: Vinkler Mihály helybeli jegyzőre bizatik, hogy e tárgyban Tekintetes Uray Endre⁶⁰

közigazgatási főszolgabíró úrhoz készítsen egy folyamodást, hogy ezen rendeltenségeket nyomósan megvizsgálni, és ha lehet szép móddal orvosolni, vagy ha törvénykezési járásbíróság ítélet alá tartoznának, azokat oda utasítani méltassa.”

Aztán egészen 1860-ig semmiféle feljegyzés nem maradt fenn a vásárookra vonatkozóan. Csak gyaníthatjuk, hogy a régi rend ez idő alatt is megvolt.

A hatvanas évekből csak két esztendőről van némi tudósítás: 1861. május 20-án Madarassy László ügyvéd úr, mint a gróf Teleky-család ügyvédje és ezúttal képviselője, a képviselt család utasításából óvást emelt a Csenger részére, mint község részére az osztrák kormány által hídas és hevívásár engedélyezése ellen. Ezen óvástétel egyszerűen jegyzőkönyvbe vezetett, a bent lakó s vidéki jelen volt birtokosok ezen engedély ellen nem tévén ezúttal semmi kifogást.”

Június 12-én az árverési feltételek első pontjában ez áll:

„A bérlet tárgyát teszik: a szeszes italok mérési joga és az országos vásárok vámjövödelme, a benti lakosság kivétel nélkül vásári helypénz fizetésétől mentesek maradván. A bérlemény 3 egymás után következő évekre adatik 1861. július 1-től 1864. július 1-ig.”

1868. május 11-én értesülünk arról, hogy „Jékey Menyhért a vásárvámbeli illetősége iránt beadott kérvényéről tárgyalnak: kérelmezőnek beadott kérelme felolvastatván, minthogy követelés nem méltányos azon okból miszerint regale osztalékát minden hozzátartozandó illetményével adta el s vevői által a haszonélvezetek kezeltetnek, követelését azok ellen indítsa meg.”

1873-tól egy évtizeden keresztül ismerjük a jegyzőkönyveket. Ez évben adta be Sulyok Ádám követelését: „A közbirtokossági főfelügyelő (Szuhányi Lajos) által bemutatván s felolvastatván Sulyok Ádám és érdektársainak 2231. sz. alatti a szatmári kir. törvényszékhez beadott keresete, mely szerint Szuhányi Lajos, mint a csengeri arányosító per és az erre szükségeltetett költségek kezelésében a csengeri közbirtokosság képviselője és általa az egész csengeri közbirtokosság az 1836 év óta a csengeri vásárvámból és ezzel öszveköttöt tabernajog és vámházból befolyt jövedelmére vonatkozó számadása és járuléka bemutatása kéretik és melynek beadására a kir. törvényszék által ez napi határidő tűzöttetett, határozatott:

A jelenlévő közbirtokosok a felolvasott keresetet tudomásul vévén közbirtokossági főfelügyelő urat és Kerekes Ágoston urat ezennel megbízzák és felhatalmazzák, hogy a közbirtokosságnak ez ügyben leendő védelmezésére Böszörményi Elek vagy akadályoztatása esetén más ügyvédnek felvételével a birtokosság védelmére minden törvényest megtegyenek és tétessenek.”

A tagosításkor (1868) vásárteret mértek s ettől kezdve állandó helye volt a vásárnak a Tót ma Rákóczi utca végén, s itt tartották azokat 1945-ig.

A krónika ha hiányosan is, de képet ad arról, hogy mi ment végbe a csengeri vásár ügyében a kiegyezés után, 1873. október 16-án a mindennapi vásárvám szedéséről értesülünk s ezzel kapcsolatban a gyűlésben a következő határozat született: „Tekintetbe vévén, hogy a cédulaosztó helyiség kibérlésével a városra is teher hármlott, a jelenvaló közbirtokosok egyértelműleg odanyilatkoztak, hogy a jövedelem az 1873. év első febru-

ártól a mindennapi vásárok után, ide nem értve az országos vásárok napjainak jövedelmeit, úgy külső, mint belsőleg a város részére felajánlott s eszerint a város kérelmének elég tétetett, világosan megemlítvén, hogy csakis az eddigi vámszedési joggal.”

December 22-én „a vásárvám birtokosok jelenlétében kitűzött árverés megejtése és a vásártérre épített bódék meghagyásáról, a jövőre leendő telepíthetőségéről vitatkoztak. Az országos vásárvám bérbeadása megkezdetvén s kellő ideig tartó árverés mellett, a legtöbbet ígérő Schwarcz Simonnak 601 forintért bérbe adódott. Továbbá indítványba hozott, miszerint a vásártér területén már fent álló és ezentúl felállítandó árúbódéokra nézve határozatot, még pedig a már jelenleg fent állókra nézve, ámbár engedély nélkül állítottak fel, annak elismeréséül, hogy azon terület, ahol az árúbódék állnak, az illető vásárvám jogosultaké egy bizonyos évenkénti bérmennyiséget fizessenek, mely később fog meghatározatni. Az ezen túltra létesítendő árúbódék felállítása a vásárvám jogosultaké, mint ezen terület birtokosainak, engedélye nélkül fel nem állítható, mire nézve felkéretik az előljárásság ezen határozat hozatalnak közhírré tételére, a bérlő felhivatik, hogy a vásártéren megkezdődő építkezéseket haladék nélkül a felügyelő úrnak vagy pedig az előljárásságnál jelentse be. Az előljárásság felhivatik arra nézve, hogy a vásárvám tarifát az illető helyről mielőbb eszközölje ki, melynek egy példányát másolatban a bérlőnek adja át, az eredeti példányt pedig levéltárba tegye.”

A vásártéri árúbódékkal 1874. augusztus 31-én foglalkozott újból a közgyűlés:

„Tekintetes elnök úr előterjeszti miszerint a vásártéren több bódék és tabernák a birtokosság engedélye nélkül állítottak, illetőleg építették fel, s ez által később a vásártérhez jogot ne formálhassanak, kéri a tekintetes birtokosságot ez ügyben a szükséges határozatot megállapítani: A felterjesztett ügy, mely a birtokosság érdekeit kiteszöleg károsítja, köztetszésben részesülvén, minthogy a vásári joghoz tartozó birtokosok a meghívás dacára is meg nem jelentek, a meghívás szerint meg nem jelenéssekkel mint belenyugvók tekintetnek, a jelenlévők (Szuhányi Lajos felügyelő, Mauks István⁶¹, Kun József, Mayer Károly, Kaufmann Lajos) által az engedély nélkül felépített épületek iránt következő határozat hozatott:

1. A vásártéren kiknek jelenleg fennálló bódéjok van, melybe rőfös kereskedést űznek, név szerint Berger Tóbiás, Kaufmann Lajos, Kaufmann Miksa, Schwarcz Simon, Bélteky Albert, mint amelyek jelenleg fennállanak, díjfizetés nélkül meghagyatnak, azon kijelentés mellett, miszerint nevezettek kötelesek egy nyilatkozatot kiadni arról, hogy bódéjok a birtokosság engedélye mellett állítottak fel, és sem a vásártérhez sem pedig a vásári joghoz jogot nem tartanak sem ők, sem pedig utódaik. Megemlítvén, miszerint a fent nevezettek közül kiknek vásári joga van — a vásártérről — azok pedig kiknek vásári joguk nincsen, mindkettőről tartoznak lemondási nyilatkozatot kiszolgáltatni.

2. Megemlíttetik miszerint az első pontban megemlített bódékhoz aránylagos modorban más bódét felállítani engedély nélkül nem szabad. Aki ily bódét vagy árúdat létesíteni szándékozna, azt a felügyelőnél bejelenteni tartozik, s az arra nyerdő engedély kinyerése mellett kezdheti meg az építést évenként 2 fr azaz két frt évi díj illetőleg bér lefizetése mellett, mely összeget a pénztárnok (Mauks István) úr kezébe lefizetni kötelesek s egyúttal az első pontba megemlített nyilatkozatot szinte aláírni tartoznak.

3. A vásártéren állandó tabernákat felállítani a birtokosság engedélye nélkül nem lehet. Az engedélyt nyerő, ha italmérését időközben félbe szakítaná, tabernáját más személyre át nem ruházhatja, mivel engedélye azonnal megszüntetettnek fog te-

kintetni, s a taberna felállítására csakis oly egyének adatik ki engedély, ki a regale bérlő italát méri.

Megemlítettén miszerint Lichmann Bénéiamnak a vásártéren tabernája áll fenn engedély nélkül, s abba ő maga a regalebérlő italát nem is méri, attól más korcsmárostól haszonbért húz, a jogtól ezennel eltiltatik s felkéretik főbíró, hogy nevezett taberna elbontására intse meg, ellenszegülés esetében költségére hanyattassék el.

Végül az első pontra megjegyeztetik, hogy az abban elsorolt kedvezményben csakis a megnevezettek jelenlegi bódé tulajdonosai részesülnek, azon esetben, ha hálók bekövetkezne vagy pedig bódéját másra átruházná, ezen kedvezmény megszűnik."

Az 1875. esztendőben a Sulyok családdal folyó pernek az ügye újra előhozódott. Június 8-án a gyűlés „össze lett hívva a közbirtokossági elnök úr által egyrészt a közbirtokosságnak a Sulyok Ádám által támasztott vásárvámi per tárgyában, ahol felvilágosítása nyomán abban állapotott meg a jelenlévő közbirtokosság (Szuhányi Lajos, Roxer Vilmos, Kerekes Ágoston, Kun József, Bihari Imre, Osváth Sándor, Bélteky Albert, Mauks István) miszerint célszerűbb lesz a Sulyok családdal ez ügyet barátságosan kiegyenlíteni, s erre nézve a legközelebbi tárgyalás alkalmával az ügyvéd úr kéretett fel, hogy a felperesi ügyvéd úrral e tekintetben magánúton magát érintkezésbe tegye, valamint birtokossági elnök úr és Kun József főbíró úr is felkéretett, hogy ha a Sulyok család részéről e tárgyban ajánlat tétetnék, azt magoktól vissza ne utasítsák, hanem kíséreljék meg az alkut, hogy azonban a közbirtokosság a legrosszabb esetre is elkészülve legyen, felkérte Tekintetes Roxer Vilmos urat, hogy a számadásokat 1836-ik évtől kezdve 1866 évig átvizsgálja, kivonatot tegyen és mióta a vásárvámjövdelem a regalával tömegesítve kiadatott az előbbeni évekhez arányosítva állítsa össze s terjessze be használat végett a közbirtokossági ügyvéd úrhoz, ebbéli fáradság díjával, 100 azaz száz frt állapíttatván meg, ha a számadások elkészítése csakugyan szükségessé válna."

Július 6-án „A Sulyok családdal az egység megkötésére esetleg végleges eldöntésére megbizattak Szuhányi Lajos főfelügyelő, Kerekes Ágoston⁶², Képesy Gyula⁶³, Mayer Károly és Kun József urak."

1875. március 18-i gyűlés jegyzőkönyvéből értesülünk, hogy „a vásárvámjogot követelő Sulyok család részéről jelenlévők az egység megkötésével azon nyilatkozattal állottak elő, miszerint ha részükre háromezer frt követelési összegbe a kamatot is beleszámítva s az okozott perköltség 400 frt kifizettetnék, azon esetben hajlandók az egységet megkötni.

A Sulyok család által előterjesztett egységre a birtokosság megbízottjai ajánlottak 800 frtot és 123 frt pedig mint a Sulyok-család által a vásári térnek megtérítését, mely a perköltségre számíttassék fel, szintén ajánltatott, mely a jelen volt családtagok által (Nagyiday Ferenc⁶⁴, Sulyok László, Sulyok Ödön, Sulyok Ádám árvái gyámja Gyene Bertalan) el nem fogadtatott."

Ezért a per tovább folyt s csak 1883. február 16-án tartott gyűlés irataiból tudjuk meg, hogy a „Sulyok-családdal folytatott pert a birtokosság elveszítette, a fizetés tehát küszöbön áll. Ezen összegnek, valamint az ez után fizetendő részlet által befizetett negyedes bérlő által befizetett összeg tétessék be mindaddig, és a szükségelt összegek erejéig a takarékpénztárba, a bevétellel Szuhányi Lajos úr bizatik meg, a kiadott takarékpénztári könyvecske pedig átadandó Mauks István pénztárnok úrnak."

1884. január 14-ig a Sulyok családdal való per a következő összeget emésztette fel:

A lefolyt per alapján a Sulyok családnak kifizettetett:

1804 Fr 29 xr.

Ennek felvételi nyugtájára bélyeg	6	25
Vaday ügyvéd munkadíjába	21	85
Sulyok családnak Szatmárra útiköltség	2	58
Takarékpénztári nyugta bélyege		5
Bélteky Albert jegyzőnek	12	
Pénztárnoknak számadási fizetésre 5 frtjával	15	
Az 1883. év negyedik negyedévben kiosztott	762	

Összes kiadás: 2624 Fr 02 xr.

1879-től kezdve a földművelésügyi és kereskedelemügyi minisztériumnak 14039 sz. rendelete alapján az országos vásárnapok megtarthatási napjait előre ki kellett tűzni és annak megállapítását be kellett jelenteni. Ezért a közgyűlés úgy határozott, hogy az 1879. évre a következő napokra tűzi ki a vásártartásnapját: január 10, február 21, március 21, április 25, június 13, július 11, augusztus 15, szeptember 26, október 24, november 21 és december 19-ére. A kitűzött vásárnapjainak közhírré tételére Szuhányi Lajost kéri fel és bízzák meg. A határozat szerint 150 példányban kellett kinyomtatni, s azt is elrendelték, hogy a jövő évre esendő vásároknak napjainak kitűzését november hó 10-én tartandó gyűlésben határozzák meg, s erre az időre a gyűlés összehívását is kéri Szuhányi Lajos főfelügyelőtől.

Ezután minden esztendőben előre meghatározták az évi 12 országos vásár tartásának a napját. A jegyzőkönyvekben ezen kívül alig is találunk mást a vásár körülményeiről.

1880. november 29-én „Szuhányi Lajos birtokossági felügyelő előterjeszti, miszerint a vásárvám bérlője, Berger Ábrahám a maga önkénye szerint a folyó év december havára egy országos vásár megtartását tette közhírré, miután a bérlő e vásár megtartására jogosítva nem lévén, kéri a vásári birtokos urakat a szerződésben kikötött 12 vásárnál többet tartani, minden egyes vásár megtartásáért 30 frtot a birtokosság részére fizetni köteles legyen. Ez önkényes eljárás feletti intézkedés és határozás, a felterjesztett ügyre vonatkozólag elhatározott, miszerint tekintetbe véve a folyó évben folytonos esős és sáros idő viszonyait, mely miatt a bérlő a bérletében tetemes károsodást szenvedett, e kára pótlásának némi részbeni enyhítésére nézve a jelenlévő birtokosság emberbaráti szeretetből kiindulva, most egyszer és utóljára a szerződésben kitett 30 frtot 5 frt bírságra lévén hajlandó leszállítani s ezen öszveget a vásárnál bejáró útvonalon egy vízfolyásra, mely a Kun István háza oldala mellett áll, egy erre alkalmas hídnak készítésre lesz fordítandó, melynek elkészítésével a főbíró meg is bizatik.”

Általában évenként az előre elhatározott vásároknak dátumát 150 példányban nyomtatták ki és szétküldését a jegyzőre bízták s a reá költendő összeget pedig a birtokossági pénztár fizette ki.

1881. november 3-án a vásárvám bérlője Berger Ábrahám felszólított, hogy a hátralékba lévő két angáriát, tehát félévit, összesen 260 frtot fizesse be. A felhívásra említett bérlő odanyilatkozott, hogy tekintve a

folytonosan tartó rossz vásárokat, kéri a vásárvámjogosultakat, hogy az angáriát vagyis 130 frtot legyenek szívesek elengedni, ellenkező esetben kénytelen lenne a bérletet felmondani. A jelenvoltak ezen nyilatkozatát a haszonbérlőnek, ha abba az összes kül vásárvámi birtokosok is belenyugszanak, elfogadja oly formán, hogy ezen hátralévő két angáriából bérlő e mai napon 130 frtot lefizetvén, a másik 130 frt részére elengedésbe hozatik, s minthogy a bérlet 1882. dec. 31-én jár le, az 1882. január 1-én be nem fizetett évnegyedi haszonbéri összeg a bérlet rögtöni felmondását vonná maga után, az kárára és veszélyére újból kiadatni fog, ezen határozatról a kül vásárvámi birtokosok levél útján megkeresendők s nyilatkozatuk elvárandó, arra nézve hogy a felmondást vagy pedig bérelendést fogadják el, s válaszuk 8 nap alatt megküldendők.

A vidékiek nyilatkozatának megérkezése alapján 130 frt bérelendés megadatik. Özvegy Uray Józsefné nem egyezett bele s részére a járuló összeg a bérlő által lefizetendő.

Az 1882. évre meghatározott 12 vásárral kapcsolatban a dátumok kijelölésén kívül csak annyit jegyeztek fel, hogy szeptember hónapra azért tétetett két vásár (7-ére és 29-ére) mert a szokásos kisasszonynapra esvén, az izraelitáknak szeptember 15-én ünnepe lévén, más módon a vásárok besorozhatók nem voltak. A vásárok kihirdetésére ekkor 200 ív nyomtatványt rendeltek.

1882. március 10-én Berger Ábrahám volt vásárvám bérlőnek⁶⁵ 29 frt bérösszeg elengedése ellen beadott kérelme felolvastatott: „A kérvényre nézve azon határozat hozatott, miszerint folyamodó odautasítatik, hogy a külbirtokosokat keresse meg és kérje fel elengedésre vonatkozólag, s a választ a megkérdezés alkalmával mutassa fel, annak megtörténtével a helybeli birtokosok értekezletre összehívatnak. Utasítatik folyamodó Uray Józsefnő részére a 2 frt 50 xrt haladéktalanul fizesse be a pénztárnok úrnál.

Október 16-án határozzák meg az 1883-ban tartandó vásárok dátumait s erre az évre 13 vásárt állapítanak meg azzal az indokolással, hogy május hóra évszázadok óta élvezett áldozó és úrnapi vásárok mindig megtartattak, 1883-ban pedig egy hónapba esnek, ez alapon esik a 13 vásár a szeptemberben tartandó két vásárral együtt, úgy ütven ki, hogy a február hónapi vásár elhagyatott, tekintve e hónapba eső rossz idő és utak járhatatlanságát.”

1884-re 12 országos vásárt terveztek be, s a vásárok nyomtatványát 300 példányban rendeltetik kinyomtatatni.

1884-ben január 14-én Berger Ábrahám az édesanyja, Goldstein Pepi volt vásárvám haszonbérlo számára az előbbi évekből hátralékban maradt 29 frt bérösszeg elengedését kéri. Miután Földváry Eleknő gróf Teleki Júlia megbízottja Darányi Ignác ügyvéd 1882. április 4-én kelt levele következtében azt elengedte. A kikebelezésbe belenyugodván. Uray Józsefnő és Nagyiday Ferenc pedig volt bérlők által kárpótoltattak, meghagyatik a birtokossági felügyelőnek és társainak, hogy a kikebelezési nyilatkozatot szolgáltassa ki, 29 frtot pedig a birtokosság részéről hozzon elengedésbe.

Július 6-án miután a helybenlakó birtokosok személyenként írásbeli felhívással értesítettek, a meg nem jelentek tehát olyanok tekintendők, mint a megjelentek által hozott határozatba belenyugvók, tekintve tehát azon körülményt, hogy az úrnapi vásár hatósági intézkedés következtében

a követválasztással egy napra esvén, az megtartható nem volt, ezt méltányolva az évi bérösszegnek egy hatodrészt elengedni azon hozzáadással javasolja, ha ezen határozatban a helyben nem lakó vásárvámjogosultak is belenyugosznak, kik is ennél fogva bérlő által felszólítandók, és az erről nyert írásbeli nyilatkozat az augusztus 15-én tartandó vásárt megelőzőleg Szuhányi Lajos úrnak mint ez ügyben megbízottnak benyújtandó.

Eddig tart az írásbeli adatok nyomon követése. Az országos évi 12 nagyvásárt egészen 1944 őszéig minden hónap 3. péntekjén volt szokásban megtartani. Nagy sokadalom és sokféle áru között válogathatott az ország minden részéből összegyűlt tömeg.

Molnár József

J E G Y Z E T E K

1. Karácsonyi János—Borovszky Samu: *Regestrum Varadiense*, Budapest, 1903. 226.
2. Maksai Ferenc: *A középkori Szatmár megye*, Budapest, 1940. 53.
3. Szabó Károly: *Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata (1332—1540)*, Budapest, 1889. 5—6.
4. Komáromy András: *A Káta nemzetségről*, Turul (1887) 160—181; Csergheő Géza: *A Káta nemzetség címere*, Turul (1889) 108—114; Werthner Mór: *Éty fia Pál (1248—1259)*, Káta nb. Panyit fia, Ábrahám, Turul (1901) 23; Karácsonyi János: *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I—III*. Budapest, 1900—1901; Petrichevich Horváth Emil: *Az utolsó Csaholyiak*, Turul (1939) 72—77. — A Csaholyi család leszármazását és rokonai kapcsolatait az I. tábla szemlélteti.
5. Maksai i. m. 26.
6. Anjoukori Okmánytár III. 511; Zichy Okmánytár I. 548.
7. Jakubovich Emil—Pais Dezső: *Ó-magyar olvasókönyv*, Budapest, 1921. 233—237.
8. Fejér György: *Codex Diplomaticus*, Buda VIII/2. 370; Szirmay Antal: *Szatmár vármegye fekvése, történetei és polgári esmérte*, Buda, I. 1809. 129—130; Szabó Károly im. 10—11; Czeglédy Ilona—Sedlmayer János: *A csengeri református templom*, Magyar Műemlékvédelem 1967—1968. Budapest, 1970. 79—94; Molnár József: *Adalékok a csengeri műemlék-templom történetéhez*, Műemlékvédelem, 1970. 65—71; Entz Géza: *A csengeri református templom*, *Csengeri Krónika* (szerk. Dankó Imre) Csenger 1975. 139—146.
9. Az irat ma Csengerben Osváth László tulajdona. A Bécsben készített másolatról az iratban ez áll: „Hogy a másolat a királyi táblai törvényes átiratból 1827. évben sz. kir. M. Vásárhelyen, akkori királyi táblai ítélmester Liber Báro Apor Lázár megkeresésére kiadott, jelesen a 9. és 10. lapról szóról szóra minden bármi hozzátevés és kihagyás nélkül van kirva ezennel bizonyítjuk. Bécs 29 octobris 1838. Stornheim Frigyes kir. tanácsos és O. Fer. titkár.” Báro Apor Lázár (1781—1868) az Eötvös család jogán volt Csengerben birtokos, ugyanis a felesége Szelezcky Karolina (1792—1856) Szelezcky János bányatanácsosnak és Eötvös Sárának volt a leánya, akivel 1814-ben kötött házasságot. A családi kapcsolatot a XII. tábla mutatja.
10. A nagykirályi gróf Károlyi család oklevéltára (sajtó alá rendezte Géresi Kálmán) I. Budapest, 1882. 235—236.
11. Zichy Okmánytár V. 380—381.
12. Szirmay i. m. II. kötet Buda, 1810. 109.
13. Hóman Bálint—Szekfű Gyula: *Magyar történet* V. kötet 1930. 170.
14. A brebiri Melith családról I. A brebiri Melith-család címere, Turul (1889) 142—143; Petrichevich Horváth Emil: *A brebiri grófok*, *Magyar Családtörténeti Szemle* 1938; Molnár József: *A Subich nemzetségből származó brebiri Melith család vázlatos története*, Hajdúnánás, 1939; A család leszármazási rendjét a II. táblázat mutatja, a Csaholyiakkal való kapcsolatait pedig az I. táblázat.
15. Szirmay i. m. II. 131.
16. Innen kezdve az okleveles idézetek leelőhelyét külön-külön nem tüntetjük fel, mert azok mind a Csengerben 1944 őszén elpusztult Szuhányi család levéltárából valók. 1932—1943 között készítettem feljegyzéseimet a levéltár rendezése közben a nyári szünetekben, s az ere-

deteknek nyoma vesztén a család töredékes iratait a Nyiregyházi Állami Levéltárban találja meg az érdeklődő. A Szuhányi család csengeri birtoklásának történetét bonyolult családi kapcsolatok ismeretében lehet csak igazolni. Melíth Pál, a család utolsó férfi tagja 1703 legvégén mint kurucgenerális meghalt, s özvegye a háborúk után másodszor férjhez ment báró Perényi Miklós kurucutiszthez, akinek előbbi házasságából (Hidy Borbála volt a felesége) származott gyermekeire hagyta a Melíth vagyont Melíth Pálné Putnokyi Magdolna 1713-ban. Perényi Borbála Kállay Jánoshoz ment férjhez s az ő leányukat, Kállay Évát vette feleségül Szuhányi László alispán, s így részesedtek a csengeri birtokban. A Perényi és Melíth család kapcsolatát a III. táblázat, s a Szuhányi család leszármazását a IV. táblázat mutatja.

17. Szuhányi László és Kállay Éva gyermekeit I. a IV. táblázaton.
18. A tasnádszántai Becsky családnak a Melítkekkel való kapcsolatát a II. táblázaton lehet nyomon követni. A családról I. Karácsonyi János: *A gróf Csákyak és Becskyek ősei*, Turul (1893) 108–111.
19. A csengeri vásárvám egyharmad részének élvezője a gróf Teleki család volt. Teleki Mihály (1700–1745) 1739. március 22-én kapta III. Károlytól a csengeri és szamosbecsi részirtokot. A Melíth család birtokaiból részesedtek a Telekiek, s a korán meghalt Teleki Mihály után, fia, szintén Mihály (1731–1761) örökölte a birtokot, akinek Kendeffy Rákhelei volt a felesége. Ez a Teleki Mihály is korán meghalt s özvegye férjhez ment gróf Bethlen Gergelyhez, akinek nagyszülei jussán szintén volt birtoka Csengerben a lekselei Sulyok családból való házasság következtében. A Sulyok család a XVI. század közepe óta volt birtokos Csengerben. A Sulyok, osdoiai Kun, Bethlen és Teleki család bonyolult kapcsolatát az V., VI., VII. és VIII. táblázat mutatja meg. A Bethlen család birtokrésze a XVIII. század végén, Kendeffy Rákhelei halála után a Teleki család közös tulajdona lett, s a család egyes tagjai (Ádám, József, Sámuel) tartottak tisztartót Csengerben. A ma is fennálló tisztflakhelyet, és amelyben a családtagok Erdélyből Magyarországra jövet meg is szálltak 1810-ben építették, s az 1877-ben lett a református egyház tulajdona, most az egyházi iroda van benne. A Telekiek birtokát az ügyvezetőt Gróftag-ot Földváry Eleknek Teleki Juliánna adta el 1877-ben Striz József baromorvosnak, amely család később Némethre változtatta nevét, s leszármazottai a birtoknak tulajdonosai voltak 1945-ig.
20. A vásárosnaményi Eötvös család leszármazását a XII. táblázat mutatja. Ennek alapján állapítható meg, hogy leánygón a Bélyi, Jákei, Szögyényi, Szeleczky, Apor, Pelely, Kállay családok Eötvös jussán részesültek a csengeri vásárvám jövedelméből. L. Lehoczky Tivadar: *A vásárosnaményi Eötvös család*, Turul (1894) 89–94, 124, 130. Ez a tanulmány családi oklevelek alapján bizonyítja, hogy a báró Splényi László és Gábor tulajdonát képező csengeri birtokrészt 1727-ben vette meg Eötvös Miklós és felesége Debreczeni Mária, aki előbb Splényi Lászlónak volt a felesége, 56 ezer forintért. A család leszármazottai 1824-ben osztozkodtak meg a birtokon.
21. A lekselei Sulyok család leszármazását az V. és VI. táblázat mutatja. Ez a család a XVI. század óta Csanohlyi Annával kötött házasság jussán volt birtokos Csengerben, l. Lehoczky Tivadar: *Adatok a Sulyok család nemzedék rendjéhez*, Turul (1886) 41–42.
22. Uray Bálint leszármazását a X. táblázat mutatja.
23. A rápolti Nagy család a Becskyekkel való rokonság jussán volt csengeri birtokos, a család tagjai a XIX. században Csengerben is laktak. Kúriájuk a Szuhányi kúria szomszédságában volt, ma szülőotthon a Halom (ma Ady Endre) utca közepén. A család kapcsolatát a Melítkekkel a II. táblázat mutatja.
24. Uray Ambrus szoros kapcsolatban a Sulyok családdal volt csengeri birtokos. Leszármazását a IX. táblázat ábrázolja.
25. A Korda család szintén a Sulyok családdal volt rokoni kapcsolatban, de pontos leszármazását eddig nem sikerült megállapítani.
26. A Laporte család egyetlen említése ez, Laporte Károly Perényi Mária unokája.
27. Az Ujhelyi család Sulyok Éva Ujhelyi Antal felesége jussán volt csengeri birtokos. Az V. táblázaton látható a kapcsolat.
28. A Fogarassy család a XVIII. század közepe óta volt Csengerben birtokos s Fogarassy Antal és László fontos szerepet töltöttek be a csengeri birtokosok ügyeinek intézésében. Kapcsolataik a Mikolay, Mátay, Szilágyi, Jákei és Képegy családdal a leszármazási táblázaton nyomon követhető. A család leszármazását a XIII. táblázat mutatja. Régi kúriájuk Kisberekalján (ma Kossuth utca) közepén állott, a második világháború után bontották le.
29. Riskó József leánygón kapcsolódik az Uray Gáspár családjához, a X. és XI. táblázat mutatja a leszármazását szoros atyafiságban Uray Bálinttal.
30. Jörös Lajos szintén Uray Gáspárhoz kapcsolódik. XI. táblázat.
31. Brandt János (1801–1857) közt élt, s a húszas évek elején került Csengerbe gyógyszerésznek Fekete József megyei orvos mellé. A család kúriája a Jókai utcában ma is fennáll. Leszármazását a XIV. tábla mutatja.
32. Kerekes István leszármazását és a Rápolti Nagy családdal való kapcsolatát a XIII. táblán szemlélhetjük.
33. Gróf Teleki József (1790–1855) történettudós, a Magyar Tudós Társaság első elnöke, koronaőr leszármazását a VI. táblázat mutatja.
34. A Buday családnak a Becsky családdal voltak szoros kapcsolatai, l. a II. táblázaton.
35. A csengeri telkek összeírását 1835. december 27-én végezték el. Az összeíró okmány bevezetésében a következő szöveg olvasható: „Mí Tekintetes Nemes Szatmár Vármegyének Első Alispánya, Első alszolgabírája és Fő Esküdtje adjuk tudtára mindenknek, akiknek illik e jelen Tanúbizonyosság tévő Levélünknek rendiben, miképpen Migos Gróf Teleky Adam, Gróf Teleky Josef, Gróf Teleky Sámuel, Tettes Uray Bálint, Szuhányi Ferenc, Uray Ambrus, Fogarassy László és Jákei Menyhért uraknak Felperessége alatt a csengeri Migos és Tettes Földes Uraság ellen előtünk indult Csengeri Proportionalis Pörében a közelebbi Szent Mártoni Pörszakazon December hónapnak 11-dik napján a múlt 1835-dik esztendőben NKÁ-

rolyban hozott érvényes bírói ítéletünknek végrehajtására Csenger M. Városában, múlt 1835. esztendőben December hónapnak 27-ik napján megérkezvén a fenn említett Migos és Tettes Felperes Uraságoknak Fiscalisza Nagy Dániel és a Migos és Tettes Alperes Csengeri Földes Uraság részint személyesen, részint képviselőik által — úgy a Helybéli Előjárók előttünk megjelentek. Miután a Bírói ítéletet felolvastván és Csenger Mező Városában az udvaroknak és telkeknek öszveszámlálásához kezdeni akarván, felszöllítottuk a fenn tisztelt Földes Uraságot és azoknak törvényes képviselőit, hogy ezen nagy következtésű munkálkodásunkra, amitől mindnyájuk birtokjainak viszonyai kissébb vagy nagyobb mértékben függenének, jó lekiösméretű és jó erkölcsű Tanúkat magok és köz megegyezésből nevezzenek ki. Akik is felszöllítástunkat elfogadván, köz akaratból a következtendő tanúkat nevezték ki (következik a 18 tanú felsorolása s azt is jelzik, hogy milyen kapcsolatban van a birtokossal). Ezen Tanúkat nyilván világosan meghiteltetvén igyekeztünk nékik vallomásuknak fontosságát megmagyarázni, s letett hitökre lekiösméretökre intvén a Telek számlálást s következtő renddel elkezdettük, és végrehajtottuk.” (Következik a telkek száma.) Az irat végén ez áll: „Melly általunk ekképp véghezvitt Telekszámolás rendérei három példázatokban kiadtuk e jelen hiteles Tanúbizonyoságtéví levelünket, Költ Csenger M. városában. December hónap 27-ik napján. 1835. Pörbírák: Kölcei Kende Zsigmond első alispány (Pecsét) Telegdi Csányi Márton alszolgabíró (pecsét), Tóth Lajos fő eskütt (pecsét).

Ennek a teleköszeírásnak alapján osztották ki a regália jövedelmeket és a vásárvámost az illetékeseknek 1842-től. A jegyzéket fontosságára való tekintettel közzétesszük. 160—167. old.

36. A Károlyi családnak már a Csaoholyiakkal is szoros kapcsolata volt, aztán a Melith család szintén, az utolsó Melith Pál birtokáért jóállást is vállaltak 1702-ben, aztán a XVIII. században Károlyi Sámuelitől is vetek telket zálogba, amelynek jogán a csengeri regaléból részesedés illette meg a családot. L. Károlyi László: A Károlyi-család összes jószágainak birtoklási története, Budapest, I. 1911. 127—128.
37. Mátyai Antal a somlyói Szilágyi család után lett csengeri birtokos. Ezt a XIII. táblázat mutatja.
38. Szilágyi Dániel leszármazását a XIII. táblázaton lehet ellenőrizni.
39. Szentlászlay János szorosabb családi kapcsolatára nincs adatom. A család az 1754-i országos nemesi összeíráskor birtokos volt Szatmár megyében, l. Nagy Iván X. 652.
40. Pécnay Gábor Bescsky jogon részesedett a csengeri regaléból. II. táblázat.
41. Báthory János Uray leányági leszármazott. IX. táblázat.
42. Ráthonyi Sándorné Vályi Erzsébet Uray rokonsági kapcsolat következtében részesedik a regaléból. XI. táblázat.
43. Ujfalussy Sándorné Uray Sára rokoni kapcsolatát a XI. táblázat mutatja.
44. Antal István csengeri kismemes, néhány telek birtokosa a XIX. század első felében, mint özevgy ember vette feleségül 1834-ben Bélteki Nagy Rákhelt.
45. Horváth Istvánné Mándy Krisztina Uray Gáspár unokája. XI. táblázat.
46. Szücs Sándorné Szintay Eszter szintén Uray Gáspár leszármazottja. XI. táblázat.
47. Kállay Dániel Szögyényi jogon részesedik a csengeri regaléból. XII. táblázat.
48. Peley József szintén Szögyényi jusson birtokol. XII. táblázat.
49. Vetéssy Dániel Uray Bálint hűgát, Uray Annát vette feleségül s a csengeri birtokrészt megszerezte. X. táblázat. A Pongrácz család és a Vetéssy rokonságot a XV. táblázat illusztrálja.
50. Gróf Degenfeld Ottó Teleki Augustát (Teleki Anna pedig Degenfeld Miksa felesége VII. tábla.) vette nőül s ezen a jogon voltak részesek a csengeri birtokban. VI. táblázat.
51. Rosy Mihály az Urayakkal való kapcsolat alapján volt csengeri birtokos, XI. táblázat.
52. Márk Ferenc 1818-ban helynelküli lelkész, és tanító Csengerben, s volt ott telke is. Tanító és papi pályán működött s a megyében sokfelé megfordult: 1800-ban fehérgyarmati rektor, 1802—1803-ban csaoholci tanító, 1804-ben Nagygyarban szolgálat, 1805—1807-ig Szamosdobon. 1807—1811 közt darai lelkész, 1812-ben Ricsén paposkodik, majd 1816—1818-ig Tyukodon, 1818—19 csengeri tanító, 1820—24-ben Szamosújlakon, 1824—29 közt Fülöpösdarócon, 1829—39 közt Vetésben, 1839—43 közt Csengerbagoson, 1843—45-ig Milotán, 1845—47-ben Géberjénben, s 1847-től 1854-ig Borzován. Ott is halt meg. Fia szintén Márk Ferenc 1845-ben Kómörőben káplán volt, 1847—51 közt csengerújfalusi lelkész, 1852—1871 közt pedig Komlódtótfaluban. Ott is halt meg.
53. Barcsay Terézia (1897—1952) Bélteki Józsefné Barcsay Gergelynek és Bernáth Viktóriának volt a leánya, s nagyapja volt a címzett Barcsay János (1787—1852). Barcsay Gergely Kossuth Lajossal emigrált 1849-ben s ott házasodott meg, s leánya Konstantinápolyban született.
54. Csenger az Árpád kortól kezdve átkelvény volt. A Szamoson átvívó hidjáról keveset tudunk. Gvadányi József Peleskéről bizonyára keresztül járt rajta, mert a peleskel nótáriust is 1794-ben a csengeri hídon lovagoltatja keresztül. Szirmai említi, hogy a Szamoson a vármegye Csengernél nagy költséggel álló hidat tart fenn. (II. kötet 1810. 128.) A csengeri hidmesternek évi fizetése 150 Rfint volt. (I. kötet 142.) 1839—40-ben a hidat elbontották s helyébe újat készíttettek. A Pesten megjelenő Jelenkor hírelből tudjuk, hogy 1847 áprilisában a „Szamos jégpáncélját leoltvén, olyl irtóztató ár dűhnel rontott két part mellékére, hogy Szatmár-Németi sz. kir. város nagy fahídjának mintegy a harmadát összerombolta, két harmadát pedig elsodorván, Óvári és Vetés közt telepítette le. (április, 3. szám.) Április 11-én pótlékuul hozzáfűzi Jókai: hogy a csengeri hidat is elsodorta a Szamos jege és árja, pedig allg múlt hat éve hogy újdonna építtette a nemes megye. Mind a szatmári mind a csengeri óriás facölöpökön állott, s úgy látszik míg ives jege boltozatos hídra nem teendenek szert, valódi szakérők által az illetők, és Szamosukat kellőleg nem fékezendik, addig a tartósságra nem is számíthat hidjára nézve a nemes megye, sem Szatmár város.” (Jókai Mór összes művei Cikkek és beszédek, I. kötet Budapest, 1965. 117. 123.)
55. Uray Bálint (1797—1872) csengeri földbirtokos 1847-ben adta el telkeit sógorának Vetéssy Dánielnek. Gyakran megjelent és elnökölt a csengeri földesúri gyűléseken. Ő szervezte az

Ecsedi láp vizét levezető csatornát (Vájás) s mint tyukodi földesúr fontos szerepet játszott Szatmár megye életében. A reformkori haladásnak nagy kerékkötője volt s Kölcsey Ferencel és Wesselényi Miklóssal mindig ellentétben állott. Kölcsey halála után a megye követi tisztét is betöltötte, de Pozsonyban az országgyűlési ifjúság kotlótojással dobálta meg. A szabadságharc idején, mint a nemzeti függetlenség ellenzője a Habsburgok mellé állt, s a harcok után magas tisztségeket töltött be. 1849 őszén Szatmár vármegye teljhatalmú biztosa, majd októberben a debreceni kerület császári megbízottja, s 1850-ben a nagyvárad-i kerület főnöke, főtörvényszéki elnöki tisztelet töltött be, s utána a debreceni kerület főispánja lett. Ferenc Józseftől hűséges császárpárti szolgálataiért kapta 1864-ben a bárói rangot, amelyben 1876-ben gyermekeit is megerősítették.

56. A csengeri vásár földrajzi hatóköre az akkori megyebeosztás szerint:

Szatmár megye: Amac, Angyalos, Apa, Avasújváros, Aranyosmeggyes, Atya, Bagos, Batiz, Batiz-Vasvári, Becs, Bere, Berend, Berence, Bodpalád, Borhid, Borzova Börbely, Bujánháza, Cégénydányád, Csaohol, Császló, Csécsce, Csegöld, Cseke, Csenger, Csengerújfalú, Dara, Darnó, Dobrácsapáti, Domahída, Ecsed, Egri, Erdőszáda, Erdőd, Esztró, Fehérgyarmat, Füleöd, Gacsály, Garbold, Gebe, Géc, Gencs, Géres, Gilvác, Görbed, Györtelek, Gyúre, Hírip, Hodász, Homok, Ilk, Istvándi, Ivácskó, Jánk, Józsefháza, Kálmánd, Kányaháza, Kaplony, Kasod, Kántorjánosi, Királydaróc, Kísar, Kiskolcs, Kismajtény, Kismamény, Kispaleske, Kiszokond, Kisszekerés, Kistajti, Kocsord, Komlódtótfalu, Komorzán, Kölcse, Kömörő, Közszegremete, Középhomoród, Krassó, Lázári, Lippó, Madarász, Magosliget, Majtis, Mánd, Mátészalka, Matolcs, Méntelek, Mikola, Milota, Nagyar, Nagyhódos, Nagykároly, Nagymajtény, Nagypalád, Nagypaleske, Nagyszekerés, Nyírcsaholy, Nyírmeggyes, Oláhgyűrűs, Ombód, Oroszfalu, Orszli, Opályi, Ovári, Ökörítő, Pálfalva, Papos, Pályi, Patóháza, Pátyod, Penészlek, Penyige, Pete, Pettény, Porcsalma, Pusztadaróc, Rápolc, Réztelek, Ricsé, Rozsály, Rózsapallag, Sályi, Sár, Sárköz, Sárközújlak, Sima, Sonkád, Szamosújlak, Szamosbecs, Szaniszló, Szamoskőröd, Szatmárnémeti, Szatmárhely, Szárazberek, Szekerés, Szentmiklós, Szentmárton, Tatárfalva, Tiszakőröd, Tisztaberek, Tótfalu, Tunyog, Túrterebes, Tyukod, Udvari, Újváros, Ura, Uszka, Vadafalva, Vállaj, Vámosoroszl, Vánfalva, Vasvári, Vetés, Zajta, Zsadány, Zsarolyán.

Szabolcs megye: Balsa, Bátor, Bercel, Erkenéz, Eszlár, Demecser, Döge, Gáva, Gyulaj, Hajdúdorog, Jákó, Jármi, Kék, Kemece, Kótaj, Laskod, Litke, Lugos, Madá, Máriapócs, Nyíradony, Nyírmeggyes, Oros, Or, Papos, Pils, Piricse, Penészlek, Rakamaz, Szoboszló, Szentkirály, Szentmihály, Timári, Vaja, Vámospércs, Vencselló.

Bihar megye: Bagamér, Bodonos, Bogyoszló, Csehi, Debrecen, Erselénd, Érsemjén, Érszentkirály, Monostor, Monostorpályi, Nagyléta, Nagyvárad, Oláhapáti, Piskolt, Sámson, Sáránd, Szalacs, Széplak, Vajda, Várad.

Középszolnok megye: Akos, Alsóberekcszó, Érkávás, Ermindszent, Érszentkirály, Kisfalva, Oláhkeszi, Pér, Tasnád, Újnemeti, Uraj.

Ugocsa megye: Bökény, Dabolc, Fertőszalmás, Halmi, Karácsfalva, Kőkényesd, Péterfalva, Szőlős, Tiszaújlak, Túrtereben.

Bereg megye: Badaló, Borsova, Beregszász, Beregújfalva, Csetfalva, Munkács, Tiszaadony, Zápszon.

Zemplén megye: Bodrogkeresztúr, Bodrogújhely, Hidvég, Sátoraljaújhely, Sajóhidvég, Szörnyeg, Székely, Tokaj, Töketerebes.

Borsod megye: Báj, Sály, Sajószentpéter, Szalonna.

Gömör megye: Dabóca, Rimaszécs, Rimaszombat, Zádorháza, Zádorlak.

Ung megye: Homok, Minaly, Radvány, Ungvár.

Pest megye: Acsád.

Sáros megye: Pécsújfalva.

Zólyom megye: Lehota.

Máramaros megye: Alsóvisó.

Nagykunság: Kunhegyes.

Erdély: Szeben, Szellistye.

Kolozs megye: N. Almás.

Lengyelország: Kolomea.

Gallícia: Nadivurma.

57. Haynau 1851 májusában vásárolta meg gróf Majláth György Szatmár megyei birtokait s Kisgéc volt uradalmának a középpontja. L. A szatmári Haynau hagyomány Honismeret 1975. 1-2. sz. 78-83. és Rapcsányi László: „Haynau nagyságos úr” Szabolcs-Szatmári Szemle 1976/1. 99-103.

58. A Riskó József által kidolgozott összesítés a következő adatokat tartalmazza:

Az itteni regálék öszvetőmegelve legelsőben 1836 évi január 1-ső napjától kezdve adattak haszonbérbe három évekig, e szerint:		Pfr	xr
1836. január 1 napjától egy évig a vásárvám	-----		553
italmérés	-----		2125
mészárszék	-----		227
1837. januártól április 30-ig	-----		
négy hónapra vásárvám	-----		184 30
italarulás	-----		708 20
május 1-től egy évi korcsmáltatás	-----		1140
vásárvám	-----		340
január 1-től december végéig mészárszék	-----		227
1838. május 1 napjától nyolc hónapig	-----		
korcsmáltatás	-----		960

	Pfr	xr
vásárvám -----	226	40
mészárszék -----	227	
1839-ben minden regálék összekapcsolva		
egy évre -----	1600	
1840-ben -----	1600	
1841. évre 200 frt relaxata után leszállott -----	1400	
1842. évben egy évi haszonbér a helybeli kisebb birtokosoknak egység szerint 1040. frtokért átadott, de sok praevaricatorok támadván, kik pörbe fogat- tak, ezen évi haszonbér fele része leengedett és így fizettetett csak -----	820	
1843. évi egész évi haszonbér -----	1640	
1844. évi egész évi haszonbér hasonlóul -----	1640	
1845. évi haszonbér árverés szerént -----	1928	
1846-ik évi -----	1928	
1847-ik évi -----	1928	
1848. évi haszonbér árverés szerént lett volna 2358 frt, de az ezen évre leszállít- tatott a közelebb múlt évi mennyiségre, úgymint -----	1928	
1849. évi három angária január 1-től szeptember 30-ig -----	1768	30
1850. évi haszonbér 2358 pfr fele részre leszállított -----	1179	
1851. évi 2605 pfr haszonbérből első angária és 200 pfr bánompénz -----	851	15
Ezekhez jött a piaci bolt bére évenként 24 pfr, tizennégy évek alatt -----	336	

E szerént fent írt idő alatt regálék és boltbér özvegye ment -----	28060	Pfr.
A 28060 bevételi összegből 254 anyateikek után következő kiosztás történt:		
1. kiosztás 1842. májusában 16 pfr-jával -----	4064	Pfr.
2. kiosztás 1843. decemberben 4 pfr-jával -----	1016	
3. kiosztás 1844. decemberben 8 pfr-jával -----	2032	
4. kiosztás 1846. februárban 4 pfr-jával -----	2032	
5. kiosztás 1848. áprilisban 8 pfr-jával -----	1016	
6. kiosztás 1851. januárban 3 pfr-jával -----	762	

Öszvesen: -----	10922	Pfr.
1848. június 25 országos szükség pótlására kölcsön, kamat nélkül, mi már visz- sa nem fordítottak -----	Pfr	xr
1849. október földesúri pénztárnoki számadás szerént az elenyésztetett Kossuth bankjegyek ezen pénztárból a szatmári sóházhoz beadattak -----	674	44
Melyek a kiosztott özszveggel együtt téznek -----	11996	44
Ha már ezen kiosztások és elenyésztett özszvegek a bejött tömegből kihű- zatnak, úgy mint bevétel -----	29060	
kiadás -----	11996	44
A közöltségek fedezésére lehet számítani -----	16063	16
Csenger Mart. 4. 1851.		

Riskó József földesúri actuarius.

59. Schönwald Zsigmond 1840-től Csengerben lakó megyei orvos, aki később Debrecenbe került s a város főorvosa lett Csereli Zsigmond néven. Dr. Fazekas Árpád: Orvosi emlékek Szabolcs-Szatmárban, Nyíregyháza, 1975. 147.
60. Uray Endre Uray Bálint fia, aispán, Szendrey Júlia udvarlója volt.
61. Mauks István (1822—1886) Brandl Matildot (1826—1896) vette feleségül s örökölte a gyógyszer- tárat, amelynek emeletes épületét Brandl János építtette 1840-ben. Ez a Rákóczi utca elején máig fennáll. Mauks Izabellát Uray József vette feleségül, s így részese lett a regálékban.
62. Kerekes Agoston Kerekes István és Mátyai Juliánna fia. XIII. táblázat.
63. Képegy Gyula (1835—1899) Fogarassy László leányát Fogarassy Annát (1841—1904) vette fele- ségül s így lett csengeri birtokos.
64. Nagyidai Ferenc Sulyok Gedeon leányát, Sulyok Izabellát vette feleségül s így volt részes a csengeri regáléból. V. táblázat, I. Komáromy András: A Nagy-Idai család leszármazása, Turul (1889) 1—21.
65. Haszonbérletről nem sokat tudunk:
- 1834-ben Herman Kapli a vásári tabernákat bérelte.
- 1834—37 között Kerekes István volt a tabernák bérlője 820 Pfrtért.
- 1834—1837. a vásárvám haszonbérője Májér Mihály 1700 pfr.
- 1838 Buday József és Májér Mihály a vásárvám bérlője 340 pfrt-ért.
- 1839—1842. Májér Mihály a regale bérlője 1640 pfrt-ért.
- 1842—1844. Fischer Mihály és Márton Jákób a regale bérlője.
- 1845—1847. Borgida Ferenc regalebérlő 1928 pfrt-ért.
- 1848—1850. Szuhányi Ferenc a regalebérlő 2358 pfrt-ért, de azt átadta Májér Mihálynak, aki 1861-ben halt meg.
- 1851-től Fischer Ignác volt a regalebérlő 2605 pfrt-ért.
- 1861-ben Rosenberg József és Kaufman József.
- 1868—1872. Schwarcz Simon.
- 1873-ban Blum Sámuel a regalebérlő.
- 1874-ben Schwarcz Simon.
- 1875—1880. Lichtmann Ábrahám és Lichtmann Herman.
- 1880—1882. Berger Ábrahám.
- 1882—1884. Mandel Nánán.
- 1884-ben Krausz Áron.
- 1861-ben a marha- és juhvágást bérelte Kaufman József, a sertésvágás és szalonnát Veres József.
- A piaci bolt bérlője 1836-ban: Nóé Jankli.
- 1846-ban: Schwarcz Jákób.
- 1848-ban: a mészárszék segéd haszonbérője: Kaufman József és Bórek Mózes.

A szerk. megjegyzése: a családi kapcsolatokat bizonyító, s a jegyzetekben is hivatkozott leszármazási táblázatokat technikai okokból megjelentetni nem tudtuk. Ezek a IAM Törté- neti Adattárban tekinthetők meg.

1835. DECEMBER 27-I CSENGERI TELEKÖSSZEÍRÁS

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minémisége	Jegyzés
			Údvar anya foglár	
1.	Szuhányi Ferenc	maga lakja	1	A telek Komjátirész volt, legutoljára Göntzi nevű tisztartó lakta, az 1/5 részért Nagy Ferenc adott 1/2 telket a Berekalján, azon lakik Hadady Gábor
2.	Nagy György	maga lakja	2,5	
3.	Ferentzi Ignác	maga lakja	4/5	
4.	Uray Károly	maga lakja	2	
5.	Szuhányi Ferenc	Barkász Béni	1	
6.	Gróf Teleky Ház	Molnár József	1	
7.	Jékey Menyhért	Boldizsár György és László	1	
8.	Barkász György tiszteletes	Dani János és Barkász Gábor	1	
9.	Szuhányi Ferenc	Pap József	1	
10.	Szuhányi Ferenc	Marosi János	1	
11.	Szuhányi Ferenc	Barkász András	1	
12.	Szuhányi Ferenc	Horváth Sándor	1	
13.	Szuhányi Ferenc	Szilágyi György	1	
14.	Szuhányi Ferenc	Bánk László	1	
15.	Kerekes István	Bihari Imre	1	
16.	Szuhányi Ferenc	Petrik György	1	

INNEN A MEZŐRŐL VISSZAFORDULVA A KELETI SORON FOLYTATÓLAG

17.	B. Jósika Miklós	Belényesi János	1
18.	Szuhányi Ferenc	Pap Illyés	1
19.	Szuhányi Ferenc	Berkesz Mihály	1/2
20.	Szuhányi Ferenc	Felföldi János	1/2
21.	Szuhányi Ferenc	Bánk Lupuj	1
22.	Szuhányi Ferenc	Pap László	1
23.	Péchy Gábor	Gál Illyés	1
24.	Szuhányi Ferenc	Szabó János	1
25.	Szuhányi Ferenc	Kováts József	1
26.	Osváth István	maga lakja	2/7
27.	Szuhányi Ferenc	Somi Imréné	2/7
28.	Csáky Miklós	maga lakja	2/7
29.	özv. Borbély Józsefné	maga lakja	2/7
30.	Oláh Pál és Gáspár	magok lakják	2/7
31.	Csáky György	maga lakja	2/7
32.	Oláh János	özv. Somi Zsuzsánna	2/7
33.	Gróf Teleky Ház	Fekete István	1
34.	Riskó József és György	magok lakják	1/3
35.	Jőrös Lajos és Horváthné	Seres József	1/3
36.	Majtényi József és Oláh János	magok lakják	1/3
37.	Uray Bálint	Gál Ferenc	1
38.	Jőrös Lajos	maga lakja	1
39.	B. Jósika Miklós	Oláh János	1
40.	Oláh József	maga lakja	1/3
41.	Hadadi Gáspár	puszta	1/3
42.	Farkas Lajos	maga lakja	1/3
43.	Szuhányi Ferenc	major ház	}
44.	Szuhányi Ferenc	Veres László	

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minéműsége Udvar anya foglár	Jegyzés
45.	Szuhányi Ferenc	Horváth Adám kovács		
46.	Szuhányi Ferenc	Szakács lakhelye		
47.	Szuhányi Ferenc	Ferke zsidó		
48.	Szuhányi Ferenc	Móré Jákob zsidó		
49.	Szuhányi Ferenc	Oser Józsi zsidó		
50.	Szuhányi Ferenc	Szakáts János		
51.	Kállay Dániel	Gólya Bénéiam	1	
52.	Fisser Mihály	maga lakja	1	
53.	Noé Ábrahám	maga lakja		
54.	Óreg Nőé	maga lakja	1	
55.	Kerekes István	Fantsikay Lajos		
56.	A reformátusok régi stylusban erős anyagból épült tornyos szent egyháza kerítéses cinteremmel			
57.	Gróf Teleky Ház	tiszti lakhely	1 1	
58.	A R. Catholica ecclesia Parochialis fundusa téгла tornyos templommal, melynek földje a következő Curiából szakaszta- tott ki			
59.	Szuhányi Ferenc	puszta	2	Kastély domb, mely Melit curiának neveztetik
60.	Szuhányi Ferenc	Mihál Pál	1	Része a Curiának

INNEN A KASTÉLY UTCÁN KIFELE HALADVA A MEZŐ FELŐL:

61.	Betsky Jánosné	Balogh István	1
62.	Szuhányi Ferenc	Jáni László	1
63.	Uray Bálint	Téti Mihály	1
64.	Fekete Józsefné	maga lakja	1

ITT A KISBEREKALJAI UTCÁRA FORDULVA

65.	Uray Bálint	Kondor László	1
66.	Fogarassy László	maga lakja	3
67.	Kenézi György	Pályi Mihály	1/3
68.	Kállay Dániel	Lengyel József	1/3
69.	Téti László	maga lakja	1/3
70.	Szuhányi Ferenc	Árkosi János	1
71.	Hadadi Gábor	maga lakja	1/2
72.	Varga Nagy János	maga lakja	1/2
73.	Szuhányi Ferenc	Fodor László	1
74.	Barcsay Pál	maga lakja	1/2
75.	Lisznyay János	maga lakja	1/2
76.	Barcsay János	maga lakja	1/2
77.	Barcsay József	maga lakja	1/2
78.	Sulyok János	Széles Mihály	1
79.	Antal István	Sárga Mózes	1/2
80.	Székely András	maga lakja	1/2
81.	Molnár György, Móritz György és Molnár Zsigmond	magok lakják	1
82.	Barkótzai báró	Nagy József	1/2
83.	Liszky József	maga lakja	1/2
84.	Rozsi Mihály	puszta	1
85.	B. Jósika Miklós	Béltéki András	1
86.	Szuhányi Ferenc	Rontó János	1

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minémúsége Udvar anya foglár	Jegyzés
------	-----------------	--------------------	--	---------

87.	Báró Barkótzai	özv. Kis Istvánné és Józsefné	1	
88.	Gr. Teleky	Bilkay József	1	
89.	Nagy György	Geller József	1	
90.	Nagy György	Nagy László	1	
91.	Péchy Gábor	Bilkay Ferenc	1	
92.	Nagy György	Tóser András	1	
93.	Betsky Jánosné	Erdei Mihály	1	
94.	Tóser nemzetség	magok lakják	1	
95.	G. Barkótzai János	Hadadi József	1	

ITT AZ ÚJ UTCÁBA LEKANYARODVA AZ ELSŐ LÁBJAIG
A NYUGATI SORON

96.	Uray Bálint	Szathmári Samu	1	
97.	Uray Bálint	Varga János	1	
98.	Szuhányi Ferenc	Dants János	1	
99.	Betsky Jánosné	Meggyesi Sándor	1	

INNEN VISSZA FORDULVA AZ ÉSZAKI SORON:

100.	Ecsedi János	Bitsak János	1	
101.	Ecsedi Ferenc	puszta	1	
102.	Fogarassy László	Boros János	1	
103.	Jőrös Lajos	Szabó József	1	
104.	Nagy György és Betsky György	Katona András	1	
105.	Gr. Teleky	Vig László	1	
106.	Dants László	maga lakja	1/2	
107.	Gentsi Lászlóné	puszta	1/2	
108.	Gr. Teleky	Nagy László	1	
109.	Gr. Teleky	Illés Mihály	1	
110.	Szuhányi Ferenc	Mezey László	1	

ITT VISSZA FORDULVA A KELETI SORON:

111.	Fogarassy László	Solymosi István	1	
112.	Fogarassy László	Máté Antal	1	
113.	Gr. Teleky	Demeter György	1	
114.	Gr. Teleky	Baráth András	1	
115.	Gr. Teleky	Baráth István	1	
116.	Nagy György	Gál József	1	
117.	Ecsedy József	maga lakja	1	
118.	Osváth nemzetség	magok lakják	1	
119.	Ecsedy Pál	maga lakja	1	
120.	Áry Mihály	maga lakja	1	
121.	Ecsedi Sámuel	maga lakja	1	
122.	Osváth Ferenc és Tóth László	magok lakják	1	
123.	Kis József	maga lakja	1	
124.	Sulyok Ferenc	Gyarmathi István	1	
125.	Gr. Teleky	korcsmaház	1	
126.	Gr. Teleky	Bartsay László		
127.	Gr. Teleky	Boros László	1	
128.	Fogarassy László	Ujheli János	1	
129.	Gr. Teleky	Balog Mihály	1	
130.	Kerekes István	Magos László	1	
131.	Kerekes István	korcsmaház		
132.	Mátay Antal	korcsmaház		

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minéműsége Udvar anya foglár	Jegyzés
ITT A HÍDTUL VISSZAFORDULVA:				
133.	Eötvös Mihály	Debreczeni Ferenc	1	
134.	Gr. Teleky	Boldizsár Mihály		A 127. anyateleknek része az országút által elszakasztva.
135.	Szeletzky consiliariusné	Eszenyi Ferenc	1	
136.	Szuhányi Ferenc	Sallangi Erzsók	1	
137.	Betsky Jánosné	Mózes Lébi		A 93. teleknek része.
138.	Nagy György	Apjok Mihály		A 91. teleknek része.
139.	Szuhányi Ferenc	Zsidó Lőrinc	1	
140.	Szuhányi Ferenc	Vátzi György	1	
141.	Csáki Antal és István	magok lakják		
142.	Csáky Péter	maga lakja		
143.	Bélteky Zsigmond	Gazdag István	1	
144.	Osváth József	maga lakja		
145.	Illyés József	zsidó lakja		
146.	Etédi tiszteletes	zsidó lakja		A 80. teleknek része.
147.	Antal István	Gál Antal		A 79. teleknek része.
148.	Sulyok János	malomhely		A 78. teleknek része.
149.	Kerekes István	zsidó lakja	1	
150.	Móritz József és Antal	magok lakják	1	
151.	Nagy György	Lébi Icik	1	
152.	Fogarassy Anna	Tóth András	1	
153.	Jőrös János	Fogarassy Pál	1	
154.	Fogarassy László	gazdaház	1	
155.	Péchy Gábor	Boros József	1	
156.	Reformata Ecclesia	oskolaházak		

INNEN A NAGYBEREKALJA UTCÁBA BEFORDULVA AZ ÉSZAKI SORON:

157.	Szuhányi Ferenc	Suszter és zsidók	2 1/2	
158.	Balog János, Csáki Lajos, Hudák János, Lengyel Imre	Balog János, Juhos Imre, Nagy Józsefné, Hudák György és a kántor	1/2	
159.	Gr. Teleky	Apáti Ferenc	1/2	
160.	Gr. Teleky	Izráel Áron	1/2	
161.	Mátay Antal	Sztroli zsidó	1/2	
162.	Mátay Antal	Nóé zsidó	1/2	
163.	Eszenyi László és Imre	magok lakják	1	
164.	Gr. Teleky	Rézli Áron és Belényesi András	1	
165.	Ujhelyi Károly	Bártfai és zsidó	1	

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minéműsége Udvar anyja foglár	Jegyzés
166.	Eötvös Mihály	Hersli zsidó	1	
167.	Városé	Kovács lakhely		
168.	Nóé Káve	maga lakja	1	
169.	Gr. Teleky	Vátzi Imre	1	
170.	Juhos nemzetség	magok lakják	1	
171.	Gr. Teleky	Csáky Ferenc	1	
172.	Szeletzky consiliariusné	Gál Mózes	1	
173.	Gróf Teleky	puszta és Gyarmathy József	1	
174.	Etsedi Ferenc	maga lakja	1	
175.	Városé	pásztorház	1	
INNEN AZ UTCÁN ÁLTAL KELVE A KELETI SORON FOLYTATVA A TELEK SZÁMLÁLÁSÁT:				
176.	Szuhányi Ferenc	Salamonné	1	
177.	Eötvös Mihály	Kondor János	1	
178.	Gr. Teleky	Etsedi János	1	
179.	Nagy György	Etsedi József	1	
180.	Gróf Teleky	Fejér József	1	
181.	Gróf Teleky	Etsedi Gáspár	1	
182.	Szeletzky consiliariusné	Lengyel István	1	
183.	Szeletzky consiliariusné	Oláh Mihály	1	
184.	Gróf Teleky	Boros József	1	
185.	Gróf Teleky	Imre János	1	
186.	Gróf Károlyi	Tóth József	1	
187.	Hadadi Zsigmond	maga lakja	1/2	
188.	Hadadi Gáspár	maga lakja	1/2	
189.	Mezei András	maga lakja	1	
190.	Osváth József	maga lakja	1	
191.	Makó Pál	Juhos Márton	1/2	
192.	Nagy György	Hadadi László	1/2	
193.	Gróf Teleky	Kondor János	1	
194.	Gál Izsák és Lajos	magok lakják	1	
195.	Korda Ferencné	serfőző német	1	
196.	Nagy György	Árkosi Antal	1	
197.	Gróf Teleky	Simon Péter	1	
198.	Eötvös Mihály	Horváth András	1	
199.	Gróf Teleky	Vátzi József	1	
200.	Gróf Teleky	Pesti László	1	A 199-ik telekről a 205-ik telekig a telkek nagy részét a Szamos elszag- gatta.
201.	Uray Ambrus	Horváth Jánosné	1	
202.	Szuhányi Ferenc	Lakatos Péter	1	
203.	Nagy György	Balényesi Péter	1	
204.	Fogarassy László	Vintze Sándor	1	
205.	Hadadi István	maga lakja	1	
206.	Eötvös Mihály	Kapli, több zsidók és Reptsák János	1	
207.	Református Ecclesia	Karimás zsidó, Baluska Péterné és malom	1	
208.	Gróf Teleky	Szabó és Jankli zsidó	1	
209.	Gróf Teleky	Eleias zsidó	1	

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minéműsége Udvar anyja foglár	Jegyzés
210.	Gróf Teleky	Majer Mihály	1	
211.	Majer Mihály	Józsi zsidó és többek	1	
212.	Református Ecclesia	paplak		
213.	Gróf Teleky	Szép Dávid és Juhos	1	
214.	Eötvös Mihály	Ispotály és Lébi Farkas	1	
ITT A KIS UTCÁBA BEFORDULVA:				
215.	Eötvös nemzetség	a Szamos elhordta	1	Hajdan Persi Mi- hály lakott benne.
216.	Eötvös nemzetség	a Szamos elhordta	1	Utoljára Szathmá- ri István taksás lakta.
217.	Eötvös nemzetség	a Szamos elhordta	1	Utoljára Fekete nevű zsidó taksás lakta.
218.	Eötvös nemzetség	a Szamos elhordta	1	Utoljára Szorádi István lakta.
219.	Báró Jósika	a Szamos elhordta	1	Utoljára Almási nevű taksás lakta.
220.	Bokor Ferenc	maga lakja	1	
221.	Gróf Teleky	Fejér Péter	1	
222.	Szögyéni Sándor	Bélteki Márton	1	
223.	Szeletzky consiliariusné	Burmák György	1	
224.	Gróf Teleky	Marosán István	1	
225.	Gróf Károlyi	Osváth András	1	
226.	Gróf Károlyi	Osváth János	1	
227.	Református Ecclesia	Kis András	1	
ITT AZ ORSZÁGÚTON ÁLTALKELVE:				
228.	Eötvös Mihály	majorház	1	
ITT AZ UTCÁN ÁLTALKELVE ÉS VISSZAFORDULVA:				
229.	Gróf Teleky	Katona József	1	
230.	B. Jósika Miklós	Cseke József	1	
231.	Kerekes István	Varga György	1	
232.	Eötvös Mihály	Tyinku Pál	1	
233.	Eötvös Mihály	Kirilla János	1	
234.	Eötvös Mihály	Katona János	1	
235.	Eötvös Mihály	Marosy István	1	
236.	Nagy György	Apáthy József	1	
237.	Gróf Teleky	Lengyel Mózes	1	
238.	Szögyényi Sándor	Bélteky Antal	1	
239.	Mátay Antal	Kézi Józsefné és Osváth István	1	
240.	Ujhelyi Károly	Móritz László	1	
241.	Uray Bálint	Horváth József	1/2	
242.	Báró Jósika	Csáky Pál és zsidó	1/2	
243.	Jékey Menyhért	Apáthy Antal	1	
244.	Jékey Menyhért	Ópris András	1	
245.	Bélteky Albert	maga lakja	1	
246.	Uray Ambrus	Szász Mihály	1	
247.	Jékey Menyhért	özv. Béltekyné és Apátiné	1	

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minéműsége	Jegyzés
248.	Jékey Menyhért	Pap József	1	A 248. számú te- lek nagy részét a Szamos elhordta.
249.	Gróf Degenfeldné	Amitt György	1	Nagy részét a Sza- mos elhordta.
250.	Gróf Teleky	Szász Pál	1	Nagy részét a Sza- mos elhordta.
251.	Jékey Menyhért	Szabó Imre	1	Egy részét a Sza- mos elhordta.
252.	Szőgyényi Sándor	maga lakja	1	
253.	Uray Bálint	korcsmaház	1	
ITT A PIACRA ÉS TÓTH UTCÁRA VISSZAFORDULVA, ANNAK KELETI SORJÁN FOLYTATVA:				
254.	Sulyok József	Nagy József	1	
255.	Bátory János	özv. zsidó papné	1	
256.	Gróf Teleky	zsinagóga és több zsidó		
257.	Antal István	maga lakja	1	1
258.	Bélteki János, Ádám és Zsigmond	magok lakják		1
259.	Jékey Menyhért	maga lakja	1	
260.	Korda Ferencné	Barkász József		1
261.	Csáky László	maga lakja	1/3	
262.	Móritz Pál és Barkász Antal	magok lakják	1/3	
263.	Kun József	maga lakja	1/3	
264.	Kelemen Gáspár	maga lakja		1
265.	Fodor László	pipás zsidó		1/4
266.	Bélteky Ferenc	maga lakja		1/4
267.	Bélteky József	maga lakja		2/4
268.	Gróf Teleky	Olvasztó László		1
269.	Gróf Teleky	Bélteky Antal		1
270.	Betsky Jánosné	Erdős László		1
271.	Gróf Teleky	Fejér Mihály		1
272.	Gróf Teleky	Fazekas Mihály		1
273.	Gróf Teleky	Meggyesi József		1
274.	Ujhelyi Károly	Oláh Ferenc		1
275.	Gróf Teleky	Lengyel András		1
276.	Belényesy Ferencné	maga lakja		1
A KRASZNA ZUGJÁBA BEKANYARODVA:				
277.	Báró Jósika	Szathmáry József		1
278.	Báró Jósika	Balla András		1
279.	Gróf Teleky	Asztay Ferenc és Kelemen József		1
280.	Uray Ambrus	Járai György		1
281.	Báró Jósika	Marosi János		1
282.	Barkász József	puszta		1
ITT A TÓTH UTCÁN ÁLTALKELVE A MEZŐRŐL VISSZAFORDULVA:				
283.	Városé	pásztor házak		1
284.	Szuhányi Ferenc	Raj Antal		1
285.	Betsky Jánosné	Asztay Péter		1
286.	Betsky Jánosné	Ópris András		1

Szám	A birtokos neve	A telken lakó neve	Telek minémúsége Udvar anya foglár	Jegyzés
287.	Uray Bálint	Szüts István	1	
288.	Uray Bálint	Szenyő László	1	
289.	Uray Bálint	Mezey József	1	
290.	Uray Bálint	Rácz Mihály	1	
291.	Szuhányi Ferenc	Gregus János	1/2	
292.	Szuhányi Ferenc	Ertsey József	1/2	
293.	Báró Jósika Miklós	Nagy József	1	
294.	Balla Péter és Borbély Mihály	magok lakják	1	
295.	Inantsi Mihály	József zsidó	1/2	
296.	Kádár György	özv. Szilágyiné	1/2	
297.	Osváth György	Gólya Majer zsidó	1/2	
298.	Kun István	maga lakja	1/2	
299.	Sánta Sándor	Eszenyi György	1	
300.	Gróf Teleky	Marosi Pál	1/2	
301.	Gróf Teleky	Pap Mihály	1/2	
302.	Bilkey Istvánné	maga lakja	1	
303.	Osváth nemzetség	magok lakják	1	
304.	Belényesi György és Osváth Dávid	magok lakják	1	
305.	Nagy György	Barta József	1	
306.	Bihari Sámuel	maga lakja	1/2	
307.	Bihari Imre	maga lakja	1/2	
308.	Zsidó Ecclesia	zsidó pap	1	
309.	Ujhelyi Károly	Brandli patikás	1	
310.	Korda Ferencné	Lamper Dávid	1/2	
311.	Ujhelyi Károly	festő zsidó	1/2	
312.	Nagy György	Matyi és Zsákmán Mózes zsidó	1	
313.	Báró Jósika Miklós	Májer Mihály	1	
314.	Kállay Dániel	Téti Ferenc	1	

A fonó Szatmárban I.

A kender termesztésének és feldolgozásának Szatmárban több évszázados hagyományai vannak¹. A kendermunkákkal való foglalkozás az önelátásra törekvő, a mindennapi szükségletet kielégítő, sőt a jövőre is tartalékoló gazdálkodási és háziipari tevékenység egyik legjellemzőbb és legáltalánosabb kifejezője volt. Az egyes munkafolyamatok elvégzésére munkatársulásokat hoztak létre, s a közös munkaalkalmak a társasélet lehetőségeit biztosították a résztvevők számára. A termesztéssel és feldolgozással járó társasmunkák, társasösszejövetelek a népi társadalom életének — néhány évtizeddel ezelőtt még külsődlegességeiben, szokásaiban is jól megfigyelhető megnyilvánulási formái voltak. A közösségi élet feltételei és a társadalmi érintkezések hagyományos rendje különösen a feldolgozással járó társasösszejövetelekkel kapcsolatban alakultak ki. A munkával párosuló összejövetelek alkalmat adtak a szórakozási igények kielégítésére, a közös játékok gyakorlására, a szellemi hagyományok továbbélésére is.

A kender termesztésével és feldolgozásával kapcsolatos társasmunkákat és társasösszejöveteleket alkalmunk volt még közvetlen megfigyelések útján tanulmányozni. Az 1950-es években a társasösszejövetelei formák jórésze még élő hagyomány volt, amelynek közösségi szokásai és egyéb megnyilvánulásai társadalmi igényekből táplálkoztak. A terület 31 községében végeztünk kutatásokat, amelyek célja a kenderrel kapcsolatos társasmunkák és -összejövetelek teljes rendszerének felderítése volt². A társasösszejövetelek közül most csak a fonóval, mint a legszélesebb körre kiterjedő, legtovább élő, hagyományos társaséleti formával kívánunk foglalkozni. Ha teljes képet igyekszünk kapni a fonóról, nem hagyhatjuk figyelmen kívül annak kulturális hagyatékát, azokat a népi irodalmi, népköltészeti és népzenei termékeket, a fonó hagyományos játékainak, dramatikus szokásainak emlékeit, a népi hitvilág és kultikus cselekmények maradványait, amelyek a fonó tartalmát, népi művelődési és hagyományőrző szerepét adják. Itt azonban csak azt a keretet, a közösségi életnek a fonóban megmutatókozó újabb szervezeti formáját próbáljuk meghatározni, amelyben maga a társaséleti tevékenység folyt³.

A fonónak a népi társaséletben elfoglalt helyét és jelentőségét meghatározta, hogy ideje a mezőgazdasági munkák szünetében, a téli hónapokban volt. November elejétől vagy derekától tartottak a fonók farsang utoljáig. Hagománytartó falvakban az összejövetelek megkezdésének ideje pontosan meghatározható. Pátyodon a Mindenszentek napi „kivilágítást” követő héten kezdték a fonóba járást. A fonó időszakának vége itt is a farsang utolja volt, de február első felében sokan már nem fontak. A lányok akkor is összejöttek a fonóban, ha egyiknek-másiknak már nem volt megfontatlan szösze. Kézimunkáztak, tollat fosztottak vagy egymásnak segítettek fonni. Ha a fonó tagjai közül valaki végzett a munkával, megkér-

dezte a másikat: — Van-e még szösöd? — Adjál vagy két füt, hadd fonjam le! Az ilyen „segítségbe font” szöszt is hazavitték, és addig hordták a fonóba, míg el nem fogyott. Egyes fonókban gyakran megtörtént, hogy februárban az asszonyok még fontak, a lányok pedig kézimunkáztak. Egész télen fonással úgy összeszoktak, hogy nehezen hagyták el az összejöveteleket. A nótázás, játék és az egyéb fonóbeli szórakozási lehetőségek együtt tartották a fiatalokat, akik kedvéért az asszonyok is eljártak a fonóba. Nagybőjtre azonban minden fonó feloszlott. Bőjt alatt nem tartottak bált és lakodalmat sem. Farsang utolján az úgynevezett *bányikás bál* volt az utolsó alkalom a mulatságra. Bőjt alatt már csak az font, aki a munkával valami külső ok miatt elmaradt. A fonást egyedül, otthon végezték, a fonónak és szórakozásnak az ideje a farsanggal együtt megszűnt.

A lányok fonóba járásának életkor szerint is hagyományos szokásai voltak. Már a gyermeklányokat szoktatták a fonóba járásra, a munkára és társaséletre nevelés így már a gyermekkorban megkezdődött, s a fonó ehhez is lehetőséget, alkalmat adott. A legkisebbeknek külön fonóik még nem voltak, a nagyobb lányok a gyermekektől mindig elkülönültek, de a szülők sem engedték iskolás vagy még iskolás kort sem ért lányaikat a gyakran szabadabb erkölcsű, szerelmi kapcsolatokat támaztó, a párvalasztás lehetőségeit kínáló lányfonók társaságába. E fonók a serdülők számára is zártak, tiltott helyek voltak. A kislányok anyjukkal az asszonyok fonójába jártak, ahol közvetlen szülői felügyelet mellett nevelődtek, formálódtak a munkára és társaséletre. A legkisebbek a fonóban babával játszottak, szöszből különböző alakokat formáltak, s ha a fiúk elszedték babáikat, szösz bábúikat összegabalyították, a felnőttek derültek gyermekeik perlekedésein⁴. A nagyobbaknak már volt orsójuk, a szülők hasznukat is vették a fonóban leányaiknak.

Iskolás korú lányok külön fonójáról csak Csegöldről vannak adataink. A század elején egy iskola volt a faluban, egy tanítóval. A gyermekek szerdán nem járhattak iskolába, mert ezen a napon a tanító az ismétlősökkel foglalkozott. Minden hét szerdáján a 10—12 éves lányok több csoportban, sorban egymáshoz jártak fonni. 6—7-en gyűltek össze egy háznál. Ezekbe a fonókba nagyobb lányok és asszonyok nem mentek, csak a háziasszony volt ott. A lányok itt tanulták meg a fonás mesterségét, versenyeztek is egymással, hogy ki tud gyorsabban s többet fonni. Közben játszottak, hancúroztak is. Ha a munkát megunták, az udvarra is kimentek játszani. A háziasszony néha rájuk szólt, biztatta őket a fonásra. Az ügyesebbek egész orsó fonalat is fontak naponta. A szülők kérdőre vonták otthon lányaikat, ha kevés fonallal mentek haza. Ha eljátszották az időt, dorgálást kaptak.

A fonás műveletének próbálgatása, a tanulás, a társaséletre való felkészülés éveit után a lányok számára az igazi fonók 12—14 éves korban kezdődtek. Luby Margit írja a szatmári fonókkal kapcsolatban, hogy ha a lány elvégezte az iskolát, a 13. életévét is betöltötte, nagylánynak számított, mehetett a fonóba. Nénje magával vihette hivatlanul is, de hogy megmaradt-e annak fonójában, attól függött, hogy akadt-e ott legény számára. Ha nem, akkor a lány abból a fonóból magától elmaradt, másik fonót keresett⁵.

Egyes falvakban kutatásaink idején még megvolt az emléke a legény-, illetve leányavatásnak, amivel a fiatalokat a társadalom előtt felnőtte nyilvánították. A legényeket Pátyodon 16—18 éves korukban avatták. Az ava-

tandó karácsony estére a kocsmába összehívta jó barátait, vett egy liter pálinkát, s azt közösen megitták. A fiatal legény az idősebbek közül keresztapát választott magának, aki az avatás szertartásában segédkezett, s azután elkísérte a legényt a lányokhoz. Míg a legény meg nem vette a „lített”, nem mehetett a fonóba.

A lányok avatása korábban, 13—14 éves korban történt. A legények húsvét másodnapján meglócsolták a lányt, s ezzel nagylánnyá nyilvánították. Csak ezután ülhetett a lány a templomban a lányok padjába, s járhatott a többiekkel a fonóba. Szatmárökörítón a legények avatása is húsvétkor történt.

Ahol élt még a legény-, illetve leányavatás szokása, ott a lányok külön fonóba járásának kezdetét az avatás szertartásával határozhatjuk meg. A nagylánnyá válás és fonóba járás általában másutt is a 12—14 éves korra tehető, bár egyes községekben, mint Penyigén, Tiszacsécsén, Csaholcon, Szamosbecsen, Szamosangyaloson és Szamostatárfalván a lányok önálló fonóba járásának kezdetét adatközlőink későbbi korra tették. E helységekben a lányok 14—15 éves korukig anyjukkal jártak a fonóba, és csak azután mehettek külön a maguk társaságába. A korlátozásnak erkölcsi okai, nevelési céljai voltak. A legényekkel való közös játékok és a fonók egyéb szokásai alól a fiatal lányok sem vonhatták ki magukat, s a szülők nem szereték, ha serdülő lányaik az orsók kiváltásával, a lányfonókban szokásos társasjátékokkal túl korán testi közelségbe jutottak a legényekkel. Emiatt a lányoknak e falvakban csak érettebb korban voltak külön fonóik.

A fonóba járás ideje a lányok számára menyasszonyságukig, férhezmenetelükig, vagy öreglány korukig tartott. Csegöldön a lány menyasszony korában is járt, Túrricsén, Csaholcon és Pátyodon a férjhezmenetelre készülő lassan elmaradoztak a fonóból. Már hetekkel vagy hónapokkal az esküvő előtt szakított a lány a fonócimboráival, otthon maga font, s vőlegényét is egyedül fogadta. Túristvándiban már azok a lányok sem jártak fonóba, akiknek állandó, „választott” szeretőjük volt. Nekik már mástól nem volt szabad orsót kiváltani, emiatt korábban kimaradtak a fonóból, vagy anyjukkal az asszonyok fonójába kezdtek járni. Szintén az asszonyok fonójához csatlakoztak az idősebb, a fiatalok fonójából kiiregedett, 20—22 éves lányok is.

Az esküvő után a fiatalasszony számára a társasösszejöveleteken való részvételt tekintve is új élet kezdődött. Mint ahogy fiatalasszony korának első hetei vagy hónapjai alatt a társasélettől általában tartózkodott, úgy egy ideig a fonóba sem járt. Ez az idő Túristvándiban, Csaholcon és Csegöldön egy hét, Túrricsén egy hónap volt, Pátyodon pedig több év is lehetett. Utóbbi helységben a szokás szerint 4—5 évnek kellett eltelni, hogy a fiatalasszony fonóba járhasson. Az asszonyok fonójában általában nem volt meghatározott felső korhatár, az idősebb asszonyok mindaddig járhattak, míg fonni tudtak, vagy családjuk fiatalabb tagjai át nem vették tőlük a guzsalyt. 60 éven túl azonban mindinkább otthon maradoztak, ha fontak is, a tűzhely vagy a kemence mellett várták meg a fonóból hazatérőket. Öreg korukban sem igen tudtak meglenni fonás nélkül, ami további életük értelmét jelentette, s a család hasznos tagja érzését adta számukra.

A lányok életéhez a fonó éppúgy hozzátartozott, mint nyáron a vásárnapi séták, barátnőkkel, legényekkel való találkozások, bálokon, egyéb

társasösszejöveleteken való részvétel vagy templomba járás. A fonók látogatása nemcsak igény volt a fiatalok részéről, hanem egyben társadalmi kötelezettség. Úgy tartották, illik a lánynak fonóba járni, s ha mégis elmaradt, könnyen a falu nyelvére került. Kérsemjében szokás volt, hogy ha a céh (fonó, fonócéh) egyik tagja elmaradt a fonóból, 2—3 lány elment megnézni, hogy miért nem jött. Különösen a „jó nótás” lányokat hiányolták a többiek. Ha csak tehettek, a lányt el is vitték a fonóba. Akinek néha más dolga akadt, egyéb elfoglaltsága volt, s emiatt nem vett részt a fonóban, nem tettek neki szemrehányást, de ha sohasem járt, kimondták rá az ítéletet: — Jaj, de félrehúzódó! — Ez sem fog férjhez menni! — Rátarti, kitartó, félrehúzódó, lenézi a rótát (fonót, fonótársaságot)! — Nem ül velünk egy széket! Voltak lányok, akik visszahúzódó, magános természetük miatt nem szerettek társaságba járni, ezeket a legényeket is elkerülték. Módosabb lányok büszkeségből nem mentek a fonóba. Vásznyakra, kendőkre nem volt szükségük, vagy ami kellett, készen is megkapták. A rótába járást rangjukon alulinak tartották, s a fonóba járókkal másutt sem barátkoztak. A falvak fiatalságának többsége azonban a társasélet hagyományainak törvényei szerint a fonóba járást mindenütt társadalmi szükség-szerűségnek, természetesnek tekintette, s ha teheték, egy estére sem maradtak el a fonóból.

A fonás, illetve a fonóba járás megkezdése minden évben jelentős esemény volt a család és a fiatalság életében. Mint ahogy egyéb fontos munkák elkezdéséhez is igen gyakran hagyományos szokások és hiedelmek kapcsolódtak, a fonó megkezdésének is megfelelő formái voltak. Ez elsősorban a legalkalmasabb nap kiválasztásában nyilvánult meg. Milotán pénteken nem kezdtek el semmi fontosabb munkát, a fonást sem, mert a pénteket szerencsétlen napnak tartották. Sonkádön sem kötötték pénteken az első guzsalyt, a hét utolján már úgysem haladhattak volna sokra, a fonás kezdését inkább a következő hétre halasztották. A hétfő viszont kedvező nap volt a munka kezdésére, mert ha ezen a napon jókedvvel fogtak a fonáshoz, serénységük egész télen tartott. — Hétfőn kezdjük, hogy jobb kedvünk legyen hozzá! — mondták, újabban inkább csak megszokott, tréfas szóhasználattal, kevésbé meggyőződéssel. Másutt, mint Panyolán, a hétfőt tartották szerencsétlen napnak. Ezen a napon nem mentek boltba, nehogy egész hétről kifogyjanak a pénzből. Hétfőn a fonást sem kezdték. A Szamosháton általában⁶, de a Tiszaháton (Tiszacsécse, Milota) és Erdőháton is (Fülesd, Csaholc, Gacsály, Császló) legszívesebben kedden kezdték a fonást, hogy egész évben kedvük legyen hozzá. Ha a fonás időszakának kezdetén kedden még nem volt bent a guzsaly a szobában, akkor az a következő hétig már a padláson maradt. A szerda Milotán szintén nem volt megfelelő nap a fonás elkezdéséhez, mert aki szerdán kezdett, álmosan font egész télen. Sonkádön és Fülesden a szerdai kezdést is jónak tartották. Szólasmondás volt: — Szerdán kezdjük, hogy szeressük!

A fonókat hétfő estétől péntek estig tartották. Szombaton, vasárnap és ünnepnapokon egész területünkön saját részre nem fontak, fonót sem rendeztek. A hét utolsó napján készülődtek az ünnepre, szombaton este már vasárnapot tartottak. Ilyenkor a legények sem jártak a lányokhoz. A szombat a mosás, vasalás, tisztálkodás napja volt, nem értek rá fonni. Ezen a napon mázolták fel a ház földjét, amit a fonók nem taposhattak össze. Még ha idejük engedte volna is, a lányokat a szülők is tiltották a fonás-

tól. Úgy tartották, szombaton vétek fonni, lehetőleg még a guzsalyt sem hagyták bent a szobában. A szombati fonás tilalma hagyományos volt. Aki ezt megszegte, arra Porcsalmán azt mondták, fel fogja akasztani magát arra a fonalra, amit szombaton fon. Panyolán úgy tartották, aki szombaton este fon, az az angyalok haját huzogatja. A hiedelem szerint nem is lehetett szombaton jó fonalat fonni, a szombaton font fonál szövéskor egyre szakadozott (Panyola). Tunyogon és Matolcson a szombati fonást azért tiltották, mert aki ezen a napon font, annak nem tojtak a tyúkjai⁷. Másutt úgy tudták, görbelábúak lesznek a csirkéi⁸.

A szombat esti fonás tilalma nem vonatkozott a kölcsönös segítesen alapuló, egyéni érdekű, kalákarendszerű társasmunkákra⁹, a kalákafonóra és a fonás időszakának végén szokásos csepűsodrásra. Aki a fonással elmaradtak, szombat estére hívták a lányokat és asszonyokat a kalákafonóba, amit éppen azért rendeztek ezen a napon, mert ilyenkor a fonástól mindenki ráért másoknak segíteni. Nagyecsedden azonban kalákát sem rendeztek szombaton. Ha kaláka nem volt, otthon más kendermunkával, motollálással, gombolyítással is foglalkozhattak vagy varrtak. Csak a fonási időszak végén fordult elő, ha a munkával elmaradtak, hogy szombaton is fonásra kényszerültek, de fonóba nem mentek.

A fonástilalmak helyenként a hét egyéb napjaira is kiterjedtek. Nagydoboson kedden és pénteken sem volt szabad fonóba menni, mert mint mondták, az ördögök elragadják és holtra táncoltatják a fonóba menő lányt¹⁰, a kedden este fonó lányt pedig éjjel álmában ragadják el és holtfáradtra táncoltatják¹¹. Pénteken este Csegöldön sem fontak, a régiek szerint kedden sem. Nagyecsedden kedden és pénteken azért nem tartottak fonót, mert ilyenkor a legények a lányokhoz jártak. Túrricsén úgy emlékeznek, hogy amikor egyik asszony pénteken este otthon egyedül font, egyszer csak meglátott egy lányt a kandallón ülni. A lány csak ennyit mondott: — Pénteken ne fonj! Azután félreállott és kiment.

Gyakoriak voltak azok a szokások és hiedelmek is, amelyek a fonást a karácsony és újév közötti időszakban korlátozták. Tisztabereken, Tyukodon és Milotán ez időszakban nem tartottak fonót, Gacsályban, Porcsalmán, Hermánszegen, Csegöldön és Kispaládon viszont a két ünnep között is folyt a fonóélet, fonási tilalmakat nem emlegettek. Jártak a fonóba Sonkádön és Tizacsécsén, valamint Fülesden és az asszonyok Nagyurban is, de ezekben a falvakban a fonóba nem vittek guzsalyt. Előbbi községekben úgy tartották, hogy ha karácsony és újév között guzsalyt visznek a fonóba, ráül az ördög vagy baja lesz a jószágnak, „megkeringősödik” a malac. Utóbbi községekben pedig az volt a hiedelem, hogy aki a fonóba guzsalyt visz, annak a tehenében elléskor keresztbe akad a borjú. Ahová fonóba mentek, ott a háziak mindenkinek kóróból készített guzsalyt adtak, amit a fonók az ágyba, vagy guzsalyszékbe dugtak, s arról fontak. Ezekben a fonókban nem voltak sokan, inkább csak a szomszédok jártak el egymáshoz. Nagyurban az utóbbi időkben úgy módosult a szokás, hogy az asszonyok vittek ugyan guzsalyt a fonóba, de hogy ennek káros következményét elkerüljék, a háziasszony mindenki guzsalyából egy kicsit lefaragott.

„Két karácsony” (karácsony és újév) között sok helyen magát a fonást is tiltották. Szamosangyaloson és Pátyodon ez időszakot ünnepnek tartották, amikor ugyanúgy nem volt szabad fonni, mint a naptári ünnepeken. Panyolán és Milotán két karácsony közötti, úgynevezett csonkahé-

ten végzett fonás esetére is tartották, hogy a kismalac megkeringősödik, körbe-körbe szaladgál, nem tud enni és elpusztul. Panyolán emellett úgy tudták, hogy aki ilyenkor fon, annak meggörbül az ujjja. Ezeken a napokon nem is fontak, csak kézimunkáztak. Hasonló hiedelem volt Túrístván-diban is¹². Tyukodon azt tartották, hogy aki csonkahéten fon, annak eldöglik a tyúkjá, Nagyecsedén, hogy a jövő esztendőben lefogja kenderét a folyófű, s az nem tud megnőni. Magyarban már csak a lányok nem fontak a két ünnep között.

A fonási tilalmak enyhébb formája volt az a szokás, hogy egyes falvakban a két ünnep között fonalat nem, csak cérnát fontak. A legfinomabb szöszt vékonyra eresztették, majd két szálát *összeriszáltak*, s ezzel varrták az alsónemüket, vászonnadrágot, foltozták a zsákokat. Sonkádön úgy tudták, hogy a gatyát, amit a két ünnep között font cérnával varrtak, nem rontja meg az ördög. Csegöldön emlegették, hogy amelyik legénynek ilyen cérnával varrtak gatyát, azt a legényt nem tudták megrontani. Csak cérnát fontak az asszonyok Magyarban, s az asszonyok és lányok Túrricsén és Csalholcon is.

A fonást, a fonóba járást karácsonykor, újévkor és néha más egyházi ünnepeken is szüneteltették. Hermánszegen az volt a hiedelem, hogy karácsonykor nem szabad fonni, mert kolbász terem a szöszen. Rozsályban a katolikusok a reformátusok ünnepét is tartották, a reformátusok pedig a katolikusokét. Ezeken az ünnepeken nem fontak. Hermánszegen annak az asszonymak, akinek „kicsije” halt meg, aprószentekkor nem volt szabad fonni. Általában azonban ezeket az ünnepeket, valamint Dömötört, András napját, Luca napját, Borbálát, hamvazószerdát nemigen tartották.

A fonók lámpagyújtás után, a kora esti órákban, általában 6 óra tájban kezdődtek. Egyes falvakban, mint Kölcsén, Rozsályban, Hermánszegen, Tyukodon és Nagyecsedén már 5 órakor megkezdődtek a fonók. Csegöldön is 6 órakor már javában fontak, később nem is mentek. Úgy tartották, ha valaki 7 óráig nem ült le fonni, egész este már mitsem font. De túl korán sem mehettek. A nagyon korán fonóba menő lányra mondták: — Mosogató helyre mégy! Tisztabereken addig nem indult senki a fonóba, míg az „orosz harang” (görögkeleti) meg nem szólalt. Régi szokás szerint minden este fél 6-kor harangoztak. — Elharangoztak az orosz haranggal, mehetünk fonni — mondták ilyenkor a lányok egymásnak.

A fonócéhbe a lányok és asszonyok egyenként vagy csoportosan érkeztek. A már összeszokott fonó tagjai útközben beszóltak egymásért. A legtávolabb lakó indult el legelőbb, bekiáltott a hozzá legközelebb lakó társához. Ha az készen volt a napi munkájával, csatlakozott hozzá, ha még dolga volt, visszaszólt: — Nem tudok még menni, ne várjál! Így az egy utcabeliek gyakran együtt érkeztek. A háziak előre elkészítették a fonó számára a helyet, a kemencébe befűtöttek, padokat, székeket hordtak be a szobába. Ha nem volt elég szék, a szomszédból kértek.

A fonóban a lányok az érkezés sorrendjében, de kialakult, meghatározott rend szerint foglaltak helyet. Mindig a szoba felső része volt az övék, míg az asszonyok az ajtó felől, a kemence és tűzhely körül kaptak helyet. A lányok egymáshoz közel, az asztal köré húzódtak. Aki előbb érkezett, feljebb, a tükör alá, a karosládára ülhetett, a később jövők az asztal körül, az ágyak előtt elhelyezett székeken foglaltak helyet. Barátnők, jó is-

merősök igyekeztek egymás mellé kerülni. Csaholcon a karosládán a tükör alatti hely a legidősebb, legtekintélyesebb lányt illette, Kérszemjénben pedig azokat, akiknek állandó udvarlójuk volt. A karosládán két lány is megfért, mellettük két legény, s a fonó lány még *nyújtani* is tudott.

A lányok már az elhelyezkedéskor gondoltak a legényekre. Maguk között helyet hagytak vagy ha sokan voltak, helyet szorítottak számukra. A legények is lehetőleg a lányok közé húzódtak. Ha szék nem volt, kisszéket hoztak, s azt a kiválasztott lány mellett vagy előtte helyezték el. Ha a lánynak nem udvarolt a legény, akkor is mellé ülhetett. Akinek aztán így sem jutott hely vagy nem akadt lány, a kiságyra húzódtott, vagy más fonóban próbálkozott.

Az asszonyok között a hangadó, jóbeszédű asszonyé volt a legfőbb hely. A háziasszony mindig hátul, az ajtó mellett foglalt helyet. Kérszemjénben a háziasszonnyal együtt a házilány is az ajtó mellé ült, vagy ahol éppen hely jutott számára. Az iskolába járó és még gyermeknek számító lányoknak nem illett a nagyobbak közé ülni, ők lejjebb, a szoba hátsó részén vagy az asszonyok között helyezkedtek el, ha pedig még nem is fontak, a többi gyerekkel a kemence mellett vagy a kiságyon húzódtak meg¹³.

Ha a lányok fonójában a háziasszony is ott volt, a házilánynak segített a vendégek fogadásában, elhelyezésében. Sokszor nem is font, hanem főzött, vagy más munkával foglalkozott. Feladata volt, hogy vigyázzon a rendre, s tudta, hogy felelősséggel tartozik a lányokért, a fonó jó híréért. A lányokat szívesen engedték a szülők a fonóba, ha a háziasszony felügyelt rájuk. Ha az anya nem szerette a fonótársaságot, vagy úgy látta, hogy a háziasszony nem vigyáz a lányokra, nem engedte a lányát. A lány emiatt néha más fonót keresett. Ha a fonóból való elmaradás oka kiderült, szégyen volt a háziasszonyra, „szóhajtás”, harag keletkezett belőle.

A háziasszonynak elsődleges szerepe, tekintélye volt a fonóban. Nemcsak a lányok, hanem a legények is hallgattak rá. Szükség esetén megszólította őket: — Üljlél szépen, ne rendetlenkedj! — Ha nem ülsz szépen, eredj haza! Súlyosabb esetben: — Köszönöm, hogy megtisztelted a házamat, holnap este ne találkozzunk! Megszólította a lányokat is: — Nézzed gyermekem, ne viselkedjél úgy azzal a legénnyel, magad látod kárát! Mint-ha anyjuk lett volna, úgy ügyelt a lányokra. Ritkán fordult elő, hogy a lányok közül valakit el kellett küldeni a fonóból. A rossz erkölcsű, vagy megbélyegzett lány magától elmaradt. Nem szívesen jártak vele a többiek, s így vagy úgy, tudtára is adták. A rossz hírű vagy megesett lányok aztán csak férjhezmenetelük után mehettek fonóba, idővel a falu elfelejtette múltjukat. Kisebb kilengésekért, a legényekkel való kacérkodásért nem haragudtak, hiszen ez a fonó erkölcsi szemléletétől nem volt idegen. Míg baj nem lett belőle, a magaviselete, a fonón kívül, minden lánynak a maga dolga volt, s ha egymás között meg is tárgyalták, ok nem volt a társaságból való kirekesztésre. — Legényes! —, s ezzel el volt intézve. A fonó zárt közösség, aminek titkai, rejtelmei voltak. A fonóban történeteket nem volt szabad kibeszélni. Ezt a fonó hagyományai is tiltották. Pátyodon mindenki vitt magának a fonóházba gyalogszéket, s aki az ott történeteket elfecsegte, annak „kitették a székét”, ami a fonóból kizárását jelentette.

Felelősségét a háziasszony a házilánnyal osztotta meg. Az ő dolga azonban nem annyira a rendtartás, mint inkább a vendégek kiszolgálása

volt. A fonóban legkevesebbet ő tudott fonni. Vigyázott arra, hogy mindenkinek jó helye legyen, ha valaki vizet kért, ő hozott, s a vendégek kikísérése is leginkább az ő feladata volt¹⁴.

A háziasszony felvigyázó, rendtartó szerepét a fiatalok elismerték, jelenlétét azonban sokan nem szerették. Különösen a legények szívesebben voltak olyan fonókban, ahol nem volt ott a háziasszony. Ilyen helyen szabadabban szórakozhattak, a lányokkal való viszonyuk is kötetlenebb, gátlástalanabb lehetett.

A háziasszony a fonóban magatartásával is igyekezett tekintélyét őrizni. A fiatalok játékaiban nem vett részt, azokban legfeljebb csak kezdeményező, irányító lehetett. Kacérabb, fiatalabb asszonyokkal előfordult, hogy maguk is bekapcsolódtak a játékba, de ezt a lányok sem szerették. Az asszony férje sem nézte jó szemmel, lánya is gyakran szégyenkezett anyja viselkedése miatt.

A fonó sokszor rejtelmes világához, bensőséges hangulatához hozzátartozott a világítás is. Az újabb, villanyvilágítás mellett a fonóknak már nem alakulhatott ki az a sejtelmes, misztikus légköre, ami a régi fonók sajátos hangulatát biztosította. Kutatásaink idején a falvak több részében még petróleumlámpa világánál fontak, s már akkor is bizonyos nosztalgiával emlegették a régi fonók sok mindent takaró, de sokat sejtető félhomályát. Nagyecseden még emlékeztek rá, hogy a fonókban hajdan a kemencébe dugott nádkévével világítottak, később pedig bádog- vagy üveg-mécsesekben a Nyírségből hozott olaj gyenge lángja pislogott. Általános világítási eszköz volt a gyertya is, amiről a fonók vagy a legények sokszor közösen gondoskodtak.

A lányok a guzsalyt a munkához előkészítve vagy üresen vitték a fonóba. Az előkészítés abból állt, hogy a lány bal kezébe fogott egy csomó szösz, jobb kezével pedig apró csomókat tépett ki belőle, a csomókat úgy rakta egymásra, hogy azok szálai egy irányban legyenek, majd az egészet felkötötte a guzsalyra — vagyis a szösz *megágyta*. Ezután kezdődhetett a fonás. A munka első szakaszában mindenki nagyon serénykedett. A legények megérkezéséig minél többet igyekeztek fonni, hogy annál több idő legyen majd a játékra, szórakozásra. Azután sem hagyták abba még jóideig a munkát, hadd lássák a legények, ki milyen jó fonó, kinek hogy pereg az orsója, ki tud jobban, nagyobbbat nyújtani, szebben *pircenteni*. A legények megnézték a fonal minőségét is, de minél nagyobb mennyiségre is törekedtek a lányok. A szülők otthon a nagylányok munkáját is ellenőrizték, igyekeztek meggyőződni róla, hogy nem töltötte-e a lány haszontalanul az idejét. Legalább egy orsó fonalat kellett fonni egy este, s ha ez nem volt meg, az anyja megkérdezte a lánytól: — Mit csináltál, mért nem fontál? — Ha csak ennyit fonsz, nem mégy a fonóba! — Ó, anyám, olyan jól táncoltunk! — mondta a lány, ha kevés volt a fonal az orsón.

Egy orsóra 30—40 *ige* fonal fért. Az *ige* a fonal mennyiségének a legkisebb egysége, ami 4—5 méter hosszúságú lehet. Fejészöszből 40—50, aprószöszből 25—30 *igét* tudtak megfonni egy este talpas vagy székes guzsalyon. Ez 160—250, illetve 100—150 méter fonal, amit egy *göngyöl*- vagy fél *fejészöszből* fonhattak. Ennyi szösz vittek egy estére a fonóba, amit kétszer kötöttek fel a guzsalyra.

Akadnak lányok, akik nem tudtak jól fonni, vagy nem szerettek. A fonóba annyi idő alatt, míg más egy orsóval font, tyúktojásnyira haladtak. Az ilyen lányt a legények is kinevették. Nem tartották életrevalónak, ott-hon sem nyitogattak rá ajtót, kalákába sem hívták. A rest fonóra mondták Fülesten: — Jó fonó vagy Áncka, az idei meg a tavalyi egy pászma! — Na, csak ennyit fontál? — Hárompaládi lány félóra alatt megfonta volna! — emlegették tréfásan Botpaládon, Kis- és Nagypalád lányaira érve a szólast. Ha a lány előre tudta, hogy nem sokat fog fonni, olvasni, mesélni vagy játszani fog a fonóban, teli orsót vitt, és a fonó után azzal számolt el a szülőknél. A jó fonást viszont a lányok díszének tartották, amit a legények is értékelték. A szorgos, serény munka becsületére vált a lánynak, s a fonással a társadalom elismerését is biztosította magának.

Azok a lányok, akiknek állandó, *kifogott* szeretőjük volt, a legénnyel érkeztek a céhbe. A legény este elment a lányért, együtt indultak, vitte a guzsalyát, s ott is maradt a lánnyal a fonó végéig. Ezek a lányok és legények a fonóban is félrehúzódtak, főként egymással foglalkoztak, s a közös játékokban is együttesen, az idősebbekhez illő komolysággal vettek részt. A kialakult párok és fiatalabb generáció természetes különélése abban is megmutatkozott, hogy azok a lányok, akiknek „komoly” udvarlójuk volt, az idősebb lányok fonójához vagy vegyes fonókhöz csatlakoztak. Összejöveteleik csendesebben, mértéktartóbban zajlottak.

A fiatal lányok fonója a legények megérkezése előtt sem volt csendes. Ahogy a munka megindult, mindjárt hangos beszélgetésbe, nótázásba kezdtek. Megbeszélték az előző este történeteket, az elmúlt fonók eseményeit. Legfőbb téma a legények viselkedése, a lányokkal szemben tanúsított magatartásuk volt. Találgatták, melyik legény várható a fonóba, ki hova vezet szíve vonzalma. A fonónak ez a szakasza a legények várása jegyében telt el. Ahogy múlt az idő, egyre türelmetlenebbül, egyre nagyobb várakozással lesték az ablakon, nem mutatkoznak-e még a legények. Figyelték a kívülről jövő hangokat, kutyaugatást, kapucsikordulást, csizmakoppanást, a látogatók érkezésének legapróbb neszt is felfogták. Ha túl soká késnek, egy-egy lány kiszaladt, mintha dolgát végezné. A tornácon seprőt fogott, leseperte a küszöböt, mintha ez volna a legfőbb dolga. Odabent találgatták, miért nem jönnek, miért késnek. Ha kint legényeket sejtettek, rákezdtek a nótát, hogy azzal is becsalogassák őket:

Gyere be rózsám, gyere be,
Csak én magam járom idebe,
Három cigány legény hegedül,
Csak én magam járom egyedül.

A legények a kocsmában vagy valamelyik háznál gyülekeztek, vagy az utcán, gyakran füttyszóra verődtek bandába. Nem abban a ruhában mentek, amiben nappal dolgoztak, de nem is öltöztek nagyon neki a fonónak. Kisujjas, téli nadrág, csizma és fekete, böngyörszűrű, báránybőr sapka vagy kalap volt a szokásos viselet. Maguk elé kék *surcot* kötöttek. Nappal fehér vászonkötőt hordtak, a kéket mindig tisztán tartották, csak ha valahova mentek, akkor kötötték maguk elé. A nadrág ugyanaz volt, amit nappal viseltek, de a csizmát szépen kibokszolták. Ha valamelyik háznál találkoztak, előbb egy kicsit beszélgettek, kártyáztak, míg valaki el nem ta-

lálta: — Na, menjünk a fonóba! Erre a legények felkerekedtek, kivonultak, s nótaszóval indultak.

A fonó kezdete után fél órával vagy egy órával már látogathatták a fonót a legények. Vagy „szokott” helyre mentek vagy oda, ahol „világot” láttak. A legnagyobb legényjárás 7—8 óra között volt, de 9 óráig is eltartott, míg minden legény megtalálta a maga fonóját, rátalált a lányra, akit keresett. Előfordult ugyanis, hogy a legény nem tudta, melyik fonóban van a lány, akit meg akart látogatni. Ilyenkor több fonóba is elment, vagy a falu minden fonóját végigjárta. Lehetőség volt ez arra is, hogy megnézzék, melyik fonóban kik vannak, hol mit csinálnak, hogy mulatnak, kivel szórakoznak a lányok, hogy aztán a látottakat maguk között megbeszéljék. Daloltak pár nótát, aztán továbbmentek. Ha az utcán összetalálkoztak, megkérdezték egymástól: — Hol voltál, hova számítottál menni? Összebeszéltek, s többen indultak együtt *milátni*. Lehetőleg nem egyszerre, hanem egyenként, párosával vagy kisebb csoportokban mentek be a fonóba. Már az utcán, a kapuban, vagy az udvaron kialakították a csoportokat. Jó barátok vagy „egy fiatal — egy öreg” alkottak párokat. Azt is megbeszéltek, kinek mi lesz odabent a szerepe, ki melyik lány mellé ül, kitől kap majd orsót. Ha nem akartak ottmaradni, ugyanúgy párosával vagy csoportosan hagyhatták el a fonót, mint ahogy érkeztek. Így a házilánnyal, akinek a kikísérés feladata volt, külön-külön időt tölthettek.

Azoknak a legényeknek, akiknek szeretőjük volt, nem illett *milátni* járni, vagy csak abból a célból látogathatták a fonókat, hogy a már hozzájuk tartozó lányt megtalálják. Az idegen fonókban nem is időztek sokat, csak illendőségből váltottak néhány szót, s hamarosan továbbmentek. De általában ők már előre tudták, mikor melyik fonóba megy a lány, ahova őket is várják. Csegöldön azt tartották, a 7 órai esti harangszóra a legénynek meg kell találni a lányt. Aki harangozás után ment a fonóba, „hugyos legénynek” tartották. 7 óra után Szamosangyaloson sem illett a fonóba menni. Csaholcon és Tisztabereken csak 8 óra után nem fogadták szívesen a legényeket, míg Panyolán és Kérsemjénben akár 10—11 óráig is látogathatták a fonót. A más fonóba elcsavargott legény azonban itt is könnyen megkaphatta a lánytól: — Eredj vissza, ahol eddig voltál! A lány azzal is kimutatta a későnjövő legénnyel szemben nemtetszését, hogy egész este nem szólt hozzá, azonban másnap újra csak a fonóba várta.

Leginkább elterjedt szabálya volt a fonónak, hogy a legények látogatása este 9 óráig történhetett. A később jövő legényt nemcsak hogy nem fogadták szívesen, de előfordult, hogy be sem eresztették a fonóba. — Ahol 9 óráig volt, maradjon továbbra is ott! — mondták a lányok. Túristvándiban a 9 óra után érkező legényt egy pohár vízzel kínálták, kimutatva, hogy a legény nemkívánatos számukra. Igen elterjedt szokás volt a *kidalolás*. Ez a területünkön szélteben ismert és sokat emlegetett alábbi nótával történt:

Nem eresztelek be kilenc óra után,
Eredj oda, ahol eddig voltál,
Te hűtelen betyár!

Szamosatárfalván, Hermánszegen és környékén „Te kutya betyár”, a Paládokon „Te paládi betyár” járta. Csak Kispaládon találtuk a nóta folytatását:

Nem voltam én sehol, csak tehozzád jöttem,
Zöldre festett rácsos kis ablakod
Egyre kopogtattam.

Panyolán és Kérsemjénben csak annak a legénynek szólt a kidalolás, akinek szeretője volt a fonóban. A legény csak elhallgatta a nótát, sőt maga is dalolta, de a késedelmet a lány később sem hagyta szó nélkül.

Előfordult, hogy a legény sürgős dolga miatt előbb nem mehetett, vagy mások 9 óra után is igyekeztek bekíváncsiskodni a fonóba. Ez idő után azonban csak álruhában, *farsangos képében* lehetett a fonót látogatni. A farsangosok nem maradhattak sokáig, kicsit szórakoztatták, ijesztgették a lányokat, azután továbbmentek.

A legények szabad választásuk szerint felkeresve a fonót bekopogtattak a házba, s ha belülről azt mondták: — Tessék! vagy — Szabad!, egymás után léptek be az ajtón. A házilány fogadta őket: — Kerüljetek beljebb, foglaljatok helyet! Ha a szobában volt még hely, fel sem állt. Ha nem volt szék, a magáét adta át a legényeknek, ő meg gyalogszékre vagy az ágy szélére ült. Úgy font, ahogy tudott, de a kényelmesebb ülőhelyet illet átadni a vendégeknek. A sapkát, kalapot nem mindig vették le, hajadonfővel nem is illett belépni a fonóba. Kalapját vagy sapkáját a legény legfeljebb csak akkor vette le, ha már bent volt a szobában. A fejrevaló egyébként a férfi dísze, melegben az mégis a fogásra, ágyra vagy a szék karjára került. Tyukodon a régi fonókban, ha a legénynek már nem jutott hely, földre terítette a gubáját és arra ült.

Egyes falvakban a legényt nem a házilány, hanem a szeretője fogadta a fonóban. Elvette és az ágyra tette kalapját, sőt a székét is letörölte¹⁵. Másutt, ha megérkezett a legény, a szeretője csak lesütötte a fejét, mint-ha nem is jött volna senki. Megvárta, míg a legény odahúzódik hozzá, aztán már bizalmas beszélgetés alakulhatott ki közöttük.

Ha idejében jöttek a legények, a lányok örömmel fogadták őket. Ha a vártak közül valaki mégis elmaradt, s a lány türelmetlen volt, az udvaron a favágító tőkéről forgácsot szedett, azt rátette a szeméthordó lapátra és meggyújtotta, hogy annak füstje odacsalja a legényt.

Mikor a legények megérkeztek, a lányok nem hagyták abba a munkát. Beszélgetni kezdtek, s eleinte olyan játékokat játszottak, amelyek mellett a fonást is folytathatták. Ilyenek voltak a zálogos vagy felelgetős játékok.

A fonóban a legények száma gyakran változott, de estéről estére létrejött az ott állandóan résztvevők szűkebb közössége, s ez sokszor a fonó egész időszakára állandósult. Ha csak néhány lány volt a fonóban, akkor is 6—7 legény vette őket körül. A lányok, a legényekre számítva, nem ültek nagyon közel egymáshoz. A legények megérkezésük után azonnal megkeresték azt a lányt, akit az előző estén „kinéztek” maguknak, és igyekeztek melléjük húzódni. Ha a lánynak nem is tetszett a legény, ezt komolyabb ok nélkül nem illett kimutatni. Ha másnak tartotta is a helyet, azt a legényt kellett maga mellé engedni, aki előbb érkezett. Szeretője számára később is helyet szoríthatott. A legények pedig előbb-utóbb megéreztek, kit lát maga mellett szívesen lány. Így minden lányfonónak kialakult a legénycsapata, s a legények a fonók időszakának végéig együtt maradtak. Minden pár külön kis szigetet alkotott a fonóban, s a párokat a

guzsalyok felnyúló rúdjai választották el egymástól. Este megbeszélték, hogy másnap hol lesz a fonó, s ha a legények máshova is ellátogattak, a maguk fonójába mindig visszatértek.

A fiatalság szűk társadalmi közösségeinek elkülönülését, a fonók zárt-ságát különösen a legények igyekeztek őrizni. A fonóhoz nem tartozó ide-geneket, más falusi legényeket nem szívesen láttak a fonóban. Ha mégis előfordult, hogy egy legény másik faluban akart fonót látogatni, szólt va-lamelyik ottani rokonának vagy jóismerősének: — Szeretném megnézni a fonótokat, vigyél el engem! Az idegen legényt a lányok szórakoztatták, de a legények tartózkodással fogadták. Az első világháború előtti időből em-lékeztek rá, hogy a falubeli és idegen legények között a fonóbeli látogató-sok miatt verekedések is történtek.

Szamoszegről Panyolára a legények csapatostól jártak át a Szamos je-gén. Egyenként nem mehettek, s hazafelé is együtt tartottak. A lányok úgy fogadták őket, mint a falubelieket. Kikíséréskor a hátulsó legény beszél-getett egy kicsit a házilánnyal, a többiek az utcán várták.

A lányok és legények közötti szorosabb kapcsolatok szövődésének, az egymás iránti rokonszenv alakulásának hagyományos formái, külső jelei voltak. A fiatalok már iskolás korukban összeismerkedtek. A barátkozás megindulásában gyakran a szülők is segédkeztek, gyermekeiket igyekez-tek „összekeríteni” egymással. A fiúkat, ha el is jártak a fonóba, 15—16 éves korukig nemigen vették legényszámba, az idősebb lányok általában nem álltak velük szóba. A fonóban előbb csak ügyetlenkedtek, lesték, ta-nulták a szokásokat, legeltették a lányokon a szemüket, nézték, hogyan vi-selkednek a nagyobbak. Tapasztalatlanságukat az idősebb legények gyak-ran ki is használták, tanulatlanságukat kifigurázták. Ha érdeklődtek, hogy miként próbáljanak a lányok felé közeledni, ilyenféle felvilágosításokat kaptak: — Csipkedd meg a mellét! — Ha azt mondja, „szűnj meg már”, szurkáld az oldalát! Az ilyen tanítgatások után a fiatal legény nem ritkán szerelmi viszonzás helyett pofont kapott a lánytól. A társaságban még já-ratlan fiatal legény, ha idősebbel érkezett a fonóba, szintén pórul járha-tott. Társa egy idő után felállt, intett, hogy most már mehetünk! Amikor a házilány is indult, hogy kikísérje őket, az idősebb visszaült a helyére. A többiek jót nevettek a zavarában bizonytalankodó fiatal legényen, s ha az a másiktól megkérdezte: — Na, nem jössz?, még nagyobb lett a de-rűltség. A következő években azonban a fiatalok is mindjobban bekap-csolódtak a nótákba, játékokba, a nemrég még iskolás sorban lévők közül újabb lánycsoportok nőttek fel hozzájuk, akiktől már orsót is kaphattak.

A lányok korábban értek eladókká, mint a fiúk legényekké. A lányok-nak 14—15 éves korukban már szeretőjük volt, s ha a barátság nem is bizonyult mindig tartósnak, a valamirevaló fiatal lányokon meg-megakadt a legények szeme. 16—17 éves korukban szégyelltek is, ha nem volt sze-retőjük. A kisebbek, ha legénnyel dicsekedtek, gyakran mondogatták: — Nekem már van szeretőm, neked még most sincs!?

A falvakban minden lány, minden legény jól ismerte egymást. Ha egy legény szemet vetett valamelyik lányra, az ismeretség hamarosan sze-relmi viszonyra fejlődhetett. A fiatalok már az ismeretség fokán tegeződtek, s a tegeződés a lány férjhezmenetele után is megmaradt. Az idegen legé-nyeket a lányok eleinte magázták, de 3—4 találkozás után a kialakuló

baráti kapcsolat a közvetlen megszólításban és tegeződésben is kifejezésre jutott.

A 16—18 éves legények is azon igyekeztek, hogy állandó, *kifogott* szeretőjük legyen. Ha a legény udvarolni akart egy lánynak, a fonóból hazakísérte és útközben vagy inkább a lány házában kiskapujában így jelentette be szándékát: — Én udvarolni akarok neked, elfogadod-e? A lány vagy azt mondta: — Nézd, nem látom jónak, szüleim nem engedik!, vagy ha tetszett neki a legény, nem ellenkezett: — Nincs semmi akadály, elfogadom az udvarlást, ahhoz tartom magam! Utóbbi esetben aztán a legény ezzel a lánnyal foglalkozott legtöbbit, ezzel járt a fonóba, bálba. A lány fenntartotta a legénynek a helyet, más udvarlását nem fogadta. A legény kezdetben máshova is eljárhatott, de mire „beállt” a fonó, a lány melletti szék is gazdára talált. A lányok barátnőiknek el-eldicsekedtek a legény szándékával, de kapcsolatuk amúgy se maradhatott sokáig titokban. Ahogy aztán később a barátság komolyabbra fordult, a viszony szerelmi kapcsolattá érett. A legény már nem járhatott más fonóba, más lánnyal nem barátkozhatott, szeretőjét mindenhová kísérte. A vegyes fonókba ilyen esetben az anyja is ment a lányával. 18—20 éves korokra a legények általában megtalálták a párjukat. Akinek ez még ekkor sem sikerült, megjegyzéseket kapott: — Gyáva legény vagy, tán félsz a lányoktól!?

A legény közeledési szándékának, szerelmi vonzódásának legbiztosabb jele a lány megajándékozása volt. A lányoknak guzsalyt, guzsalyzalagot és orsót ajándékoztak leggyakrabban. Guzsalyajándékozásra azonban csak hosszabb udvarlás után került sor. Előbb szalaggal kedveskedett a legény, s ha azt a lány szívesen fogadta, tudta, hogy érzelmei viszonzásában bízhat. A lányok guzsalyára színes selyemzalagokat vásároltak, s azokat a fonóból hazamenet adták át nagy titokban. Az ajándékozásról a fonóbeliek, sőt sokszor a szülők sem tudtak. A lány azután büszkélkedett szép színes guzsalykötőivel, amelyek mondatlanul is a legény iránta való érdeklődését tanúsították. A lány szégyellte, s szeretője is szégyenkezett, ha a lánynak nem volt szép guzsalyzalagja. Ez esetben a legény nem várt sokat az ajándékozással, s a boltból a legszebb piros vagy égszínkék pántlikák kerültek a kiválasztott lány guzsalyára. Ha a lány előtt kedves volt a legény, ezt azzal is kimutatta, hogy az ajándékba kapott szalagot mindjárt felkötötte guzsalyára és azzal járt a fonóba. Ha a szalagot nem használta, az annak a jele volt, hogy nem kívánta a legény udvarlását.

Hosszabb együttlét után a legény guzsalyt vásárolt vagy csináltatott a lánynak. Ezt nem a fonóban adta át, de mivel a szülők előtt már nem kellett titkolnia szándékát, papírba csomagolva elvitte a lány házához: — Nesze, ezt neked hoztam! A lány elfogadta, kivált, ha kedvére való volt a legény. Másnap az eseményt a fonóban is tudták. Az elfogadással a lány elkötelezte magát, ezután más legénnyel nem foglalkozhatott. Az el nem fogadás a közeledés visszautasítását jelentette. De tudta már a legény előre, hogy ideje van-e a guzsalyajándékozásnak. Ez már fejlettebb szerelmi kapcsolatot tükrözött. Az ajándékozás után a kapott guzsalyt hordta a lány a fonóba.

Komoly udvarlást jelentett az orsóajándékozás is. Kérsemjében a legény öt pár orsót vitt a lánynak, közöttük volt *sima* is, meg *csörgős* is. Utóbbi ritkább, mert sem a községben, sem a környéken nem készítették. Vásárokon, leginkább Fehérgyarmaton vették. Sonkádön szokás volt, hogy

ha a lányok nem akarták elfogadni az ajándékba adott orsót, eltörték. Így az orsókapáskor történt töréshez hasonlóan ők is kettőt vettek érte a legénynek.

Pátyodon karácsony előtti napon volt a *guzsalytörő este*. Ekkor a legények összetörték a lányok guzsalyait, hogy szebbet vehessenek helyettük. Azt sem várták meg, hogy a lányok lefonják guzsalyaikról a szöszt.

Guzsalyajándékozás után is előfordult, hogy a lány összeveszett a legénnyel. Ez esetben a legénytől kapott guzsalyt vagy orsót visszaadta, guzsalyára másik szalagot kötött. A legény a visszaadott guzsalyt a térdére tette, eltörte és elhajította.

A legények színes, virágos kalótyoló (csepűsodró) fakanalakkal is szoktak kedveskedni a lányoknak. A fakanál nyele kerek volt, mert ezzel könnyebben tudták a szöszt sodorni, mint a lapos nyelűvel. Ezeket a kanalakat más célra nem is használták. Mint a szalagot vagy orsót, hazamenet (kalótyolóból, sodróból) adták át a lánynak.

A szerelmi kapcsolatoknak a fonóban az ülésrend és ajándékozások mellett egyéb jelei is voltak. Ha a legény a fonóba érkezés után sapkáját a lány guzsalyára tette, mindenki tudta, hogy komoly szándékkal van a lány iránt. A nagyobb lányok nem is szégyelltek, sőt örültek a közeledési szándék minden jelének. Otthagyták a sapkát egész este a guzsalyon. Ha levették, a legény meg is sértődött: — Tán szégyelled, hogy odatettem?

Panyolán minden szombat este tiszta zsebkendőt adott a legénynek a szeretője. Az elpiszkolódott zsebkendőt a legény visszaadta, a lány meg kimosta.

A fiatalok a fonóban nemcsak egymás iránti vonzódásuknak, hanem ellenkező érzéseiknek is hangot adhattak. Ha a lánynak nem tetszett a legény, aki udvarolni akart neki, figyelmen kívül hagyta. A legény hiába szólt hozzá, a lány mindig a másik szomszédjával beszélgetett. Ha haragudott a legényre, ezt már annak érkezésekor is kimutathatta. Hátat fordított neki, beszélgetés közben sértő szavakkal illette. Ha a legény elment, s a lány kikísérte, így búcsúzott tőle: — Mához egy esztendőre is elvárlak! Sértés volt az is, s a legény értett is belőle, ha kínáláskor a lány ezt mondta: — Egyél, ne éhez, mint otthon¹⁶.

A közeledésnek, egymás iránti érzéseiknek különböző jelei és formái mellett különösen a lányok érezték szükségét annak, hogy a legények szándékairól, vonzalmáról más úton is meggyőződjenek. A lányok és legények összetartozását, kialakult párok esetében a szerelmi kapcsolatok tartósságát, várható fejleményeit játékos eszközökkel és különböző eljárásokkal kutatták. A fonás végén a guzsalyon lévő maradék szöszből a földön egyenlő oldalú háromszöget formáltak, annak egyik oldala a fonóban lévő egyik lányt, két szemközti oldala egy-egy legényt jelképezett. A lány oldalával szemközti szögben a szöszt meggyújtották és figyelték, melyik legény oldalán terjedt jobban a láng. Amelyik legény oldala felől hamarabb tüzet fogott a lányt jelképező szösz, a játék tanúsága szerint úgy hitték, az a legény szereti jobban a lányt¹⁷. A guzsalyra kötött szösz aljából a lányok három bábut sodortak, felállították azokat egy sorba és a két szélsőt egyszerre meggyújtották. A középső bábu egyik lányé, a két szélső egy-egy legényé volt. Az égő bábuk közül, amelyik a középsőhöz dőlt úgy, hogy az tüzet kapott tőle, megtudták, hogy az azt jelképező legény szereti jobban a lányt.

Ha egyikőtől sem fogott tüzet a lány bábuja, azt jelentette, egyik legény sem szereti a lányt¹⁸.

A lányok fonás közben apró csepűgombolyagot csináltak, azt meggyújtották, s feldobták. Ha a szösz röptében lobot vetve elégett, az arra mutatott, hogy még az évben férjhez megy a lány, akinek a sorsát ilyen módon tudakolták. Ha a szösz égve hullt le, nem számíthatott a lány korai esküvőre¹⁹.

Fából két ember alakú, arasznyi hosszú bábút faragtak, azokat bebugyolálták szösszel, majd az asztalon egymással szembeállítva, meggyújtották. Egyik bábu a fonóban lévő egyik lányt, másik az egyik legényt jelképezte. Ha a szösz elégett, s a két bábu összeborult, az azt jelentette, hogy a fiatalok szeretik egymást, egymáséi lesznek. Ha a bábuk szétdőltek, el fogják hagyni egymást. Ugyanígy tudakolózták a lányok jövő sorsukat fabábu nélküli, szöszből formált alakokkal is. A két szöszcsomó közül az egyiket, amelyik a legényt jelképezte, sokszor *papnak* nevezték.

A fonónak ezek a szokásai, éppen úgy, mint a szerelmi kapcsolatok kialakulásának és kifejeződésének fonóbeli formái, megfeleltek a társasösszejövetelek céljának, szerepének. A fonó ezekkel a szokásokkal és hagyományokkal töltötte be igazán társadalmi feladatát. A munkavégzés és szórakozás lehetőségeinek biztosítása mellett a kétnembeli fiatalság részére egymás megismerését segítette, a párválasztást és a fiatalok házasságra való előkészítését szolgálta.

Gyakori szokás volt a fonóban a megvendéglés. A háziasszony aszalt gyümölcscsel, főtt kukoricával, sült tésztával, vagy az alkalomra készített más ételekkel kínálta meg a vendégeit. A gyümölcs és más ételek fogyasztásával a fonók nem annyira éhségüket csillapították, mint azzal a munkavégzést könnyítették meg. Fonás közben a szöszből az összecsomósodott szálakat, pozdorját fogukkal tépték ki, a fonal jobb sodrása céljából ujjaik hegyét nyelvükkel nedvesítették. Mindez fokozottabb nyálképzést kívánt, amit gyümölcsök, nyálképző ételek, *nyálázók* fogyasztásával segítettek elő²⁰.

Leggyakoribb nyálképző ételek voltak a som, kökény, aszalt szilva, aszalt alma és cukros, főtt kukorica. A kökényt és somot az asszonyok megaszalták, s azt magukkal vitték a fonóba. A som augusztusban, szeptemberben ért, gyümölcsét a határban összegyűjtötték. Sokan kertben is termesztették, mert virágát a méhek szerették, megvastagodott ága kitűnő szerszámfa volt. Gyümölcsét használták befőzéshez vagy kisgyermekeknek hasmenés ellen is. Az asszonyok és lányok, amikor fonni mentek, fél marék aszalt somot raktak a zsebükbe, ami egész estére elég volt. Munka közben, ha elfogyott a nyáluk, egyet-egyet megettek belőle, *somot nyaltak*. Savanyú, nyálképző hatása miatt sokan szerették.

Fülesden nem termett som, az asszonyok Kölcsebe jártak érte. „Fülesdi somosok”-nak hívták őket, amiért azok nagyon haragudtak.

A nyálázónak szánt kukoricát a fonóban főzték fazékban. A szemes kukoricához fehér vászon ruhában vagy golyos zacskóban akácfahamut tettek, ami a kukoricával együtt főtt. Mikor a szemek fél fővésben voltak, a hamut kivették, a kukoricát két-három lében átmosták. A mosással lehámlott a héja, s azután friss vízben tovább főzték. Annyi vizet öntöttek rá, hogy leve maradjon. Tányérokba rakva, megcukrozva kínálgatták vele a fonókat. A cukros, főtt málét kanállal vagy kézzel ették, levét megitták.

Nyálazónak használtak néha főtt, csemege babot is. A nagyszemű, párázs, kávészínű tarkababot sós vízben főzték, s tányérokba rakva fogyasztották. A babszemek egyik végén lévő fekete folt eredetét a fonók tréfásan így magyarázták: — Nagyot kacagott, kihasadt a fenéke, a szabó befődta, ezért lett tarka a bab.

A fonóban a háziasszony porlós tésztával, fánkkal, csörögével, almával, sült tökkel is kínálgatta a vendégeket. Az ellátás nem volt kötelező, de ha tehettek, a megvendéglésre mindig sort kerítettek. A nyálazók fogyasztása, a csemegézés, a fonók természetes velejárója volt, a kínálgatás kölcsönösen történt. Más ételeket, süteményeket 9 óra után vagy a fonók vége felé fogyasztottak.

A legények 9 óra után már készülődni kezdtek, s úgy, ahogy érkeztek, párosával vagy csoportosan, hazaindultak a fonóból. Azok a legények, akiknek kifogott szeretőjük nem volt, nem várták meg a fonó végét. A kikísérés leginkább a házilány kötelessége volt (Panyola, Kérsemjén, Tiszakóród, Tiszacsécse, Kölcese, Sonkád, Füledd, Túrricse, Hermánszeg, Szamosbecs, Szamosangyalos), ritkábban azé a lányé, akinek a kedvéért a legény a fonóba jött (Pátyod). Pátyodon szokás volt az is, hogy a legényeket az a lány kísérte ki, aki utoljára érkezett a fonóba és az ajtó mellé került. Addig a következő legénynek nem illett indulni, míg a lány az előző legény kikísérése után vissza nem jött. A házilánynak minden legénnyel kellett pár szót váltani. Ha ez nem történt meg, s a lány túlságosan hamar visszajött a fonóba, a legényre is szégyen volt, de a lányt is elmarasztalták érte: — Látjátok, meg se állt vele beszélgetni! Amelyik legénynek a fonóban nem volt módja a házilánnyal beszélni, a kikíséréskor nyílt erre alkalm. A lány csak a pitvarajtóig kísérte a legényt, s ha az elment, becsukta utána az ajtót és visszament a fonóba. Mégis, a legények távozásának idején az egymás utáni kikísérések miatt a házilány alig fonhatott. A legények már csak azért sem mentek el egyszerre a fonóból, hogy a házilány külön-külön kísérje ki őket. Ha a legények egyszerre indultak, annak rendszerint az volt az oka, hogy valamiért megharagudtak²¹. Ha a házilánynak nem tetszett a legény látogatása, vagy az megsértette őt, nem kísérte ki. Így is tudtára adhatta, hogy nem látja őt szívesen. Legközelebb oda nem is ment a legény fonóba.

A házilány a legénnyel legfeljebb 5—10 percet tölthetett a pitvarban. Hosszabban nem időzhetett, mert a munka sem haladt, s a hosszú kinn-tartózkodás gyanússá válhatott a többiek előtt, és a fonóbeliek könnyen megszólhatták. A fonó erkölcsére vigyázó, s a szokások felett híven őrködő lányok és asszonyok többféle módját ismerték annak, hogy az illendőségre figyelmeztessék a magáról megfélemedezett lányt. Ha sokáig kint volt a legénnyel, a bentiek kinyitották az ajtót, s úgy tettek, mintha a macskát hajtánák kifelé. Ezt akkor is megtették, ha egyáltalában nem volt a házban macska. Ha ez sem használt, verni kezdték a sparhelt karikáját, s más tárgyakat zörgettek nagy hanggal. Ezután hangos megjegyzések következtek: — Széket viszek, üljete le! — Ne ácsorogjatok ott olyan sokáig! Gyakran meg is tették, széket dobtak ki a beszélgetésbe belefelejtkezett lánynak. Szokás volt, hogy a guzsalyát tették ki, hogy ha már nem akar bejönni, hadd tudjon fenni. A lánynak aztán a szülők előtt is felelni kellett a viselkedéséért.

Távozásuk után a legények az utcán újra csoportosulni kezdtek, egymás között megbeszélték, mit láttak, mit hallottak a fonóban, hol milyen események történtek. Már a következő estére is terveket szövögettek, azután szétszéledtek. Volt, aki valahol elbújva megvárta a fonó végét, megleszte, melyik legény melyik lányt kíséri, kihallgatta, mit beszélgetnek. Azután a többi fonóban elmondta, amit látott és tapasztalt.

Azok a legények, akik a fonóba lánnyal érkeztek, vagy a szeretőjüket látogatták ott meg, vagy éppen valamelyik lányt haza akarták kísélni, megvárták a fonó végét. A legény megfogta a lány guzsalyát, rátette lábát a guzsaly székére, vagy elvette az orsóját, a lány ebből megtudta, hogy a legény haza akarja őt kísélni. Szándékát a legény néha előre is közölte. Már a fonás alatt odasúgta a lánynak: — Én majd megvárlak, oszt hazakísérlek! Ha a lánynak tetszett a legény, helyeslően intett. Ha nem akarta elfogadni az ajánlatot, így szólt: — Nem félek én hazamenni! — Van éngem, aki hazakísérjen, ne kísérjél te! Ebből a legény értett, s tovább nem erősködött. Előfordult, hogy két legény is várt egy lányra, s az lett a lány kísérője, aki jobban ügyeskedett a guzsaly körül. Ha a lány ezt észrevette, maga igyekezett köztük választani. Alkalmas pillanatban kicsit megrúgta annak a legénynek a lábát, akit jobban kedvelt, megszorította a kezét, vagy indulás előtt a szeme sarkából intett neki.

Gyakran hazakísérési szándékkal az utcán várták meg a legények a lányokat. Figyelték, nincs-e a választott lánynak kísérője. Ha a várt lány párosan jött ki a fonóból, a kinti legény félreállott vagy máshoz szegődött, mással próbálkozott.

Pátyodon az idősebbek emlékeztek rá, hogy 10 óra után a legényeknek már nem volt szabad az utcán lenni. Ha a bakter késő este kószáló legényt talált, „behajtotta” a községházára, s onnan reggelig nem szabadulhatott. Akinek szeretője volt, s arról a bakter is tudott, végig ottmaradhatott a fonóban, hazakísérhette a lányt. A legények tartottak is a baktertől, fél 10-kor már igyekeztek haza, nehogy befogja őket.

Botpaládon hazakísérés után a legények be is mentek a lányos házhoz, s beszélgettek még egy keveset. Császlóban újabban 9—10 óra felé a szülők elmentek lányaikért a fonóba, s együtt mentek haza még akkor is, ha a lánynak legény kísérője volt.

Kora estétől 10—11 óráig sokat lehetett fenni, s az időből játékra, szórakozásra is telt. Tiszacsécsén azt tartották, 11 órakor már minden rendes fonó hazamegy, aki addig nem font eleget, már azután nem sokra haladt. Szamosbecsen a vegyes fonókból a fiatalok fél 11 után mentek haza, de az idősebbek gyakran még egy óra hosszáig fontak. Amikor ők is elálmosodtak, vagy lefonták a rokkáról a szösz, feloszlott a fonó. Milótán, Kölcshén, Szamosangyaloson és Szamostatárfalván 11—12 óráig is tartott a közös munka. Különösen, ha muzsikálás volt, telt jól az idő. Emlékeztek, hogy néha a kakasszó is a guzsaly mellett érte a fonókat. Ez leginkább névnapokon történt meg.

A fonók tagjai az összejöveleik idején alkalmanként vagy a fonás időszakának végén, évenként egyszer, nagyobb mulatságot, úgynevezett *fonóbált*, *kalákabált*, *bányikás bált* rendeztek.

Hermánszegen minden vasárnap este volt fonóbál, amelyen azok vettek részt, akik a fonóba is együtt jártak. A fonóbált olyan gazda rendez-

te, aki a fiatalok között rendet tudott tartani. Az összejöveteleket hatósági engedélyhez nem kötötték, de a gazda a mulatságért felelősséggel tartozott. Azokat a legényeket, akik magatartásukkal az összejövetelet zavarhatták volna, nem hívták a fonóbálba. A rendetlenkedőket, rendbontókat igyekeztek eltávolítani. A fonóbálban munka nem folyt, a fiatalok tánccal, nótával töltötték az estét. A megvendéglés, kínálgatás a háziasszony feladata volt, italról, muzsikáról a legények gondoskodtak.

Sonkádön és Botpaládon a lányok karácsony szombatja előtti este nagy fonóbeli mulatozást rendeztek. Guzsalyt is vittek magukkal, de keveset fontak, inkább daloltak, táncoltak, közben fánkot sütöttek. Bort, muzsikát a legények hoztak. Az összejövetelet Sonkádön *vérrasztónak* mondták, mert a mulatság néha reggelig is tartott. Nótázás és tánc közben sokat bolondoztak. Ha már hó volt, a lányok az udvarra is kimentek, s egy-egy keveset „havazódtak”.

Szamosbecsen a farsang végén, húshagyó kedden *táncos fonókat* tartottak. Itt mindenki a maga utolsó guzsaly szöszét fonta. Akik már korábban megfonták szöszüket, egy guzsalyra valót azok is hagytak erre az alkalomra, hogy az utolsó fonóba elmehessenek, s ott ne üljenek tétlenül²².

Pátyodon a fonás időszakának végén rendezett mulatságra *bányikát*, káposztával töltött lángost sütöttek. Itt a bányikás bálak az első világháború előtt voltak általánosak, de még 1943-ból is emlékeztek ilyen összejövetelekre. Leginkább kedden vagy csütörtökön rendezték. Hétfőn nem tartották, mert a mulatsághoz szükséges kalácsot előtte való nap kellett kovászolni, vasárnap pedig nem dolgoztak. Pénteken a böjt miatt, szombaton pedig a hét utolsó napjának más dolga miatt nem tarthatták az összejövetelet. Külön volt bányikás báljuk az asszonyoknak, külön a lányoknak. Az asszonyok báljába emberek sem mehettek, a lányok viszont legényeket is hívhattak. Az asszonyok meghívhatták ismerőseiket, komaasszonyaikat, a lányok távolabbi rokonaikat, barátnőiket is. A lányok fonójába a legényeknek egész télen szabad bejárásuk volt, bányikás báljukba azonban nem mehettek hivatalanul. Akik nem voltak hivatalosak, csak az ablakon leselkedhettek, *kankázhattak* be a lányok báljába. Egy-egy összejövetelel 10—14-en voltak asszonyok vagy lányok, attól függően, milyen létszámú volt a fonó.

A mulatság előkészítését, a sütés-főzést közösen végezték. A bányikás bál napján már reggel lisztet, zsírt, tojást, húst, káposztát vittek a fonóházba, s az összehordott hozzávalókból délután elkészítették a kívánt enni-valókat. Egyéb kiadásokra, italra, borra, pálinkára az asszonyok pénzt adtak össze. A lányok báljára borról és zenésről a legények gondoskodtak. A sütést-főzést a nagyobb lányok végezték, a kisebbeket közben ide-oda küldözgették. A rendezésben így a fiatalabbak is kivették részüket, futkostak, serénykedtek, boltba mentek, hozták-vitték a híreket, tárgyalták az eseményeket. Az előkészületek után az asszonyok, lányok hazamentek, majd 7—8 óra körül újra összejöttek.

Az asszonyok a bányikás bálban néha előbb egy-két órát fontak, azután éjjelig mulattak, máskor a munka teljesen el is maradt, s nem ritkán reggelig tartott a mulatság. Evéssel-ivással kezdték, nótával, tánccal folytatták a kender egész évi munkájának befejező ünnepét. Mulatságukat a teljes felszabadultság, gátlástalan jókedv jellemezte. Az italtól megmámosodva olykor a falu csendjét is felverték. Megtörtént, hogy reggel gyalog-

szánon húzták egymást a kocsmába, hogy italról gondoskodjanak. Aki a szánon ült, az fizette a bort. — Derest fogom a lógóra, az lesz jó borralóra . . . — dalolták végig az utcán. Emlékeznek, hogy egyik alkalommal a bíróné fizette az asszonyoknak a bort. A kocsmából vissza is dalolva mentek, még a csendőrök sem álltak elibük. A mulatozást a bálban folytatták, s volt rá eset, hogy az délig is eltartott. Ilyenkor az asszonyoknak minden szabad volt, mulatozásaikba az emberek nem avatkozhattak. A szabadoság azonban csak egy napig tartott, amire újabb egész esztendei megfeszített munka következett. A lányok bányikás bálja mértéktartóbb, csendesebb formában zajlott, de az ünnep hangulata a jókedvben itt is megmutatkozott. A bál után nem jártak tovább fenni. Ha maradt még valamennyi szöszük, otthon fonták meg, vagy eltették a következő évre. A bányikás bállal a közös fonás időszaka mindenütt befejeződött.

Janó Ákos

J E G Y Z E T E K

1. V. ö. Janó Ákos: A kender felhasználása s gazdasági jelentősége Szatmárban. Néprajzi Közlemények XI, 1966. 1—2. 120—142.
2. A kender termesztésével és feldolgozásával járó társasmunkák és társasösszejövetelek, s azok szokásainak monografikus feldolgozása teljes egészében még nem jelent meg. A fonó munkaszervezeti és társasösszejövetelei formáit ismertető részlettanulmány a debreceni Déry Múzeum 1978. évkönyvében (Db., 1979. 291—316) jelent meg.
3. A szatmári fonók folklórhagyományait, játékaikat és szokásait évkönyvünk legközelebbi kötetében kívánjuk közrebocsátani.
4. Hadady Barna: A szamosbecsi fonó. Táj- és népkutatás a középiskolában. Szerk.: Végh József. Bp., 1942. 145.
5. Luby Margit: Virágos a kedvem. Ethn. L. (1939.) 238.
6. Csűry Bálint: Szamosháti szótár, I. Bp., 1935. 300.
7. Luby Margit: Bábaelte babona. Bp., é. n. 72. Szendrey Zsigmond: Magyar népszokások a fonóban. Ethn. XXXIX. (1928.) a. 148.
8. Szendrey Zsigmond: Szatmár megye néphagyományai. Ethn. XXXIX. (1928.) b. 32.
9. Janó Ákos: A társasmunkák és a kendermunkák társas jellege Szatmárban. Ethn. LXXVII. (1966.) 519. A társasmunkák három csoportba sorolhatók: 1. Közös érdekű, 2. Kölcsonös segítesen alapuló egyéni érdekű, kalákarendszerű és 3. Saját érdekű, társasösszejövetelei formájú társasmunkák csoportjába aszerint, hogy kinek a részére történik a munkavégzés. A fonó saját érdekű munkavégző társasösszejövetelei szervezeti forma, míg a kölcsonös segítesen alapuló, egyéni érdekű munkatársulásokhoz a kalákák tartoznak.
10. Szendrey i. m. 1928. a. 32. Gunda Béla: Munka és kultusz a magyar parasztságnál. Kolozsvár, 1946. 12.
11. Szendrey i. m. 1928. a. 148.
12. Szendrey i. m. 1928. a. 32.
13. Hadady i. m. 144.
14. Luby i. m. 1939. 240.
15. Luby i. m. 1939. 238—239.
16. Luby i. m. 1939. 239.
17. Jakab József: Szatmár megyei babonák. Ethn. VI. (1895.) 413.
18. Jakab i. m. 413.
19. Szendrey i. m. 1928. a. 33.
20. Sebestyén Árpád: A népi kendermunka Gacsályban. Magyar nyelvjárások, V. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Nyelvtudományi Intézetének évkönyve, 1959. Szerk.: Kálmán Béla. 113.
21. Luby i. m. 1939. 241.
22. Hadady i. m. 148.

Die Spinnstube in Szatmár I.

Die Studie beschäftigt sich unter den Gesellschaftszusammenkünften, die sich zu der Hanfbearbeitung im östlichen Teil (Szatmár) des Bezirkes Szabolcs-Szatmár knüpfen, mit der *Spinnstube*. Die Spinnstube ist die durch freiwillige Arbeitsvereinigung zustandegekommene Zusammenkunftsform, wo sich mit der Aufarbeitung der aus dem Hanf gewonnenen Hede zum Garn reiche Traditionen, Sitten und Spiele der Geselligkeit knüpfen. Die Spinnstube hat ihre gesellschaftliche Funktion durch diese Gebräuche und Traditionen erfüllt. Neben der Sicherung der Möglichkeiten zur Arbeitstätigkeit und zur Unterhaltung hat die Spinnstube auch die Bekanntschaft der Jugendlichen beider Geschlechter gefördert, der Heiratswahl und der Vorbereitung zur Ehe gedient.

Das Ziel der Arbeit ist die Geselligkeitsrahmen der Spinnstube aufzuzeichnen, in denen selbst die Aktivitäten des geselligen Lebens vor sich gingen. So befasst sie sich nicht mit den kulturellen, volksliterarischen, Volksmusik und Volksdichtungsandenken, sowie mit ihren traditionellen Spielen und den Überresten der Glaubenswelt, der kultischen Tätigkeiten des Volkes, die wiederum den Inhalt der Volksbildungs- und Traditionsaufbewahrer-Rolle der Spinnstube ausmachten.

Der Besuch der Spinnstube bei den Mädchen hatte dem Lebensalter gemäs traditionelle Gewohnheiten. Über eine eigene Spinnstube für Mädchen im Schulalter haben wir nur seltene Angaben. Die Spinnstube der erwachsenen Mädchen durften die jüngeren ab 13—14 Lebensjahr besuchen. In einzelnen Dörfern ist noch die Erinnerung der Mädchen- und Burschenweihe erhaltengeblieben, wodurch die Jugendlichen das Recht erworben haben, die Spinnerei zu besuchen. Die Spinnstube war ein Bestandteil des Lebens der Mädchen, wie im Sommer die Sonntagsspaziergänge, die Begegnungen mit Freundinnen und Jungen, die Teilnahme an den Bällen, an sonstigen Gessellschaftszusammenkünften, oder der Kirchengang. Der Besuch der Spinnstube war nicht nur ein Anspruch seitens der Jugendlichen, sondern gleichzeitig eine gesellschaftliche Verpflichtung. Nach der Hochzeit begann für die junge Frau ein neues Leben. Die öffentliche Meinung verbannte sie für eine Zeit aus der Spinnstube, später konnte sie die Spinnstube der Frauen besuchen.

Die Spinnstuben dauerten vom Montag Abend bis Freitag Abend. An Sonnabenden, Sonn- und Freiertagen wurde auf unserem ganzen Territorium für eigene Zwecke keine Spinnstube aufgemacht. Das Verbot der Spinnstube Samstag abend galt aber nicht für die Privatinteressen befriedigenden Gesellschaftsarbeiten, aufgrund der gegenseitigen Hilfe und für das am Ende der Spinnperiode gewöhnliche Wergzwirnen. Die Spinnverbote erstreckten sich stellenweise auch auf andere Wochentage. Es waren häufig Gebräuche und Sitten vorhanden, die das Spinnen in der Zeit zwischen Weihnachten und Neujahr beschränkten, und an gezeichneten Tagen verboten.

Die Spinnstube begann nach der Lampenzündung, in den frühen Abendstunden und dauerten bis 10—11 Uhr. Die Mädchen und Frauen sind einzeln oder gruppenweise angekommen, sie haben dort entweder nach der Reihenfolge der Ankunft oder nach einer sich hereausgebildeten Ran-

gordnung, nach dem Lebensalter Platz genommen. Die Mädchen haben dabei an die Jungen gedacht, indem sie zwischen einander für sie Platz freigelassen haben. Die Gäste wurden von der Hausfrau oder von dem Hausmädchen empfangen. Die Rolle der Hausfrau war die Aufrechterhaltung der Ordnung und auch die Aufsicht über die Jugendlichen. Ihr Ansehen aufzubewahren war die Hausfrau auch durch ihr Verhalten bestrebt. An den Spielen der Jugendlichen nahm sie nicht teil, sie konnte dabei höchstens der Anreger, der Lenker sein. Sie beaufsichtigte auch die Menge der Spinnarbeit der Mädchen. Die Burschen haben auch darauf geachtet, wie die Mädchen mit der Arbeit vorwärtskommen, wer von ihnen gute Spinnerin ist. Die Mädchen haben auch zu Hause darüber Rechenschaft abgelegt, ob sie die Zeit in der Spinnstube nützlich verbracht haben.

Die Burschen, die schon eine ständige Geliebte gehabt haben, sind mit ihr in die Spinnstube gegangen. In einer halben Stunde nach dem Beginn der Zusammenkunft durften auch die anderen Jungen die Spinnstube betreten. Sie versammelten sich in der Dorfschenke oder auf der Strasse und gingen ein Lied singend in die Spinnstube. Oft besuchten sie mehrere Spinnstuben. Sie schauten sich um, unterhielten sich eine Weile, dann gingen sie weiter. Die weggehenden Jungen wurden von dem Hausmädchen hianusbegleitet. Nach 9 Uhr ziemte es sich nicht mehr in die Spinnstube zu gehen, die spät ankommenden Jungen wurden von den Mädchen nicht gern aufgenommen, sie wurden ausgesungen. Zum Fasching angezogen durften sie auch nach 9 Uhr für eine kürzere Zeit in die Spinnstube hineingehen.

Die Herausbildung engerer Kontakte, der gegenseitigen Zuneigung zwischen den Mädchen und Jungen hatte in der Spinnstube traditionelle Formen, äussere Merkmale. Das sicherste Zeichen für den Annäherungswillen, für die Liebesneigung des Jungen war die Besenkung des Mädchens. Am häufigsten waren Spinnrocken, Spinnrockenband und Spindel die Geschenke. Wenn das Mädchen das Geschenk gern entgegennahm, wusste der Junge, dass seine Gefühle erwidert werden. In Pátyod wurden die Spinnrocken am Abend vor Weihnachten zerbrochen. Da haben die Jungen die Spinnrocken der Mädchen zerbrochen, um schönere kaufen zu können. Die Jungen pflegten sich den Mädchen mit bunten, mit Blumenmustern versehenen Holzlöffeln zur Wergdrehung dienen. Es war ein Zeichen der Liebesbeziehung, wenn der Junge nach dem Eintreffen in die Spinnstube seine Mütze auf den Spinnrocken des Mädchens setzte. In Panyola gaben die Mädchen ihrem Geliebten jeden Samstagabend ein sauberes Taschentuch, das alte haben sie gewaschen.

Neben den verschiedenen Zeichen und Formen der Annäherung, der gegenseitig gehegten Gefühle erachteten es besonders die Mädchen als notwendig, sich von den Vorhaben, von der Zuneigung der Jungen auch auf anderen Wegen zu vergewissern. Zu diesem Zweck kannten sie verschiedene Erkundigungs- und wahrsagerischen Methoden, von denen das Verbrennen der Hede die verbreitetste war.

Eine häufige Sitte war in der Spinnstube die Bewirtung. Die Hausfrau bot den Gästen gedörrte Obstarten, gekochten, mit Zucker oder Honig versüßten Mais und andere, zu dieser Gelegenheit zubereiteten Speisen an. *Speichelbildende Speisen* zu verzehren war in der Spinnstube notwen-

dig, da die ständige Befeuchtung der Hede eine gesteigerte Speichelbildung erforderte. Dazu waren das gedörrte Obst, die Kornelkirsche und die Schlehe sehr geeignet, diese nahm man in der Tasche von zu Hause mit.

Aus der Spinnstube begleiteten die Jungen die Mädchen am meisten nach Hause. Der Junge, der schon eine ständige Geliebte hatte, brach mit dem Mädchen zusammen auf, während die anderen auf der Strasse auf sie warteten oder schon in der Spinnstube ihren Wunsch mitteilen konnten. Dieses Nach-Hause-Begleiten förderte erneut die Herausbildung eines innigeren Verhältnisses, ermöglichte vertrauliche Mitteilungen, Diskussionen.

Die Teilnehmer der Spinnstube veranstalteten während der Zusammenkünfte gelegentlich oder am Ende der Spinnperiode jährlich einmal eine grössere Unterhaltung, einen sogenannten *Spinnstubeball*. Die Mädchen und die Frauen haben für diese Gelegenheit gekocht und gebacken, sie tanzten und unterhielten sich bis Mitternacht. An dem Ball der Mädchen nahmen auch Jungen teil, die Frauen schlossen aber die Männer aus dieser Vergnügung aus. Den Zusammenkünften der Frauen setzte oft der Morgen ein Ende, diese verliefen in völliger Entfesselung der guten Laune. Die Zügellosigkeit, Ungebundenheit dauerte aber nur einen Tag, darauf folgte eine neue, ganzjährige Arbeit. Nach dem Ball gingen sie nicht mehr in die Spinnstube, falls noch Hede übriglieb, verarbeiteten sie das zu Hause, oder bewahrten sie es für das nächste Jahr auf. Mit dem Spinnstubenball war das gemeinsame Spinnarbeit überall zu Ende.

Akos Janó

Szabolcs-Szatmár megye puhatestű faunája

Tanulmányom Szabolcs-Szatmár megye állatvilágának kevésbé ismert részével, a ma élő (recens) puhatestűek (*Mollusca*) törzsének két osztályával: a csigákkal (*Gastropoda*) és a kagylókkal (*Bivalvia*) foglalkozik.

Először, amennyire az a malakológia (a puhatestűeket tárgyaló tudományág) szempontjából szükséges, a megye természetföldrajzi képét vázolom fel, mégpedig a Pécsi Márton szerkesztésében 1969-ben megjelent. „A tiszai Alföld” alapján (pp. 31—61., 221—247.) Ezután felsorolom itteni saját gyűjtéseimet, majd a megyére vonatkozó összes ismert malakológiai adatokat, s végül — összefoglalásként — kiértékelem az eddigi eredményeket.

Szabolcs-Szatmár a Tiszántúl legészakibb megyéje. Területe 5938 km². Határai: ÉNy-on Borsod-Abaúj-Zemplén megye és kis szakaszon Csehszlovákia, DNy-on Hajdú-Bihar megye, DK-en Románia, ÉK-en a Szovjetunió. Általános jellege: síkság. Legkiemelkedőbb pontjai: a Nyírségben, Nyírbogát határában a Hoportyó (183 m tszf.), egy hosszan elnyúló homoksziget, s egyúttal vízvásztó legmagasabb része; a Beregi-síkságon, Barabás határában a Tipet-hegy (179 m tszf.), ez a Szovjetunióból ide átnyúló Mezőkaszonyi hegy D-i csúcsa, szarmata korú vulkanikus képződmény (riolit), lösz fedí; közelében, Tarpa határában a Tarpai-hegy (164 m tszf.), szintén szarmata korú, dacitanyagú vulkanikus hegy, ezt is lösz borítja.

A megye kis tájai („geomorfológiai kiskörzetek”):

a) Legnagyobb a Nyírség. Nevét egyesek a nyírfától, mások — s ez a valószínűbb — az É—D-i irányú völgyekben volt egykori folyómeder-részekben keletkezett vizektől, ú. n. „nyír”-ektől származtatják. DNy és ÉNy felől Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megye határolja, É-on a Rétköztől a Lónyai-csatorna, s a Nagyhalász—Kemecse—Demecser—Kisvárdra vonal választja el, de itt felnyúlik Záhonyig és Zsurkig; innen D felé Vásárosnaményig a Tisza, majd tovább délnek a Kraszna a határa.

b) A Rétköz: D-ről a Nyírség, É-ről a Tisza fogja közre.

c) A Beregi-síkság: D-i és Ny-i határvonala Tarpától Lónyáig a Tisza, ÉK-en a Szovjetunió.

d) A Szatmári-síkság: Ny felől a Kraszna, É-on a Beregi-síkság, tovább É felé és K-en a Szovjetunió, DK-en pedig Románia a határai.

A N y í r s é g hazánk második legnagyobb futóhomok-területe. A futóhomok különösen a D-i és DK-i részeken uralkodik. Gyakori a löszös homok és homokos lösz, ÉK-en a barnaföld. Az É—D-i irányú völgyek, „nyírvízlaposok” talaja főként öntésiszap és öntéshomok. Szinte az egész területet csatornák — pl. a római számmal jelzett „főfolyások” — és kisebb-nagyobb vízfolyások hálózják be, de a Tisza, Kraszna és Lónyai-csatorna csak a határait érinti. Jellemzőek a kisebb állóvizek: néhány tó (pl. a nyíregyházi Sóstó), s főként az ún. morotvák, vagyis a folyószabályozás

során levágott hajdani mederkanyarulatok, holtágak. A Nyírség egésze azonban — a felszín alatti vizeket is számításba véve — általában vízszegény.

A Nyírségben a DK-i rész vizenyős laposai őriztek meg legtöbbet az Alföld egykori ősi növényvilágából. A Bátorligeti-ősláp reliktum élővilága nemcsak növényekben, hanem állatokban is gazdag. Híres a Kállósemjén melletti Mohos-tó ingólápjá, s a nyírbélteki ősi zombékos. Sok a láperdő és láprét, fűz- és nyírláp, tölgy—szil-ligetek, gyöngyvirágos és pusztai tölgyes (kocsányos tölgy). Igen elterjedt az akác is. A kultúrnövények közül külön is meg kell említenünk a híres szabolcsi jonatánalmát.

A R é t k ö z b e n szintén elég sok a futóhomok-terület, szépek és aránylag magasak (néhol 8 m-esek) a buckák. Felszíni és felszín alatti vizekben meglehetősen gazdag, de az ármentesítések előtti hatalmas mocsarak helyét már mindenütt szántóföldek, rétek, legelők foglalták el. Itt is találunk kisebb morotvákat.

A B e r e g i - s í k s á g o n akad ugyan néhány kisebb futóhomok-sziget, löszös hcmoktakaróval fedve, de felszínének nagyobb részét öntésagyag és öntésiszap borítja. K-en pedig a löszös iszapnak, D-en a barnaföldnek van még jelentősége.

A S z a t m á r i - s í k s á g uralkodó talaja a Tisza—Szamos és az országhatár közti területen a barnaföld. Ezt kisebb-nagyobb öntésiszap, öntéshomok és öntésagyag-foltok szakítják meg. A Szamos és a Kraszna között a talaj változatos: öntéshomok és löszös homok is előfordul; az egykori Ecsedi-láp helyén ma már szántóföldek vannak.

A Beregi- és Szatmári-síkság hazánknak talaj- és folyóvizekben egyik leggazdagabb, legváltozatosabb tája. Főbb vízfolyásai: a Tisza, Túr, Szamos, Kraszna s a kettő közt az Északi- és Keleti-csatorna. Állóvizei csupán a morotvák, a legjelentősebbek Gergelyugornyánál és Tunyogmatolcs—Cégyendányád között vannak. Mezőgazdasági szempontból is az Alföld legértékesebb területei közé tartozik: szántók váltakoznak legelőkkel, rétekkel és erdőségekkel. Kőris—szil-ligetei, a morotváknál égeres láperdők s különösen a Csarodánál levő tőzegmohalápok (Nyíres-tó, Bábtava) érdekes növényvilágot őriznek.

A megye állatvilágát — a gerincesek kivételével — általában elég hízagosan ismerjük. Legjobban feldolgozott terület Bátorliget és környéke, de állatföldrajzi szempontból nagyon érdekes a Beregi—Szatmári-síkság is.

A Szabolcs-Szatmár megyei puhatestűekről — tudtommal — összefoglaló ismertetés még nem készült, s a budapesti Természettudományi Múzeum (TTM) országos, központi puhatestű nyilvántartása (a továbbiakban: KNy) is csak aránylag kevés adattal rendelkezik. Ezért is érdemes lerögzíteni, e d d i g mit tudunk a megye Mollusca-faunájáról, hogy ennek alapján kitűzhessük a t o v á b b i k u t a t á s o k irányát. Az én számomra pedig még külön is érdekes, sőt izgalmas volt itt kutatni és így, valamint a KNy-adatok feldolgozásával egy olyan területet megismer-ni, amely egészen más, mint a Dunántúl.

1981. szeptember 16—21. között KÜN LÁSZLÓ (Nyíregyháza) felbecsülhetetlen segítségével (ezért neki itt is őszinte köszönetet mondok) alkalmam adódott Szabolcs-Szatmár megye jelentős részét bejárni, s mala-

kológiai kutatást is végezni. Gyűjtéseim helyszíne — egyetlen kivétellel (Csenger, Szatmári-síkság) — a Nyírség volt, vagyis a megyének leginkább homokos területe, s itt is túlnyomórészt a száraz terepek.

Gyűjtéseim eredményét nem időrendben, hanem az ún. négyzetek kódjeleinek sorrendjében közlöm. Nemzetközi megállapodás értelmében ugyanis a magyar malakológusok az ország területét 10×10 km-es négyzetekre bontó, ún. U T M (Universal Transverse Mercator) négyzetháló alapján dolgoznak. A négyzetek megjelölése (kódja): a „nagy”, vagyis 100×100 km-es négyzet két betűjele, továbbá két szám, melyek közül az első a négyzet Ny-i oldalán húzódó É—D-i vonalat, a második a D-i oldalon lévő Ny—K-i vonalat jelenti. Pl. Nyíregyháza kódja: EU 51. Ez lényegesen megkönnyíti az egyes lelőhelyek földrajzi megjelölését, leegyszerűsíti nyilvántartásukat és lehetővé teszi a kutatások állásának, s a még hiányzó területek (ún. fehér foltok) azonnal áttekinthető szemléltetését.

Az alábbi felsorolásban a négyzet kódjele után következik a község (város) neve, melynek határában gyűjtöttem, majd a lelőhely leírása, a faj neve és a gyűjtött példányok száma.

ET 78 Nyírmihálydi, akácós útrézsű: *Cepaea vindobonensis* (1), *Truncatellina cylindrica* (17), *Vallonia costata* (7), *Vallonia pulchella* (19), *Vitri-
na pellucida* (4). — Nyírmihálydi, akácós erdő: *Truncatellina cylindrica* (5), *Vallonia costata* (3), *Vallonia pulchella* (1), *Vitri-
na pellucida* (6).

ET 88 Nyírlugos, csatornapart: *Anisus spirorbis* (4), *Cochlicopa lubrica* (3), *Lymnaea palustris* (7), *Pisidium indet* (31), *Planorbis planorbis* (9), *Planorbis planorbis* (41), *Segmentina nitida* (17), *Succinea oblonga* (32), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (5), *Valvata cristata* (2), *Vertigo antivertigo* (8), *Vertigo pygmaea* (2), *Zonitoides nitidus* (51).

EU 32 Tiszanagyfalu, útrézsű, vegyes lombos erdőszél: *Cochlicopa lubrica* (2), *Cochlicopa lubricella* (12), *Euomphalia strigella* (1), *Pupilla muscorum* (1), *Truncatellina cylindrica* (5), *Vallonia pulchella* (8), *Vitri-
na pellucida* (5).

EU 33 Rakamaz, vizesárok mellett: *Euomphalia strigella* (3), *Punctum pygmaeum* (1), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (3). — Rakamaz, Tisza-holtág iszapja: *Vallonia pulchella* (1). — Rakamaz, Tisza-holtág akácós rézsűje: *Acroloxus lacustris* (2), *Anisus spirorbis* (1), *Planorbis planorbis* (1), *Succinea putris* (1), *Vallonia enniensis* (1). — Szabolcs, ref. templomkert: *Vallonia costata* (11), *Vallonia enniensis* (7). — Szabolcs, földvár, bokrok alól: *Chondrula tridens* (4), *Cochlicopa lubricella* (4), *Truncatellina cylindrica* (30), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (5), *Vitri-
na pellucida* (1).

EU 42 Nyírtelek, nyárfás és akácós: *Cochlicopa lubricella* (13), *Nesovitre-
a hammonis* (6), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (7), *Vitri-
na pellucida* (26). — Tiszanagyfalu, vasúti töltés és árokpart: *Cepaea vindobonensis* (3), *Cochlicopa lubrica* (5).

EU 50 Oros, Nyírjes-bokor közelében erdő és pataktöltés: *Anisus spirorbis* (7), *Lymnaea peregra* (3), *Lymnaea truncatula* (1), *Monacha cartusiana* (4), *Planorbis planorbis* (1), *Pupilla muscorum* (4), *Succinea oblonga* (9), *Truncatellina cylindrica* (7), *Vallonia costata* (22), *Vallonia enniensis* (3), *Vallonia pulchella* (5), *Vertigo pygmaea* (1), *Vitri-
na pellucida* (2).

EU 51 Nyíregyháza-Sóstó, vizesárok partja és tópart: *Anisus spirorbis* (6), *Carychium minimum* (47), *Cecilioides acicula* (1), *Cochlicopa lubrica*

(2), *Cochlicopa lubricella* (2), *Oxychilus glaber* (10), *Physa* sp. (14) (megjegyzés: *Physa acuta*-szerű; további vizsgálata folyamatban), *Planorbis planorbis* (1), *Punctum pygmaeum* (2), *Pupilla muscorum* (7), *Succinea oblonga* (18), *Truncatellina cylindrica* (7), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (29), *Vertigo angustior* (2), *Vertigo pygmaea* (1), *Vitrina pellucida* (1), *Zonitoides nitidus* (6). — Nyíregyháza-Sóstó, fürdőpark: *Anisus spirorbis* (7), *Cochlicopa lubrica* (2), *Cochlicopa lubricella* (13), *Columella edentula* (1), *Lymnaea truncatula* (2), *Oxychilus draparnaudi* (3), *Punctum pygmaeum* (1), *Pupilla muscorum* (2), *Succinea oblonga* (6), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (10), *Vallonia enniensis* (4), *Vallonia pulchella* (3), *Vitrina pellucida* (5), *Zonitoides nitidus* (2). — Nyíregyháza-Sóstó, kocsányos tölgyes: *Cochlicopa lubricella* (10), *Nesovitreia hammonis* (7), *Vallonia costata* (4), *Vallonia pulchella* (1).

EU 60 Oros, nyírkos árok és lápterület: *Anisus spirorbis* (189), *Armiger crista* (4), *Cochlicopa lubrica* (2), *Pupilla muscorum* (3), *Succinea oblonga* (6), *Truncatellina cylindrica* (5), *Vallonia costata* (12), *Vallonia pulchella* (9), *Vertigo pygmaea* (1). — Kállósemjén, nyírkos kaszáló: *Anisus spirorbis* (46), *Cochlicopa lubrica* (4), *Lymnaea peregra* (1), *Lymnaea truncatula* (3), *Pupilla muscorum* (6), *Succinea oblonga* (18), *Vallonia enniensis* (17), *Vallonia pulchella* (18), *Vertigo pygmaea* (3).

EU 61 Oros, VII. sz. főfolyás partja és töltése: *Anisus spirorbis* (8), *Bithynia tentaculata* (6), *Carychium minimum* (10), *Cochlicopa lubrica* (7), *Cochlicopa lubricella* (1), *Granaria frumentum* (1), *Lymnaea truncatula* (6), *Monacha cartusiana* (2), *Perforatella rubiginosa* (5), *Planorbis planorbis* (11), *Pupilla muscorum* (8), *Succinea oblonga* (12), *Trichia hispida* (8), *Vallonia costata* (10), *Vallonia enniensis* (12), *Vallonia pulchella* (31), *Valvata cristata* (39), *Valvata pulchella* (20, erősen fakult, esetleg fossilis vagy subfossilis héjak!), *Vertigo antivertigo* (1), *Zonitoides nitidus* (2). — Apagy, akác-széle: *Succinea oblonga* (6), *Truncatellina cylindrica* (6), *Vallonia costata* (10), *Vallonia pulchella* (3), *Vertigo angustior* (2), *Vertigo pygmaea* (1).

EU 70 Kisléta, kissé nyírkos árok és töltés *Cochlicopa lubrica* (2), *Monacha cartusiana* (2), *Succinea oblonga* (12), *Truncatellina cylindrica* (2), *Vallonia costata* (8), *Vallonia pulchella* (1), *Vitrina pellucida* (2), *Zonitoides nitidus* (3). — Máriapócs, Barátok erdeje (nyárfa, akác): *Euconulus fulvus* (3), *Truncatellina cylindrica* (18), *Vallonia costata* (12), *Vallonia pulchella* (2), *Vitrina pellucida* (9). — Máriapócs, akác-széle: *Chondrula tridens* (3), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (8), *Vitrina pellucida* (6). — Máriapócs, IV. sz. főfolyás partja: *Anisus spirorbis* (1), *Bithynia tentaculata* (1), *Carychium minimum* (38), *Ceciliooides acicula* (3), *Chondrula tridens* (2), *Cochlicopa lubrica* (37), *Cochlicopa lubricella* (1), *Lymnaea truncatula* (10), *Monacha cartusiana* (9), *Pisidium indet* (5), *Planorbis barbus* (9), *Planorbis planorbis* (1), *Punctum pygmaeum* (4), *Pupilla muscorum* (7), *Succinea elegans* (8), *Succinea oblonga* (8), *Trichia hispida* (2), *Vallonia costata* (14), *Vallonia enniensis* (17), *Vallonia pulchella* (35), *Vertigo pygmaea* (9), *Zonitoides nitidus* (33).

EU 71 Besenyőd, nedves kaszáló: *Carychium minimum* (13), *Cochlicopa lubrica* (15), *Lymnaea truncatula* (23), *Pupilla triplicata* (1), *Vallonia costata* (5), *Vallonia pulchella* (21), *Vertigo pygmaea* (2), *Vitrina pellucida* (2). — Ófehértó, plébániakert (homok és kavics, száraz): *Cepaea vindobonensis* (3), *Vallonia costata* (6), *Vallonia pulchella* (2). — Baktalórántháza,

Baktai erdő: *Cochlicopa lubricella* (5), *Nesovitrea hammonis* (9), *Punctum pygmaeum* (3), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (1), *Vallonia pulchella* (1), *Vitrina pellucida* (5).

EU 81 Ór, nyirkos kaszáló és bokrok alja: *Anisus spirorbis* (1), *Euomphalia strigella* (10), *Monacha cartusiana* (3), *Succinea oblonga* (71), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia costata* (28), *Vallonia enniensis* (22). — Vaja, akácós: *Vitrina pellucida* (1).

EU 91 Jármí, akácós: *Cochlicopa lubricella* (10), *Truncatellina cylindrica* (11), *Vallonia costata* (8), *Vallonia pulchella* (4), *Vitrina pellucida* (8). — Mátészalka, náddal benőtt csatorna: *Carychium minimum* (2), *Cochlicopa lubrica* (2), *Lymnaea peregra* (5), *Planorbarius corneus* (1), *Pupilla muscorum* (1), *Succinea oblonga* (2), *Truncatellina cylindrica* (1), *Vallonia pulchella* (1), *Vertigo pygmaea* (1), *Zonitoides nitidus* (2). — Mátészalka, nyárfás: *Zonitoides nitidus* (15).

FU 20 Csenger, ref. templom kertje (száraz, bokros, kavicsos): *Cepaea vindobonensis* (1), *Cochlicopa lubrica* (3), *Vallonia pulchella* (3).

Összesítés: 14 négyzetben 32 gyűjtést végeztem (244 tétel, 2026 db). A 14 négyzet közül 9-ből eddig nem volt adatunk.

A kétesebb tételek meghatározását ezúttal is fiam, Pintér László (Budapest, TTM) vizsgálta felül.

A Szabolcs-Szatmár megye területén levő 10×10 km-es (és a más megyével, ill. más állam területével közös, ún. töredék-) négyzetekben a KNY 1980. végéig terjedő és a saját 1981. évi gyűjtéseim adatai szerint — négyzetenként — az alábbi fajok kerültek elő. Ebbe és a további fajjegyzékekbe azonban nem vettem fel a csupán hordalékban talált fajokat, mivel ezeknél az eredeti élőhely nem állapítható meg, a más megyével közös négyzeteknél pedig csak a Szabolcs-Szatmár megyében gyűjtött fajok szerepelnek. Azt sem tüntettem fel, hogy az egyes adatok kinek a gyűjtéséből származnak, mert a KNY összesítő lapjain sincs meg ez, s az irodalomjegyzékben sem hivatkozom a megyét érintő malakológiai cikkekre, mert azok nem összefoglaló jellegűek, ez a dolgozatom pedig nem monográfia igényével készült, hanem csak a jelenlegi állapot felmérését adja. Köszönöm azonban elsősorban a TTM illetékes vezetőinek, hogy a KNY adatait felhasználhattam, de mindazokat a kutatókat is elismerés és köszönet illeti, akik gyűjtéseikkel, munkájukkal közreműködtek az adatok összegyűjtésében.

ET 48, 49, 58, 59, 68, 69 és 77: nincs adat.

ET 78: *Cepaea vindobonensis*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vitrina pellucida*.

ET 79 és 87: nincs adat.

ET 88: *Anisus spirorbis*, *Cochlicopa lubrica*, *Lymnaea palustris*, *Pisidium indet.*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Segmentina nitida*, *Succinea oblonga*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Valvata cristata*, *Vertigo antivertigo*, *Vertigo pygmaea*, *Zonitoides nitidus*.

ET 89, 97 és 98: nincs adat.

ET 99: *Aegopinella minor*, *Anisus septemgyratus*, *Anisus spirorbis*, *Aplexa hypnorum*, *Arion circumscriptus*, *Arion subfuscus*, *Bithynia tentaculata*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium minimum*, *Carychium tridentata*.

tum, *Cepaea vindobonensis*, *Clausilia pumila*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlodina laminata*, *Columella edentula*, *Euconulus fulvus*, *Euomphalia strigella*, *Granaria frumentum*, *Helix lutescens*, *Helix pomatia*, *Hippeutis complanatus*, *Limax nyctelius*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea truncatula*, *Monacha cartusiana*, *Nesovitrea hammonis*, *Oxychilus glaber*, *Perforatella bidentata*, *Perforatella dibothrion*, *Perforatella rubiginosa*, *Perforatella vicina*, *Pisidium casertanum*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Pomatids rivulare*, *Punctum pygmaeum*, *Segmentina nitida*, *Sphaerium corneum*, *Succinea elegans*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Valvata cristata*, *Vertigo angustior*, *Vertigo maulinsiana*, *Vitrea crystallina*, *Vitrina pellucida*, *Viviparus contectus*, *Zonitoides nitidus*.

EU 01: *Bradybaena fruticum*, *Cepaea vindobonensis*, *Lymnaea stagnalis*, *Planorbarius corneus*, *Succinea putris*, *Unio crassus*, *Unio pictorum*, *Viviparus acerosus*.

EU 02: *Anisus vortex*.

EU 11, 12 és 20: nincs adat.

EU 21: *Bielzia coerulans*, *Cecilioides acicula*, *Punctum pygmaeum*, *Theodoxus fluviatilis*, *Unio tumidus*, *Vitrea contracta*, *Vitrea crystallina*.

EU 22 és 31: nincs adat.

EU 32: *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Euomphalia strigella*, *Pupilla muscorum*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia pulchella*, *Vitrina pellucida*, *Viviparus acerosus*.

EU 33: *Acroloxus lacustris*, *Anisus spirorbis*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Euomphalia strigella*, *Helix lutescens*, *Planorbis planorbis*, *Punctum pygmaeum*, *Succinea putris*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Vitrina pellucida*.

EU 40 és 41: nincs adat.

EU 42: *Cepaea vindobonensis*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Nesovitrea hammonis*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vitrina pellucida*.

EU 43: *Theodoxus transversalis*.

EU 44: nincs adat.

EU 50: *Anisus spirorbis*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea truncatula*, *Monacha cartusiana*, *Planorbis planorbis*, *Pupilla muscorum*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrina pellucida*.

EU 51: *Anisus spirorbis*, *Arion subfuscus*, *Carychium minimum*, *Cecilioides acicula*, *Cepaea vindobonensis*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Columella edentula*, *Helix pomatia*, *Lymnaea truncatula*, *Nesovitrea hammonis*, *Oxychilus draparnaudi*, *Oxychilus glaber*, *Physa sp.*, *Planorbis planorbis*, *Punctum pygmaeum*, *Pupilla muscorum*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo angustior*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrina pellucida*, *Zonitoides nitidus*.

EU 52: nincs adat.

EU 53: *Bradybaena fruticum*, *Cepaea vindobonensis*, *Euomphalia strigella*, *Helicodonta obvoluta*, *Helix pomatia*, *Lithoglyphus naticoides*, *Sphaerium corneum*, *Succinea putris*, *Theodoxus fluviatilis*, *Unio pictorum*, *Unio tumidus*.

EU 54: nincs adat.

EU 60: *Anisus spirorbis*, *Armiger crista*, *Cochlicopa lubrica*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea truncatula*, *Pupilla muscorum*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo pygmaea*.

EU 61: *Anisus spirorbis*, *Bithynia tentaculata*, *Carychium minimum*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Granaria frumentum*, *Lymnaea truncatula*, *Monacha cartusiana*, *Perforatella rubiginosa*, *Planorbis planorbis*, *Pupilla muscorum*, *Succinea oblonga*, *Trichia hispida*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Valvata cristata*, *Valvata pulchella* (foss.?), *Vertigo angustior*, *Vertigo antivertigo*, *Vertigo pygmaea*, *Zonitoides nitidus*.

EU 62 és 63: nincs adat.

EU 64: *Bithynia leachi*, *Bithynia tentaculata*, *Limax maximus*.

EU 70: *Anisus spirorbis*, *Bithynia tentaculata*, *Carychium minimum*, *Cecilioides acicula*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Euconulus fulvus*, *Lymnaea truncatula*, *Monacha cartusiana*, *Pisidium indet.*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Punctum pygmaeum*, *Pupilla muscorum*, *Succinea elegans*, *Succinea oblonga*, *Trichia hispida*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrina pellucida*, *Zonitoides nitidus*.

EU 71: *Carychium minimum*, *Cepaea vindobonensis*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Lymnaea truncatula*, *Nesovitrea hammonis*, *Punctum pygmaeum*, *Pupilla triplicata*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrina pellucida*.

EU 72, 73, 74, 75 és 80: nincs adat.

EU 81: *Anisus spirorbis*, *Bithynia tentaculata*, *Euomphalia strigella*, *Monacha cartusiana*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia enniensis*, *Vitrina pellucida*.

EU 82: *Anisus septemgyratus*, *Anisus spirorbis*, *Anisus vortex*, *Arion circumscriptus*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium minimum*, *Cepaea vindobonensis*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Cochlicopa nitens*, *Euconulus fulvus*, *Euomphalia strigella*, *Helix lutescens*, *Helix pomatia*, *Lymnaea peregra*, *Monacha cartusiana*, *Nesovitrea hammonis*, *Pisidium obtusale*, *Pisidium pseudosphaerium*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Segmentina nitida*, *Succinea oblonga*, *Vallonia pulchella*, *Valvata cristata*, *Vertigo angustior*, *Vertigo antivertigo*, *Vertigo moulinsiana*, *Vitrea crystallina*, *Viviparus contectus*.

EU 83: nincs adat.

EU 84: *Helix lutescens*.

EU 85, 86 és 90: nincs adat.

EU 91: *Carychium minimum*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Lymnaea peregra*, *Monacha cartusiana*, *Perforatella rubiginosa*, *Planorbarius corneus*, *Pupilla muscorum*, *Succinea oblonga*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrina pellucida*, *Zonitoides nitidus*.

EU 92: *Helix lutescens*.

EU: 93. *Anisus septemgyratus*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium minimum*, *Dreissena polymorpha*, *Euomphalia strigella*, *Helicella obvia*, He-

licodonta obvoluta, *Helix lutescens*, *Limax flavus*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea truncatula*, *Monacha cartusiana*, *Perforatella incarnata*, *Perforatella rubiginosa*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Segmentina nitida*, *Succinea elegans*, *Vallonia pulchella*, *Valvata piscinalis*, *Vitrina pellucida*.

EU 94: *Acroloxus lacustris*, *Arion hortensis*, *Carychium tridentatum*, *Cepaea vindobonensis*, *Chondrula tridens*, *Columella edentula*, *Gyraulus albus*, *Helicigona banatica*, *Hippeutis complanatus*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea stagnalis*, *Lymnaea truncatula*, *Physa fontinalis*, *Planorbis planorbis*, *Succinea oblonga*, *Succinea putris*, *Viviparus contectus*.

EU 95: *Bradybaena fruticum*.

EU 96: nincs adat.

FT 09: *Aegopinella minor*, *Anisus spirorbis*, *Arion subfuscus*, *Bradybaena fruticum*, *Clausilia pumila*, *Euomphalia strigella*, *Limax nyctelius*, *Lymnaea truncatula*, *Perforatella incarnata*, *Perforatella rubiginosa*, *Perforatella vicina*, *Planorbis planorbis*, *Succinea oblonga*.

FT 19 és 29: nincs adat.

FU 00: *Lymnaea peregra*, *Lymnaea stagnalis*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*.

FU 01: *Bithynia tentaculata*, *Cochlicopa lubrica*, *Helix lutescens*, *Lymnaea stagnalis*, *Lymnaea truncatula*, *Pisidium indet.*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Sphaerium lacustre*, *Viviparus contectus*, *Zonitoides nitidus*.

FU 02: *Arion circumscriptus*, *Arion subfuscus*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium minimum*, *Oxychilus inopinatus*, *Perforatella bidentata*, *Perforatella rubiginosa*, *Planorbarius corneus*, *Succinea putris*.

FU 03: *Acroloxus lacustris*, *Anisus septemgyratus*, *Anisus spirorbis*, *Aplexa hypnorum*, *Arion circumscriptus*, *Arion subfuscus*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium minimum*, *Carychium tridentatum*, *Cepaea vindobonensis*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*, *Cochlodina laminata*, *Deroceras agreste*, *Deroceras laeve*, *Ena obscura*, *Euomphalia strigella*, *Gyraulus albus*, *Gyraulus laevis*, *Helicigona banatica*, *Helix pomatia*, *Hippeutis complanatus*, *Limax cinereoniger*, *Limax maximus*, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea stagnalis*, *Perforatella incarnata*, *Perforatella rubiginosa*, *Perforatella vicina*, *Physa fontinalis*, *Pisidium milium*, *Pisidium nitidum*, *Pisidium obtusale*, *Pisidium personatum*, *Pisidium pseudosphaerium*, *Pisidium subtruncatum*, *Planorbarius corneus*, *Planorbis planorbis*, *Punctum pygmaeum*, *Segmentina nitida*, *Succinea oblonga*, *Theodoxus transversalis*, *Trichia hispida*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vertigo antivertigo*, *Vertigo moulinsiana*, *Vertigo pygmaea*, *Vitrea crystallina*, *Vitrina pellucida*, *Viviparus contectus*.

FU 04: *Acanthinula aculeata*, *Aegopinella minor*, *Arion circumscriptus*, *Bathyomphalus contortus*, *Bithynia tentaculata*, *Bradybaena fruticum*, *Carychium tridentatum*, *Cochlodina laminata*, *Deroceras agreste*, *Euconulus fulvus*, *Helicigona banatica*, *Helix pomatia*, *Limax tenellus*, *Lymnaea peregra*, *Perforatella dibothrion*, *Perforatella vicina*, *Succinea oblonga*.

FU 05, 10 és 11: nincs adat.

FU 12: *Acroloxus lacustris*, *Ancylus fluviatilis*, *Arion hortensis*, *Armiger crista*, *Bithynia tentaculata*, *Bradybaena fruticum*, *Gyraulus albus*,

Lythoglyphus naticoides, *Lymnaea peregra*, *Lymnaea stagnalis*, *Lymnaea truncatula*, *Planorbarius corneus*, *Theodoxus transversalis*, *Viviparus con-
tectus*.

FU 13: *Aegopinella minor*, *Anisus spirorbis*, *Arion subfuscus*, *Brady-
baena fruticum*, *Cepaea vindobonensis*, *Helix pomatia*, *Monacha cartusiana*, *Perforatella dibothrion*, *Perforatella incarnata*, *Perforatella vicina*, *Pla-
norbarius corneus*.

FU 14: *Aegopinella minor*, *Cepaea vindobonensis*, *Perforatella di-
bothrion*, *Perforatella vicina*.

FU 20: *Cepaea vindobonensis*, *Cochlicopa lubrica*, *Vallonia pulchella*.

FU 21, 22, 23 és 30: nincs adat.

FU 31: *Punctum pygmaeum*.

FU 32, 33, 41 és 42: nincs adat.

Az egyes négyzetekben talált fajok száma:

ET 48	—	EU 53	11
49	—	54	—
58	—	60	12
59	—	61	23
68	—	62	—
69	—	63	—
77	—	64	3
78	5	70	25
79	—	71	13
87	—	72	—
88	14	73	—
89	—	74	—
97	—	75	—
98	—	80	—
99	50	81	9
EU 01	8	82	31
02	1	83	—
11	—	84	1
12	—	85	—
20	—	86	—
21	7	90	—
22	—	91	15
31	—	92	1
32	8	93	21
33	15	94	17
40	—	95	1
41	—	96	—
42	8	FT 09	13
43	1	19	—
44	—	29	—
50	13	FU 00	4
51	26	01	11
52	—	02	9
		03	51

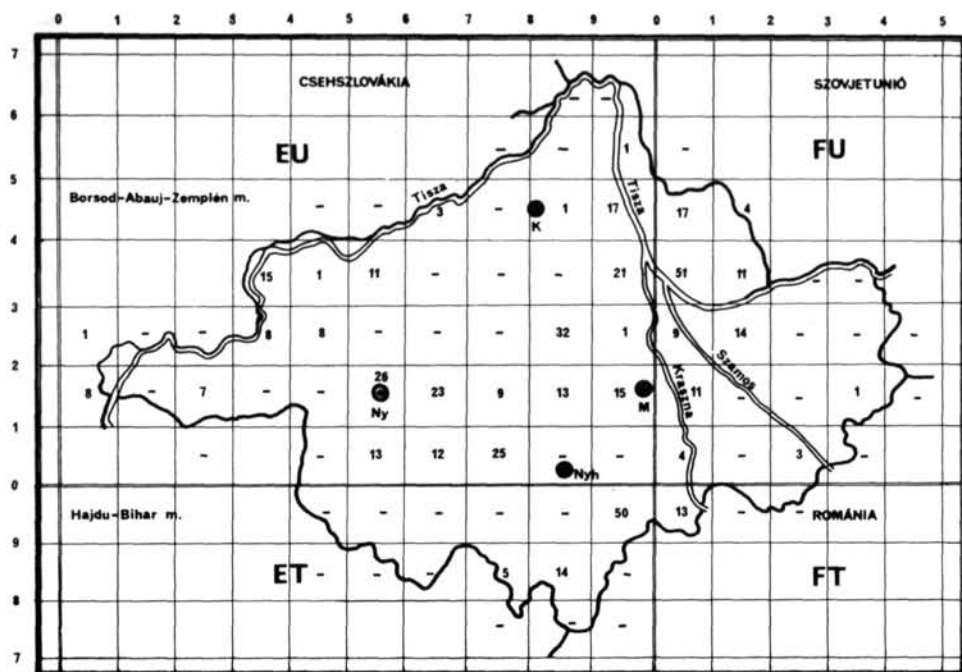
FU 04	17
05	—
10	—
11	—
12	14
13	11
14	4
20	3
21	—

FU 22	—
23	—
30	—
31	1
32	—
33	—
41	—
42	—

Az eddigi gyűjtések a megyében összesen 107 csiga- és kagylófajt eredményeztek.

Acanthinula aculeata (O. F. MÜLLER 1774), *Acroloxus lacustris* (LINNÉ 1758), *Aegopinella minor* (STABILE 1864), *Ancylus fluviatilis* (O. F. MÜLLER 1774), *Anisus septemgyratus* (ROSSMÄSSLER 1835), *Anisus spirorbis* (LINNÉ 1758), *Anisus vortex* (LINNÉ 1758), *Aplexa hypnorum* (LINNÉ 1758), *Arion circumscriptus* (JOHNSTON 1828), *Arion hortensis* (FÉRUSSAC (1819), *Arion subfuscus* (DRAPARNAUD 1805), *Armiger crista* (LINNÉ 1758), *Bathyomphalus contortus* (LINNÉ 1758), *Bielzia coeruleans* (M. BIELZ 1851), *Bithynia leachi* (SHEPPARD 1823), *Bithynia tentaculata* (LINNÉ 1758), *Bradybaena fruticum* (O. F. MÜLLER 1774), *Carychium minimum* (O. F. MÜLLER 1774), *Carychium tridentatum* (RISSO 1826), *Cecilioides acicula* (O. F. MÜLLER 1774), *Cepaea vindobonensis* (FERUS-SAC 1821), *Chondrula tridens* (O. F. MÜLLER 1774), *Clausilia pumila* (C. PFEIFFER 1828), *Cochlicopa lubrica* (O. F. MÜLLER 1774), *Cochlicopa lubricella* (PORRO 1837), *Cochlicopa nitens* (GALLENSTEIN 1852), *Cochlodina laminata* (MONTAGU 1803), *Columella edentula* (DRAPARNAUD 1805), *Deroceras agreste* (LINNÉ 1758), *Deroceras laeve* (O. F. MÜLLER 1774), *Dreissena polymorpha* (PALLAS 1771), *Ena obscura* (O. F. MÜLLER 1774), *Euconulus fulvus* (O. F. MÜLLER 1774), *Euomphalia strigella* (DRAPARNAUD 1801), *Granaria frumentum* (DRAPARNAUD 1801), *Gyraulus albus* (O. F. MÜLLER 1774), *Gyraulus laevis* (ALDER 1838), *Helicella obvia* (MENKE 1828), *Helicigona banatica* (ROSSMÄSSLER 1838), *Helicodonta obvoluta* (O. F. MÜLLER 1774), *Helix lutescens* (ROSSMÄSSLER 1837), *Helix pomatia* (LINNÉ 1758), *Hippeutis complanatus* (LINNÉ 1758), *Limax cinereoniger* (WOLF 1803), *Limax flavus* (LINNÉ 1758), *Limax maximus* (LINNÉ 1758), *Limax nyctelius* (BOURGUIGNAT 1861), *Limax tenellus* (O. F. MÜLLER 1774), *Lithoglyphus naticoides* (C. PFEIFFER 1828), *Lymnaea palustris* (O. F. MÜLLER 1774), *Lymnaea peregra* (O. F. MÜLLER 1774), *Lymnaea stagnalis* (LINNÉ 1758), *Lymnaea truncatula* (O. F. MÜLLER 1774), *Monacha cartusiana* (O. F. MÜLLER 1774), *Nesovitrea hammonis* (STRÖM 1765), *Oxychilus draparnaudi* (BECK 1837), *Oxychilus glaber* (ROSSMÄSSLER 1835), *Oxychilus inopinatus* (ULIČNY 1887), *Perforatella bidentata* (GMELIN 1788), *Perforatella dibothrion* (M. KIMAKOWICZ 1884), *Perforatella incarnata* (O. F. MÜLLER 1774), *Perforatella rubiginosa* (A. SCHMIDT 1853), *Perforatella vicina* (ROSSMÄSSLER 1852), *Physa fontinalis* (LINNÉ 1758), *Physa* sp.? (EU 51-nél, saját gyűjtéseim között), *Pisidium casertanum* (POLI 1791), *Pisidium milium* (HELD 1836), *Pisidium nitidum* (JENYNS 1832), *Pisidium obtusale* (LAMARCK 1818), *Pisidium personatum* (MALM 1855), *Pisidium pseudosphaerium* (SCHLESCH 1947),

Pisidium subtruncatum (MALM 1855), *Pisidium indet.* (egyelőre meghatározatlan apró kagylók), *Planorbarius corneus* (LINNÉ 1758), *Planorbis planorbis* (LINNÉ 1758), *Pomatias rivulare* (EICHWALD 1829), *Punctum pygmaeum* (DRAPARNAUD 1801), *Pupilla muscorum* (LINNÉ 1758), *Pupilla triplicata* (STUDER 1820), *Segmentina nitida* (O. F. MÜLLER 1774), *Sphaerium corneum* (LINNÉ 1758), *Sphaerium lacustre* (O. F. MÜLLER 1774), *Succinea elegans* (RISSO 1826), *Succinea oblonga* (DRAPARNAUD 1801), *Succinea putris* (LINNÉ 1758), *Theodoxus fluviatilis* (LINNÉ 1758), *Theodoxus transversalis* (C. PFEIFFER 1828), *Trichia hispida* (LINNÉ 1758), *Truncatellina cylindrica* (FÉRUSAC 1807), *Unio crassus* (RETZIUS 1788), *Unio pictorum* (LINNÉ 1758), *Unio tumidus* (RETZIUS 1788), *Vallonia costata* (O. F. MÜLLER 1774), *Vallonia enniensis* (GREDLER 1856), *Vallonia pulchella* (O. F. MÜLLER 1774), *Valvata cristata* (O. F. MÜLLER 1774), *Valvata piscinalis* (O. F. MÜLLER 1774), *Vertigo angustior* (JEFFREYS 1830), *Vertigo antivertigo* (DRAPARNAUD 1801), *Vertigo moulinsiana* (DUPUY 1849), *Vertigo pygmaea* (DRAPARNAUD 1801), *Vitrea contracta* (WESTERLUND 1871), *Vitrea crystallina* (O. F. MÜLLER 1774), *Vitrea pellucida* (O. F. MÜLLER 1774), *Viviparus acerosus* (BOURGUIGNAT 1862), *Viviparus contectus* (MILLET 1813), *Zonitoides nitidus* (O. F. MÜLLER 1774).

A térképvázlat bemutatja Szabolcs-Szatmár megye 10×10 km-es négyzethálós beosztását, s egyúttal feltünteti az egyes négyzetekben gyűjtött puhatestűfajok számát. A körök a városokat jelzik: Ny = Nyíregyháza, Nyb = Nyírbátor, K = Kisvárd, M = Mátészalka.

A térképvázlat jól érzékelteti, hogy a megye jelentős részén még egyáltalán nem gyűjtöttek puhatestűeket. A 84 régyzet közül — ennyi van ugyanis a megyében, a határain levő töredéknégyzetekkel együtt — csak 37-ben (44 százalék) volt gyűjtés, ezek az ún. „fekete” (a KNy-ben fekete ponttal jelzett) négyzetek, míg 47 négyzet (56 százalék) „fehér”, vagyis a malakológia vonatkozásában ismeretlen. De az egyes „fekete” négyzetekben talált fajok száma is általában igen csekély (különösen a dunántúli és Északi-középhegységi területekhez viszonyítva): a 37 négyzet közül 6-ban csak 1 (egyetlen!), 11-ben 3—9, 13-ban 11—18, 4-ben 21—26, 1-ben 31 és 2-ben 50, ill. 51 fajt ismerünk. Az egész megyében előkerült 107 faj is kevés a jobban felkutatott megyékben talált 130—150 fajjal szembeállítva (az egész országban mintegy 230 puhatestű faj él). Mivel azonban a megyékben lévő vizek és lápos területek rendkívül jó életlehetőséget nyújtanak a puhatestűeknek — így pl. Bátorliget környéke (ET 99) 50, a Szamos-torkolat vidéke (FU 03) pedig 51 fajjal szerepel már most is — biztosra vehető, hogy a további gyűjtések során lényegesen emelkedni fog négyzetenként is, de megyei viszonylatban is a fajok száma.

A fajok közül a leggyakoribbak, aránylag a legtöbb négyzetben élnek: a *Vallonia pulchella* (18 négyzetben), *Cochlicopa lubrica* (15 n.), *Planorbis planorbis*, *Vallonia costata* és *Vitrina pellucida* (14 n.), *Anisus spirorbis*, *Cepaea vindobonensis*, *Planorbarius corneus* és *Succinea oblonga* (13 n.), végül a *Lymnaea truncatula* és *Truncatellina cylindrica* (12 n.). Feltűnő viszont, hogy csak 7 négyzetből ismerjük — az ország jó részén közönséges — *Helix pomatia*-t (éti csigát), a szárazságkedvelő *Helicella obvia* pedig csupán e g y lelőhelyen szerepel (EU 93).

Érdekes jelenség, hogy a *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella* és a *Vitrina pellucida* a 37 négyzet közül 9-ben e g y ü t t e s e n fordulnak elő s mind a 9 négyzet a Nyírségben, vagyis homokterületeken fekszik.

Olyan fajok is élnek a megyében, amelyek országosan is ritkák: *Bielzia coerulea* (Tiszavasvári, EU 21), *Cochlicopa nitens* (Petneháza, EU 82), *Helicigona banatica* (Vásárosnamény: Bagiszeg, FU 03), *Perforatella dibothrion* (Bátorliget, ET 99; Beregsurány, FU 13; Beregszabó, FU 14), *Pomatias rivularo* (Bátorliget, ET 99) és *Theodoxus fluviatilis* (Tiszatelek, EU 53).

Korai lenne az itteni malakofauna várható terjedelmét és összetételét még csak megközelítőleg is megadni, vagyis a meglevő adatok alapján körvonalazni, természetesen azonban, hogy más ez a fauna, mint a hegyvidéki vagy akár a kistápai, sőt az is nagyon valószínű, hogy eltérések lesznek pl. a Nyírség és a Nagyalföld egyéb tájai közt, mert hiszen a puhatestűek igen érzékenyek élőhelyük mikroklímájára. Az viszont egyáltalán nem kizárt, hogy pl. a Beregi- és Szatmári-síkság túlnyomórésztben még fel nem kutató területein felbukkanhatnak olyan fajok is, amelyek az országhatáron túli és légvonalban sem távoli, magasabb fekvésű élőhelyeken honosak, de életfeltételeiket itt is megtalálhatják. Példa már most is akad erre: a kárpáti jellegű *Perforatella dibothrion*.

A további kutatások iránya? Az egész megyében m i n d e n ü t t kell még gyűjteni, tehát nem csupán a megye 56 százalékát jelentő „fehér” foltokon, hanem azokban a négyzetekben is, amelyekből már ismerünk több vagy nagyobb részt kevesebb fajt. A cél azonban csak akkor érhető el, ha a gyűjtések rendszeresek, alaposak és az egyes négyzeteken belül is mindenféle élőhelyre kiterjednek. Sajnos, malakológusaink közül senki nem él Szabolcs-Szatmár megyében, de még közelében is alig. Ezért a megye számos felső- és középfokú tanintézetének a pedagógusai és hallgatói-diákjai jelentősen közreműködhetnének ebben a munkában. A kezdeti útbaigazítást, s a további tanácsokat és segítséget megkaphatják a nyíregyházi Jósa András Múzeumtól, s a Budapesti Természettudományi Múzeumtól, valamint malakológusainktól.

Pintér István
(Keszthely)

I R O D A L O M

PÉCSI, M. szerk. (1969): Magyarország tájföldrajza 2.: A tiszai Alföld. Akad. Kiadó, Budapest, 1–497 + 25 térkép. — PINTÉR, L., RICHNOVSZKY, A.—S. SZIGETHY, A. (1979): A magyarországi recens puhatestűek elterjedése. Soosiana, Suppl. I.: 1–VI + 1–351. — PINTÉR, L.—S. SZIGETHY, A. (1979): Die Verbreitung der rezenten Mollusken Ungarns: Neunachweise und Berichtigungen, I. Soosiana, 7: 97–108. — PINTÉR, L.—S. SZIGETHY, A. (1980): Die Verbreitung der rezenten Mollusken Ungarns: Neunachweise und Berichtigungen, II. Soosiana, 8: 65–80. — RICHNOVSZKY, A.—PINTÉR, L. (1979): A vízcsigák és kagylók kishatározója. Vízügyi Hidrobiológia, 6: 1–206.

Die Molluskenfauna des Komitates Szabolcs-Szatmár (Nordost-Ungarn)

Dieses Komitat ist die nördlichste Region der Grossen Ungarischen Tiefebene (Oberfläche: 5938 km²). Der Boden ist sandig, mit zahlreichen Kanälen und meist kleinen Wasserläufen, mit Laubwäldern und uralten Moorgebieten: ein guter Lebensraum für Mollusken. Es umfasst 84 Planquadrate (10×10 km), man hat aber bisher lediglich in 37 Quadraten malakologische Forschungen betrieben. Im ganzen Gebiet wurden insgesamt 107 Molluskenarten gefunden (s. Artenliste und Quadratenverzeichnis). Es gibt unter ihnen recht interessante Arten (z. B. *Bielzia coerulans*, *Cochlicopa nitens*, *Helicigona banatica*, *Perforatella dibothrion*, *Pomatias rivulare*, *Theodoxus fluviatilis*). En sind noch weitere, intensive Forschungen notwendig.

István Pintér

A Szabolcs-Szatmár megyei Múzeumok Igazgatósága tudományos munkatársainak szakirodalmi tevékenysége 1975–1977-ben

Az 1970-es évtizedben egyre nagyobb számban jelentek meg cikkek, kiállításvezetők, ismertetések és más jellegű írások a megyei múzeumi szakemberek tollából. Emiatt szükségessé vált, hogy a tájékozódás megkönnyítése érdekében összeállítsuk e munkák bibliográfiáját. A következő oldalakon abc-sorrendben következnek a megye múzeumainak tudományos munkatársai. Nevük alatt tételesen abc-sorrendben és évenkénti bontásban tüntetem fel írásaikat.

CSISZÁR ÁRPÁD
helytörténész
1977.

1. Nagybányai evőszilke. = *ÉT.* 1977. 127. p.
2. Vasöntés és művészet. = *Műzsák*, 1977. 1. sz. 36–37 p.
3. Vasöntvények a Beregi Múzeumban. = *Művészet*, 1977. 9. sz. 14–15. p.

CSISZÁR SAROLTA, FELHŐSNÉ
Beregi Múzeum vezetője
néprajzos
1976.

1. Gergelyiugornya fejlődése a felszabadulás után. = Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban III. Helytörténet. Nyíregyháza, 1976. 69–79 p. (Jósa András Múzeum kiadványai 7.)

1977.

1. Beregi mintakendők. = *ÉT.* 1977. 1100–1102 p.

DR. ERDÉSZ SÁNDOR
Sóstói Múzeumfalú igazgatója
néprajzos
1975.

1. Lajos Ámi. = *Encyclopädie des Märchens.* (Band 1. Lieferung 2.) Berlin, é. n. (1975) 453–454 p.
2. A magyar népmesék finnugor párhuzamairól. = *SzSzSze.* 1975. 4. sz. 65–71 p.
3. A Sóstói Múzeumfalú. = *ÉT.* 1975. 1174–1179 p.
4. A Szatmár-Beregi síkság települései és gazdasági élete. = Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv. Nyíregyháza, 1975. 157–169 p.

1976.

1. A Felső-Tisza-vidék népi építésze. = *Műemlékvédelem*, 1976. 3. sz. 189—190 p.
2. Hogyan él a rétközi ember? = *ÉT*. 1976. 446—451 p.

1977.

1. A „nevető fejfák” kérdéséhez. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. (Szerk.: Istvánovits Márton—Krizsa Ildikó) Bp. 1977. 163—167 p.
2. Néprajzi gyűjtőút a bokortanyák világában. = Nyíregyházi szlovák („tírpák”) nyelvjárasi és néprajzi emlékek. Nyíregyháza, 1977. 55—80 p. (Jósa András Múzeum kiadványai 9.)
3. Szabolcs-Szatmár népművészete. A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiállítása Uzshorodon. = *Kárpáti Igaz Szó* (SzU), 1977. ápr. 10. 4. p.

DR. FARKAS JÓZSEF
Szatmári Múzeum vezetője
néprajzos
1975.

1. A szatmári nép kultúrája és a történelem. = Rákóczi-kori tudományos ülészak. (Szerk.: Molnár Mátyás.) Vaja, 1975. 93—95 p.

1976.

1. Luby Margit. = *SzSzSze*. 1976. 3. sz. 83—84 p.
2. Múzeum Mátészalkán. = *SzSzSze*. 1976. 3. sz. 71—73 p.

1977.

1. Faluvillamosítás Szatmárban. = *ÉT*. 1977. 387—389 p.

DR. KATONA BÉLA
irodalomtörténész
1975.

1. Csáth Géza: Hamvazószerda, könyvism. = *Irodalomtud. Közl.* 1975. 4. sz. 528—530 p.
2. Emlékezés és kritikai számvetés. = *SzSzSze*. 1975. 1. sz. 89—91 p.
3. Emlékezés Szabó Lőrincre születésének 75. évfordulóján. = *Könyvtári Híradó*, 1975. 1—2. sz. 92—99 p.
4. Múzeumi kalauzok — helytörténeti kiadványok. = *SzSzSze*. 1975. 2. sz. 109—111. p.
5. Regényes korrajz a századvégi Nyíregyházáról. Krúdy Gyula: A tiszai eszlári Solymosi Eszter. = *SzSzSze*. 1975. 4. sz. 101—104 p.

1976.

1. Krúdy-arcképek — családi tükörben. = *SzSzSze*. 1976. 1. sz. 127—129 p.

1977.

1. A hosszú némaságtól a késői feltámadásig. (Emlékezés Czóbel Minkára halálának 30. évfordulóján.) = *SzSzSzle.* 1977. 1. sz. 108—113 p.
2. Írócsoport Szabolcs-Szatmárban. = *Ped. Műhely,* 1977. 2. sz. 77—78 p.
3. A jugoszláviai magyar irodalom. = A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. VII/C. k. Nyíregyháza, 55—73 p.
4. Megalakult a Magyar Írók Szövetsége Kelet-Magyarországi Csoportjának szabolcs-szatmári tagozata. = *SzSzSzle.* 1977. 2. sz. 62—63 p.

KOROKNAY GYULA

művészettörténész

1975.

1. Boross Géza emlékkiállítás. = *KMo.* 1975. máj. 11. 9. p.
2. Bulgáriai találkozások. = *KMo.* 1975. aug. 16. 3. p.
3. Kis Nagy András és Raszler Károly kiállítása. = *KMo.* 1975. dec. 21. 6. p.
4. A megye képzőművészeti élete. = Szabolcs-Szatmár, 1975. Nyíregyháza, 18—21 p.
5. Művészvendégeink közléről. = *KMo.* 1975. szept. 14. 6. p.
6. VI. Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Művésztelep, 1975. kiáll. kat.
7. Ötéves a Sóstói Nemzetközi Művésztelep. = *KMo.* 1975. márc. 4. 5. p.
8. Pál Gyula kiállítása a Benczúr-teremben. = *KMo.* 1975. nov. 5. 2. p.
9. Sóstói művésztelep, 1975. = *SzSzSzle.* 1975. 4. sz. 73—80 p.
10. Sóstói művésztelep vendégei: Váci András és Pintér Éva. = *KMo.* 1975. szept. 7. 2. p.
11. Számadás a megyei képzőművészetről. = *SzSzSzle.* 1975. 1. sz. 61—71. p.

1976.

1. Andruskó Károly kiállítása. = *KMo.* 1976. szept. 23. 2. p.
2. Diószegi kiállítása. = *KMo.* 1976. febr. 15. 2. p.
3. 1975. évi új szerzemények a Jósa András Múzeumban. = Kiad. a Jósa András Múzeum. Nyíregyháza, 1976. Szabolcs m. Lapkiadó.
4. Az 1976. évi Sóstói Nemzetközi Művésztelep. = *SzSzSzle.* 1976. 4. sz. 117—125 p.
5. Gáborjáni Szabó Kálmán kiállítása. = *KMo.* 1976. nov. 14. 6. p.
6. Holló László emlékének. = *KMo.* 1976. aug. 19. 2. p.
7. Kerényi Jenő művészete. = *KMo.* 1976. okt. 31. 6. p.
8. Madarász Gyula festőművész. = Megyei Művelődési Központ. 1976.
9. Sóstói művészvendégeink. = *KMo.* 1976. szept. 30. 2. p.
10. Az új Benczúr-kiállítás a Múzeumban. = *KMo.* 1976. jún. 13. 7. p.
11. Vaja kincsei. = *KMo.* 1976. febr. 15. 7. p.

1977.

1. III. Szabolcsi Tárlat. Nyíregyháza, 1977. aug. 17—szept. 25. 22. p. = (JAM képzőművészeti katalógusa, 19.)
2. Kádas István grafikusművész kiállítása. Nyíregyháza, 1977. dec. 9—1978. jan. 20. = (JAM képzőművészeti katalógusai 21.)

3. Képzőművészet Szabolcs-Szatmárban. = *Művészet*, 1977. 9. sz. 18—22 p.
4. A múzeum új szerzeményei. = *KMo.* 1977. febr. 20. 7. p.
5. Új képzőművészeti alkotások a vajai múzeumban. = *KMo.* 1977. jan. 16. 6. p.

DR. MAGYAR KÁLMÁN

régész
1975.

1. A nyírbátori Báthori várkastély címerábrázolásos kályháiról. = *Arch. Ért.* 1975. 1. sz. 117—132 p.
2. A nyírbátori Báthori várkastély története és régészeti kutatása. = *SzSzSzle.* 1975. 3. sz. 43—55 p.
3. Sámánok hagyatéka és a középkori hitvilág. = *ÉT.* 1975. 1557—1562 p.
4. A somogyvári apátság Péter titulusának forrásairól. (Adatok a korai magyar egyházszervezés kérdéséhez.) = *Levéltári Évkönyv* 6. Kaposvár, 1975. 19—33 p.

1976.

1. A korai magyar egyházszervezés történetéről. A somogyvári apátság szent Péter titulusa. = *Vigilia*, 1976. 6. sz. 381—386 p.
2. A középkori Báthori várkastélyok kályháiról. = *Műv. Ért.* 1976. 2. sz. 101—109 p.
3. A magyarországi reneszánsz somogyi emlékei. = *Somogy*, 1976. 2. sz. 96—104 p.

1977.

1. Alakos és címeres reneszánsz kályhacsempék. = *Művészet*, 1977. 18. sz. 22—24 p.
2. Egy Báthori címeres kő Nagyecsedről. = *ÉT.* 1977. 857 p.
3. Egy kályhacsempe Dózsa korából. = *ÉT.* 1977. 223—224 p.
4. Monostor a gyepúvonalon. = *Művészet*, 1977. 9. sz. 4—8 p.
5. A nagyecsed-i Sárvár története és régészeti kutatása I. Adatok Szatmár megye államalapításkori történetéhez. = *SzSzSzle.* 1977. 1. sz. 61—74 p.

MAKAY LÁSZLÓ

Vármúzeum, Kisvárdai múzeum vezetője
helytörténész
1975.

1. Kisvárdai fejlődése 1468-ig. Debrecen, 1975. Alföldi ny. 26. p. = (Kisvárdai Vármúzeum kiadványai 6.)
2. Kisvárdai „városi” rangjáról. = *KMo.* 1975. ápr. 30. 6. p.

1976.

1. Kisvárdai történetének áttekintése. = Kisvárdai Városi-Járásai Műv. Közp. 1976.

1977.

1. Horváth János művészetéről. 1977. kiáll. kat.
2. Lakatos József művészetéről. 1977. kiáll. kat.

MOLNÁR MÁTYÁS
Vay Ádám Múzeum vezetője
történész
1975.

1. Petőfi-hagyományok Szatmárban. = *Csengeri Krónika*, Csenger, 1975. 285—290 p.
2. Rákóczi-jubileumra készülünk. = *SzSzSze.* 1975. 4. sz. 48—58 p.
3. Rákóczi-jubileumra készülünk. = Thököly-émlékünnepek. Vaja, 1975. 91—107 p.
4. Farkas József: A szatmári nép kultúrája és a történelem. = Rákóczi-kori tudományos ülésszak. (Szerk.: Molnár Mátyás.) Vaja, 1975.

1976.

1. Rákóczi-hagyomány Szabolcs-Szatmárban. = Szabolcs-Szatmár megyei Honismereti Diáktábor módszertani levele. Nyíregyháza, 1976. 34—41 p. (Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár kiadványa.)
2. Szatmár kontra, Ugocsa. = *SzSzSze.* 1976. 3. sz. 31—40 p.

1977.

1. Vaja, a Rákóczi és kuruc emlékművek faluja. = *Uj Tükör*, 1977. 42. sz. 27. p.

DR. MURAKÖZI ÁGOTA
néprajzos
1976.

1. Kítették a szűrét... = *KMo.* 1976. ápr. 18. 6. p.

DR. NÉMETH PÉTER
megyei múzeumigazgató
régész

1975.

1. Borsova határvármegye kialakulása. = Kisvárdai Vármúzeum kiadványai, 5.)
2. Kőrév — Hímesudvar — Tokaj. = *MHOM. Közl.* 15. 1975. 3—8 p.

3. Magyar Kálmán: Az ötvöskónyi Báthori várkastély. = *SzSzSzle.* 1975. 3. sz. 106—108 p. Könyvism.

1976.

1. Honismeret és Múzeum. = Szabolcs-Szatmár megyei Honismereti Diáktábor módszertani levele. Nyíregyháza, 1976. 32—33 p. (Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár kiadványa.)
2. Megnyitóbeszéd. = A Rákóczi-szabadságharc vitás kérdései. 1976. jan. 29—30. Vaja—Nyíregyháza, 1976. 3—4 p.
3. Néhány gondolat Szabolcs község idegenforgalmi fejlesztéséről. = *SzSzSzle.* 1976. 2. sz. 101—109 p.
4. Szabolcs-Szatmár múzeumai. = *Ped. Műhely,* Nyíregyháza, 1976. 108—110 p.
5. Zárszó. = Thököly-émlékünnepség, 1975. okt. 15. Vaja, 1975. (1976.) 111—112 p.

1977.

1. Búcsú Csallány Dezsőtől. (1903—1977) = *SzSzSzle.* 1977. 2. sz. 92—93 p.
2. Csallány Dezső 1903—1977. = *Arch. Ért.* 1977. 2. sz. 259. p.
3. Egy tűzoltóverseny első díja. = *ÉT.* 1977. 254. p.
4. Emlékezés I. László királyra. = *M. Kur.* 1977. 24. sz. 26—33 p.
5. Honfoglalás kori vasbányászatunk egy szabolcsi emlékééről. = *SzSzSzle.* 1977. 1. sz. 75—77 p.
6. A Jósa András Múzeum aranykincsei. = *Művészet,* 1977. 9. sz. 3. p.
7. A korai magyar megyeszékhelyek régészeti kutatásainak vitás kérdései. = *Arch. Ért.* 1972. 2. sz. 209—215 p.
8. Milyen volt egy Árpád-kori megyeszékhely? = *ÉT.* 1977. 1191—1194 p.
9. Szabolcs-Szatmár múzeumai. = A KPVDSZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület évk. 1977. 121—123 p.

DR. PAPP ÁGOSTON
közművelődési osztályvezető

1976.

1. A honismereti (ifjúsági) pályázatok tapasztalatai. = Szabolcs-Szatmár megyei Honismereti Diáktábor módszertani levele. Nyíregyháza, 1976. 24—31 p. (Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár kiadványa.)

PÁLL ISTVÁN

néprajzos

1975.

1. Adalékok Újléta község néphitéhez. = Mai népi hiedelmek. Bp. 1975. 25—65 p. (Az Eötvös Loránd Tudományegyetem ókori történeti tanszékeinek kiadványai, 10.)
2. Tájak — etnikumok. (Kósa László—Filep Antal: A magyar nép táji — történeti tagolódása.) Könyvism. = *Egyetemi Lapok,* 1975. 11. sz. 6. p.

1976.

1. Fejfák Újlétán. = *Egyetemi Lapok,* 1976. 10. sz. 7. p.
2. Az újlétai felekezeti iskola létrejötte és válsága (1865—1913). = *Budaörsi Füzetek,* 1975. Bp., 1976. 280—302 p.

1977.

1. A Felső-Tisza-vidék népi építészete. = *SzSzSzle.* 1977. 2. sz. 103—104 p. Könyvism.
2. Hajdúböszörményi telepések a Bihar megyei Újlétán a XIX. század második felében. = *M. Kur.* 1977. 24. sz. 74—77 p.
3. A Kárpátalja népi faépítészete a XVIII. századtól a XX. század elejéig. = *SzSzSzle.* 1977. 2. sz. 105—107 p. Könyvism.
4. Olyan világ volt... = *SzSzSzle.* 1977. 1. sz. 133—134 p. Könyvism.
5. A református egyháznak a temetőterület hasznosítását és rendjét szabályozó tevékenysége a XIX. század végén, és az újlétai temető fa sírjelei. = *M. Kur.* 1977. 25. sz. 37—49 p.

RESZLER GÁBOR

történész

1977.

1. Szabolcs-szatmári internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban. = *SzSzSzle.* 1977. 4. sz. 40—77 p.

DR. SZALONTAI BARNABÁS

Báthori István Múzeum igazgatója

néprajzos

1976.

1. Kőtár nyílik a nyírbátori múzeumban. = *KMo.* 1976. aug. 19. 2. p.
2. Múzeum, Nyírbátor, Kőtár. = (Ismertető) 1976.

1977.

1. Geszten Jóska pipája. = *ÉT.* 1977. 1279—1280 p.
2. Madách írószekrénye. = *ÉT.* 1977. 1829. p.
3. Mattioni Eszter festőművész kiállítása a nyírbátori múzeumban. = *KMo.* 1977. okt. 1. 2. p.
4. Nézzük meg együtt a nyírbátori Krucsay-oltárt. = *Művészet,* 1977. 9. sz. 11—13 p.
5. A nyírbátori Báthori-vár emlékei. = *M. Kur.* 1977. 24. sz. 3. k. 47—48 p.
6. A nyírbátori stallumok. = *ÉT.* 1977. 318. p.
7. Viaszöntés Máriapócson. = *ÉT.* 1977. 627—628 p.
8. Viaszöntő népszokások Máriapócson. = *Nyírbátor,* 1977. 89. p. (A Báthori István Múzeum kiadványai, 24.)

DR. SZATHMÁRY LÁSZLÓ

Vasvári Pál Múzeum vezetője

antropológus

1976.

1. —, Nemeskéri, János: A debreceni Déri Múzeum neolitik (eneolitik) és réz-

- kori csontvázleteinek embertani vizsgálata. = *DMÉ.* 1975. 121—159 p.
2. Az ember származása. = *KMo.* 1976. szept. 12. 11. p.
 3. A Hillebrand barlang neolitikus csontvázletei. = *HOMÉ.* 1976. 323—330 p.
 4. Methodological aspect to the research of the metric features of historical populations. = *Acta Biologica Debrecina* (Debrecen), 1976. 13. 239—299 p.
 5. Óstuloklelet Kisvárdán. = *KMo.* 1976. jan. 11. 6. p.
 6. 500 kőeszköz és pattinték. = *Esze Tamás Népe*, 1976. 6. sz. 4. p.
 7. Populációdinamikai megfigyelések a 6—9. századi népségek honfoglalás és Árpád-kori helybenmaradásának kérdéséhez. = *XI. Biológiai Vándorgyűlés, előadáskivonatok* (Debrecen), 1976. 242. p.
 8. A szakolyi szkita temető leletmentése. = *KMo.* 1976. jan. 25. 6. p.
 9. A testmagasság rekonstrukciójának metodikai kérdései. = *Anthr. Közl.* 1976. 20. 145—163 p.

1977.

1. —, Vörös, István: A barabási (Szabolcs-Szatmár megye) farkas (*Canis Lupus LINNÉ*, 1758) osteometriai vizsgálatának eredményei. = *Acta Biologica Debrecina* (Debrecen), 1977. 14. 159—163 p.
2. Brachycephalisation and Acceleration. = *First Congress of European Anthropologists* (Zágreb), 1977. 83—84 p.
3. Brachycephalisation und Heterosis. = *Acta Biologica Debrecina* (Debrecen), 1977. 14. 291—295 p.
4. Embertani megfigyelések a bükki kultúra népességének időrendjéhez. = *Arch. Ért.* 1977. 1. sz. 86—88 p.
5. Hortobágy. (Szerk.: Kovács Gergelyné, Salamon Ferenc.) = *SzSzSze.* 1977. 12. sz. 101—103 p. Könyvism.
6. A postkraniális vázelemek bilaterális szimetriaviszonyai Kál 10. századi népességénél. = *EMÉ.* 1977. 63—72 p.

H. Rikker Judit

RÖVIDÍTÉSEK

Szerk. — szerkesztette
kiáll. kat. — kiállítási katalógus
könyvism. — könyvismertetés
DMÉ. — Déri Múzeum Évkönyve, Debrecen
HOMÉ. — Hermann Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc
EMÉ. — Egri Múzeum Évkönyve, Eger
MHOM Közl. — Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei
KMo. — Kelet-Magyarország, Nyíregyháza
M. Kur. — Múzeumi Kurir
ÉT — Élet és Tudomány
SzSzSze. — Szabolcs-Szatmári Szemle, Nyíregyháza
Ped. Műhely — Pedagógiai Műhely, Nyíregyháza
Műv. Ért. — Művészettörténeti Értesítő
Arch. Ért. — Archaeológiai Értesítő
Anthr. Közl. — Anthropológiai Közlemények
Irodalomtud. Közl. — Irodalomtudományi Közlemények

Tartalomjegyzék

Inhalt

PÉTER NÉMETH: Dezső Csallány (1903—1977) — — — — —	5
KOREK JÓZSEF: Adatok a Tiszahát neolitikumához — — — — —	8
JÓZSEF KOREK: Beiträge zum Neolithikum auf dem Theissrücken	30
MÜLLER RÓBERT: Késővaskori vaseszközlelet Petneházáról — —	61
RÓBERT MÜLLER: Eisenwerkzeugfund aus der Späteisenzeit aus Petneháza — — — — —	75
JUAN CABELLO—LUKÁCS ZSUZSA: A nyírmihálydi református templom kutatása — — — — —	80
JUAN CABELLO—ZSUZSA LUKÁCS: Die Erforschung der reformi- erten Kirche in Nyírmihálydi — — — — —	85
MOLNÁR JÓZSEF: A félezer éves csengeri vásár krónikája — — —	94
JANÓ ÁKOS: A fonó Szatmárban I. — — — — —	168
ÁKOS JANÓ: Die Spinnstube in Szatmár. I. — — — — —	187
PINTÉR ISTVÁN: Szabolcs-Szatmár megye puhatestű faunája —	190
ISTVÁN PINTÉR: Die Molluskenfauna des Bezirkes Szabolcs- Szatmár — — — — —	202
H. RIKKER JUDIT: A Szabolcs-Szatmár megyei Múzeumok Igazga- tósága tudományos munkatársainak szakirodalmi tevékeny- sége 1975—1977-ben — — — — —	203

A Jósa András Múzeum XVIII—XX. kötetének szerzői:

- Juan CABELLO régész, Országos Műemléki Felügyelőség, *Budapest*
JANÓ Ákos néprajzos, múzeumigazgató, Rákóczi Múzeum, *Sárospatak*
KOREK József régész, kandidátus, főigazgató-helyettes, Magyar Nemzeti Múzeum, *Budapest*
LUKÁCS Zsuzsa művészettörténész, Országos Műemléki Felügyelőség, *Budapest*
MOLNÁR József tudományos kutató, *Budapest*, Fortuna u. 17.
MÜLLER Róbert régész, kandidátus, múzeumigazgató, Balatoni Múzeum, *Keszthely*
NÉMETH Péter régész, megyei múzeumigazgató, Jósa András Múzeum, *Nyíregyháza*
PINTÉR István tudományos kutató, *Keszthely*, Móricz Zs. u. 1.
H. RIKKER Judit könyvtáros, Jósa András Múzeum, *Nyíregyháza*

A Jósa András Múzeum XVIII—XX. kötetének lektorai:

- DANKÓ Imre néprajzos, kandidátus, megyei múzeumigazgató, Déri Múzeum, *Debrecen*
ERDÉSZ Sándor néprajzos, múzeumigazgató, Sóstói Múzeumfalú, *Nyíregyháza*
KALICZ Nándor régész, kandidátus, MTA Régészeti Intézet, *Budapest*
KOVÁCS Tibor régész, főigazgató-helyettes, Magyar Nemzeti Múzeum, *Budapest*
SOÓS Árpád biológus, a tudományok doktora, Természettudományi Múzeum, *Budapest*
VALTER Ilona régész, Országos Műemléki Felügyelőség, *Budapest*

